COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM

LV.

PATRES QUARTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AMBROSIUS.

II.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET,
VIA VULGO DICTA DU COLOMBIER, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS QUINQUAGESIMUS QUINTUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVI

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE ISAAC ET ANIMA

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Commendatur sanctus Isaac tam ex paterna origine et gratia, quam ex dominicæ generationis et passionis præfiguratione; ac mysterium inter Christum per Isaac designatum, et animam repræsentatam per Rebeccam aperitur.

1. In patre nobis sancti Isaac vel origo satis est expressa [2], vel gratia : cui ad omnem redundat gloriam, quod tanto et tam imitabili viro natus Abrahæ patri præmium fuit. Neque vero illud mirabile, cum in eo dominicæ generationis et passionis figura præcesserit. Siquidem et sterilis anus ex promissione Dei peperit eum ; ut crederemus quod potens est Deus facere, ut posset et virgo generare, et oblatus unicus ad immolandum, qui et patri non periret, et impleret sacrificium. Itaque ipso nomine figuram et gratiam signat; Isaac etenim risus latine significatur, risus autem insigne lætitiæ est. Quis autem ignorat quod is universorum lætitia sit, qui mortis formidolosæ vel pavore compresso, vel mœrore sublato, factus omnibus est re

[1] Scriptus circa an. 387. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 53-60.

missio peccatorum? Itaque ille nominabatur, et iste annuntiabatur. Ipse est quem jam tunc persequebatur ancilla: ipse est propter quem jam tunc dicebatur: « Expelle ancillam; » non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac[1]. » Ipse est cui pater alienigenam acquisivit sponsam. Ipse est mitis, humilis, atque mansuetus, qui veniente Rebecca, hoc est, patientia, exivit in campum abalienare (1). Sapientis enim est segregare se a voluptatibus carnis, elevare animam, atque a corpore abducere; hoc est enim se hominem agnoscere. Qui Chaldæorum sermone Enos dicitur, latine homo. Enos autem qui assumpsit et speravit invocare Deum, et ideo creditur esse translatus. Non videtur itaque homo esse, nisi qui in Deum sperat. Qui autem sperat in Deum, non degere in terris, sed quasi translatus adhærere Deo, manifesta veri interpretatione signatur.

II. Bonus igitur Isaac verus, utpote plenus gratiæ, et fons lætitiæ. Ad quem fontem veniebat Rebecca, ut impleret hydriam aqua. Dicit enim Scriptura, quia « Descen» dens ad fontem, implevit hydriam, et ascendit[2]. » Descendit itaque ad sapientiæ fontem vel Ecclesia, vel anima; ut totum vas impleret suum, et hauriret puræ sapientiæ disciplinas, quas haurire Judæi de fonte profluo noluerunt. Quis iste fons sit, audi dicentem: « Me dereliquerunt fon» tem aquæ vivæ[3]. » Ad hunc fontem currebat sitiens anima Prophetarum, sicut et David dicit: « Sitivit anima mea » ad Deum vivum[4]; » ut sitim suam ubertate divinæ cognitionis expleret, et insipientiæ sanguinem spiritualium rigatu dilueret fluentorum. Hic est enim fluxus sanguinis, sicut significat lex, qui deoperitur, quando vir sedenti in diebus sanguinis sui mulieri miscetur[5]. Mulier est delecta-

[1] Gen. xxi, 10. — [2] Id. xxiv, 16. — [3] Jerem. ii, 13. — [4] Psal. xli, 3. — [5] Levit. xx, 18.

tio corporis et illecebræ. Itaque cave ne vigor mentis tuæ coïtu quodam corporeæ voluptatis inflexus emolliatur, atque in ejus amplexus omnis resolvatur, et fontem ejus aperiat, qui debet esse clausus et septus intentionis studio, et consideratione rationis; « Hortus enim clausus, fons signatus[1]. » Namque mentis vigore resoluto, sensus se corporalis delectationis effundunt, perniciosi nimis, et in appetentiam plenam gravis periculi proruentes: quos, si mentis vividæ considerata mansisset custodia, refrenasset.

CAPUT II.

Quid sit homo, et in qua potissimum parte consistat; qualisve sit anima ejus tam secundum sui naturam, quam per irrationabilem sui partem, qua obnoxia fit corruptioni.

III. Intuere igitur, o homo, qui sis, quo salutem tuam, vitamque tuearis. Quid est itaque homo? Utrum anima, an caro, an utriusque copula? Aliud enim nos sumus, aliud nostrum: alius qui induitur, et aliud vestimentum. Legimus in Veteri Testamento: « Omnes animæ quæ descenderunt » in Ægyptum[2], » de hominibus dictum. Et alibi dictum est: « Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, » quoniam carnes sunt[3]. » De alterutro ergo legitur, quia homo dicitur et de anima et de carne. Sed illa discretio est, quod ubi anima pro homine ponitur, Hebræus significatur Deo adhærens, non corpori, ut est illud: « Anima » benedicta omnis simplex[4]. » Ubi autem caro pro homine

[1] Cant. IV, 12. — [2] Gen. XLVI, 26. — [3] Id. VI, 3. — [4] Prov. II, 20.

nuncupatur, peccator exprimitur, ut est illud : « Ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato ; quod enim » operor, non cognosco. Non enim quod volo, ago : sed » quod odi, illud facio[1]. » Hoc jam posterius et de utroque. Alius est enim qui vult, alius qui odit, alius qui facit. Denique addidit : « Si ergo quod odi, hoc facio, consentio legi, » quoniam bona est. Nunc autem jam non ego illud operor, sed quod habitat in me peccatum[2]. » Illud quoque expressius : « Video legem carnis meæ repugnantem legi » mentis meæ, et captivantem me in lege peccati[3]. » Et tamen cum utrumque in se concertantem hominem declarasset, hoc est, interiorem et exteriorem, in animæ magis quam in corporis parte se maluit constituere, quod anima sua traheretur captiva ad peccatum, in qua esse se mallet, et esse confirmat dicens : « Infelix ego homo quis me li» berabit de corpore mortis hujus[4] ? » Tanquam ab extraneo hoste, ita se desiderat liberari a carne.

IV. Non ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis : neque harmonia anima, quia et hujusmodi harmonia carnis est : neque aër anima, quia aliud est flatilis spiritus, aliud anima : neque ignis est anima, neque ἐντελέχεια anima : sed anima est vivens ; quia factus est Adam in animam viventem[5] ; eo quod insensibile atque exanime corpus anima vivificet et gubernet. Est et præstantior homo, de quo dicitur : « Spiritalis autem dijudicat omnia : ipse autem a » nemine judicatur[6]. » Hic est præstantior cæteris. Unde et David dicit : « Quid est homo quod memor es ejus, aut » filius hominis, nisi quod visitas eum[7] ?.... Homo vanitati » similis factus est[8]. » Non ille secundum imaginem Dei homo vanitatis est : sed qui illud amisit, et in peccatum

[1] Rom. VII, 14, 15. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Ibid. 23. — [4] Ibid. 24. — [5] Gen. II, 7. — [6] I Cor. II, 15. — [7] Psal. VIII, 5, et Hebr. II, 6. — [8] Id. CXLIII, 4.

decidit, et in materialia ista dilapsus est, iste homo est vanitatis.

V. Anima igitur secundum sui naturam optima est: sed plerumque per irrationabile sui obnoxia fit corruptioni, ut inclinetur ad voluptates corporis, et ad petulantiam, dum mensuram rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata ad materiam agglutinatur corpori. Sic invisibile ejus impeditur, et malitia repletur; quia dum intendit malitiæ, ejus se vitiis replet, et fit defectu bonitatis intemperantior.

CAPUT III.

Perfecta anima, terrenis abdicatis, vitiisque domitis, Verbum osculari desiderat: cui se Deus Verbum totus infundit. Hoc illa delectata ab eo petit ut attrahatur; quæ omnia etiam Ecclesiæ vir sanctus accommodat.

VI. Perfecta autem anima aversatur materiam: omne immoderatum, mobile, malignum refugit ac respuit; nec videt, nec appropinquat ad ullius terrenæ labis corruptionem: divinis intendit, terrenam autem materiam fugit. Fuga autem est, non terras relinquere, sed esse in terris, justitiam et sobrietatem tenere, renuntiare vitiis, non usibus elementorum. Fugiebat David sanctus a facie Saül; non utique, ut terras relinqueret, sed ut immitis, et inobservantis, et perfidi declinaret contagium. Fugiebat autem adhærens Deo, sicut et ipse ait: « Adhæsit anima mea » post te[1]. » Abducebat se, allevabat vitiis sæculi hujus,

[1] Psal. LXII, 9.

elevabat animam suam sicut Isaac in campo, vel abalienabat, vel (ut alii habent) deambulabat. Nam hoc quoque ostendit cum virtutibus familiare habere consortium, ut deambulet unusquisque in innocentia cordis sui, nullo usu terrenis vitiis misceatur, atque irreprehensibilem viam inoffenso mentis carpat vestigio, nec ullum locum in se aperiat corruptioni.

VII. Talis erat Isaac cum Rebeccam advenientem expectaret, præparans se copulæ spiritali. Veniebat enim jam cœlestibus dotata mysteriis : veniebat magna secum ornamenta aurium et manuum ferens; eo quod auditu et operibus emineat Ecclesiæ pulchritudo, cui recte dictum advertimus : « Esto in millia millium, et semen tuum possideat adversariorum civitates [1]. » Decora igitur Ecclesia, quæ ex inimicis gentibus filios acquisivit. Sed potest hoc etiam ad animam deputari, quæ passiones corporis subigit, et ad virtutum officia convertit, repugnantesque motus sibi obedientes efficit. Ergo vel anima Patriarchæ videns mysterium Christi, videns Rebeccam venientem cum vasis aureis et argenteis, tanquam Ecclesiam cum populo nationum, mirata pulchritudinem Verbi, et sacramentorum ejus dicit : « Osculetur me ab osculis oris sui [2]. » Vel Rebecca videns verum Isaac, verum illud gaudium, veram lætitiam, desiderat osculari.

VIII. Quid est igitur : « Osculetur me ab osculis oris » sui? » Considera vel Ecclesiam jamdiu promisso sibi per Prophetas dominico adventu, per tempora multa suspensam, vel animam, quæ elevans se a corpore, abdicatis luxuria, atque deliciis, voluptatibusque carnalibus, exuta quoque sollicitudine sæcularium vanitatum, jam dudum infusionem sibi divinæ præsentiæ, et gratiam Verbi salutaris exoptet, commacerari quod sero veniat, et affligi;

[1] Gen. xxiii, 60. — [2] Cant. i, 1.

ideoque quasi vulneratam charitate, cum moras ejus ferre non possit, conversam ad Patrem rogare, mittat sibi Deum Verbum; et causam qua sit ita impatiens declarare, dicentem : « Osculetur me ab osculis oris sui. » Non unum osculum quærit, sed plura oscula; ut desiderium suum possit explere. Quæ enim diligit, non est unius osculi parcitate contenta : sed plura exigit, plura vindicat; et ita se amplius dilecto commendare consuevit. Denique illa in Evangelio sic probata est : quia « Non cessavit, in» quit, osculari pedes meos.... et ideo remissa sunt ei pec» cata multa, quia dilexit multum[1]. » Ergo et hæc anima oscula Verbi multa desiderat, ut illuminetur divinæ cognitionis lumine. Hoc est enim osculum Verbi, lumen scilicet cognitionis sacræ. Osculatur enim nos Deus Verbum, quando cor nostrum, et ipsum principale hominis spiritu divinæ cognitionis illuminat, quo anima donata charitatis pignore nuptiali, læta atque ovans dicit : « Os meum ape» rui, et duxi spiritum[2]. » Osculum est enim quo invicem amantes sibi adhærent, et velut gratiæ interioris suavitate potiuntur. Per hoc osculum adhæret anima Deo Verbo, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis : sicut etiam ii qui se osculantur, non sunt labiorum prælibatione contenti, sed spiritum suum sibi invicem videntur infundere.

IX. Ostendens itaque non solam speciem Verbi, et vultum quemdam, sed omnia ejus interiora diligere, adjungit ad osculorum gratiam : « Quia bona, inquit, ubera tua » super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia » aromata[3]. » Illa osculum poposcit : Deus Verbum se ei totus infudit, et nudavit ei ubera sua, hoc est, dogmata sua, et interioris sapientiæ disciplinas, et unguentorum suorum dulci odore flagravit. Quibus capta, dicit uberiorem esse jucunditatem divinæ cognitionis, quam lætitiam

[1] Luc. VII, 45 et 47. — [2] Psal. CXVIII, 131. — [3] Cant. I, 2.

omnis corporeæ voluptatis. Aspirat enim in Verbo odor gratiæ, et remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia tanquam exinanito replevit unguento; quia per universos gravis vitiorum colluvies detersa est.

X. « Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te. » Attrahe nos, ut post odorem unguentorum tuorum cur» ramus[1]. » Bona quidem prudentia, sed dulcis misericordia. Illam enim pauci assequuntur, hæc ad omnes pervenit. Propter hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renovatæ spiritu. Unde et ad animam dicitur : « Reno«vabitur sicut aquilæ juventus tua[2]. » Ad animam enim loquebatur, dicens : « Benedic anima mea Dominum[3]. » Et ideo festinat ad Verbum, et rogat ut attrahatur, ne forte derelinquatur; quia currit Dei Verbum, et non est alligatum. Denique exultat tanquam gigas ad currendam viam. Et quia egressus ejus a summo cœlo, et occursus ejus usque ad summum ejus, videns se imparem tantæ velocitati dicit : « Attrahe nos. » Bona anima, quæ non pro se sola, sed pro omnibus rogat. « Attrahe, inquit, nos. » Habemus enim cupiditatem sequendi, quam unguentorum tuorum inspirat gratia : sed quia cursus tuos æquare non possumus, attrahe nos, ut auxilio tuo fultæ, vestigiis tuis possimus insistere. Si enim tu attraxeris, curremus et nos, et spiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur enim sarcina quibus manus tua fulcro est, et oleum tuum infunditur, quo curatus est ille qui a latronibus vulneratus est. Ac ne impudens tibi videatur quod ait : « Attrahe nos, » audi dicentem : « Venite ad me omnes qui laboratis, et » onerati estis, et ego vos reficiam[4]. » Vides quod libenter nos attrahat, ne remaneamus sequentes. Sed, qui vult attrahi, currat ut comprehendat : et currat superiora obliviscens, et ea quæ sunt priora appetens; sic enim po-

[1] Cant. I, 2, 3. — [2] Psal. CII, 5. — [3] Ibid. I. — [4] Matth. XI, 28.

terit Christum comprehendere. Unde et Apostolus ait: « Sic currite, ut omnes comprehendatis[1]. » Vult et ista ad bravium pervenire, quæ desiderat comprehendere. Prudenter ergo rogat ut attrahatur; quia non omnes sequi possunt. Denique Petro dicenti: « Quo vadis? Respondit » Verbum Dei: Non potes me sequi modo, sequeris autem » postea[2]. » Claves ei commiserat regni cœlorum, et sequendo se imparem judicavit. Hanc tamen animam non distulit; quia non præsumebat, sed rogabat.

CAPUT IV.

Introducitur in cubiculum Regis perfecta anima. Cui corporis se contagione fuscatam querenti, ut se cognoscat, exeat, etc. Christus præcipit. Eadem equæ Salomonis comparatur. Adhæc putei, quos fodit Isaac, quid significent? Et quo pacto demum Christus revocatus ab anima, saliens redeat, necnon ipsi adblandiatur?

XI. Denique ait: « Introduxit me rex in cubiculum » suum[3]. » Beata anima, quæ Verbi ingreditur penetralia. Insurgens namque de corpore ab omnibus fit remotior quæ intra semetipsam divinum illud, si quomodo assequi possit, scrutatur et quærit. Quod cum potuerit comprehendere, ea quæ sunt intelligibilia supergressa, in illo confirmatur, atque eo pascitur. Talis erat Paulus qui sciebat se raptum in paradisum: sed sive extra corpus raptum, sive in corpore, nesciebat. Assurrexerat enim anima ejus de corpore, et se a visceribus et vinculis carnis ab-

[1] I Cor. IX, 24. — [2] Joan. XIII, 36. — [3] Cant. I, 3.

duxerat atque elevaverat; factusque a semetipso alienus, intra semetipsum tenuit verba ineffabilia quæ audivit, et vulgare non potuit; quia advertit ea loqui homini non licere. Anima ergo bona contemnit visibilia et sensibilia, nec consistit in eis, nec in despiciendis his (2) immoratur et residet: sed ascendit ad illa æterna et invisibilia, et plena miraculis, puro sensu se piæ mentis attollens. Etenim perfectioni studens, solum illud bonum Divinitatis intendit, nec aliud quidquam requirendum putat; quia tenet quod summum est. Itaque vir hujusmodi, in quo est animæ pulchritudo, solus sibi abundat, quia ipse sibi est satis. Nec solus aliquando est, cui præsul Dominus adest.

XII. Denique in illud divini illius introducta secretum: « Exultemus, inquit, et lætemur in te, et diligamus ubera » tua super vinum [1]. » Non enim in divitiis, et auri argentique thesauris, non in possessionum fructibus, non in potestatibus, non in conviviis, sed in solo Deo justus exultat.

XIII. Eadem tamen anima cognoscens se corporis societate fuscatam, dicit ad alias animas, vel ad illas cœlestes et appositas sacro ministerio potestates: « Nolite aspi- » cere me quod obfuscata sum; quoniam non est intuitus » me sol. Filii matris meæ pugnaverunt adversum me [2], » hoc est, impugnaverunt me corporis passiones, carnis illecebræ coloraverunt; ideo mihi Sol justitiæ non refulsit: quo viduata præsidio, devotionem meam, et observantiam plenam servare non potui; hoc est enim: « Vineam meam » non custodivi [3], » quia spinas et non uvam attuli, id est, faciens peccata pro fructibus.

XIV. Et cum de Verbo loquitur, irradiante sibi Verbi splendore conversa ad ipsum dicit: « Ubi pascis? Ubi ma- » nes in meridiano [4]? » Recte dicit: « Ubi pascis, » quia

[1] Cant. 1, 3. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6.

regale est Dei Verbum (3) : « Ubi manes, » quia morale : « In meridiano, » quia mysticum. Siquidem meridie Joseph cum fratribus suis in convivio constitutus futurorum temporum mysteria revelabat. Sed etiam David ait : « Re-» vela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, et ipse » faciet : et educet sicut lumen justitiam tuam, et judicium » tuum tanquam meridiem [1]. » Et ipse Paulus circumfulsisse sibi lumen meridie asseruit [2], quando a persecutione est conversus ad gratiam. Queritur ergo quod derelicta sit, quod destituta sit pauper ex divite. Abundabat enim munere gratiarum : sed egere cœpit, ubi divinæ præsentiæ sibi copia denegata est ; et ideo vel quasi mercenaria haberi postulat, quæ ante sibi pretiosioris copulæ gratiam vindicabat.

XV. Cui respondit Verbum Dei : « Nisi cognoscas te, » decora inter mulieres [3] ; » quæ quæreris quod relicta sis, nisi te cognoscas, nisi te pœniteat lapsus tui, nisi intentionem devotionis approbes, nisi fides tua et sinceritas augeatur, querela nihil proderit. Aut sic : Nisi cognoscas te quia decora es, nisi pulchritudinem naturæ tuæ serves, et corporis te illecebræ non demergant, nec impedimenta detineant, nihil tibi creaturæ melioris nobilitas suffragabitur.

XVI. Cognosce igitur te, et naturæ tuæ decorem, et exi quasi exuta vinculis pedem, et nudo exerta vestigio ; ut carnalia integumenta non sentias : vestigium mentis tuæ corporalia vincula non implicent ; ut pes tuus speciosus appareat. Tales enim sunt qui ad regnum cœlorum annuntiandum eliguntur a Domino, de quibus dictum est : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem [4] ! » Talis Moyses, cui dicitur : « Solve calceamentum pedum tuo-

[1] Psal. xxxvi, 5, 6. — [2] Act. ix, 3. — [3] Cant. i, 7. — [4] Isaï. lii, 7 ; Nahum. i, 15, et Rom. x, 15.

» rum [1]; » ut vocaturus populum ad Dei regnum, prius carnis exuvias deponeret, et nudo spiritu, vestigioque mentis incederet. Hoc est ergo quod ait : « Exi tu in calcaneis regum, et pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum [2]; » quia per greges regnum intelligimus, eo quod potestatis sit gregibus præsidere. Præsidet autem unusquisque sibi quadam potestate regali, si coërceat in se corporis luxus, et servituti redigat carnem suam. Ideoque dictum est : « Regnum Dei intra vos est [3]. » Unde pulchre ait ad animam : « Exi, » id est, exi a servitio, exi a carnis imperio atque dominatu : et exi non in carne, sed in spiritu : exi ad regimen potestatis. Ideoque addidit. « Pasce » hœdos tuos. » Rege ea quæ in sinistra tua sunt; nam si non regantur, facile labuntur. Coërce petulantiam, lasciviam tui corporis, et luxuriam irrationabilem : edoma leves motus, pasce eos non in corporeis tabernaculis, sed in tabernaculis pastorum, qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israël sicut nemora obumbrantia super flumen, in quibus anima tanquam in procinctu bellico sita bonam exercet militiam, incursus explorat hostiles, virtutis labore quærit victoriam; ut possit equæ illi quæ Salomonis est, comparari, velox ad currendum [4], habilis ad partum; quoniam fœcunditas animæ desideratur et quæritur.

XVII. Hæc ergo equa pretiosa est, et currus Pharao veloces; quod aliqui ad Ecclesiam referunt et ad populum. Sed de hoc mysterio alibi sæpius diximus, et maxime in Psalmo centesimo-octavo-decimo [5]. » Hoc autem loco de anima dicendum suscepimus. Hujus equæ similis æstimatur hæc anima, hoc est, propheticæ vel apostolicæ virtutis, quod in eorum annumeretur grege, qui fœcunditate præ-

[1] Exod. III, 5. — [2] Cant. I, 7. — [3] Luc. XVII, 21. — [4] Cant. I, 8. — [5] Vide serm. II, in Psal. CXVIII.

dicationis suæ totius orbis terrarum spatia referserunt ; et quamvis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. Ideoque laudatur quod cœlesti sibi illuminante præcepto, jam speciosa, jam pulchra sit, quæ vultu præferat castitatis decorem, et redimicula cervicis attollat, in qua sunt patientiæ et humilitatis insignia. Talis animæ diligebat Isaac verus decorem; humilitatem, patientiam; et ideo partus ejus avide requirebat.

XVIII. Concepit autem Rebecca, et patientia sua nodum sterilitatis absolvit. Quid autem pariat prophetica atque apostolica anima consideremus, et quomodo pariat : « Abiit » inquit, interrogare Dominum [1], » quia exultabunt infantes in utero ejus. Et responsum accepit : « Duæ gentes in » utero tuo sunt [2] ; » eo quod nihil sponte præsumat : sed in omnibus summum Deum præsulem poscat suorum consiliorum ; simul plena pacis atque pietatis duos populos sua fide et prædicatione connectat, et tanquam utero suo claudat.

XIX. Quæ non immerito soror magis quam uxor appellatur, eo quod mitis atque pacifica anima communis magis pietatis quam specialis copulæ nomen accipiat ; et quia universis magis quam uni se existimet obligatam.

XX. Fodit autem puteos Isaac, et plurimos quidem, quos foderat pater ejus, et repleverant illos post mortem Abrahæ patris illius, alienigenæ. Præ cæteris tamen fodit hos puteos, unum in convalle Gerarum, et invenit ibi puteum aquæ vivæ : et litem fecerunt pastores Gerarum cum pastoribus Isaac; eo quod aquam sibi ejus putei quasi propriam vindicabant, et vocavit nomen ejus Injustitiam. Et fodit alium puteum, in quo orta est disceptatio ; et imposuit illi nomen Inimicitias. Et fodit tertium, in quo lis nulla inter pastores commissa est, et vocavit eum Latitudinem.

[1] Gen. xxv, 22. — [2] Ibid. 23.

Fodit et puteum Juramenti, et non invenit in eo aquam; et vocavit eum puteum Juramenti.

XXI. Quis hæc legens, terrena magis quam spiritalia opera esse arbitretur, quod vel Abraham fodit puteos, vel Isaac, tanti videlicet Patriarchæ, vel etiam Jacob, sicut et in Evangelio reperimus [1], velut fontes quidam generis humani et specialiter devotionis ac fidei. Quid est enim puteus aquæ vivæ, nisi profundæ altitudo doctrinæ? Unde et Agar ad puteum Angelum vidit, et Jacob ad puteum Rachel sibi invenit uxorem: Moyses quoque secus puteum futuri locavit merita prima conjugii.

XXII. A puteo igitur visionis aperire Isaac adorsus est puteos, et bono ordine; ut ejus putei aqua primum rationabile animæ, oculumque ejus dilueret et foveret, quo visum ejus faceret clariorem. Fodit etiam alios puteos plures. Unde et scriptum est: « Bibe aquam de tuis vasis, et de » puteorum tuorum fontibus [2]. » Quanto plures fuerint, tanto est uberior redundantia gratiarum. Fodit tamen puteum, quem foderat pater ejus Abraham, de quo litem fecerunt pastores Gerarum, hoc est, maceriæ. Ubi enim maceria, ibi divisio inter repugnantes, ibi injustitia; et ideo vocavit Injustitiam. Alium quoque fodit, et orta dissensione, vocavit eum Inimicitias. In quibus videtur elucere doctrina moralis; eo quod sublato pariete maceriæ, solutæ sint in carne hominis inimicitiæ, et facta sint utraque unum in figura per Isaac, in veritate per Christum; meritoque postea pura aqua in eo puteo sit reperta, tanquam doctrina moralis utilis ad hauriendum. Puteus quoque Latitudinis quid aliud significat nisi de naturalibus disciplinam? Qua causa et Latitudo dicitur, quia sine contentione, sine lite, jam quietus atque securus est, qui mundana hæc et sensibilia fuerit supergressus. Unde su-

[1] Joan. IV, 12. — [2] Prov. V, 15.

peratis jam adversantibus et alienigenis cogitationibus (quid enim tam alienum quam omnia sæcularia, quæ perpetua esse non possunt) potest sapiens dicere : « Dilatavit » Dominus nobis, et auxit nos super terram[1], » quia terrena transcendit. Ultimus est puteus Juramenti, in quo ei visus est Deus, et ait ei : « Noli timere, tecum enim sum[2].» Et benedixit eum. Hæc doctrina jam mystica est.

XXIII. Habes hæc in Salomone, quia Proverbia ejus moralia ; Ecclesiastes naturalis, in quo quasi vanitates istius despicit mundi ; mystica ejus sunt Cantica canticorum. Habes et in Propheta : « Seminate vobis ad justitiam, vin» demiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cogni» tionis[3]. » Hoc est enim lumen cognitionis habere charitatis perfectionem. Ideoque dictum est : « Noli timere ; » charitas enim timorem excludit foras. Ut cognoscamus autem quia et Salomon ita hos interpretatus est puteos, ut ad moralem doctrinam, et naturalem referret, et mysticam, in singulis libris suis, quos de moralibus, vel naturalibus, vel mysticis scripsit, posuit hos puteos.

XXIV. Nam et in Proverbiis cum declinandam speciem diceret sæcularis illecebræ, ait : « Bibe aquam de tuis » vasis, et de puteorum tuorum fontibus, et superfluant tibi » aquæ de tuo fonte[4]. » Et infra : « Fons aquæ tuæ sit tibi » proprius, et jucundare cum uxore[5] ; » eo quod adversus tentamenta mundi remedio nobis vera sapientia sit. Moralis quoque doctrina, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretriciis quibusdam illitam fucis irriguo suo diluat, et fluento sui fontis abstergat.

XXV. De naturalibus quoque habes in Ecclesiaste dictum : « Feci mihi piscinas aquarum ad irrigandum » ex his saltum germinantem[6]. » Neque te moveat quod

[1] Gen. XXVI, 22. — [2] Ibid. 24. — [3] Osee. X, 12. — [4] Prov. X, 15. — [5] Ibid. 18. — [6] Eccle. II, 6.

pro puteo piscinas posuit; quia et Moyses puteum Latitudinis dixit, eo quod a sollicitudine omni et angustiis absolvitur, qui mundum hunc pia mente transcenderit. Non immerito ergo piscinas habet Ecclesiastes, qui vidit nullam abundantiam esse sub sole; sed si quis abundare velit, in Christo abundet.

XXVI. Et de mysticis puteus superest nobis, quem etiam ipsum reperimus in Canticis canticorum, dicente Scriptura : « Fons hortorum, puteus aquæ vivæ, et impetu » descendens a Libano[1]. » Etenim si mysteriorum altitudinem persequaris, puteus tibi videtur tanquam in profundo sita mystica esse sapientia : si vero haurire velis affluentiam charitatis quæ major et uberior est quam fides et spes, tunc tibi fons est. Exuberat enim charitas, ut et haurire eam cominus, et rigare ejus affluentia hortum tuum possis spiritalibus fructibus redundantem. Et quia ultra ipsum puteum Latitudinis est, qui charitatem habet; ideo dixit, quia ubi charitas est, ibi impetus magnus descendit a Libano. Ne quid autem moveat quod et puteum et fontem eumdem dixit, etiam Evangelium te instruat, in quo scriptum est : « Quia venit Jesus in civitatem Samariæ, » quæ dicitur Sychar, juxta prædium quod dedit Jacob » Joseph filio suo. Erat autem ibi fons Jacob. Et fatigatus, » inquit, sedebat sic super puteum[2]. » Unde ad mysticam doctrinam hunc referri puteum etiam ibi cognoscimus, quia ibi Samaritana illa, id est, custos (custos autem cœlestium præceptorum) hausit de puteo illo divina mysteria cognoscens quia Deus Spiritus est, et non in loco adoratur, sed in Spiritu[3]; et quia Messias Christus est. Et ideo qui adhuc expectatur a Judæis, jam venit. Quibus auditis, mulier illa quæ speciem Ecclesiæ gerit, legis sacramenta cognovit, et credidit.

[1] Cant. IV, 15. — [2] Joan. IV, 5, 6. — [3] Ibid. 24, et seqq.

XXVII. In ipso quoque Canticorum libro Salomon hanc triplicem sapientiam evidenter expressit; licet in Proverbiis dixerit, ut tripliciter sibi scriberet, qui sapientiam ejus vellet audire[1]. Ait ergo in Canticis sponsa de sponso: « Ecce » es sponsus consobrinus meus equidem pulcher: acclinatio » nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacuna» ria nostra cupressi[2]. » Possumus hoc de moralibus accipere. Ubi enim requiescit Christus et Ecclesia, nisi in operibus suæ plebis? Denique ubi impudicitia, ubi superbia, ubi iniquitas erat, ibi ait Dominus Jesus: « Filius au» tem hominis non habet ubi caput suum reclinet[3]. »

XXVIII. De naturalibus autem quid accipimus? « In » umbra, inquit, ejus concupivi et sedi, et fructus ejus » dulcis in faucibus meis[4]. » Qui enim terrena supergreditur, et qui mundana moriuntur (quoniam crucifigitur ei mundus, et ipse mundo) omnia quæ sunt sub sole refugit et contemnit.

XXIX. De mysticis quoque ait: « Introduc me in do» mum vini, constitue in me charitatem[5]. » Etenim sicut vineam suam vitis, ita Dominus Jesus populum suum quasi vitis æterna quibusdam brachiis charitatis amplectitur.

XXX. Considera singula. In moralibus flos est, et inter spinas lilium, sicut ipse ait: « Ego flos campi, et lilium » convallium[6]. » In moralibus ergo flos est. In naturalibus Sol justitiæ, qui oriens et resurgens illuminat, occidens obumbrat. Cave ne tibi occidat, quia scriptum est: « Sol » non occidat super iracundiam vestram[7]. » In mysticis charitas est, quia plenitudo legis est Christus. Et ideo Ecclesia, quæ diligit Christum, vulnerata est charitate.

XXXI. Hanc itaque charitatem suscitat, et resuscitat,

[1] Prov. XXII, 20.— [2] Cant. I, 15, 16.— [3] Matth. VIII, 20.— [4] Cant. II, 3. — [5] Ibid. 4. — [6] Ibid. 1. — [7] Ephes. IV, 26.

donec vocem ejus accipiat, et præsentiam ejus arcessiat; quia quæsitus non solum venit, sed etiam saliens venit: « Saliens super montes, et transiliens super colles[1]. » Super majoris gratiæ animas salit, inferioris transilit. Vel sic: saliens quomodo venit? Saltu quodam venit in hunc mundum. Apud Patrem erat, in Virginem venit, et ex Virgine in præsepe transilivit. In præsepi erat, et fulgebat in cœlo, descendit in Jordanem, ascendit in crucem, descendit in tumultum, surrexit e tumulto, et sedet ad Patris dexteram. Inde quasi hinnulus cervorum, qui desiderat ad fontes aquarum, descendit ad Paulum, et circumfulsit eum, et exilivit super Ecclesiam sanctam, quæ est Bethel, quod dicitur domus Dei. Pauli enim vocatio Ecclesiæ firmitudo est.

XXXII. Venit ergo, et primo post parietem est, ut inimicitias animæ et corporis solvat, sublato pariete qui impedimentum concordiæ videbatur afferre. Deinde prospicit per fenestras. Quæ sint fenestræ audi Prophetam dicentem: « Fenestræ apertæ sunt e cœlo[2]. » Prophetas utique significat, per quos Dominus genus respexit humanum prius quam in terras ipse descenderet.

XXXIII. Et hodie si qua eum anima multum requirat, multum merebitur misericordiæ; quoniam qui multum requirit, plurimum debetur ei. Si qua ergo anima eum studiosius quærat, longe audit vocem ejus: et quamvis ab aliis requirat, præ ipsis, a quibus quærit, audit vocem ejus. Videt eum salientem ad se venire, id est, properantem atque currentem, et transilientem eos qui infirmo corde virtutem ejus capere non possunt; denique prospicientem per ægnimata Prophetarum, legendo eos et tenendo eorum sermones videt eum prospicientem, sed quasi per fenestram, non adhuc quasi præsentem. Videt eminentem super

[1] Cant. II, 8. — [2] Isaï. XXIV, 18.

retia. Quid est hoc, nisi forte quia illa retia nobis sunt, non illi. Retia sunt, eo quod adhuc illa anima intra sensibilia et mundana sit, quæ mentem hominis capere, et quodam sinu proprio consueverunt involvere. Posito ergo adhuc in sæcularibus, sed tamen quærenti eum per retia se ostendit.

XXXIV. Denique dicit ad animam ejusmodi: « Exurge, » veni proxima mea[1], » id est, exurge a delectationibus mundi, exurge a terrenis, et veni ad me, quæ adhuc laboras, et onerata es, quia sollicita es quæ sunt mundi. Veni supra mundum, veni ad me, quia ego vici mundum. Veni prope me jam pulchra æternæ vitæ decore, jam columba, id est, mitis atque mansueta, jam tota plena gratiæ spiritalis. Jure ergo jam retia timere non debet, cum is vocet ad se animam, qui tentamentis et retibus mundi non potuit capi. Nam cum nos homines ambulemus in medio laqueorum, per appetentiam escæ retibus simul et laqueis obnoxii sumus. Ille in corpore positus retia non timebat, sed eminebat super retia, id est, super tentamenta mundi, et corporis passiones; imo et alios eminere faciebat. Ideoque etiam hanc animam fundare volens dicebat: « Exurge, veni proxima mea, » noli timere retia.

XXXV. « Jam præteriit hyems[2], » id est, venit Pascha, venit indulgentia, venit remissio peccatorum, cessavit tentatio, imber abiit, procella abiit et quassatio. Ante adventum Christi hyems est, post adventum ejus flores sunt. Unde ait: « Flores visi sunt in terra[3]. » Ubi ante spinæ, ibi nunc flores. « Tempus, inquit, secandi advenit[4]. » Ubi ante desertum, ibi nunc messis est. « Vox turturis audita est in » terra nostra[5]. » Bene addidit Propheta, « Nostra, » quasi admirans quod ubi ante impudicitia, ibi nunc castitas.

XXXVI. « Ficus protulit grossos suos[6]. » Quæ ante

[1] Cant. II, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Ibid.. — [5] Ibid. — [6] Ibid 13.

quasi infructuosa jubebatur excidi, hæc fructus ferre jam cœpit. Sed quid dubitas quia grossos dixit? Priores discutit, ut posteriores meliores afferat. Grossos sicut synagogæ fructus abjicitur : Ecclesiæ autem renovatur.

XXXVII. Et quamvis plena tranquillitas sit, et adoleverint mysteria, iterum tamen dicit : « Surge secura integumento petræ[1], » id est, tuta præsidio passionis meæ, et fidei munimento. Suxerunt enim mel de petra, et oleum de firmissima petra. Hoc integumento animæ piorum indutæ, jam nudæ non sunt, et hæc illis est præmunitio. Ideoque et huic animæ ait : « Et veni tu columba mea in tegumento petræ juxta præmunitionem, ostende mihi faciem tuam, et insinua vocem tuam[2]. » Hortatur ad confidentiam, ut non erubescat crucem Christi, nec ejus signaculum. Hortatur ad confessionem, vult omnes insidias demoveri; ut bonus odor fidei spiret, ut dies fulgeat, ut adversæ noctis umbra non noceat; quoniam qui juxta Christum est dicit : « Nox præcessit, dies autem appropinquavit[3]. » Est et umbra sæcularium quæ præteriit, et dies cœlestium Christus qui Sanctis suis lucet. Accipit hæc anima bona pignora charitatis.

[1] Isaï. II, 14. — [2] Ibid. — [3] Rom. XIII, 12.

CAPUT V.

Sponsus denuo sublapsus ab anima. In cubili meo, in noctibus, etc., *incassum quæritur; et quare? Idem tamen postea invenitur, quomodo ipse teneri debeat? Hunc deinde cum sponsa e deserto ascendentem filiæ Jerusalem mirantur, atque ad thalamum prosecutæ epithalamio celebrant. Ipse quoque animam propius vocatam variis laudibus exornat.*

XXXVIII. Sed quia semper solliciti esse debemus, semper intenti; et quia Verbum Dei sicut capreola exilit, aut sicut hinnulus cervorum, semper vigilet anima, et prætendat quæ requirit eum, et quæ tenere desiderat. Ideo quasi sublapsum sibi, « In cubili, inquit, meo, in noctibus quæsivi quem dilexit anima mea[1]. » Qui bene quærit, in cubili quærat, in noctibus quærat, nec dies feriatus, neque noctes sit. Nullum tempus vacet a pietatis officio; et si non invenerit primo, perseveret in requirendo. Ideoque dicit: « Exurgam itaque, et quæram in civitate, in foro, in plateis[2]. » Et fortasse ideo non invenit adhuc, quia in foro quæsivit, ubi lites sunt; in plateis, ubi nundinæ rerum venalium. Non enim ulla Christus pecunia comparatur.

XXXIX. Possumus et sic intelligere: In cubili quærit Christum, quæ quærit eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quærit, quoniam per parabolas loquebatur. Posuit enim tenebras latibulum suum; et nox nocti indicat scientiam. Deinde quoniam quæ dicimus in corde nostro, ea nos compungere in cubilibus debent. Sed tamen nec

[1] Cant. III, 1. — [2] Ibid. 2.

sic invenit, et ideo dicit : « Exurgam, id est, erigam, et attollam intentionem meam, ut quæram impigre, quæram sollicite : introibo in civitatem. » Est et anima quæ dicit : « Ego civitas munita, ego civitas obsessa[1]. » Est civitas munita per Christum, est civitas illa Hierusalem in cœlo, in qua abundant divinæ legis interpretes, et disciplinæ periti : per eos Verbum Dei quæritur. « Quæram, inquit, » in foro » illius civitatis, in illo foro ubi tractant jura consulti, ubi oleum venditur, quod evangelicæ Virgines emunt[2], ut semper faces suæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat. « Quæram, inquit, in plateis, » in quibus superfluunt aquæ de illis fontibus prorumpentes, de quibus Salomon dicit esse potandum[3].

XL. Dum quærit igitur Christum, invenit custodes qui in ministerio sunt[4], ab his requirit. Sed anima quæ Deum quærit, etiam custodes transit. Sunt enim mysteria quæ etiam Angeli concupiscunt videre. Unde Petrus ait : « Nuntiata sunt, inquit, vobis per eos quibus evangelizaverunt. » Spiritu sancto misso de cœlo, in quem concupiscunt Angeli prospicere[5]. » Ergo qui transierit custodes, Verbum invenit. Transivit Joannes, qui Verbum apud Patrem invenit[6].

XLI. Multi quoque sunt qui in otio quærunt Christum, et non inveniunt, et inveniunt eum in persecutionibus, et cito inveniunt. Et ideo quasi post tentationes, quia periculis fidelium suorum adest : « Quam modicum, inquit, » cum transivi ab eis, inveni eum, tenui eum, et non dimisi » eum[7]. Omnis enim qui quærit, invenit[8] ; » et qui invenerit, adhærere debet, ne possit amittere.

XLII. Et quoniam per Evangelium in terris videmus cœlestia mysteria figurata, veniamus ad illam Mariam, ve-

[1] Isaï. XXVII, 3. — [2] Matth. XXV, 9. — [3] Prov. V, 15. — [4] Cant. III, 3. — [5] 1 Petr. I, 12. — [6] Joan. I, 1. — [7] Cant. III, 4. — [8] Matth. VII, 8.

niamus et ad Magdalenam. Consideremus quemadmodum Christum in cubili corporis sui, in quo defunctus jacebat, in noctibus quæsiverint, quando dixit illis Angelus: « Jesum » qui crucifixus est quæritis : non est hic, surrexit enim[1]. » Quid igitur quæritis viventem cum mortuis[2]? » Quid quæritis in sepulcro eum qui jam in cœlo sit? Quid quæritis in vinculis sepulturæ universorum vincula solventem? Non sepulcrum huic sedes, sed cœlum est. Ideo dixit una ex his : « Quæsivi eum, et non inveni eum[3]. »

XLIII. Tamen dum vadunt Apostolis nuntiare, miseratus quærentes, « Occurrit eis Jesus dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt » eum[4]. » Tenetur ergo Jesus, sed delectatur sic teneri, quia fide tenetur. Denique delectavit eum et illa mulier quæ tetigit eum, et curata est sanguinis fluxu, de qua dixit : « Tetigit me aliquis; nam sentio virtutem de me exisse[5]. » Tange ergo, et fide tene eum, et constringe fideliter pedes ejus; ut virtus de eo exeat, et sanet animam tuam. Et si dicat: «Noli me tangere:» tu tene; « Nondum enim ascendi » ad Patrem meum[6], » dixit semel. Dixit: «Noli me tangere,» quando resurrexit : aut forte illi dixit quæ putabat furto esse sublatum, et non virtute propria resuscitatum. Denique in alio libro habes, quia tenentibus pedes et adorantibus dixit : « Nolite timere[7]. » Tene ergo et tu anima, sicut tenebat et Maria, et dic: «Tenui eum, et non dimittam[8]. » sicut dicebant ambæ : « Teneamus te. » Vade ad Patrem, sed non relinquas Evam, ne iterum labatur. Tecum eam ducito, jam non errantem, sed arborem vitæ tenentem. Rape tuis pedibus inhærentem, ut tecum ascendat : noli me dimittere, ne iterum serpens venena sua fundat, ne iterum quæ-

[1] Matth. XXVIII, 5, 6. — [2] Luc. XXIV, 5. — [3] Cant. III, 1. — [4] Matth. XXVIII, 9. — [5] Luc. VIII, 46. — [6] Joan. XX, 17. — [7] Matth. XXVIII, 10. — [8] Cant. III, 4.

rat fœmineum mordere vestigium, ut supplantet Adam. Dicat ergo anima tua : « Teneo te, et inducam te in domum matris meæ, et in secretum ejus quæ concepit me ; ut cognoscam mysteria tua, ut hauriam sacramenta tua. » Suscipe igitur Evam jam non ficulneæ foliis adopertam, sed sancto amictam Spiritu, et nova gratia gloriosam ; quia jam non tanquam nudata absconditur : sed tanquam circumdata vestimenti splendore fulgentis occurrit, quia vestit eam gratia. Sed nec Adam primo nudus erat quando eum innocentia vestiebat.

XLIV. Videntes itaque eam filiæ Hierusalem Christo inhærentem, et adhuc ascendentem cum eo (dignatur enim quærentibus frequenter occurrere, et condescendere ut eos elevet) dicunt : « Quæ hæc est quæ ascendit a de- » serto[1] ? » Desertus hic terræ locus et incultus videtur, sentibus et spinis nostrorum obsitus delictorum. Mirantur videlicet quomodo anima quæ ante in inferno (4) derelinquebatur, inhæreat Dei Verbo, et ascenderit sicut vitis propago, in superiora se subrigens, velut fumus natus ex igni, atque alta petens, tum præterea bonis operibus flagret. Odor autem ille orationis piæ redolet suavitatem, quæ dirigitur sicut incensum in conspectu Dei. Et in Apocalypsi legimus quod, « Ascendit fumus incensorum de » orationibus sanctorum[2] ; » quæ incensa deferuntur per Angelum, sanctorum orationes scilicet ; super altare aliud aureum quod est ante sedem Dei, et tanquam piæ precationis suave flagrat unguentum ; quia de æternorum et invisibilium, non de corporalium petitione compositum est : præcipue tamen myrrham redolet thus, eo quod peccatis mortua sit, et Deo vivat.

XLV. Hanc igitur ascendentem et non resistentem videntes, et meritorum ejus odoribus delectatæ, agnoscen-

[1] Cant. III, 6. — [2] Apoc. VIII, 4.

tes quoque Salomonis illius pacifici esse sponsam, etiam comitatu sedulo prosequuntur usque ad lectum Salomonis[1]; eo quod ei vera requies in Christo debeatur. Lectus enim sanctorum Christus est, in quo universorum fessa sæcularibus præliis corda requiescunt. In hoc lecto requievit Isaac, et benedixit filium juniorem dicens : « Major serviet minori[2]. » In hoc lecto recubans Jacob benedixit duodecim Patriarchas. In hoc lecto recubans archisynagogi filia surrexit a morte. In hoc lecto jacens viduæ defunctus mortis vincula Christi vocatus voce dissolvit.

XLVI. Perducta igitur sponsa usque ad sponsi requiem, nuptiale canunt carmen dicentes filiabus Hierusalem : « Egredimini, et videte regem Salomonem in corona qua » coronavit mater ejus in die sponsalium ejus[3]. » Canunt epithalamium, et vocant cæteras Potestates cœlorum, vel animas, ac videant charitatem quam circa filias Hierusalem habet Christus. Unde et meruit coronari a matre quasi filius charitatis, sicut Paulus ostendit dicens : « Quia Deus » eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in » regnum filii charitatis suæ[4]. » Charitatis itaque filius et ipse charitas est, non ex accidentibus habens charitatem : sed habens semper in substantia sua sicut regnum, de quo dicit : « Ego in hoc natus sum[5]. » Ideoque dicunt : « Egredimini, » id est, exite de sollicitudinibus et cogitationibus sæculi, exite de angustiis corporalibus, exite de vanitatibus mundi, et videte quam rex pacificus in die sponsalium suorum habeat charitatem; quam gloriosus sit, quia corporibus resurrectionem dedit, et animas sibi junxit. Hæc magni est corona certaminis, hoc præclarum munus sponsalium Christi, sanguis ejus et passio. Quid

[1] Cant. III, 7. — [2] Gen. XXV, 23. — [3] Cant. III, 11. — [4] Coloss. I, 13. — [5] Joan. XVIII, 37.

enim plus potuit dare, qui sibi etiam non pepercit, et pro nobis in mortem animam suam obtulit?

XLVII. Ipse quoque Dominus Jesus delectatus fide animæ hujus, confessione, gratia, et collaudatis ejus meritis, propius eam advocat dicens : « Ades huc a Libano, sponsa, » ades huc a Libano : transibis et pertransibis a principio » fidei a capite Sanyr, et Hermonum, a speluncis leonum, » a montibus pardorum[1], » hoc est : Egredere de corpore, et totam te exue. Non potes enim mihi adesse, nisi ante peregrineris a corpore; quoniam qui in carne sunt, peregrinantur a Dei regno. « Ades, inquit, ades. » Bene repetivit, quia sive præsens, sive absens, adesse et placere Domino Deo tuo debes. Adesto præsens, adesto absens, etsi adhuc in corpore es. Mihi enim omnes præsentes sunt, quorum fides mecum est. Adest mihi, qui exiit de sæculo. Adest mihi, qui me cogitat, me intuetur, de me sperat, cui ego portio sum. Adest mihi, qui abfuerit sibi. Adest mihi, qui se negaverit sibi. Ille mecum est, qui intra se non est; quoniam qui in carne est, non est in spiritu. Ille mecum est, qui ex se ipso egreditur. Ille juxta me est, qui extra se fuerit. Ille mihi integer est, qui propter me perdiderit animam suam. Et ideo, « Ades sponsa, » ades, transibis a principio fidei. » Transit et pertransit e terris, et pertransit quæ ad Christum pervenit. Transit fidei merito, et operum claritate, quæ lucet sicut Sanyr et Hermonum, hoc est, via lucernæ transit devictis tentationibus sæculi, et superatis nequitiis spiritalibus, legitimi petens coronam certaminis; et ideo meruit Christo judicante laudari.

XLVIII. « Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus » conclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradisus malo» rum granatorum cum fructu pomorum Cypri[2]. » Lauda-

[1] Cant. IV, 8. — [2] Ibid. 12.

tur sponsa, eo quod hortus sit, habens in se odorem agri illius pleni, de quo dicit Isaac : « Odor filii mei tanquam » odor agri pleni [1]. » Bona ergo anima flagrat odore justitiæ. Et fortasse ager est Patriarcha; hortus est anima inferioris alicujus, quasi agri portio; et hortus clausus, ne incursetur a bestiis; et fons signatus quæ integritate signaculi perseverantiaque fidei propria peccata diluerit. Nam quæ de Ecclesia accepit, habet quod ad virginitatis gratiam referat; eo quod in paradiso delectationis posita sine labore fructus capiat spiritales, ut ei Patriarcharum animæ rurali quodam labore fructus suos conferant, quo ista capere possit perpetuam suavitatem. Quæ merito fons signatus dicitur, eo quod imago Dei invisibilis in illa exprimatur. Laudant etiam munera animæ quæ missa sunt a sponso, quibus dotata veniebat. Dos autem piæ animæ boni odores sunt, myrrha, aloë, crocum, quibus spirat hortorum gratia, et peccatorum fætor aboletur.

XLIX. Itaque tanto secura præconio conquiescere Aquilonem gravem ventum petit, ne flores discutiat; spirare austrum [2], id est, vult hyemem præterire, et mollioris flatus vernare temperiem. Invitat sponsum in hortum suum [3]. Descendit sponsus, et fructuum ejus diversitate delectatus, lætatur quod invenerit fortiorem cibum, invenerit etiam dulciorem. Est enim velut panis quidam verbi et mel : alius vehementior, alius suasorius sermo. Est et fides alia ferventior, ut vinum : alia lucidior, ut succus est lactis. Hunc cibum Christus epulatur in nobis, hoc poculum bibit, et ejus potus ebrietate nos provocat, ut ad meliora et optima ab inferioribus faciamus excessum.

[1] Gen. XXVII, 27. — [2] Cant. IV, 16. — [3] Id. V, 1.

CAPUT VI.

Tribus superioribus perfectæ animæ processibus strictim repetitis de quarto fusius disputat. In hoc anima dormiens a sponso excitatur. Sed dum moras trahit in surgendo, transit Verbum. Ipsa vero exiens, per vulnera charitatis requisitum vix tandem invenit, atque ita tenet, ut jam amplius non amittat.

L. Audiens hæc anima hausit mysteriorum ebrietatem cœlestium, et velut soporata a vino, et quasi in excessu vel stupore posita dicit : « Ego dormio, et cor meum vigilat[1]. » Tum Verbi præsentis lumine percussa, cum oculis requievisset inflexis, excitatur a Verbo. Quartus autem hic processus est animæ. Primo etenim charitatis impatiens, et Verbi moras non ferens rogabat, ut oscula mereretur, et meruit desideratum videre. Secundo introducta quoque in cubiculum regis, cum mutua misceret alloquia, in umbra ejus requievit, et subito Verbum ei de medio sermone discessit; quærenti tamen non diu abfuit, sed saliens supra montes et transiliens super colles advenit. Nec multo post quasi capreolus, aut cervorum hinnulus dum affatur dilectam, exilivit et reliquit. Tertio cum in cubili, et noctibus, in civitate, in foro, et in plateis quæsitum non reperisset, aliquando orationibus suis gratiaque revocavit, adeo ut etiam propius vocaretur a sponso. Quarto ipsa jam ab eo dormiens excitatur, quamvis corde vigilaret, ut continuo vocem pulsantis audiret. Sed moram passa dum surgit, quia velocitatem Verbi non poterat comprehendere,

[1] Cant. v, 2.

dum aperit ostium, transivit Verbum, et ipsa exivit in verbo ejus, et per vulnera requisitum, sed vulnera charitatis, vix tandem inveni, et tenuit, ut postea non amitteret. Ad summam hæc compendioso sermone perstrinxi. Nunc discutiamus singula.

LI. Et si dormias, si modo devotionem animæ tuæ noverit Christus, venit, et pulsat ejus januam, et dicit : « Aperi mihi soror mea[1]. » Bene soror, quia nuptiæ spirituales sunt Verbi atque animæ. Neque enim animæ norunt conjugiorum fœdera, sed sunt sicut Angeli in cœlo. « Aperi, inquit, mihi, » sed extraneis claude : claude sæculo, claude mundo, neque ipsa foras ad illa materialia prodeas, neque tuum relinquens lumen, alienum requiras; quia materiale lumen tenebrosam infundit caliginem, ut non videatur lumen veræ gloriæ. Aperi ergo mihi, noli aperire adversario, neque locum des diabolo. Aperi ipsam te mihi, noli coarctari : sed dilatare, et adimplebo te. Et quia decurso orbe terrarum, plus molestiarum et offensionis reperi, nec facile habui ubi requiescerem; ideo tu aperi, ut in te Filius hominis reclinet caput, cui non est requies nisi supra humilem et mansuetum.

LII. Audiens anima : « Aperi mihi.... et caput roris ple» num[2], » hoc est, tentationibus sæcularibus, subito turbata, et quasi surrectura quæ surgere jubebatur, ait, cum aloëm redoleret et myrrham insignia sepulturæ : « Exui » tunicam meam, quomodo induam eam? Lavi pedes meos, » quomodo inquinabo eos[3]? » Veretur enim ne iterum in tentationes resurgat, ne iterum in culpam redeat atque peccatum, et egressus suos virtutumque processus terrenis incipiat vestigiis inquinare. Certe etiam hoc modo perfectionem virtutis suæ indicat, quæ tantam Christi meruerit charitatem; ut ad eam veniat, et pulset januam ejus, et

[1] Cant. v, 2. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 3.

veniat cum Patre, et cœnet cum eadem anima, et ipsa cum eo, sicut in Apocalypsi dixit Joannes[1]. Etenim cum in superioribus audisset : « Ades huc a Libano sponsa, ades » huc a Libano[2] ; » et cum adverteret in carne se Christo adesse non posse, sed tunc adesse, si adesset in spiritu ; conformans se ad ejus voluntatem, ut esset et ipsa conformis imagini Christi, jam non sentit carnis exuvias ; jam quasi spiritus exuit se corporis conjunctionem ; jam quasi oblita, et quæ si velit, copulæ illius meminisse non possit, ait : « Exui tunicam meam, quomodo induam eam ? » Exuis enim tunicam illam pelliceam, quam acceperunt Adam et Eva post culpam, tunicam corruptelæ, tunicam passionum. « Quomodo induam eam ? » Non requirit ut induat : sed ita significat abjectam, ut jam indumento sibi esse non posset. « Lavi pedes meos, quomodo inquinabo » illos ? » Hoc est, vestigia mea lavi, dum egrederer, ac me elevarem de corporis contubernio, de illa connexione et familiaritate carnalis amplexus, quomodo inquinabo ea ; ut in corporis claustrum, et illum tenebrosum passionum ejus carcerem revertantur ?

LIII. Dum hæc illa dicit, misit operationem suam Verbum tanquam per cavernam, non adhuc facie ad faciem, misit tanquam manum : « Et venter, inquit, meus conturbatus est super eum. Et surrexi ego aperire fratri meo. » Manus meæ distillaverunt myrrham, digiti mei myrrha » pleni sunt super manus clausuræ[3]. » Quid hoc significet consideremus. Primum operibus suis videtur, ut dixi, Deus Verbum tanquam per cavernam, non plene atque perfecte : deinde augetur amor, et conceptus adolescit, atque ex seminibus ejus quæ quodam utero intelligibili susceperit anima, totam plenitudinem Divinitatis ejus habitantem in eo corporaliter, ut legimus, videre desiderat. Surrexit,

[1] Apoc. III, 20. — [2] Cant. IV, 8. — [3] Id. V, 4, 5.

ut propius illud Dei Verbum videret. Et in hoc ipso processus ejus significatur, quod surrexit per vigorem atque virtutem. Præsentia enim Verbi hausit anima virtutem, sicut præsentia Mariæ, cum utero gravis esset, erudivit Joannem in utero constitutum, adeo ut exiliret in utero, et exultaret Domini præsentiam recognoscens. Surrexit aperire, et opera ejus et facta mortificata sunt mundo. Talis enim debet esse anima quæ Verbum est receptura, ut moriatur mundo, et consepeliatur Christo. Sic enim Christus invenitur, et tale sibi quærit hospitium. Deinde ipsa ministeria operationum, id est, manus et digiti quibus comprehenditur Christus, mortificantur : quos digitos velut eminentia factorum nostrorum opera possumus æstimare. Itaque velut e complexu suo cum jam extenderet intelligibiles manus suas et digitos, ut comprehenderet Verbum, transisse sibi illud, non tamen adhuc pertransisse anima pia dicit. Et hoc processum habet, quando transit et pertransit animam Verbum Dei ; quia scriptum est : « Et tuam » ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur multo- » rum cordium cogitationes[1]. » Hic adhuc transitur, non pertransitur : ut Maria in posterioribus forte pertransitur, ubi tanquam signaculum ponitur in medio ejus Dominus Jesus.

LIV. Denique statim alius profectus Verbi transeuntis ; quia exivit anima in verbo ejus, hoc est, verbum ejus secuta exivit de corpore, elevans se de ejus habitaculo, et peregrinam se faciens ei, ut adesset Deo, et esset civis sanctorum. Simul enim et carnis domestici, et Dei esse non possumus. Ergo in hoc loco exire significatur, ut dixi, anima, quando abducit se a corporis voluptatibus. Denique scriptum est : « Exi de Babylone, fugiens a Chaldæis[2] » Non utique ut regionem Babylonis Hebræus fugiat, sed ut

[1] Luc. II, 35. — [2] Isaï. XLVIII, 20.

mores, prophetico admonetur alloquio; siquidem sint qui in Babylone sint Hebræi, et de Babylone exisse moribus doceant. Nam et illi de quibus dicit Propheta quod sedebant super flumina Babylonis[1], sedebant quidem in regione Babylonis, sed in ejus non erant vitiis et confusione. Nam quomodo erant in illa confusione vitiorum, qui flebant gerentes pœnitentiam quod de arca devotionis, ac fidei, et virtutis paternæ meritis excidissent? Quæ autem in Verbo exit anima, Verbum requirit.

LV. Unde et ista cum quæreret, incidit in custodes qui circumeunt civitatem : « Percusserunt, inquit, me, et vulneraverunt me, tulerunt pallium a me custodes murorum[2]. » Bene quidem quasi sponsa veniebat cum pallio, quo obnuberet caput suum, cum sponsus occurreret. Sicut Rebecca quæ cognito quod Isaac sibi veniret obvius, descendit de camelo, et pallio se operuit[3] : ita et hæc anima nuptialis vestis præveniebat insignia ; ne forte rejiceretur, quasi vestem non habens nuptialem; vel ut caput velaret propter Angelos. Sed illi percusserunt eam, ut amplius probaretur. Exercentur enim animæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quærentes si verum decorem nudæ virtutis afferret : vel quia sine integumento quis in illam cœlestem civitatem debeat introire, nulla deferens secum operimenta fucorum. Sunt etiam qui requirant, ne qua anima exuvias secum vehat carnalis illecebræ, et concupiscentiam corporalem. Nudatur pallio, cum ejus conscientia manifestatur. Sed est et quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentem : « Venit enim princeps hujus mundi, et in me inveniet nihil[4] ; » quia certe in illo solo nihil invenit, qui peccatum non fecit. Beata et illa est in qua non gravia aut multa invenit : sed invenit in ea amictum fidei, et sapientiæ disciplinam.

[1] Psal. CXXXVI, 1. — [2] Cant. V, 7. — [3] Gen. XXIV, 65. — [4] Joan. XIV, 30.

LVI. Itaque sine dispendio sui (quia etsi volet quis, non potest veram auferre sapientiam : etsi adversarius obstrepat, ibi tamen vera innoxiæ conversationis elucet integritas) sine dispendio ergo transivit custodes, et filiabus illius cœlestis civitatis admixta Verbum requirit, et quærendo ejus in se excitat charitatem et ubi Verbum quærat agnoscit. Quod inter orationes Sanctorum moretur, et quod ipsis inhæreat, novit, et quod Ecclesiam suam, vel animas justorum suorum inter lilia pascat, intelligit. Hoc mysterium tibi in Evangelio Dominus demonstravit, cum in sabbato duceret per seminata Discipulos[1]. Moyses per desertum duxit populum Judæorum[2] : Christus per seminata ducit, Christus per lilia ducit; quia et per passionem ejus desertum floret ut lilium. Sequamur ergo, ut in die sabbati, illius magni sabbati, in quo requies magna est, fructus colligamus. Nec verearis ne Pharisæi accusent seminata colligentem. Etsi illi accusent, sed Christus excusat, et similes facit quas vult animas se sequentes David illius qui supra legem panes propositionis manducabat[3], novæ gratiæ sacramenta prophetica jam tunc mente prospiciens.

CAPUT VII.

Anima laudatur a sponso, quod eum tam bene constanterque requisierit : quod fidelis, quod verbo potens, quod una ut columba; denique quod sit fœcunda virtutibus, ac vitiis careat.

LVII. Laudatur itaque a sponso quod tam bene et

[1] Luc. vi, 1. — [2] Deut. xix, 5. — [3] 1 Reg. xxi, 6.

constanter requisierit eum; ideoque jam non solum soror dicitur, sed etiam beneplacita nominatur, quasi ei complacita qui complacuit Patri; et speciosa sicut Hierusalem, sicut admiratio ordinata[1], quod civitatis æternæ universa habeat mysteria, et admirationi sit omnibus videntibus eam; quia plena ut æquitas atque perfecta est, et fulgorem de Verbi lumine mutuata, dum id semper intendit; fit etiam terribilis ordine quodam ad summum provecta virtutum. Ideoque quasi perfectæ dicit: « Averte oculos tuos » a me, noli contra me intendere[2], » devotione nimia ac fide possibilitatem naturæ et conditionis propriæ supergressa, quia lucem inaccessibilem e regione intueri est grave. « Averte, inquit, oculos tuos a me : » eo quod plenitudinem Divinitatis ejus, et splendorem veri luminis sustinere non possit. Possumus tamen et sic accipere : « Averte » oculos tuos a me. » Etsi tu perfecta es, aliæ mihi adhuc redimendæ sunt animæ, aliæ fulciendæ. Elevas enim me videndo : ego autem ideo descendi, ut omnes elevem. Et si surrexi, et habeo Patris sedem, tamen orphanos vos non relinquam paterno quasi præsidio destitutos, sed præsentia mea vos confirmabo. Habes in Evangelio hoc scriptum : « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem » mundi[3]. » Averte ergo oculos a me, quia me elevas. Quanto enim quis ad Dominum intendit, tanto amplius Dominum elevat, et ipse elevatur. Unde et ille ait : « Exal» tabo te, Domine, quoniam suscepisti me[4]. » Sanctus enim exaltat Dominum, peccator humiliat. Vult ergo avertere illam oculos, ne eam considerans quod jam ad superiora sequi possit, elevetur, et cæteras animas derelinquat. Ideo et in Evangelio non omnibus Discipulis[5], sed perfectioribus suam gloriam demonstravit. Constitue nunc ali-

[1] Cant. VI, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Matth. XXVIII, 20. — [4] Psal. XXIX, 1. — [5] Matth. XVII, 1.

quem doctorem, qui rem obscuram velit aperire audientibus: quemadmodum etsi ipse potens in sermone sit et scientia, condescendat tamen ad eorum inscitiam qui non intelligunt, et simplici et planiore atque usitato sermone utatur, ut possit intelligi. Quisquis igitur inter audientes vivacior sensu sit, qui facile sequi possit, elevat eum atque excutit. Hunc videns doctor revocat, ut patiatur magis doctorem humilioribus et planioribus immorari, quo et cæteri sequi possint.

LVIII. Quod ait Aquila, « Sonans ut revelata, » sonantem ad admirationem dignam retulit, quasi magna et sonora habentem opera: revelata, ad operum claritatem; vel quod ejus animæ opera luceant coram Patre qui in cœlis est. Unde non otiose pallium ejus sublatum intelligis, ut aperta meritis et nuda fulgeret.

LIX. Laudatur præterea quod fidelis[1], quod verbo potens, quod fructibus fœcunda diversis, quod una sicut columba habens Spiritus unitatem, in qua sit pax, quæ fecit utraque unum: et quæ non sit composita ex diversis elementis discretæ compugnantisque naturæ[2]. Quid enim tam diversum quam ignis et aqua, aër et terra, ex quibus corporis nostri creatura consistit? Anima autem benedicta omnis simplex quæ imitatur dicentem: « Ut omnes unum » sint, sicut tu Pater in me et ego in te, et ipsi in nobis » unum sint[3]. » Hæc est enim consummatio atque perfectio. Unde et addidit: « Ut sint unum, sicut et nos unum sumus: ego in his, et tu in me, ut sint consummati in » unum[4]. » Hæc est ergo anima columba una atque perfecta, quæ simplex atque spiritualis, neque hujus turbatur corporis passionibus, in quo foris pugnæ, intus timores sunt. Denique hoc verbo unitatis concordiam et pacem significari Scriptura nos docet dicens: « Multitudo autem

[1] Cant. v, 2. — [2] Id. vi, 3. — [3] Joan. xvii, 21. — [4] Ibid. 23.

» credentium habebat cor unum, et animam unam, et non » erat separatio in eis ulla[1]. »

LX. Nec otiose fœcunditatis laudatur anima, non solum quod sit fœcunda virtutibus, sed etiam quod nihil habeat in se mali. Illud enim decorum atque speciosum est, in quo nihil sit mali. Decorum enim quod bonum : quod autem indecorum, hoc malum. Speciosa fœcunditas est bonorum operum : contraria ergo speciositati sterilitas; quoniam qui privatur specie vel decore, in eo est malum : quod autem malum, hoc sterile et infœcundum. Cujus rei quod evidentius indicium quam natura est? Terra enim quæ bona est, fertilis atque fœcunda : quæ autem mala, ea jejuna atque sterilis : quæ vero fertilis, hæc et decora. Quid enim pleno agro pulchrius, cum seges fluctuat, cum poma irrutilant, vel cum uvarum serta dependent, aut baccis onusta olea curvescit, vel viridanti gramine montium vertices, vallium humilia vestiuntur. Et ut Scripturæ utamur testimonio, Jacob decorus erat; et ideo erat odor agri pleni[2] : Esaü hispidus erat, et indecorus[3]; et ideo agrestis erat, qui fructus ullos habere non posset. De ipso quoque Domino posteaquam Ecclesiæ fœcunditatem fecit assurgere, pulchre dictum est : « Dominus regnavit, deco- » rem induit[4]. » Et alibi : « Confessionem, et speciem in- » duisti[5]. » Liquet igitur decorum id esse, quod fœcundum : indecorum, quod infœcundum. Similis est causa animæ soli; quia ea decora anima, quæ fœcunda sit meritis, fœcunda consiliis : ea indecora quæ sterilis. Infirmitates etenim animæ sunt sterilitas et materia; namque eam sterilitas fructu defraudat suo, inopiam infert, timorem incutit, adolet cupiditates, et vanas opiniones : sic anima cadit. Quid ergo est malitia, nisi boni indigentia? Suo enim de-

[1] Act. IV, 32. — [2] Gen. XXVII, 27. — [3] Ibid. 11. — [4] Psal. XCII, 1. — [5] Id. CIII, 2.

fraudatur, atque alienis indiget, exinanitur atque repletur sine ulla mensura et modo[1]. Materialia autem vitia animæ obumbrant gratiam. Ignorantia et concupiscentia animæ sunt ægritudines : sed ad speciem (5) magis, quam ad materiam referuntur. Materia est caro, species est ignorantia et concupiscentia. Cur igitur caro accusatur, cum tantæ sint in specie labes? Quia nihil species potest sine materia. Denique nihil species securis sine materia facit. Quid enim esset concupiscentia, nisi eam caro inflammaret? Friget in senibus, in pueris quoque, quia in his corpus infirmum est : ardet in adolescentibus in quibus vis corporis fervet. Ex bonis igitur mala orta sunt; non enim mala sunt, nisi quæ privantur bonis. Per mala tamen factum est, ut bona eminerent. Ergo indigentia boni malitia est, et definitione boni malitia deprehenditur, quoniam per disciplinam boni malum reperitur. Bonum autem nullius eget, sibi abundat, mensuram, et perfectionem, finem quoque tribuit omnibus, in quo universa constant, et de quo omnia pendent. Hæc boni natura est, quæ mentem replet.

LXI. Circa hoc versatur anima pura, hoc introspicit, et Deum cernit, bonis omnibus abundat. Unde et ait : « Fauces ejus dulcedines, et totus desiderium[2]. » Omnium enim bonorum auctor est Deus ; et quæ sunt, ejus profecto omnia sunt. Nusquam illic malum ; et si in illo mens nostra maneat, malum nescit. Anima igitur quæ in Deo non manet, ipsa sibi auctor malorum est ; itaque peccat : anima autem quæ peccat, ipsa morietur. Aureis enim vinculis soluta virtutum, prona fertur præcipitio, et labitur ad inferiora. Anima autem beata est, quam nulla adversa corporis prælia expugnant. Hæc anima sicut passer laqueo contrito, evolat. Escæ enim malorum sunt voluptates

[1] Vide S. August. lib. I, contr. Jul. Pelag. cap. IX. — [2] Cant. V, 16.

corporeæ. His quisquis intendit, laqueo innectit animam suam.

LXII. Qui autem ab escis ejus temperat, et de tenebris ejus exit, ejus anima fulget, ut diluculum, de qua dicitur: « Quænam hæc est prospiciens tanquam diluculum, spe- » ciosa sicut luna [1] ? » Prospicit enim tanquam de domo libera. Nec dicit : « Tenebræ cooperiunt me, et parietes » circumdant me, et quis scit si videt Altissimus [2] ? » Sed ipsa magis lucem expetit tanquam in superioribus domus suæ, id est, corporis sui, et supra mundum posita divina intuetur, et ad æterna se elevat, ut Deo adsit, jam lumen suorum operum sicut luna orbem suum toto orbe circumferens.

LXIII. Quod autem Aquila ait: « Sonans sicut sol, » videtur illa axis cœlestis conversio, solisque et lunæ et stellarum cursus, concentusque globorum exprimi: quibusdam etiam nostris videtur; qui quoniam fidem non invenit (6), saltem propter gratiam suavitatis non videtur alienus.

CAPUT VIII.

Eadem anima refugiens coram laudari, ait se descendisse in hortum nucis, etc. quibus amaritudines ac tentationes designantur. In his illa se non cognoscit, sed a Christo cognoscitur ac regitur, dum perveniat ad palmam. Hujus in ipsam reclinatio tria significat, institutionem, progressum, perfectionem. Quæ sequitur ad charitatem exhortatio.

LXIV. Dum laudatur a sponso, verecunde refugiens co-

[1] Cant. VI, 9. — [2] Eccli. XXIII, 26.

ram laudari, deinde sponsi amore revocata ait : « In hor-» tum nucis descendi videre in nativitate torrentis[1]. » Ubi enim est Ecclesia, nisi ubi virga et gratia floret sacerdotalis ? Ibi est frequenter, ut in amaritudinibus et tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scriptum est : « Torrentem pertransivit anima nostra[2]. » Itaque descendit in locum amaritudinis, ubi floret vitis, et malorum granatorum specie diversus et multiplex fructus, qui velut uno tegmine totius corporis fide et charitate munitur. In illa ergo amaritudine non coguovit se anima ; corruptibile enim corpus aggravat animam, et terrenum habitaculum cito inclinatur. Cognoscere autem semper se debet, Sed tentatus est et Petrus, et non se cognovit et Petrus ; nam si cognovisset, non negavisset Auctorem. Sed cognovit eum Christus : denique cognovit, qui etiam eum respexit (cognoscit enim Dominus qui sunt ipsius) et tanquam suum misericordiæ suæ frenis, ut bonus rector revocavit a lapsu. Rector ergo noster Christus est.

LXV. Ideoque ait anima : « Posuit me currus Amina-» dab[3]. » Anima ergo currus qui bonum rectorem sustinet. Si currus est anima, habet equos vel bonos vel malos. Boni equi virtutes sunt animæ : mali equi, passiones sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit et revocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia. Mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Interdum ipsi equi inter se dissident, et aut iracundia protendit, aut timor, et se invicem impediunt, et cursum retardant. At vero boni equi evolant, et a terris ad superiora se subrigunt, animamque elevant : maxime si jugum habeant suave, et onus leve dicentis : « Tollite jugum meum super vos ; jugum enim meum

[1] Cant. VI, 10. — [2] Psal. CXXIII, 5. — [3] Cant. VI, 11.

» suave est, et onus meum leve [1]. » Ipse rector est qui novit equos proprios gubernare, ut æqualis omnium cursus sit. Si velocior est prudentia, tardior justitia, admonet flagello proprio segniorem ; si temperantia mansuetior, fortitudo durior, novit copulare discordes, ne forte currum suum dissipent. Itaque licet intelligibili spectaculo videre unamquamque animam cum summo certamine ad cœlum rapi, festinantes equos qui priores perveniant ad bravium Christi, quo prius imponatur palma cervicibus. Isti sunt equi subjecti fidei jugo astricti vinculo charitatis, justitiæ frenis, retinaculis sobrietatis. Pulchre ergo ait : « Po» suit me currus Aminadab, » hoc est, pater populi : ipse autem qui pater populi, idem pater Naason, id est, serpentum. Jam tu recole quis sicut serpens in cruce pependerit pro salute universorum, et intelligis illam animam esse pacificam, cui Pater Deus præsul sit, Christus agitator ; quia scriptum est et hoc nomen in nostris : « Pater, pater, » agitator Israël [2]. »

LXVI. Hic ergo agitator dicit : « Convertere Sunamitis, » convertere [3]. » Bene et quasi agitator, et quasi ad currum dicit : « Convertere Sunamitis, » hoc est, pacifica. Quæ enim pacifica est anima, cito se convertit et corrigit, etiamsi ante peccavit, et magis eam Christus ascendit, et regere dignatur, cui dicitur : « Ascende in equos tuos, et » equitatus tuus sanitas [4]. » Et alibi : « Misi equos tuos » Tharsis [5]. » Hi sunt equi Christi. Ascendit ergo equos suos Christus, ascendit Verbum Dei animas pias.

LXVII. Unde cognosce quia et istam ascendit, et perduxit eam ad locum palmæ, quando et dicit ad eam : « Quid pulchra et suavis facta es, charitas, in deliciis » tuis ? Statura tua similis facta est palmæ. » Et ipsa ait :

[1] Matth. XI, 29. — [2] 4 Reg. II, 12. — [3] Cant. VI, 12. — [4] Habac. III, 8. — [5] Ibid. 15, juxta LXX.

« Dixi, ascendam in palmam [1]. » Sed etiam ipsa charitas palma est; ipsa est enim plenitudo victoriæ. Plenitudo enim legis charitas est. Curramus ergo, ut comprehendamus : curramus, ut vincamus. Qui vicit, ascendit in palmam, et manducat fructus ejus. Qui vicit, jam non currit, sed sedet sicut scriptum est : « Qui vicerit, dabo ei sedere » mecum in sede mea, sicut et ego vici, et sedeo cum Pa» tre meo in sede ipsius [2]. » Hinc philosophi curulia illa animarum in suis libris expressere certamina, nec tamen ad palmam pervenire potuerunt; quoniam summitatem Verbi et altitudinem illorum animæ nescierunt, quam cognovit hæc anima, in qua erat Verbi conversio.

LXVIII. Sic enim ait : « Ego fratri meo, et super me » conversio ejus [3]. » Hunc sensum tertio repetivit diverse in Canticis canticorum. In principio ait : « Frater meus » mihi, et ego ei, qui pascit in liliis, usque dum aspiret » dies, et amoveantur umbræ [4]. » Deinde ait : « Ego fratri » meo, et frater meus mihi, qui pascit inter lilia [5]. » In fine ait : « Ego fratri meo, et super me conversio ejus. » Primum ad institutionem animæ, ideo et præmisit : « Frater » meus mihi; » illo enim demonstrante se, etiam anima adhærendi Deo sumpsit affectum : quod sequitur, secundum profectum : tertium, secundum perfectionem. In primo quasi in institutione adhuc umbras videt anima, necdum Verbi appropinquantis revelatione commota, sed ideo adhuc ei dies Evangelii non refulgebat : in secundo sine umbrarum confusione odores pios carpit : in tertio jam perfecta requiem in se Verbo ministrat; ut convertatur super eam, et caput suum reclinet, atque requiescat, meritumque jam tenens quæ antea quæsitum invenire non poterat, invitat ad agrum suum dicens :

[1] Cant. VII, 6-8, et seqq. — [2] Apoc. III, 21. — [3] Cant. VII, 10. — [4] Id. II, 16, 17. — [5] Id. VI, 2.

LXIX. « Veni, frater meus, exeamus in agrum, re»quiescamus in castellis [1]. » Supra ad hortum invitabat, hic ad agrum habentem non solum florum gratiam, sed etiam triticum et hordeum, hoc est, solidiorum firmamenta virtutum, ut fructus ejus aspiciat. « Requiescamus, » inquit, in castellis, » ad quæ Adam cum de paradiso ejectus esset, fuerat relegatus : in his requiescebat, sed terram operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrum velit, intellectus manifestus est ; ut quasi bonus pastor pascat gregem suum, lassos ablevet, revocet errantes. Nam etsi ista anima nova et vetera servavit ei ; tamen sunt adhuc velut agni, qui lactis succo nutriendi sunt. Ergo quasi perfecta non pro se, sed pro aliis intervenit, ut de sinu Patris exeat, ut procedat foras tanquam sponsus de thalamo egrediens suo, currat viam ut infirmos lucretur, non in illo secreto Patris solio, et in illa luce immoretur, quo invalidi sequi non queant : sed ut assumatur et inducatur in domum sponsæ atque secretum. Sit foris sibi, ut nobis intus : sit medius nostrum, etsi non videatur a nobis.

LXX. Unde ait : « Quis dabit te, frater, lactantem » ubera matris meæ? Inveniens te foris, osculabor te [2]. » Bona anima quæ foris est, ut Verbum intus sit : illa extra corpus, ut Verbum habitet in nobis.

LXXI. « Assumam te, inquit, et inducam te [3]. » Recte assumitur et inducitur Verbum Dei, quia pulsat animam, ut aperiatur sibi ostium. Et nisi apertum sibi ostium invenerit, non intrat. Si quis autem aperuerit januam, intrat et cœnat. Sic sponsa Verbum assumit, ut assumendo doceatur ; unde non immerito ascendit, adhuc ad superiores mansiones, et semper processum accipit (7).

LXXII. Quod significant virtutes quæ dicunt vel animæ : « Quæ est hæc quæ ascendit candida innitens super fratrem

[1] Cant. VII, 11. — [2] Id. VIII, 1. — [3] Ibid. 2.

» suum [1] ? » Superius dixerant : « Quænam est hæc prospi- » ciens tanquam diluculum, speciosa sicut luna, electa » sicut sol [2] ? » Hic plus quod adjiceretur inventum est, eo quod Verbo Dei innixa ascenderet. Perfectiores enim supra Christum recumbunt, sicut et Joannes in Christi pectore recumbebat. Ita ergo et hæc vel incumbebat in Christo, vel supra ipsum se reclinabat, aut certe quoniam de nuptiis loquimur, jam quasi tradita in Christi dextera in thalamum ducebatur sponso.

LXXIII. Et quia jam copula charitatis est, blanditur ei sponsus, et dicit : « Sub arbore mali elevavi te, illic parturivit » te mater tua, illic parturivit te quæ peperit te [3], » Bona anima quæ requiescit sub arbore fructuosa, et maxime boni odoris. Nam si Nathanaël bonus, in quo dolus nullus erat, sub arbore fici visus est, utique bona quæ sub arbore mali elevata est a sponso suo. Plus est enim elevari, quam videri ; plus etiam a sponso elevari. Nam etsi Nathanaël videbatur sub arbore, tamen anima ejus sponsa non erat, qui occulte veniebat ad Christum, quia verebatur Judæos. Non erat speciosa sicut luna, electa ut sol, quæ erat in umbra, quia sponsa per diem nubit, publice confitetur. Ideo ista sub arbore mali, illa sub ficu ; quia hæc confessionis suæ odorem diffundebat longius illa habebat puritatis et innocentiæ suavitatem flagrantiam spiritus non habebat.

LXXIV. « Illic, inquit, parturivit te mater tua, illic » parturivit te quæ peperit te ; » ibi enim nascimur, ubi renascimur. Parturiuntur autem in quibus Christi imago formatur. Unde et ille ait : « Filioli mei quos ego parturio, » donec formetur Christus in vobis [4]. » Parturit enim qui in utero accipit Spiritum salutis, et aliis infundit.

LXXV. Unde quoniam jam formatus in hac erat Christus, ait : « Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigil-

[1] Cant. VIII, 5. — [2] Id. VI, 9. — [3] Id. VIII, 5. — [4] Galat. IV, 19.

» lum in brachium tuum[1]. » Signaculum Christus in fronte est, signaculum in corde. In fronte, ut semper confiteamur : in corde, ut semper diligamus : signaculum in brachio, ut semper operemur. Luceat ergo imago ejus in confessione nostra, luceat in dilectione, luceat in operibus et factis ; ut si fieri potest, tota ejus species exprimatur in nobis. Ipse sit caput nostrum, quia caput viri Christus : ipse oculus noster, ut per illum videamus Patrem : ipse vox nostra, per quem loquamur ad Patrem : ipse dextera, per quem Deo Patri sacrificium nostrum deferamus : ipse quoque est signaculum nostrum, quod est perfectionis et charitatis insigne, quia diligens Pater signavit Filium, sicut legimus : « Quem Pater signavit Deus[2]. » Charitas itaque nostra Christus. Bona charitas, quando obtulit morti se pro delictis nostris : bona charitas, quæ peccata remisit.

LXXVI. Et ideo anima nostra induat charitatem, et charitatem hujusmodi quæ sit valida ut mors; quia sicut mors finis peccatorum est, ita et charitas; quoniam qui diligit Dominum, peccare desinit : charitas enim non cogitat malum, neque gaudet super iniquitate, sed omnia sustinet. Nam qui ea quæ sua sunt non quærit, quomodo aliena quæret? Est et mors illa valida per lavacrum, per quam peccatum omne sepelitur, et culpa dimittitur. Talis erat charitas quam deferebat evangelica illa mulier, de qua Dominus ait : « Remissa sunt peccata ejus multa, quo- » niam dilexit multum[3]. » Est et illa mors sanctorum Martyrum valida, quæ culpam abolet superiorem ; et ideo valida, cujus non impar est charitas, quæ adæquatur Martyrum passioni, ut auferat meritum delictorum.

LXXVII. Zelus quoque ut inferi[4] ; quoniam qui zelum Dei habet, pro Christo nec suis parcit. Itaque et mortem habet charitas, et zelum habet charitas, et alas ignis ha-

[1] Cant. VIII, 6. — [2] Joan. VI, 27. — [3] Luc. VII, 47. — [4] Cant. VIII, 6.

bet charitas. Denique Christus diligens Moysen, in igne ei apparuit. Et Hieremias habens in se donum divinæ charitatis, dicebat : « Et erat ignis inflammans in ossibus meis : » et dissolutus sum undique, et ferre non possum[1]. » Bona igitur charitas habens alas ignis ardentis, quæ volitat per pectora et corda Sanctorum, et exurit quidquid materiale atque terrenum est : quidquid vero sincerum est, probat; et quod contigerit, suo igne meliorat. Hunc ignem in terram misit Dominus Jesus, et refulsit fides, accensa est devotio, illuminata est charitas, justitia resplenduit. Hoc igne inflammavit corda Apostolorum suorum, sicut testatur Cleophas dicens : « Nonne cor nostrum ardens erat in no» bis, cum aperiret Scripturas[2] ? » Alæ igitur ignis flammiæ Scripturæ sunt divinæ. Denique aperiebat Scripturas, et ignis exibat, atque audientium corda penetrabat. Et vere alæ ignis; quia eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Cum Paulus quoque assumeretur a Christo, vidit circumfulsisse super se lumen, et super eos qui simul erant, cecidit a pavore, et probatior resurrexit : denique Apostolus factus est, qui persecutor advenerat. Spiritus quoque sanctus descendit, et replevit totam domum, in qua erant plurimi sedentes, et visæ sunt dispertitæ linguæ tanquam ignis. Bonæ alæ charitatis, veræ alæ quæ volitabant per ora Apostolorum, et alæ ignis quæ purgatum sermonem loquebantur. His alis evolavit Enoch raptus ad cœlum. His alis evolavit Elias curru igneo, et equis igneis ad superna translatus. His alis Dominus Deus per columnam ignis deducebat Patrum plebem. Has alas habuit Seraphim, quando sumpsit carbonem ignis de altari et tetigit os Prophetæ, et iniquitates ejus abstulit, et peccata purgavit. Harum alarum igne purgati sunt filii Levi, et baptizantur populi nationum, sicut testificatur Joan-

[1] Jerem. XX, 9. — [2] Luc. XXIV, 32.

nes dicens de Domino Jesu : « Ipse vos baptizabit in Spiritu » et igne[1]. » Merito uri renes suos volebat et cor suum David, quia alas igneas charitatis sciebat non esse metuendas. Merito Hebræi pueri in fornace ardenti non sentiebant ignis incendia, quia charitatis eos flamma refrigerabat. Et ut plenius cognoscamus quia alas habebat perfecta charitas, audisti Dominum dicentem : « Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub » alas suas[2] ? »

LXXVIII. Sumamus igitur has alas, quæ sicut flammæ ad superiora dirigant. Exuat unusquisque animam suam involucris sordidioribus, et quasi aurum igne approbet detersam luto. Sic enim purgatur anima, velut aurum optimum. Pulchritudo autem animæ sincera virtus, et decus verior cognitio supernorum; ut videat illud bonum ex quo pendent omnia, ipsum autem ex nullo. Eo igitur vivit, atque intellectum accipit. Vitæ enim fons est summum illud bonum, cujus charitas nobis et desiderium accenditur, cui appropinquare et misceri voluptas est : quod ei qui non videt, desiderio est, et ei qui videt, inest; ideoque universa alia despicit, hoc uno mulcetur et delectatur. Hoc est quod subministrat universis substantiam : ipsum autem in semetipso manens dat aliis, nihil autem in se ex aliis suscipit. De quo Propheta ait : « Dixi Domino : Deus » meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges[3]. » Hoc solum videre desideravit, sicut ipse alibi ait : « Unam petii » a Domino; hanc requiram; ut inhabitem in domo Do» mini omnes dies vitæ meæ, et videam delectationem Do» mini, et considerem templum ejus[4]. » Si quis igitur purum illud, et incorporeum summum illud videre meruerit, quid habeat aliud quod desideret? Denique Petrus in monte gloriam resurrectionis Christi vidit, et nolebat descendere

[1] Matth. III, 11. — [2] Id. XXIII, 37. — [3] Psal. XV, 2. — [4] Id. XXVI, 4.

dicens : « Domine, bonum est nos hic esse[1]. » Et quanto incomparabilior est illa Divinitatis gloria, et lux inaccessibilis, quam si quis viderit, quid aliud concupiscat? Non regna, non facultates, honores, gloriam, potestates. Illis enim uti nihil beatitudinis est, hoc uti beatum est; ut illa despiciens, ad hoc conversus maneat. Hanc igitur videns pulchram imaginem ingrediatur intus, foris relinquat vultum corporis. Nam qui intuetur corpora, non debet introrsum intueri; ne more mergentis in gurgite rapiatur atque absorbeatur, et quasi in profundum demersus nusquam appareat. Fugiamus ergo in patriam verissimam. Illic patria nobis, et illic Pater, a quo creati sumus, ubi est Hierusalem civitas quæ est mater omnium.

LXXIX. Sed quæ est fuga? Non utique pedum, qui sunt corporis. Isti enim quocumque currant, in terra currunt, et de solo ad solum transeunt. Nec navibus fugiamus, aut curribus, aut equis qui obligantur et cadunt : sed fugiamus animo, et oculis, aut pedibus interioribus. Assuescamus oculos nostros videre quæ dilucida et clara sunt, spectare vultum continentiæ et temperantiæ, omnesque virtutes, in quibus nihil scabrum, nihil obscurum et tortuosum sit : et se ipsum spectet quis, et conscientiam suam : illum oculum mundet, ne quid sordium habeat. Quod enim videtur, non debet dissonare ab eo qui videt, quoniam conformes nos Deus imaginis voluit esse Filii sui. Cognitum igitur nobis est illud bonum, nec longe est ab unoquoque nostrum : « In ipso enim vivimus, et sumus, » et movemur. Ipsius enim et genus sumus[2], » ut Apostolus gentiles posuit significare. Ipsum est bonum quod quærimus, et solum bonum. Nemo enim bonus, nisi unus Deus. Hic est oculus qui magnum illum et verum decorem intuetur. Solem nisi sanus et vigens oculus non aspicit;

[1] Matth. XVII, 4. — [2] Act. XVII, 28.

nec bonum potest videre nisi anima bona. Fiat ergo bonus qui vult videre Dominum, et quod est bonum. Hujus boni similes simus, et secundum id operemur quæ bona sunt. Hoc est bonum quod supra omnem mentem atque intellectum : ipsum est quod semper manet, ad ipsum convertuntur omnia, in quo habitat plenitudo Divinitatis, et per ipsum reconciliantur omnia in ipsum. Et ut plenius definiamus quid sit bonum : vita est bonum, quia semper manet, dans vivere et esse omnibus; quia fons est omnium vita Christus, de quo ait Propheta : « In umbra ejus vive» mus[2]. » Nunc enim vita nostra abscondita in Christo est : cum autem apparuerit Christus vita nostra, tunc et nos cum illo apparebimus in gloria. Ergo non timeamus mortem; quoniam requies est corporis, animæ autem vel libertas, vel absolutio. Nec vereamur eum qui potest carnem interficere, animam autem non potest; quia non timemus eum qui potest vestimentum auferre, non timemus eum qui potest nostra furari, nos autem non potest. Nos igitur animæ sumus, si volumus esse Hebræi de iis qui sunt socii Jacob, id est, imitatores ejus. Nos animæ sumus, nostra autem membra vestimenta sunt : servanda sunt quidem vestimenta, ne scindantur, ne inveterascant : sed ille magis qui his utitur, servare se debet et custodire.

[1] Thren. IV, 20.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE BONO MORTIS.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Connectit hunc librum cum præcedenti, et proponit dubium : Quomodo mors non dicatur mala, licet sit vitæ contraria?

I. QUONIAM de Anima superiore libro sermonem aliquem contexuimus [2], faciliorem viam putamus de Bono mortis conficere aliquid (8). Quæ si animæ noceat, malum videri potest : si nihil autem officiat animæ, ne malum quidem. Quod autem malum non est, id etiam bonum, quoniam quod vitiosum, id malum : quod autem vitio caret, id bonum; ideoque bona malis contraria sunt, et mala bonis. Denique innocentia est, ubi non est nocendi voluntas, et noxius dicitur, qui non sit innoxius; misericors, qui remittat; immisericors, qui ignoscere atque inflecti nesciat.

II. Sed forte aliquis asserat : Quid tam contrarium, quam vita morti? Si ergo vita putatur bonum, quomodo mors non est mala? Et ideo quid sit vita, quid etiam mors, consideremus. Vita est spirandi munere frui, mors privari.

[1] Scriptus circa an. 387. — [2] Vide D. Guillon, tom. VIII, p. 227-243.

Hoc autem spirandi munus apud plerosque in bonis ducitur. Hoc est ergo vita, frui bonis: mors contra, bonis exui. Et Scriptura dicit : « Ecce dedi ante faciem tuam vitam et » mortem, bonum et malum[1], » vitam bonum appellans, mortem malum; vel illa sibi priora, et hæc sibi conferens. Denique ut lectionis divinæ exemplo utamur, in paradiso est positus homo, ut ederet de ligno vitæ, et cæteris paradisi lignis : de ligno autem in quo esset cognitio boni et mali, non ederet : qua die autem ederet, morte moreretur[2]. Non servavit præceptum, et caruit fructu, atque ejectus de paradiso mortem gustavit. Malum igitur mors, quæ pretio damnationis infertur.

CAPUT II.

Præmissa distinctione de triplici genere mortis, ostendit tertium genus medium esse; imo potius bonum judicandum, quod nos vitæ miseriis ac peccatis liberet : idem tamen patienter expectandum.

III. Sed mortis tria sunt genera. Una mors peccati est, de qua scriptum est : « Anima quæ peccat ipsa morie» tur[3]. » Alia mors mystica, quando quis peccato moritur, et Deo vivit, de qua ait Apostolus : « Consepulti enim su» mus cum illo per baptismum in mortem[4]. » Tertia mors est, qua cursum vitæ hujus et munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Advertimus igitur quod una mors sit mala, si propter peccata moriamur : alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, justificatus est a pec-

[1] Deut. xxx, 15. — [2] Gen. II, 16, et seqq. — [3] Ezech. XVIII, 4. — [4] Rom. VI, 4.

cato : tertia mors media sit ; nam et bona justis videtur, et plerisque metuenda, quæ cum absolvat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, at nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, et delectatione vitæ istius capimur et cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis, quam voluptatis est. At non sancti et sapientes viri qui longævitatem peregrinationis hujus ingemiscebant, dissolvi, et cum Christo esse pulchrius æstimantes, denique diem generationis suæ execrabantur, sicut quis ait : « Pereat dies illa in qua natus sum[1]. »

IV. Quid enim est quod hæc vita delectet, plena ærumnarum et sollicitudinum ? In qua innumeræ calumniæ, et multæ molestiæ, et multæ lacrymæ eorum qui afflictantur molestiis, « Et non est, inquit, qui eos consoletur[2]. » Et ideo laudat Ecclesiastes « Defunctos magis quam viventes. Et optimus, inquit, supra hos duos, qui nondum natus est, qui non vidit hoc malum[3]. » Et alibi idem Ecclesiastes meliorem longævo viro eum asseruit, quem ab ortu ejecit mater sua[4] ; quia non vidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulavit sæculi ; et ideo requiem hic magis habebit qui in hanc vitam non venit, quam ille qui venit. Quid enim boni est homini in hac vita, qui in umbra vivit, nec expleri potest cupiditatibus suis ? Et si expleatur divitiis, fructum quietis amittit, quia cogitur custodire quod misera aviditate quæsierit ; ut miserius eas possideat, cui prodesse non poterunt. Quid enim miserius quam ut custodia torqueat, quarum abundantia nihil prosit ?

V. Itaque si plena oneris vita, utique finis ejus allevamento est : allevamentum autem est bonum, mors autem finis : mors igitur bonum est. Neque enim aliter gavisus est et Simeon, qui responsum acceperat non visurum se

[1] Job. III, 2. — [2] Thren. I, 2. — [3] Eccle. IX, 2, 3. — [4] Id. VI, 3.

mortem, nisi prius videret Christum Domini; et cum eum parentes in templum inducerent, suscepit manibus suis, et dixit: «Nunc dimittis servum tuum in pace[1];» quasi necessitate quadam teneretur in hac vita, non voluntate. Ita dimitti petit, quasi a vinculis quibusdam ad libertatem festinaret. Sunt enim velut vincula quædam corporis hujus, et quod est gravius, vincula tentationum, quæ nos alligant, et ad injuriam captivitatis astringunt quadam lege peccati. Denique in exitu ipso videmus quemadmodum anima decedentis paulatim solvat se vinculis carnis, et ore emissa evolet tanquam carcereo corporis hujus exuta gurgustio. Denique festinabat etiam sanctus David de hoc loco peregrinationis exire, dicens: «Advena ego sum apud te »in terra et peregrinus, sicut omnes patres mei[2].» Et ideo tanquam peregrinus ad illam sanctorum communem omnium patriam festinabat, petens pro hujus commorationis inquinamento remitti sibi peccata, prius quam discederet e vita. Qui enim hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem qui ad vitam æternam non poterit pervenire, quia vita æterna remissio peccatorum est. Ideoque dicit: «Remitte mihi, ut refri»gerer prius quam abeam, et amplius non ero[3].»

VI. Quid igitur tantopere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto majore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: «Sufficit diei malitia »sua[4].» Et Jacob dixit: «Dies annorum vitæ meæ quos »habeo, centum triginta minimi et mali[5],» non quia dies mali, sed quia nobis accessu dierum malitiæ incrementa cumulantur. Nullus enim dies sine nostro peccato præterit.

VII. Unde egregie Apostolus ait: «Mihi enim vivere

[1] Luc. II, 29. — [2] Psal. XXXVIII, 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Matth. VI, 34. — [5] Gen. XLVII, 9. — [6] Matth. VI, 34.

» Christus est, et mori lucrum[1], » aliud ad necessitatem vitæ referens, aliud ad mortis utilitatem. Christus enim nobis vivere est, cui servimus, cui oportet ut a sanctis suis in Evangelii prædicatione deferatur obsequium. Denique et Simeon qui ait : « Nunc dimittis servum tuum[2], » propter Christum expectabat. Christus enim rex noster est; et ideo quod rex jubet, deserere non possumus et contemnere. Quantos imperator terræ hujus in peregrinis locis aut honoris specie, aut muneris alicujus causa jubet degere? Numquid hi inconsulto imperatore discedunt? Et quanto amplius est divinis parere, quam humanis? Vivere ergo sancto Christus est, et mori lucrum. Unde Apostolus quasi servus; non enim refugit vitæ obsequium, et quasi sapiens lucrum mortis amplectitur. Lucrum est enim evasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, et ad meliora transisse. Et addidit : « Dissolvi enim, et cum Christo esse » multo melius : permanere autem in carne magis necessarium propter vos[3]. » Aliud melius, aliud necessarium. Necessarium propter fructum operis, melius propter gratiam et copulam Christi.

CAPUT III.

Mors naturalis definitur ac laudatur. Item mortificatio, quæ mortis quædam imitatio est, explicatur, atque a multiplici utilitate similiter commendatur. Ad extremum proponitur brevis atque elegans vitæ descriptio.

VIII. Ergo quoniam docuit Apostolus eum, qui evaserit

[1] Philip. 1, 21. — [2] Luc. 11, 29. — [3] Philip. 1, 23, 24.

ex hoc corpore, si meruerit tamen cum Christo futurum, quid sit mors, quid etiam vita, consideremus. Itaque Scriptura docente, cognovimus quia mors absolutio est animæ et corporis, et quædam hominis separatio. Solvimur enim hoc nexu animæ et corporis, cum recedimus. Unde et David ait : « Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis [1]. » Vincula autem vitæ hujus, id est, conjunctionis nostræ quæ ex anima constat et corpore, significari docet superior versiculus Psalmi hujus : « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus [2]. » Et ideo quasi Propheta prævidens se cum sanctis, et qui pro devotione animas suas in Christo deposuerunt, futurum, lætatur; quia et ipse obtulit se fideliter pro Dei populo adversus Goliam, cum singulari certamine dimicaret, et solus commune periculum et crimen refelleret (9) ; vel cum se morti pro Domini placanda offensione promptus objiceret; vel cum se pro salute populi laborantis divinæ ultioni paratus offerret. Sciebat enim gloriosius esse pro Christo mori, quam regnare in hoc sæculo. Quid enim præstantius quam fieri Christi hostiam? Itaque cum frequenter ab eo legamus Domino oblata esse sacrificia, hoc tamen loco addidit : « Tibi sacrificabo hostiam laudis [3]. » Non sacrifico, inquit, sed sacrificabo, significans illud perfectum esse sacrificium, quando unusquisque Domino, corporis hujus vinculis absolutus assisteret, et offerret se hostiam laudis; quia ante mortem nulla est perfecta laudatio : neque quisquam in hac vita potest definito præconio prædicari, cum posteriora ejus incerta sint. Mors igitur solutio est animæ et corporis. Denique et in Apostolo docuimus lectum : « Dissolvi, et cum Christo esse multo melius [4]. » Solutio autem ista quid aliud agit, nisi ut corpus resolvatur et quiescat : anima autem convertatur in re-

[1] Psal. cxv, 17. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 17. — [4] Philip. I, 23.

quiem suam, et sit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit?

IX. Quid igitur in hac vita aliud justi agunt, nisi ut exuant se hujus corporis contagionibus, quæ velut vincula nos ligant; et se ab his molestiis separare contendant, renuntient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum? Nonne igitur unusquisque in hac vita positus speciem mortis imitatur, qui potest ita se agere; ut ei moriantur omnes corporis delectationes, et cupiditatibus omnibus, mundique illecebris etiam ipse moriatur, sicuti mortuus erat Paulus dicens: « Mihi mundus crucifixus est, » et ego mundo[1]? » Denique ut sciamus quia est mors in hac vita, et bona mors, hortatur nos, ut mortem Jesu in corpore nostro circumferamus[2]. Qui enim habuerit in se mortem Jesu, is et vitam Domini Jesu in corpore suo habebit. Operetur igitur mors in nobis, ut operetur et vita. Bona vita post mortem, hoc est, bona vita post victoriam, bona vita absoluto certamine; ut jam lex carnis legi mentis repugnare non noverit; ut jam nobis nulla sit cum corpore mortis contentio, sed sit in corpore mortis victoria. Atque haud scio ipse an majoris virtutis mors ista quam vita sit. Certe Apostoli moveor auctoritate dicentis: « Ergo mors » in nobis operatur, vita autem in vobis[3]. » Unius mors quantorum populorum vitam ædificabat? Itaque docet et istam mortem in hac vita positis expetendam, ut mors Christi in corpore nostro eluceat, et illam beatam qua corrumpitur exterior, ut renovetur interior homo noster, et terrestris domus nostra dissolvatur, ut habitaculum nobis cœleste reseretur. Imitatur igitur mortem qui se a communione carnis hujus abducit, atque illis vinculis solvit, de quibus tibi dicit Dominus per Esaïam: « Solve » omnem colligationem injustitiæ, dissolve obligationes vio-

[1] Galat. VI, 14. — [2] 2 Cor. IV, 10. — [3] Ibid. 12.

»lentarum commutationum, dimitte confractos in re»missionem, et omnem circumscriptionem iniquam di»rumpe[1].»

X. Imitatur et ille mortem qui se voluptatibus exuit, et æternis delectationibus attollit, atque ablevat, et in illo cœlesti habitaculo locat, in quo Paulus, cum adhuc viveret, conversabatur; aliter enim non diceret : « Nostra au»tem conversatio in cœlis est[2].» quod pariter ad præsumptionem meriti potest meditationemque conferri. Illic enim erat ejus meditatio, illic animæ ejus conversatio, illic ejus prudentia, quæ utique intra angustias carnis hujus hærere non solebat. Sapiens enim cum illud divinum inquirit, absolvit animam suam corpore, et ejus ablegat contubernium, cum illam veri tractat scientiam, quam velut nudam sibi et apertam desiderat demonstrari; et ideo retibus quibusdam, et nebulis hujus corporis se quærit exuere. Neque enim manibus istis aut oculis atque auribus comprehendere illam supernam possumus veritatem; quoniam quæ videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Denique sæpe fallimur visu, et aliter quam sunt, pleraque videmus. Fallimur etiam auditu; et ideo contemplemur non illa quæ videntur, sed quæ non videntur, si nolimus falli. Quando igitur anima nostra non fallitur, quando solium veritatis attingit, nisi quando se ab isto secernit corpore, neque ab ipso decipitur et illuditur? Illuditur enim visu oculorum, illuditur auditu aurium; et ideo relinquat illud et deserat. Unde Apostolus clamat: « Ne »tetigeritis, ne attaminaveritis, ne gustaveritis omnia quæ »sunt ad corruptelam[3].» In corruptela enim sunt, quæ sunt in corporis indulgentia. Et ideo ostendens non per corporis indulgentiam, sed per animæ elevationem, et cordis humilitatem se invenisse quod verum est, addidit:

[1] Isaï. LVIII, 6. — [2] Philip. III, 20. — [3] Coloss. II, 21.

« Nostra autem conversatio in cœlis est. » Ibi igitur quærat quod verum est, quod est et manet, seque in se colligat, et congreget omnem aciem virtutis suæ; neque aliis committat et credat, sed se ipsum cognoscat et intelligat; et quod sibi videtur verum esse, hoc sequendum noverit; quod delectatione carnali eligendum æstimaverit, hoc sciat falsum, ab eo fugiat et recedat, quia fraudis est plenum.

XI. Merito ergo depretiavit et dehonestavit hoc corpus, corpus mortis appellans[1]. Quis enim oculis potuit videre virtutis splendorem? Quis justitiam manibus comprehendere? Quis sapientiam oculorum obtutibus intueri? Denique quando aliquid cogitamus, neminem nobis occurrere, neminem volumus obstrepere auribus nostris; atque ita intendimus animo, ut plerumque non videamus præsentia. Quinetiam in noctibus sincerius cogitamus, et tunc melius quæ movent, corde meditamur. Unde et Propheta ait: « Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris com» pungimini[2]. » Sæpe etiam aliqui claudunt oculos, si quid profundæ volunt nisu cogitationis eruere, oculorum impedimenta vitantes. Sæpe etiam solitudines captamus, ne cujus sermo nostris auribus insusurret, et quasi semita quædam inhærentem cogitationi animam abducat a vero, atque ab intentione deflectat.

XII. Multas igitur occupationes nobis corporis hujus necessitas gignit, atque usus invehit, quibus impeditur animæ vigor, ac revocatur intentio. Unde de se pulchre dicit sanctus Job: « Memento quia lutum me finxisti[3]. » Si ergo lutum est corpus, oblinit nos utique, non diluit, et coinquinat animam inquinamento intemperantiæ. « Corium » et carnem me, inquit, induisti; ossibus et nervis in» texuisti[4]. » Ligatur itaque et distenditur anima nostra

[1] Rom. VII, 24. — [2] Psal. IV, 5. — [3] Job. X, 9. — [4] Ibid. 11.

istius corporis nervis, et ideo interdum rigessit, sæpe curvatur. Et addidit : « Ab iniquitate innocentem me non fecisti. Si enim impius fuero, væ mihi : si autem sim justus, » non potero me reclinare. Plenus enim confusionis sum. » Introduxisti super me tentationes[1]. » Quid enim est aliud hæc vita nisi plena laqueorum ? Inter laqueos ambulamus, inter plurimas versamur tentationes. Denique idem supra ait : « Numquid non tentatio est vita hominis in terra[2] ? » Bene addidit, in terra, quia est vita hominis et in cœlo. « Sicut mercenarii, inquit, merces vita ejus[3], » in labore scilicet et tepore, levior fabulis, et fluitans, et natans verbis : cujus habitatio in luteis domibus, et ipsa vita in luto. Nulla firmitudo sententiæ, nulla constantia. In die nox desideratur, in nocte dies quæritur : ante escam gemitus, inter cibos fletus, lacrymæ, dolores, timores, sollicitudines, nulla requies a perturbationibus, nulla a laboribus reclinatio, iræ et indignationis motus horridior. Plerique cupiunt mortem, et non impetrant : si autem impetraverint, gratulantur ; quia sola est mors requies viro.

CAPUT IV.

Mortem multis nominibus esse bonam : sed maxime quod sit finis peccati, et ad meliorem vitam transitus ; quodque ipsa nos redemerit.

XIII. Sed dicet aliquis scriptum esse quia Deus mortem non fecit[4] : vita erat in paradiso, ubi lignum vitæ[5], « Et vita erat lux hominum[6]. » Mors igitur mala, quæ ac-

[1] Job. x, 14, et seqq. — [2] Id. vii, 1. — [3] Ibid. — [4] Sap. i, 13. — [5] Gen. ii, 9. — [6] Joan. i, 4.

cessit et subintravit. Sed quomodo mors mala, si aut secundum gentiles sensu caret, aut secundum Apostolum lucrum Christus est, cum quo esse multo melius[1]? Quomodo igitur mors nobis malum, si nullus post mortem sensus est? Ubi enim nullus sensus, nullus utique injuriæ dolor, quia dolor sensus est. Aut quia est post mortem sensus, est etiam vita post mortem, et superstes mortis est anima quæ sensu utitur, et vita fungitur. Cum autem manet post mortem vita atque anima, manet bonum, nec morte amittitur, sed augetur : nec ullo impedimento mortis retardatur anima : sed operatur magis, quia operatur quæ sua sunt, sine ulla societate corporis, quod animæ majori oneri quam usui est. Quid igitur mali est animæ, quæ puritatem suam custodierit et virtutum disciplinam servaverit? Aut si non servaverit, non mors malum, sed vita; quia vita non fuit. Quæ est enim vita vitiis peccatisque obsita? Quid igitur accusamus mortem, quæ aut vitæ pretium luit, aut abolet ejus dolorem atque cruciatum? Itaque mors aut suæ quietis bono utitur, aut malo alieno laborat.

XIV. Nunc illud specta : si vita oneri, mors absolutioni : si vita supplicio, mors remedio : aut si judicium post mortem, etiam vita post mortem. Vita igitur hic non est bona : aut si hic vita bona, quomodo mors illic non est bona, cum ibi nullus supersit terribilis judicii metus? Sed ipsa hic vita bona si est, quibus rebus bona est? Virtute utique, et bonis moribus. Non ergo secundum animæ et corporis copulam bona est : sed quia per virtutem quod malum est suum repellit; quod autem bonum est mortis, adipiscitur; ut quod animæ est, magis quam id quod contubernii et conjunctionis operetur. Quod si vita bona, quæ animæ se a corpore separantis est speculum, et si anima

[1] Philip. I, 21.

bona quæ se elevat atque abducit a corporis contubernio; et mors utique est bonum, quæ animam a societate carnis hujus absolvit et liberat.

XV. Omnifariam igitur mors est bonum; et quia compugnantia dividit, ne se invicem impugnent; et quia portus quidam est eorum qui magno vitæ istius jactati salo, fidæ quietis stationem requirunt; et quia deteriorem statum non efficit : sed qualem in singulis invenerit, talem judicio futuro reservat, et quiete ipsa fovet, et præsentium invidiæ subdicit, et futurorum expectatione componit. Accedit eo, quod frustra homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quod Deus mortem non fecerit : sed postquam homo lapsus in flagitium est prævaricationis et fraudis, sententia eum comprehenderit, ut in terram suam terra remearet, inveniemus mortem finem esse peccati[1], ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior. Passus est igitur Dominus subintrare mortem, ut culpa cessaret. Sed ne iterum naturæ finis esset in morte, data est resurrectio mortuorum; ut per mortem culpa deficeret, per resurrectionem autem perpetuaretur natura. Ideoque mors hæc transitus universorum est. Opus est ut constanter transeas. Transitus autem a corruptione ad incorruptionem, a mortalitate ad immortalitatem, a perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offendat, sed boni transitus beneficia delectent. Quid est enim mors, nisi sepultura vitiorum, virtutum suscitatio? Unde et ille ait : « Moriatur anima mea in animis justorum[2], » id est, consepeliatur, ut sua vitia deponat, justorum assumat gratiam qui mortificationem Christi in corpore suo atque anima circumferunt. Mortificatio autem Christi, remissio peccatorum, abolitio criminum, erroris oblivio, assumptio gratiarum est. Quid au-

[1] Gen. III, 19. — [2] Num. XXIII, 10.

tem de bono mortis plenius possumus dicere, quam quod mors est quæ mundum redemit?

CAPUT V.

Hortatur ad contemptum mortis, ejusdemque usum, id est, mortificationem, in hacce vita imitandum. Dein quemadmodum anima ad similitudinem Dei exaltetur, a quo pingatur, et custodiatur, aperit. Tum de horto mentis, ac fructibus, quibus pascatur Verbum, disputat.

XVI. Sed de communi omnium morte dicamus. Quid eam timeamus, quæ animæ nocere non soleat? Scriptum est enim: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam » autem non possunt occidere[1]. » Per mortem autem istam anima liberatur, dum a corporis contubernio secernitur, et involucris perturbationibus exuitur. Unde et nos dum in corpore sumus, usum mortis imitantes ablevemus animam nostram ex istius carnis cubili, et tanquam de isto exurgamus sepulcro. Abducamus nos a corporis nexu, relinquamus omnia quæcumque terrena sunt; ut cum venerit adversarius, nihil in nobis inveniat suum. Contendamus ad illud æternum, ad illud divinum evolemus pennis dilectionis, et remigio charitatis. Surgamus hinc, hoc est, de sæcularibus atque mundanis. Dixit enim Dominus: « Surgite, eamus hinc[2], » præcipiens ut unusquisque surgat de terrenis, erigat animam humi jacentem, ad superna attollat, excitet aquilam suam, et illam aquilam de qua dictum est: « Renovabitur sicut aquilæ juventus tua[3]. »

[1] Matth. x, 28. — [2] Joan. xiv, 31. — [3] Psal. cii, 5.

Ad animam hoc dictum est. Anima ergo nostra sicut aquila alta petat, supra nubes volet, renovatis splendescat exuviis, cœlo volatus inferat, ubi laqueos incidere non possit. Avis enim quæ descendit ex alto, vel quæ in altum se extollere non potest, frequenter aut laqueis capitur, aut visco fallitur, aut quibuscumque irretitur insidiis. Sic quoque et anima nostra caveat ad hæc mundana descendere. Laqueus est in auro, viscus in argento, nexus in prædio, clavus est in amore. Dum aurum petimus, strangulamur : dum argentum quærimus, in visco ejus hæremus : dum prædium invadimus, alligamur. Quid inane quærimus lucrum pretiosæ animæ detrimento? Exiguus tibi est totus mundus pro unius animæ dispendio. » Quid enim prodest homini si hunc mundum lucretur, » animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam com» mutationem dabis pro anima tua[1] ? » Non auro redimitur, non argento, imo auro amittitur. Quinetiam mulieris decus (10), dum tentatur, astringit. Clavus est libido, clavus tristitia, clavus iracundia, clavi sunt omnes passiones, quæ velut veru quodam animam nostram penetrant, et infigunt corpori, visceribusque ejus annectunt.

XVII. Fugiamus ergo hæc mala, et exaltemus animam nostram ad illam imaginem Dei et similitudinem. Fuga malorum similitudo Dei est, et virtutibus imago Dei acquiritur. Ideo qui nos pinxit quasi auctor, pinxit virtutum coloribus : « Ecce ego, inquit ad Hierusalem, pinxi muros tuos[2]. » Non detergamus penicillo negligentiæ depicta animæ nostræ firmamenta muralia. Ideo dixit : « Muros pinxi, » quibus hostem possimus avertere.

XVIII. Habet anima muros suos, de quibus eminet, et de quibus ait : « Ego civitas munita, ego civitas obsessa[3]. » His munitur muris, his obsessa defenditur. Et vere murus

[1] Matth. XVI, 26. — [2] Isaï. XLIX, 16. — [3] Id. XXVII, 3.

anima, quæ prætendit in castris (11). Unde et ipsa ait in Canticis : « Ego murus, ubera mea ut turres[1]. » Bonus murus quem pinxit Dominus, sicut ipse ait : « In manibus » meis pinxi muros tuos, et in conspectu meo es semper[2]. » Bona anima quæ habet speculatorem Deum, et in manibus ejus est, sicut anima prophetica, quæ in manus Domini commendatur ut spiritus[3], et quæ in conspectu Dei est : « Oculi enim Domini super justos[4], » sicut et ipse ait : « Ego eram in oculis ejus tanquam inveniens » pacem[5]. » Bonas turres habet quæ habet et de intelligibilibus verbum, et de moralibus disciplinam. Ideoque hæc anima habens gratiam suorum uberum ingreditur in hortos, et inveniens illic sponsum sedentem et disputantem cum amicis ait : « Qui sedes in hortis, vocem tuam » insinua mihi. Mihi, » inquit, non amicis. « Fuge frater » meus[6]. » Hortatur ut fugiat sponsus, quia jam sequi potest etiam ipsa terrena fugientem. Dicit autem ut similis sit damulæ quæ evadit de retibus. Vult enim et ipsa fugere et evolare supra mundum.

XIX. Hinc hortum illum sibi Plato composuit, quem Jovis hortum alibi, alibi hortum mentis appellavit. Jovem enim et deum et mentem totius mundi dixit. In hunc introisse animam quam Venerem nuncupat, ut se abundantia et divitiis hujus horti repleret, in quo repletus potu jaceret porus, qui nectar effunderet (12). Hoc igitur ex libro Canticorum composuit, eo quod anima Deo adhærens in hortum mentis ingressa sit, in quo esset abundantia diversarum virtutum, floresque sermonum. Quis autem ignorat quod ex paradiso illo, quem legimus in Genesi habentem lignum vitæ, et lignum scientiæ boni et mali[7], et ligna cætera, abundantiam virtutum putaverit transfe-

[1] Cant. VIII, 10.— [2] Isaï. XLIX, 16. — [3] Psal. XXX, 6. — [4] Id. XXXIII, 16. — [5] Cant. VIII, 10. — [6] Ibid. 13, 14. — [7] Gen. II, 8.

rendam, et in horto mentis esse plantandam? Quem in Canticis canticorum Salomon hortum animæ significavit, vel ipsam animam. Sic enim Scriptum est: « Hortus clau» sus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, » transmissiones tuæ paradisus. » Et infra ait anima: « Exurge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et » defluant unguenta mea. Descendat frater meus in hor» tum suum[1]. » Quanto hoc pulchrius quod anima ornata virtutum floribus hortus sit, vel in se paradisum habeat germinantem? In quem hortum invitat Verbum Dei descendere, ut anima illa Verbi imbre cœlestis, et ejus copiis irrigata fructificet. Verbum autem Dei pascitur animæ virtutibus, quoties obedientem sibi et opimam invenerit, et carpit fructus ejus, atque his delectatur. Cum autem descenderit in eam Dei Verbum, defluunt ex ea salubrium unguenta verborum[2], et diversarum flagrant longe lateque redolentia gratiarum spiramina.

XX. Unde ait sponsus: (sponsus autem animæ Dei Verbum est, qui anima legitimo quodam connubii fœdere copulatur) « Ingressus sum in hortum meum, soror mea » sponsa, vindemiavi myrrham meam cum unguentis meis, » manducavi panem meum cum melle meo, bibi vinum » meum cum lacte meo. Edite, proximi mei, et bibite, et » inebriamini fratres mei. Ego dormio, et cor meum vigi» lat[3]. » Cognoscamus quos fructus et cibos epuletur Deus, quibusve delectetur. Delectatur eo, si quis mortificet peccatum suum, obliteret culpam suam, sepeliat atque abolefaciat iniquitates suas. Myrrha enim est sepultura mortuorum. Mortua autem peccata sunt, quæ vitæ suavitatem habere non possunt. Perfunduntur autem divini sermonis unguentis, et fortiore cibo verbi velut pane, et suaviore sermone velut melle curantur quædam

1 Cant. IV, 12, 13. — 2 Ibid. 16. — 3 Id. V, 1, 2.

vulnera delictorum. Sermonum autem cibos esse docet et alibi Salomon dicens : « Favi mellis , sermones » boni[1]. » In illo ergo horto sermones boni sunt, alius qui culpam coërceat, alius qui iniquitatem corripiat, alius qui mori faciat insolentiam , et velut sepeliat eam , quando correptus aliquis erroribus suis renuntiat. Est etiam sermo fortior qui confirmat cor hominis validioribus Scripturæ cœlestis alimentis. Est etiam sermo suasorius, dulcis ut mel, et tamen peccatoris conscientiam in ipsa suavitate compungens. Est etiam ferventioris spiritus sermo, qui inebriat sicut vinum, et cor hominis lætificat. Est etiam lacteus sermo, purus et candidus. Hos cibos dulcium utiliumque sermonum epulandos sponsus proximis suis dicit : « Edite proximi mei, et bibite et inebriamini, fratres » mei[2]. » Proximi autem sunt qui eum sequuntur, et nuptiis ejus intersunt. Quo cibo et potu repleta anima (bibit enim unusquisque aquam de suis vasis, et de puteorum suorum fontibus) atque inebriata, sæculo dormiebat, vigilabat Deo. Et ideo, sicut posteriora docent, aperiri sibi Deus Verbum ejus januam postulabat, ut eam suo repleret ingressu.

XXI. Hinc ergo epulatores illi Platonici, hinc nectar illud ex vino et melle prophetico, hinc somnus ille translatus est, hinc vita illa perpetua, quam deos suos dixit epulari, quia Christus vita est. Ideoque talium sermonum seminibus animæ ejus repletus est venter, atque ipsa exivit in Verbo. Quæ autem exit anima a servitio isto, et elevat se a corpore, Verbum sequitur.

[1] Prov. XVI, 24. — [2] Cant. V, 1.

CAPUT VI.

Hic omnia laqueis principatuum aëreorum et potestatum mundi plena esse. Quomodo ii declinandi; quodve iter ad illud insistendum?

XXII. Sed sunt principatus aërii, et potestates mundi, qui nos velut de muro dejicere animæ, vel impedire recte gradientes, vel ad altiora tendentes quærunt deponere, et ad terrena revocare. Sed nos multo magis ad sublimia mentem erigamus, Verbum sequentes Dei. Illi principatus sæcularia offundunt, quibus tuam mentem incurvent: tunc magis ad Christum, anima, dirige gressus tuos. Injiciunt cupiditatem auri, argenti, vicinæ possessiònis; ut acquirendæ ejus gratia excuses te a cœna illius qui ad nuptias Verbi te invitavit: tu cave ne excuses, sed vestem te indue nuptialem, et utere convivio divitis; ne dives, qui te invitaverat, cum excusaveris te, dum es sæcularibus occupatus, alios invitet, et tu excludaris. Injiciunt etiam honoris appetentiam potestates mundi; ut te extollas sicut Adam, et dum vis adæquare Deum similitudine potestatis, divina præcepta despicias, et quæ habebas, incipias amittere. « Qui enim non habet, et quod habet auferetur » ab eo[1]. »

XXIII. Quoties in oratione nobis, qua maxime Deo appropinquamus, offunduntur ea quæ plena sunt opprobrii alicujus aut sceleris, quo nos a studio precationis avertant? Quoties inimicus cordi nostro conatur inserere, quo nos reflectat a sanctitatis proposito et piis votis? Quoties corporeos inflammat ardores? Quoties occursare facit ocu-

[1] Marc. IV, 25.

los meretricios, quibus castum justi tentet affectum, ut improviso amoris spiculo feriat imparatum? Quoties inserit animo tuo verbum iniquum, et cogitationes cordis absconditas? De quo tibi dicit lex : « Attende tibi, ne fiat » verbum absconditum in corde tuo iniquum[1], » et dicat tibi Dominus : « Quid cogitas mala in corde tuo? » Neve cum abundaveris auro et argento, et opimis agrorum fructibus, vel honoribus dicas : « Virtus mea dedit mihi » hæc[2]; » et obliviscaris Dominum Deum tuum.

XXIV. His ergo anima quæ cupit evolare, deponitur. Sed tu obluctare quasi bonus miles Christi Jesu, et inferiora despiciens, terrena obliviscens, ad cœlestia et æterna contende. Attolle animam tuam, ne eam illiciat esca laqueorum. Voluptates sæculi, escæ quædam sunt, et quod pejus est, escæ malorum, escæ tentationum. Dum voluptatem quæris, laqueos incurris. Oculus enim meretricis, laqueus amatoris est. Oculus ergo meretricis est laqueus. Laqueus est etiam sermo meretricis, qui obdulcat ad tempus fauces tuas, et postea exasperat eas amaritudine conscientiæ peccatricis. Laqueus est aliena possessio plena amœnitatis. Omne iter istius vitæ plenum laqueorum est. Unde justus dicit : « In via hac qua ambulabam, absconde» runt laqueos mihi[3]. In via, inquit, hac absconderunt; » ideo tu illam viam ambula quæ dicit : « Ego sum via, et » veritas, et vita[4]; » ut dicas : « Animam meam conver» tit, deduxit me super semitas justitiæ propter nomen » suum[5]. »

XXV. Moriatur igitur nobis hoc sæculum, moriatur nobis carnis istius sapientia, quæ inimica est Deo. Subjiciamus animam nostram soli Christo, ut dicat unusquisque : « Nonne Deo subjecta est anima mea[6]? » Non sæculo sub-

[1] Deut. xv, 9. — [2] Id. viii, 17. — [3] Psal. cxli, 4. — [4] Joan. xiv, 6. — [5] Psal. xxii, 3. — [6] Id. lxi, 2.

dita, non mundo, inquit, subdita. Non potest hoc pecuniosus, non potest avarus dicere : sed dicit justus et continens. Avarus autem dicit : « Anima, habes multa bona in » annos multos posita, requiesce, manduca, bibe, epu» lare[1]; » quia avari anima subdita est luxuriæ corporali : justi autem anima utitur corpore ut instrumento aut organo, quæ velut præclara artifex quo vult obsequium corporis ducit, et effingit de eo speciem quam elegerit, et eas quas voluerit, facit in eo resonare virtutes, pangens nunc modulos castitatis, nunc modulos temperantiæ, sobrietatis carmen, integritatis dulcedinem, virginitatis suavitatem, gravitatem viduitatis. Interdum tamen modulator compatitur organo suo. Et ideo honesta modulare, ut sit honesta compassio. Nam et ille qui videt, videndo plerumque, et audiens audiendo afficitur. Et ideo dicit Scriptura : « Oculi tui recta videant[2]. » Et infra : « Ne multus fueris » ad alienam[3]. Noli intendere in oculos juvenculæ. Noli » intendere in verba meretricis[4]. »

[1] Luc. XIII, 19. — [2] Prov. IV, 25. — [3] Id. V, 20. — [4] Hæc nusquam reperiuntur verba in sacris Litteris, at tantum referuntur ad quosdam sensus Proverbiorum, vel Ecclesiastis.

CAPUT VII.

Laqueos quoque nobis circumfusos esse in corpore : hoc regi oportere ab anima, quæ tamen ipsi nonnunquam compatitur. Præterea tot molestiis vitam abundare, ut odio habeatur, et mors solis impiis amara sit, quibus tamen vita debeat esse amarior. Mortem igitur malum non esse.

XXVI. Et quid de extraneis laqueis loquor? Nostri nobis laquei sunt cavendi. In ipso hoc corpore nostro laquei circumfusi nobis sunt, quos debemus vitare. Non credamus nos huic corpori, non misceamus cum eo animam nostram. « Cum amico, inquit, misce animum tuum, non » cum inimico [1]. » Inimicum tibi est corpus tuum quod repugnat menti tuæ, cujus opera inimicitiæ, dissentiones, lites, perturbationesque sunt. Noli cum eo miscere animam tuam, ne utrumque confundas. Nam si miscetur, ergo melior fit caro quæ inferior est, quam anima quæ superior; quia anima vitam corpori tradit, caro autem mortem animæ transfundit. Confunditur ergo utriusque operatio, confunditur prope ipsa utriusque substantia. Igitur suscipit in se anima insensibilitatem defuncti corporis, et corpus omnibus animæ virtutibus fungitur. Ac ne forte quia infunditur anima corpori, etiam confundi putetur, exemplum nobis sit hujus luminis gratia. Siquidem et lumen terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Non sit ergo confusa operatio, quorum dispar substantia est, sed

[1] Eccli. VI, 1.

sit anima in corpore, ut vivificet corpus, hoc gubernet, illuminet.

XXVII. Negare tamen non possumus quod compatiatur corpori suo; nam et contristatur. Siquidem Jesus ait: «Tristis est anima mea usque ad mortem [1],» affectum hominis in se exprimens. Et alibi: « Anima mea turbata est valde [2].» Siquidem et modulator modulis suis, aut tibiæ, aut citharæ, aut organi, voce, gestu affectuque compatitur. In tristibus sonis tristior, in lætis lætior, in acutioribus excitatior, in ipsis mitioribus mitior atque mansuetior; ut sonos cantuum ipse commendet, et quodam modo moduletur affectus. Anima quoque in hoc corpore tanquam in fidibus musicis, quæ sobria est tamen summis, ut ita dicam, digitis velut nervorum sonos, ita pulsat carnis istius passiones, ut consonum reddat morum atque virtutum consentientemque concentum; ut in omnibus cogitationibus suis, in omnibus operibus id custodiat, ut omnia consilia et facta sibi concinant. Anima est ergo quæ utitur, corpus quod usui est, ac per hoc aliud quod in imperio, aliud quod in ministerio: aliud quod sumus, aliud quod nostrum est. Si quis animæ pulchritudinem diligit, nos diligit: si quis corporis decorem diligit, non ipsum hominem, sed carnis diligit pulchritudinem, quæ tamen cito marcessit et defluit.

XXVIII. Unde illi intende, de quo dicit Propheta: « Qui non accepit in vanum animam suam [3]. » In vanum accepit animam suam (ut jam de hujus vitæ dicamus molestiis) qui sæcularia struit, ædificat corporalia. Quotidie ad edendum et bibendum surgimus, et nullus expletur, ut non post momentum esuriat ac sitiat. Quotidie lucrum quærimus, et nullus cupiditati modus ponitur. « Non satiabitur, inquit, oculus visu, nec auris auditu [4]. » Qui diligit argentum, non satiatur argento. Nullus finis laboris,

[1] Matth. xxvi, 38. — [2] Psal. vi, 4. — [3] Id. xxiii, 4. — [4] Eccle. i, 8.

et nullus est fructus abundantiæ. Cupimus quotidie scire nova; et quid est ipsa scientia, nisi quotidiani doloris adjectio? Omnia quæ sunt jam fuerunt, et nihil sub sole est novum, sed omnia vanitas. « Totam vitam odio habui [1], » dixit Ecclesiastes. Qui vitam odio habuit, mortem utique prædicavit. Denique mortuos laudavit magis quam viventes [2]; et illum judicavit beatum, qui in hanc vitam non venit, nec inanem hunc suscepit laborem. « Circuivit, inquit, » cor meum, ut scirem impii lætitiam, et considerarem, et » quærerem sapientiam, et numerum, et ut scirem per im» perium lætitiam, et molestiam, et jactationem; et inveni » ego eam amariorem, quam mortem [3]: » non quia amara sit mors, sed quia impio amara; et tamen amarior vita, quam mors. Gravius est enim ad peccatum vivere, quam in peccato mori; quia impius, quandiu vivit, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit.

XXIX. Plerique criminum suorum absolutione lætantur. Si emendaturi sunt, recte: si perseveraturi in eis, stulte; quia longe illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum. De quo sublimis est sententia Apostoli dicentis, quod non solum ii qui flagitiosa agunt, sed etiam qui ea approbant, digni morte sunt [4]: sed et illos qui talia condemnant in aliis qualia ipsi agunt, inexcusabiles haberi, ut et sua damnatos sententia [5]. Cum enim alios condemnant se, ipsos condemnant. Nec sibi eos blandiri oportere, quia pœnarum ad tempus immunes videntur, et exsortes reatus; cum graviores pœnas intra se luant, et sibi rei sint, qui aliis non videntur; atque in se intorqueant graviorem conscientiæ sententiam, cum de aliorum peccatis judicant. Sed noli, inquit, o homo, divinæ bonitatis et patientiæ thesauros contemnere [6]; bonitas

[1] Eccle. II, 17. — [2] Id. IV, 2. — [3] Id. VII, 26, 27. — [4] Rom. I, 32. — [5] Id. II, 1. — [6] Ibid. 4.

enim Dei ad pœnitentiam te provocat, ad correctionem invitat: duritia autem tua, qua in erroris pertinacia perseveras, futuri judicii auget severitatem, ut dignam retributionem tuorum accipias delictorum.

XXX. Non igitur mors malum. Nam neque apud viventes mors est, neque apud defunctos: apud alios enim non est, quia adhuc vivunt, alii transierunt. Itaque neque apud eos amara est, qui eam adhuc nesciunt, hoc ipso quia nesciunt; neque apud eos, qui jam et secundum corpus nihil sentiunt, et secundum animam liberati sunt.

CAPUT VIII.

Nihil terroris habere ipsam mortem, sed opinionem de morte terrori esse; quæ quidem opinio ad vitam referenda est. Duas causas esse cur mors habeatur terribilis, quibus refutatis, mors variis testimoniis, sed præsertim beati Job auctoritate prædicatur.

XXXI. Quod si terribilis apud viventes æstimatur, non mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quam unusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur unusquisque conscientiæ vulnus accuset, non mortis acerbitatem. Denique justis mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certe iis quibus gravis est timor mortis non est grave mori, sed grave est vivere sub metu mortis. Non ergo mors gravis, sed metus mortis. Metus autem opinionis est: opinio vero nostræ infirmitatis, contraria veritati. Nam per veritatem virtus, per opinionem infirmitas. Opinio autem non mortis utique, sed vitæ est. Ergo illud grave vitæ magis in-

venitur esse. Liquet igitur quia mortis metus non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit vita nostra commisit. Etenim prudentibus delictorum supplicia terrori sunt: delicta autem non mortuorum actus sunt, sed viventium. Vita igitur ad nos refertur, cujus actus in nostra potestate est : mors autem nihil ad nos ; est enim separatio animæ et corporis : anima absolvitur, corpus resolvitur. Quæ absolvitur, gaudet : quod resolvitur in terram suam, nihil sentit : quod nihil sentit, nihil ad nos.

XXXII. Tamen si mors malum, quomodo juvenes non timent fieri senes, nec finitimam morti verentur ætatem; patientiusque deficit qui præsumpta morte deficit, quam qui inopinata. His quoque qui mortem malum putant, aptum responsum arbitror, quia per vitam ad mortem est transitus : per mortem autem ad vitam reditus. Neque enim nisi qui mortui fuerint, possunt resurgere. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant : sapientes quasi requiem post labores, et finem malorum expetunt.

XXXIII. Duabus autem ex causis mortem insipientes verentur. Una, quod eam interitum appellant : interitus autem hominis esse non potest, cum anima superstes corpori sit, salvo eo quod ipsum corpus maneat resurrectio. Altera autem causa, quod pœnas reformident, poëtarum videlicet fabulis territi, latratus Cerberi, et Cocyti fluminis tristem voraginem, Charontem tristiorem, Furiarum agmina, aut prærupta tartara, in quibus hydra sævior sedem habeat. Tityi quoque viscera reparandis fœcunda suppliciis, quæ vultur immanis sine ullo fine depascitur. Ixionii quoque orbis perpetuam sub pœnæ atrocitate vertiginem, tum saxi desuper imminentis super capita accubantium inter epulas impendentem ruinam. Hæc plena sunt fabu-

larum, nec tamen negaverim pœnas esse post mortem. Sed quid ad mortem id quod post mortem est? Si autem quæ post mortem sunt, referantur ad mortem; eadem etiam quæ post vitam sunt, referantur ad vitam. Nulla ergo erunt supplicia quæ referantur ad mortem. Mors enim, ut supra diximus [1], absolutio est et separatio animæ et corporis: non est autem mala solutio; quia dissolvi et esse cum Christo multo melius [2]. Non igitur mala mors. « Denique » mors peccatorum pessima [3]. » Non utique mors pessima generaliter: sed pessima specialiter peccatorum. « Denique pretiosa justorum [4]. » Unde liquet acerbitatem non mortis esse, sed culpæ.

XXXIV. Pulchre autem Græci a fine mortem appellaverunt, τελευτὴν enim mortem appellant, eo quod finis istius vitæ sit. Sed etiam somnum Scriptura nuncupat mortem, sicut est illud: « Lazarus amicus noster dormit, sed vado » ut suscitem eum [5]. » Somnus autem bonus; quoniam quies est, sicut scriptum est: « Ego dormivi, et requievi, » et surrexi; quoniam Dominus suscepit me [6]. » Dulcis igitur quies mortis. Denique Dominus suscitat quiescentes, quia Dominus est resurrectio.

XXXV. Illud quoque egregium, quod ait Scriptura: « Ante mortem non laudaveris quemquam [7]. » Unusquisque enim in novissimis suis cognoscitur, et in filiis suis æstimatur, si bene filios suos instituit, et disciplinis competentibus erudivit. Siquidem ad negligentiam patris refertur dissolutio filiorum. Tum quia unusquisque, quandiu vivit, obnoxius est lapsui, nec senectus immunis a crimine; ideo legis quia « Abraham mortuus est in senectute bona [8], » eo quod in bonitate propositi sui permansit. Mors igitur

[1] Vide supra. cap. IV. — [2] Philip. I, 23. — [3] Psal. XXXIII, 22. — [4] Id. CXV, 15. — [5] Joan. XI, 11. — [6] Psal. III, 6. — [7] Eccli. XI, 30. — [8] Gen. XXV, 8.

vitæ est testimonium. Nam si laudari ante gubernator non potest, quam in portum navem deduxerit, quomodo laudabis hominem, prius quam in stationem mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, et ipse vitæ hujus jactatur profundo, quandiu in salo isto, tandiu inter naufragia. Dux ipse nisi confecto prælio non sumit lauream, nec miles arma deponit, nec stipendii mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est (13).

XXXVI. Quantum autem morti dedit sanctus Job, qui dixit : « Benedictio morituri in me veniat[1] ? » Nam etsi Isaac benedixerit filios suos moriens, et Jacob benedixerit Patriarchas, tamen benedictionis illius gratia poterat solis benedicentium meritis deputari, vel pietati paternæ. Hic vero nulla prærogativa meritorum est, nulla pietatis, sed solius mortis privilegium; cum benedictio cujusque morituri tantum virtutis habeat, ut eam sibi sanctus Propheta optaverit. Ac per hoc cogitemus semper hunc versiculum, etc orde teneamus.

XXXVII. Si quem viderimus pauperem moriturum, sumptu juvemus; et dicat unusquisque nostrum : « Benedictio morituri in me veniat. » Si quem viderimus debilem, non deseramus : si quem in extremis positum, non relinquamus : occurrat et nobis dicere : « Benedictio morituri in me veniat. » Laudet et te unusquisque moriturus, unusquisque depositus ævo, unusquisque confectus vulnere gravi, unusquisque morbo absumptus, et jam morti proximus. Hic versiculus quantos benedici fecit? Quoties mihi pudorem incussit, si moriturum præterii, si non visitavi graviter ægrum, si fastidivi inopem, si captivum non redemi, si senem sprevi? Sit ergo in corde id semper, ut simulet duriores, ut admoneat promptiores. Resonent te postrema

[1] Job. XXIX, 13.

verba morituri, et benedictionem tui egrediens corpore anima secum vehat. Eripe etiam eum, qui ad mortem ducitur, qui periturus erat, nisi tu subvenisses, ut dicas: « Benedictio perituri veniat in me. »

CAPUT IX.

Concluditur mortis bonum ex interitu corporis et immortalitate animæ: quæ immortalitas multifariam ostenditur. Cui accedit ad fugiendam corporis societatem, et prosequendam summi boni conjunctionem exhortatio.

XXXVIII. Quis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, id quod erubescendum, id quod inimicum nobis est, id quod violentum, id quod procellosum, et ad omnia vitia illecebrosum est, conquiescat et jaceat, et quasi fera claudatur cavea sepulcri, relinquatur rabies ejus exanimis, et emortua compago viscerum in terram resolvatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum disciplinis, studiosum gloriæ, sequax boni, Deo subditum est, ad illud sublime evolet; et cum illo puro et perpetuo bono atque immortali maneat, ipsi adhæreat; et cum ipso sit de quo cognationem ducit, ut quidam ait: « Cujus » et genus sumus[1]? » Non enim mori animam cum corpore manifestum est, quia non est de corpore. Non esse autem eam de corpore Scriptura multis modis edocet. Nam et Adam a Domino Deo nostro accepit spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem[2]. Et David ait: « Con- » vertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene-

[1] Act. xvii, 28. — [2] Gen. ii, 7.

» fecit mihi[1]. » Et in quo benefecerit, audi : « Quia liberavit, inquit, pedes meos a lapsu[2]. » Vides gratulari eum mortis hujus remedio, quia finis factus est erroris, quia culpa, non natura defecit.

XXXIX. Denique quasi exutus et liber, dicit : « Placebo » Domino in regione vivorum[3]. » Illa est enim vivorum regio[4]. Denique illam animarum requiem dicit terram esse viventium, quo peccata non penetrant, ubi virtutum vivit gloria. Ista autem regio plena est mortuorum, quia plena delictorum, meritoque dictum est : « Dimitte mortuos se» pelire mortuos suos[5]. » Sed et supra similiter ait : « Anima » ejus in bonis demorabitur, et semen ejus hæreditabit ter» ram[6], » hoc est, anima timentis Deum habitabit in bonis, ut semper in eis sit, et secundum ea. Quod potest etiam de eo accipi qui sit in corpore; ut et ipse si timeat Deum, in bonis habitet, et in cœlestibus sit, et possideat corpus suum, et dominetur ei quasi in servitutem redacto, et possideat hæreditatem gloriæ et cœlestium promissorum.

XL. Unde et nos si volumus post mortem corporis hujus in bonis esse, caveamus ne agglutinetur anima nostra huic corpori, ne commisceatur, ne inhæreat, ne trahatur a corpore, et tanquam ebria perturbationibus ejus vacillet et fluitet, nec se ei credat atque ejus delectationibus, ut committat se ejus sensibus. Nam et oculus ejus error et fraus est, quia fallitur visus : et auris ejus deceptio est, quia et auditus illuditur : et sapor ejus deceptio est. Denique non otiose dictum est : « Oculi tui recta videant[7]. » Et, « Lin» gua tua non loquatur perversa[8]. » Quod non esset dictum, nisi frequenter errarent. Vidisti meretricem, captus es vultu ejus, et forma decoram putasti : erraverunt oculi

[1] Psal. CXIV, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Id. XXVI, 13. — [5] Matth. VIII, 22. — [6] Psal. XXIV, 13. — [7] Prov. XIV, 25. — [8] Psal. XXXIII, 14.

tui, perversa viderunt, alia nuntiaverunt. Nam si vere vidissent, vidissent deformem meretricis affectum, inhorrentem procaciam, indecentem impudicitiam, marcentes libidines, tetram colluvionem, animæ vulnera, conscientiæ cicatrices. « Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam[1]. » Vides quod iste falsum quæsivit, qui non veritatem, sed adulterium requisivit. Videre enim quæsivit ut concupisceret, non ut verum cognosceret. Errat igitur oculus, ubi errat affectus. Affectus ergo deceptio est, deceptio visus. Et ideo tibi dicitur : « Ne capiaris oculis tuis[2], » id est, non capiatur anima tua. « Mulier enim virorum pretiosas animas capit[3]. » Deceptio est auditus. Denique blandimento multo sermonis mulier fornicaria sæpe juvenis cor seduxit, decepit, illusit[4].

XLI. Ergo non laqueis nos credamus et retibus iis quæ decipiunt et illudunt; quia corda tentantur, impediuntur cogitationes, quæ impediuntur visu, impediuntur auditu, odore, tactu, sapore. Non sequamur illecebrosa et seductoria : sed sequamur illud quod bonum est, illi adhæreamus, illud imitemur, illius præsentia, illius communicatio nos meliores faciat, mores nostros coloret, illius quædam nos societas informet. Qui enim bono adhæret, assumit inde quod bonum est; quia scriptum est : « Cum sancto sanctus eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perversus eris, et cum innocente innocens eris[5]. » Assiduitate enim atque imitatione quædam similitudinis imago formatur. Ideoque addidit : « Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine[6]. » Etenim qui appropinquat lumini, citius illuminatur, et plus in eo splendor æterni luminis refulget e proximo. Ergo anima quæ

[1] Matth. v, 28. — [2] Prov. vi, 25 — [3] Ibid 26. — [4] Id. vii, 21. — [5] Psal. xvii, 26, 27. — [6] Ibid. 29.

adhæret illi invisibili bono Deo, atque immortali, et ipsa corporea hæc fugit, et terrena, et mortalia derelinquit, fitque illius similis quod desiderat, in quo vivit et pascitur; et quia immortali intendit, non est ipsa mortalis. Quæ enim peccat, moritur; non utique aliqua sui dissolutione, sed merito moritur Deo, quia vivit peccato. Ergo quæ non peccat, non moritur; quia manet in substantia sui, manet in virtute et gloria.

XLII. Nam quomodo substantia ejus interire potest, cum utique anima sit quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur, vita infunditur: a quo anima discedit, vita discedit. Anima ergo vita est. Quomodo enim potest mortem recipere, cum sit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit, nam statim solvitur: et lux non recipit tenebras, nam statim discutit (infuso enim lumine, tenebrarum horror aufertur, sicut admoto igne, nivium rigor desinit) ita et anima quæ vitam creat, mortem non recipit, et non moritur: anima autem mortem non recipit; anima ergo non moritur.

CAPUT X.

Scriptura quoque animarum immortalitas probatur; necnon eisdem superiora habitacula assignantur: ubi et exploditur philosophorum metempsycosis; ac deinde querela de justorum dilata mercede diluitur.

XLIII. Habemus ergo rationem, sed hæc humana: illud divinum, quod ait Dominus: « Potestatem habeo ponendi » animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi » eam[1]. » Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ

[1] Joan. x, 18.

et ponitur et resumitur, et in manus Dei Patris commendatur. Sed forte dicas speciale esse quod Christi est, et quamvis ille quæ sunt hominis susceperit, tamen quia alterius est causæ et istud astruere, ne tempus teramus, audi dicentem : « Quid scis an nocte hac a te tua anima re-»poscatur[2] ? » Numquid dixit : Moriatur in te anima tua ? Non; sed, «Reposcatur a te. » Quæ data est, «Reposcitur,» vel, Repetunt a te. » Repetitur enim anima, non interemitur. Quæ repetitur, manet : quæ interemitur, non manet. Quomodo enim interimitur, de qua dixit Sapientia Dei, non timendum quemquam qui potest corpus occidere, animam autem non potest[3]. De qua dicit Propheta : « Anima mea » in manibus tuis semper[4]. » « Semper, » inquit, non in tempore.

XLIV. Et tu commenda animam tuam in manus Domini : non solum cum recedit e corpore, sed etiam cum est in corpore, est in manibus Domini; quia non vides eam unde veniat, aut quo vadat. Est enim in te, et est cum Deo. Denique cor regis in manu Domini, et ab eo regitur et gubernatur. Cor repletur mente, quia mens animæ principale est, et virtus animæ. Non eam virtutem dico quæ in lacertis, sed quæ in consiliis, temperantia, pietate, atque justitia est. Si cor hominis in manu Domini, multo magis anima. Si anima in manu Dei est, non utique anima nostra sepulcro simul cum corpore includitur, nec busto tenetur : sed quiete pia fungitur. Et ideo homines frustra pretiosa struunt sepulcra, quasi ea animæ, et non solius corporis receptacula sint.

XLV. Animarum autem superiora esse habitacula Scripturæ testimoniis valde probatur. Siquidem et in Esdræ libris legimus (14) : « Quia cum venerit judicii dies, red-»det terra defunctorum corpora, et pulvis reddet eas quæ

[1] Luc. XII, 20. — [2] Matth. X, 28. — [3] Psal. CXVIII, 109.

» in tumulis requiescunt, reliquias mortuorum. Et habitacula, inquit, reddent animas, quæ his commendatæ sunt, » et revelabitur Altissimus super sedem judicii[1]. » Hæ sunt habitationes de quibus dicit Dominus, multas mansiones esse apud Patrem suum[2], quas suis, pergens ad Patrem, Discipulis præpararet. Sed Esdræ usus sum scriptis, ut cognoscant gentiles ea quæ in philosophiæ libris mirantur, translata de nostris. Atque utinam non superflua his et inutilia miscuissent; ut dicerent animas hominum pariter ac bestiarum esse communes, earumque summum præmium, si magnorum philosophorum animæ in apes aut luscinias demigrarent; ut qui ante hominum genus sermone pavissent, postea mellis dulcedine, aut cantus suavitate mulcerent. Satis fuerat dixisse illis quod liberatæ animæ de corporibus ἀίδην peterent, id est, locum qui non videretur, quem locum latine infernum dicimus.

XLVI. Denique et Scriptura habitacula illa animarum promptuaria nuncupavit : quæ occurrens querelæ humanæ, eo quod justi qui præcesserunt, videantur usque ad judicii diem, per plurimum scilicet temporis, debita sibi remuneratione fraudari, mirabiliter ait coronæ esse similem illum judicii diem, in quo sicut non novissimorum tarditas, sic non priorum velocitas[3]. Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, ut intra eum diem et victi erubescant, et victores palmam adipiscantur victoriæ. Illud quoque non reliquit occultum, eo quod superiores videantur qui ante generati sunt, infirmiores qui postea. Comparavit enim utero mulieris partus hujus sæculi[4]; quoniam fortiores sunt qui in juventute virtutis nati sunt, infirmiores qui tempore senectutis. Defecit enim multitudine generationis hoc sæculum, tamquam vulva generantis, et tanquam senescens creatura robur juven-

[1] 4 Esdr. VII, 32. — [2] Joan. XIV, 2. — [3] 4 Esdr. V, 42. — [4] Ibid. 53.

tutis suæ, velut marcenti jam virium suarum vigore, deponit.

XLVII. Ergo dum expectatur plenitudo temporis expectant animæ renumerationem debitam. Alias manet pœna, alias gloria : et tamen nec illæ interim sine injuria, nec istæ sine fructu sunt. Nam et illæ videntes servantibus legem Dei repositam esse mercedem gloriæ, conservari earum ab Angelis habitacula, sibi autem dissimulationis et contumaciæ supplicia futura, et pudorem et confusionem ; ut intuentes gloriam Altissimi, erubescant in ejus conspectum venire, cujus mandata temeraverint. Sicut enim prævaricatio Adæ, ita et confusio ; quoniam sicut ille per incuriam mandatorum cœlestium lapsus est, et pudore se prolapsionis abscondit, fulgorem divinæ præsentiæ verecundia peccatricis conscientiæ subire non ausus : ita et animæ peccatorum vibrantis luminis ejus splendorem non sustinebunt, quo teste se reminiscentur errasse.

CAPUT XI.

Septem ordines quibus digesta erit post hanc vitam justorum lætitia, exponit ; atque ut studiose ad Deum anima accedamus, neque finem vitæ perhorrescamus, hortatur.

XLVIII. Justarum autem animarum per ordines quosdam disgesta erit lætitia. Primum, quod vicerint carnem, nec illecebris ejus inflexæ sint[1]. Deinde, quod pro pretio sedulitatis et innocentiæ suæ, securitate potiantur, nec

[1] 4 Esdr. VII, 49, et seqq.

quibusdam sicut impiorum animæ erroribus et perturbationibus implicentur, atque vitiorum suorum memoria torqueantur; et exagitentur quibusdam curarum æstibus. Tertio, quod servatæ a se legis divino testimonio fulciantur, ut factorum suorum incertum supremo judicio non vereantur eventum (15.) Quarto, quia incipiunt intelligere requiem suam, et futuram sui gloriam prævidere, eaque se consolatione mulcentes, in habitaculis suis cum magna tranquillitate requiescent stipatæ præsidiis Angelorum. Quintus autem ordo exultationis uberrimæ habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemque pervenerint, et repromissam sibi possideant hæreditatem. Est enim ordo quietis; quia est et resurrectionis: « Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in » Christo, inquit, omnes vivificabuntur. Unusquisque au» tem in ordine suo: primitiæ Christus; deinde qui sunt » Christi, qui in adventum ejus crediderunt, deinde finis[1]. » Erit igitur ordo diversus claritatis et gloriæ, sicut erit ordo meritorum. Processus quoque ordinum processum exprimit claritatis[2]. Denique sexto ordine demonstrabitur iis, quod vultus earum sicut sol incipiat refulgere, et stellarum luminibus comparari; qui tamen fulgor earum corruptelam jam sentire non possit. Septimus vero ordo is erit, ut exultent cum fiducia, et sine ulla cunctatione confidant, et sine trepidatione lætentur, festinantes vultum ejus videre, cui sedulæ servitutis obsequia detulerunt: de quo innoxiæ conscientiæ recordatione præsumant gloriosam mercedem laboris exigui, quam incipientes recipere, cognoverunt indignas esse hujus temporis passiones, quibus remunerationis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, animarum, quæ sunt justorum, quas etiam immortales non dubitavit dicere in quinto ordine; eo quod spa-

[1] 1 Cor. xv, 22, et seqq. — [2] 4 Esdr. vii.

tium, inquit, incipiunt recipere fruentes et immortales. Hæc est, inquit, requies earum per septem ordines, et futuræ gloriæ prima perfunctio, prius quam in suis habitationibus quietæ congregationis munere perfruantur. Unde ait Propheta ad Angelum : « Ergo dabitur tempus animabus, postquam separatæ fuerint de corporibus, ut » videant ea quomodo dixisti. » Et dixit Angelus : « Septem » dies erit libertas earum, ut videant, in septem diebus, » qui prædicti sunt sermones, et postea congregabuntur in » habitaculis suis[1]. » Hæc ideo plenius de justorum ordinibus expressa sunt, quam de passionibus impiorum; quia melius est cognoscere quomodo innocentes salventur, quam quomodo crucientur flagitiosi.

XLIX. Ergo quia justi hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei, et lumen illud quod illuminat omnem hominem, abhinc induamus hujusmodi studium, ut appropinquet anima nostra Deo, appropinquet oratio, adhæreat illi nostrum desiderium, non separemur ab eo. Et hic quidem positi, meditando, legendo, quærendo copulemur Deo, cognoscamus eum ut possumus. Ex parte enim hic cognoscimus, quia hic imperfecta, illic perfecta omnia : hic parvuli, illic robusti. « Videmus, inquit, nunc » per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem[2]. » Tunc revelata facie gloriam Domini speculari licebit, quam nunc animæ corporis hujus concretis visceribus involutæ, et quibusdam carnis hujus maculis et colluvionibus obumbratæ sincere videre non possunt. « Quis enim, inquit, » videbit vultum meum, et vivet[3] ? » Et recte. Nam si solis radios oculi nostri ferre non possunt, et si quis diutius e regione solis intenderit, cæcari solere perhibetur : si creatura creaturam sine fraude atque offensione sui non potest intueri, quomodo potest sine periculo sui vibran-

[1] 4 Esdr. IX passim. — [2] 1 Cor. XIII, 12. — [3] Exod. XXXIII, 20.

tem cernere vultum Creatoris æterni, corporis hujus opertus exuviis? Quis enim justificatur in conspectu Dei, cum unius quoque diei infans mundus a peccato esse non possit, et nemo possit de sui cordis integritate et castimonia gloriari?

L. Non timeamus igitur recipi ab hominibus, non vereamur illum debitum omnibus finem, in quo Esdras remunerationem suæ devotionis invenit, dicente ei Domino : « Tu enim recipieris ab hominibus, et conversaberis residuum cum Filio meo, et cum similibus tuis[1]. » Quod si illi gloriosum et jucundum erat cum similibus conversari, quanto nobis gloriosius erit et jucundius ad meliores pergere, et conversari cum iis, quorum facta miramur?

LI. Quis utique prior, Esdras, an Plato? Nam Paulus Esdræ, non Platonis secutus est dicta. Esdras revelavit secundum collatam in se revelationem justos cum Christo futuros, futuros cum sanctis. Hinc et Socrates ille festinare se dicit, ad illos suos Deos, ad illos optimos viros. Nostra sunt itaque quæ in philosophorum litteris præstant : et ille posuit ea quorum proprium testimonium non habebat : nos divini præcepti habemus auctoritatem. Moyses et Elias cum Christo apparuerunt[2] : Abraham duos alios cum Deo suo suscepit hospitio[3] : Jacob Dei castra conspexit[4] : Daniel justos sicut solem et stellas fulgere in cœlo, revelante sibi Spiritu sancto, declaravit[5].

[1] 4 Esdr. XIV, 9. — [2] Matth. XVII, 3. — [3] Gen. XVIII, 2.— [4] Id. XXXII, 2. — [5] Dan. XII, 3.

CAPUT XII.

Æternam felicitatem describit, quam nobis etiam destinatam esse demonstrat. Deinde ejusdem qualitates prosequens, illam vivorum regionem esse ostendit, hanc mortuorum. Ad extremum prudenti admonitione librum absolvit.

LII. His igitur freti, intrepide pergamus ad Redemptorem nostrum Jesum : intrepide ad Patriarcharum concilium, intrepide ad patrem nostrum Abraham, cum dies advenerit, proficiscamur : intrepide pergamus ad illum sanctorum cœtum, justorumque conventum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores; ut etiamsi opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas. Ibimus et ubi sinum suum Abraham sanctus expandit, ut suscipiat pauperes, sicut suscepit et Lazarum : in quo sinu requiescunt, qui in hoc sæculo gravia atque aspera pertulerunt.

LIII. Sed nunc, Pater, etiam atque etiam extende ad suscipiendum hunc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande sinus tuos, ut plures suscipias, quia plurimi in Dominum crediderunt. Sed tamen, quamvis fides creverit, abundat iniquitas, refrigescit charitas. Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham, Isaac, et Jacob, quoniam rogati ad cœnam non se excusaverunt. Ibimus eo ubi paradisus est jucunditatis, ubi Adam qui incidit in latrones, nescit jam vulnera sua flere, ubi et latro ipse regni cœlestis consortio gratulatur, ubi nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ coruscationes, nulla ventorum pro-

cella, neque tenebræ, neque vesper, neque æstas, neque hyems vices variabunt temporum. Non frigus, non grando, non pluviæ, non solis istius erit usus, aut lunæ, neque stellarum globi : sed sola Dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux omnium ; et illud lumen verum, quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnibus. Ibimus eo ubi servulis suis Dominus Jesus mansiones paravit, ut ubi ille est, et nos simus. Sic enim voluit. Quæ sint illæ mansiones audi dicentem : « In domo Patris mei mansiones multæ » sunt[1]. » Quæ sit voluntas : « Iterum, inquit, venio, et » accersio vos ad me ipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis[2]. »

LIV. Sed dices quia solis Discipulis loquebatur, quod ipsis solis spoponderit multas mansiones. Igitur undecim tantum Discipulis præparabat? Et ubi est illud quod ex omnibus mundi partibus venient et recumbent in Dei regno[3]? Unde voluntatis divinæ dubitamus effectus? Sed Christi velle, fecisse est. Denique demonstravit et viam, demonstravit et locum, dicens : « Et quo vado, vos sci- » tis, et viam scitis[4], » Locus apud Patrem est, via Christus est, sicut ipse ait : « Ego sum via, et veritas, et vita. » Nemo venit ad Patrem nisi per me[5]. » Ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem, vitam sequamur. Via est quæ perducit, veritas est quæ confirmat, vita quæ per se redditur. Et ut sciamus veram voluntatem, addidit in posterioribus : « Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam[6]. » Repetitio ista confirmatio est, sicut illud : « Abraham, Abra- » ham[7] ! » Et alibi : « Ego fum, ego sum, qui deleo iniqui- » tates tuas[8]. » Pulchre autem quod supra promisit, hic poposcit. Et quia ante promisit, et sic poposcit, non ante poposcit, et sic promisit : promisit quasi arbiter muneris,

[1] Joan. XIV, 2. — [2] Ibid. 3 — [3] Matth. VIII, 11. — [4] Joan. XIV, 4. — [5] Ibid. 6. — [6] Id. XVII, 12. — [7] Gen. XXII, 1. — [8] Isaï. XLIII, 25.

conscius potestatis: poposcit a Patre quasi pietatis interpres. Et ante promisit, ut potestatem cognoscas: poposcit postea, ut pietatem intelligas. Non poposcit ante, et sic promisit; ne videretur promisisse potius quod impetraverat, quam quod promiserat, præstitisse. Nec superfluum putes quod poposcit, cum tibi exprimat paternæ voluntatis consortium, in quo unitatis indicium non incrementum est potestatis.

LV. Sequimur te, Domine Jesu: sed ut sequamur accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas, vita, possibilitas, fides, præmium. Suscipe nos quasi via; confirma quasi veritas, vivifica quasi vita. Pande illud tuum bonum quod videre desiderabat David, inhabitans in domo Domini; ideoque dicebat: « Quis ostendit nobis » bona[1]? » Et alibi: « Credo videre bona Domini in terra » viventium[2]. » Ibi enim sunt bona, ubi vita perpetua est, vita sine crimine. Alibi quoque ait: « Replebimur in bonis » domus tuæ[3]. » Quod ideo frequentavit, ut scires hinc bonum illud philosophos transtulisse, quod summum asserunt. Pande ergo illud vere bonum tuum, illud divinum, in quo et vivimus, et sumus, et movemur[4]. Movemur quasi in via, sumus quasi in veritate, vivimus quasi in vita æterna[5]. Demonstra nobis illud bonum, quod est simile sui, semper indissolubile atque immutabile, in quo simus æterni in agnitione omnis boni, sicut vas electionis[6] tuæ Paulus testificatus est dicens: « Forsitan enim ideo dis» cessit ad horam, ut æternum illum reciperes[7]. » Æternum ergo ministrum Dei dixit, scribens ad Philemonem, cujus fidem in agnitionem omnis boni quod in sanctis est; in Christum Jesum evidentiorem fieri postulabat. In quo bono est requies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hæreditas animarum pia, et secura tranquillitas, non

[1] Psal. IV, 6. — [2] Id. XXVI, 13. — [3] Id. LXIV, 5. — [4] Act. XVII, 28. — [5] Joan. XIV, 6. — [6] Act. IX, 15. — [7] Philem. XV.

morti subjecta, sed erepta de morte, ubi nullæ lacrymæ, nullus est fletus. Unde enim illic fletus, ubi nullus est lapsus? Ubi sunt sancti tui erroribus et sollicitudinibus, insipientia atque ignorantia, timore ac metu, cupiditatibus atque corporeis colluvionibus et passionibus absoluti, ubi regio viventium est. Et ut assertioni huic adjungamus auctoritatem, de hoc bono Propheta dicit: « Convertere » anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit » tibi: quoniam eripuit animam meam de morte, oculos » meos a lacrymis, pedes meos a lapsu. Placebo Domino in » regione vivorum[1]. Placebo, » dixit, non placeo, hoc est, de tempore sibi blanditur futuro. Contraria sunt autem præsentibus futura et temporalibus æterna. Et ideo quoniam ibi vivorum regio, hic utique mortuorum.

LVI. Annon mortuorum hæc regio, ubi umbra mortis, ubi porta mortis, ubi corpus est mortis? Denique donatur Petro, ne forte portæ inferi prævaleant ei[2]. Portæ inferi istæ sunt terrenæ. Unde et ille ait: « Qui exaltas me de » portis mortis[3]. » Sicut enim sunt portæ justitiæ in quibus sancti Domino confitentur, ita sunt criminum portæ in quibus impii Dominum negaverunt. Audi quoniam regio ista sit mortuorum. « Si quis igitur mortuum tetigerit, » immundus erit[4]. » Immundus autem in conspectu Domini omnis iniquus. Si quis igitur tetigerit iniquitatem, immundus erit: si quis in deliciis, mortuus; « Quoniam » quæ in deliciis est, vivens mortua est[5]. » Et qui infideles sunt, descendunt in infernum viventes: etsi nobiscum videntur vivere, sed in inferno sunt. Si quis usuram accipit, rapinam facit, vita non vivit, ut habes in Ezechiele. Si quis autem justus justificationes Domini custodit ut faciat eas, « Vita, inquit, vivet, et vivet in eis[6]. » Ipse est ergo in regione

[1] Psal. CXIV, 7-9. — [2] Matth. XVI, 18. — [3] Psal. IX, 15. — [4] Num. IX, 11. [5] I Tim. V, 6. — [6] Ezech. XXXIII, 18, 19.

vivorum, in illa regione ubi vita non est abscondita, sed libera; ubi non umbra, sed gloria. Hic enim nec ipse Paulus vivebat in gloria. Denique in corpore mortis ingemiscebat. Audi dicentem : « Nunc enim vita nostra abscondita est cum » Christo in Deo : cum autem Christus apparuerit vita nos- » tra, tunc et nos cum illo apparebimus in gloria [1]. »

LVII. Festinemus ergo ad vitam. Si quis vitam tangit, vivet. Denique tetigit illa mulier quæ tetigit fimbriam ejus, et a morte dimissa est, cui dicitur : « Fides tua te salvam » fecit, vade in pace [2]. » Si enim qui mortuum tangit, immundus est; sine dubio qui viventem tangit, salvus est, quæramus ergo viventem. Sed iterum videamus, ne eum quæramus inter mortuos, et dicatur nobis sicut et mulieribus illis : « Quid quæritis viventem cum » mortuis? Non est hic, sed surrexit [3] : » Ipse quoque Dominus ubi se quæri vellet, ostendit dicens : « Vade ad fra- » tres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum, et ad » Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum [4]. » Ibi ergo quæramus eum, ubi quæsivit Joannes, et invenit. Ille eum in principio quæsivit, et invenit viventem apud viventem, Filium apud Patrem [5]. » Nos eum in temporum fine quæramus, et complectamur pedes ejus, et adoremus eum, ut dicat et nobis : « Nolite timere [6], » id est, nolite timere a peccatis sæculi, nolite timere ab iniquitatibus mundi, nolite timere a fluctibus corporalium passionum, ego sum peccatorum remissio : nolite timere a tenebris, ego sum lux : nolite timere a morte, ego sum vita. Quicumque ad me venit, mortem non videbit in æternum; quoniam ipse es plenitudo Divinitatis, et ipsi est gloria, decus, perpetuitas a sæculis, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Coloss. III, 3, 4. — [2] Luc. VIII, 48. — [3] Id. XXIV, 6. — [4] Joan. XX, 17. — [5] Id. I, 1. — [6] Matth. XXVIII, 5.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE FUGA SÆCULI.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Hominem non posse terrenas illecebras et cupiditates fugere, nisi divinum adsit præsidium. Quot ille impedimenta a sensibus patiatur; quamque eum necesse sit tristitia lætis anteponere, cum in his nihil nisi vanitas reperiatur. Tandem qui salvus esse velit, supra mundum ascendat, oportere.

I. Frequens nobis de effugiendo sæculo isto est sermo [2]; atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus esset affectus! Sed quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, et vanitatum offusio mentem occupat; ut quod studeas vitare, hoc cogites, animoque volvas : quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti eam magis esse rem quam effectus testatur Propheta dicendo : « Declina cor meum in » testimonia tua, et non in avaritiam [3]. » Non enim in potestate nostra est cor nostrum, et nostræ cogitationes, quæ improviso effusæ mentem animumque confundunt,

[1] Scriptus circa an. 387. — [2] Vide D. Guillon, tom. VIII, p. 213-215. — [3] Psal. CXVIII, 37.

atque alio trahunt quam tu proposueris, ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt; ipsoque in tempore quo elevare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque dejicimur.

II. Quis autem tam beatus qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio divino quî fieri potest? Nullo profecto modo. Denique supra eadem Scriptura dicit: « Beatus vir, cujus est auxilium abs te, Domine, » ascensus in corde ejus [1]. » Beatus plane quem delectatio non revocat, quem non inclinat voluptas, qui ad inferiora non respicit; quod nec ipsius Lot uxor potuit evadere. Quo admonitus exemplo Apostolus, posteriora obliviscens, et ea quæ sunt priora appetens, festinabat ad bravium, et pervenire meruit; quia ante se Christum videbat, a quo ad justitiæ vocabatur coronam. Sed pervenit ille qui se ipsum sibi abnegavit, ut Christum lucraretur. Denique non ipse vivebat, sed vivebat in eo Christus.

III. Nam quis inter tot passiones hujus corporis, inter tot illecebras hujus sæculi, tutum atque intemeratum servare potest vestigium? Respexit oculus, et sensum mentis avertit: audivit auris, et intentionem inflexit: inhalavit odor, et cogitationem impedivit: os libavit, et crimen retulit: tactus contigit, et ignem adolevit. « Intravit mors » per fenestram [2], » dixit Propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Si videas mulierem ad concupiscendum, intravit mors: si audias sermones meretricios, intravit mors: si luxuria sensus tuos capiat, penetravit mors. Et ideo qui vult ascendere, non læta sæculi, non amœna, non delectabilia, sed plena doloris et fletus sequatur; « Melius est » enim ire in domum luctus, quam in domum gaudii [3]. » Deni-

[1] Psal. LXXXIII, 6. — [2] Jerem. IX, 21. — [3] Eccle. VII, 3.

que nec Adam de paradiso descendisset, nisi delectatione deceptus esset.

IV. Pulchre igitur David, qui periculosos hominis etiam ipsos aspectus fuerat expertus, beatum illum dicit, cui spes omnis in Dei nomine est [1]. Sic enim non respicit in vanitates, et insanias falsas, si semper in Christum intendat, semper Christum interioribus oculis aspiciat. Unde iterum ad ipsum conversus ait : « Averte oculos meos, ne » videant vanitatem [2]. » Vanitas circus est, quia nihil prodest : vanitas est equorum velocitas, quia mendax ad salutem est : vanitas theatrum est : vanitas ludus omnis : « Omnia vanitas, inquit Ecclesiastes, quæ in hoc sæculo » sunt [3]. » Denique qui salvus esse vult, supra mundum ascendat, quærat Verbum apud Deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Non enim potest percipere illud quod est, et est semper, nisi prius hinc fugerit. Unde et Dominus volens Patri Deo appropinquare, ad Apostolos ait : « Surgite eamus hinc [4]. »

[1] Psal. XXXIX, 5. — [2] Id. CXVIII, 37. — [3] Eccle. I, 2, et XII, 8. — [4] Joan. XIV, 31.

CAPUT II.

Sæculum fugiendum docet lex de civitatibus refugii, de quibus quatuor discutiuntur; primum, cur illæ in sorte Levitarum delectæ: secundum, cur numero sex: tertium, cur earum tres ultra Jordanem, ac totidem in terra Chananæa: quartum, cur homicida mortem pontificis ibi jubeatur expectare. Quæ omnia diversis virtutibus accommodantur.

V. Docet te etiam lex fugiendum sæculum, Deum sequendum. Quid enim aliud docet cum dicit: « Disponetis » vobis civitates ad refugium, et erunt vobis refugia, quo » refugiat homicida omnis, qui percusserit animam invi- » tus? » Et infra: « Sex civitates ad refugia erunt vobis, » tres civitates dabitis trans Jordanem, et tres civitates da- » bitis in terra Chanaan [1]? » Aperte quidem confugientibus hoc crimen homicidii (16) refugia proposita sunt. Sed consideremus altius. Quatuor sunt quæ admonent profundius esse spectanda arcana lectionis istius. Unum, qua ratione ex his civitatibus quæ Levitis in portionem sorte obvenerunt, sex civitates ad refugium datæ sint homicidii crimine laborantibus, cur non etiam aliarum tribuum civitates ad hoc munus deputatæ? Secundum, qua ratione sex numero; non enim otiose numerus hic præscriptus videtur neque plurium neque pauciorum civitatum. Tertium, cur tres ultra Jordanem civitates, et tres in regione Chananæa dispositæ sint, quæ refugio peccantibus forent. Quartum, cur dinumeratio et definitio temporis compre-

[1] Num. xxxv, 11-14.

hensa sit, intra quod habitet homicida in civitate refugii, quoad moriatur sacerdos magnus [1], et post mortem sacerdotis magni revertatur homicida in civitatem habitationis suæ. De singulis ergo oportet dicere atque eo ordine quo proposuimus, quæsita absolvere.

VI. Competenter itaque Levitarum civitates datas ad refugium primo explicandum est. Congrue autem provisum liquet; quia Levitæ fugitantes sunt mundi hujus, ut placeant Deo, relinquant patriam, parentes, filios, omnem cognationem, ut adhæreant uni Deo. Denique et Abrahæ dictum est: « Exi de terra tua, et de cognatione tua, et » de domo patris tui [2]. » Sed forte dicas: Levita non erat. Sed habebat in lumbis suis Levi, ut legimus ad Hebræos scriptum [3]. Et Dominus Levitis dicit, cum Discipulis suis, hoc est, Apostolis dicit: « Si quis vult post me » venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et » sequatur me [4]. » Quanquam ad omnes jam dictum sit: « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens » sancta, populus in adoptionem [5]. » Venit plenitudo, reliquiæ cessarunt. Christus enim omnes vocavit, omnibus profecto patet, ut omnes sequantur, omnibus regnum propositum, et vita æterna.

VII. Ergo cui Deus portio est, nihil debet curare nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, et quædam alienatio charissimorum; ut suis etiam se abneget, qui servire Deo gestit. Recte ergo fugaces fugacibus commendavit æternæ legis sanctio; ut qui hunc mundum obliti sunt, eos recipiant qui peccata sua condemnantes atque opera, oblivio-

[1] Num. xxxv, 25. — [2] Gen. xii, 1. — [3] Hebr. vii, 10. — [4] Luc. ix, 23. — [5] 1 Petr. ii, 9.

nem vitæ superioris expetant, et sæcularia quæ gesserint, abolere desiderent. Fugitans igitur est suorum sacri altaris ejus minister. Unde Dominus quasi princeps sacerdotum, formam Levitis in Evangelio dans suo dixit : « Quæ est » mater mea, aut qui sunt fratres mei[1] ? » Hoc est, non agnosco matrem, non recognosco fratres, ignoro proximos. « Mater mea et fratres mei ii sunt, qui audiunt verbum Dei, et faciunt[2]. » Solum ergo verbum Dei novit minister, cum eos novit in quibus operatur Verbum Dei. Et ideo exul est mundi, fugitans corporis, fugitans passionum, abdicat se omnibus, ut solus remaneat, sicut Elias dixit : « Et ego relictus sum solus[3]. » sed non erat solus cum quo erat Christus. Et ipse Dominus relictus est solus : « Sed non sum, inquit, solus, quoniam Pater mecum[4]. »

VIII. Est etiam illa causa quia Levitæ ministri sunt Dei. Et ideo ipsorum civitates fugientibus homicidis per legem deputantur; quia ipsis jus est divina mandata exequi circa eos qui crimen mortale admiserint. Nescit Ecclesia publicare leges suas. Novit ut dominico sacerdos obediat imperatui. Audi Levitam dicentem : « Tradidi hujusmodi » hominem Satanæ in interitum carnis ; ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi[5]. » Percussus igitur levitico gladio moriatur sensus carnis in nobis, ut vivat anima nostra. Nisi enim sensus carnis occiderit, nullus potest esse fructus vitæ æternæ.

IX. Sex autem civitatum refugia sunt, ita ut prima civitas sit cognitio Verbi, et ad imaginem ejus forma vivendi. Quicumque enim eam cognitionem fuerit ingressus, tutus a pœna est, secundum quod et Dominus ait : « Jam vos » mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis[6]. » Et alibi : « Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te

[1] Matth. XII, 48. — [2] Ibid. 50. — [3] 3 Reg. XIX, 14. — [4] Joan. XVI, 32. — [5] 1 Cor. V, 5. — [6] Joan. XV, 3.

» solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum [1]. » Hæc est igitur civitas velut metropolis, cui adjacent aliæ quinque civitates Levitarum. Secunda civitas, consideratio divinæ operationis, qua creatus est mundus. Tertia civitas, contemplatio potestatis regiæ, et majestatis æternæ. Quarta civitas, propitiationis divinæ contuitus. Quinta civitas, legis divinæ contemplatio, quæ præcipit quid faciendum sit. Sexta quoque civitas, portio legis quæ præscribit quid non faciendum sit. Quanta abundantia divinæ misericordiæ, quantæ divitiæ pietatis ejus, ut singulorum studia, fragilitatesque humanæ conditionis considerans, quibus et inviti ac reluctantes ad culpam ducimur, et non voluntaria delicta victi illecebris frequenter committimus, diversa nobis refugia proponat, sex videlicet urbium; ut quo numero mundus formatus est, eodem numero adversus mundana vitia, et sæculi hujus naufragia remedium provideretur.

X. Primum igitur remedium est, ut si cui boni propositi viro culpa irrepserit, is sine ulla comperendinatione, si perfectam velit habere securitatem, ad ipsam rerum omnium arcem properet, ubi Verbum est Dei in illo sinu patrio, id est, arcano ac recessu Dei, ubi est fons sapientiæ, unde pro morte vitæ æternæ hauriat potum immortalem. Secundum est remedium, ut qui non potest cognitionem boni illius prælibare, et tardior vel ingenio est, vel fidei comprehensione; quoniam veloci mentis vigore atque ingenii acumine ad cognitionis summa contenditur, saltem opera Domini consideret, atque ex his quæ facta sunt, tanti contempletur operis auctorem; quoniam ex his bonis quæ sunt in constitutione istius creaturæ (bona enim valde sunt [2], sicut Dominus dixit) bonum illud summum atque æternum comprehenditur. Qui ordo rerum? Quæ disci-

[1] Joan. XVII, 3. — [2] Gen. I, 31.

plina? Quæ gratia? Nonne his quamvis tardum ingenium diligere auctorem suum provocatur? Etenim si parentes, quia nos genuerunt, amamus : quanto magis diligere debemus creatorem parentum, auctoremque nostrum? Ergo operatoria virtus Dei etsi non videtur, tamen ex suis operibus æstimatur, operatoremque opera sua produnt, ut intelligatur qui non comprehenditur. Unde et Dominus ait: « Si mihi non creditis : vel operibus credite [1]. » Bona igitur etiam hæc civitas ad refugium, quæ ædificatoris sui testificatur gratiam, et affectum nostrum excitat, ut ejus simus cupidieres, qui tantam nobis fabricæ hujus videatur contulisse pulchritudinem. Tertius ordo est regalis potestatis contemplatio, ut subjiciamur regi, si non deferimus honorem tanquam parenti. Metu enim præsidentis plerumque fit obediens potestati, qui est salutis ingratus; ut necessitatem sobrietatis agnoscat, qui noluit ac nequivit gratiam pietatis agnoscere. Corrigit ergo necessitas, quem pietas provocare debuerat.

XI. Hæ sunt tres civitates trans Jordanem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ; ut primo culpam fugiamus inductione animi, conformes ad imaginem Dei. Ita enim creati sumus, dicente Deo : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram [2]. » Hæc ergo primæ illius civitatis lex est. Deinde si per fragilitatem carnis, et mundi illecebras ita mentem nostram formare non possumus, reverentia paternæ generationis, et sedulitate prolis peccatum levemus. Charitas enim multitudinem peccatorum operit. Qui ergo ad imaginem Dei esse non potuerit, sit ad plenitudinem charitatis. Illa civitas culpam excludit, hæc solvit. Hæc denique lex secundæ civitatis : « Diliges » Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima » tua, et ex tota virtute tua [3]. » Sed si rursus angusti animi

[1] Joan. x, 38. — [2] Gen. i, 26. — [3] Deut. vi, 5.

et minuti sunt, qui abundantiam charitatis et gratiam recipere non possunt, habes tertiam civitatem; ut divinæ potestatis formido te sobrium faciat, et inflectat metus. Et hæc lex tertia : « Dominum Deum tuum adorabis, et » ipsi soli servies [1]. » Hæ igitur præcipuæ virtutes, et ideo paucorum, non plurium, supra Jordanem positæ; ut exprimas quasi imago archetypam, diligas quasi filius patrem, adores quasi subditus regem.

XII. Qui autem Jordanem transierint, Jordanis autem descensio eorum dicitur : qui descenderint ergo ex illis superioribus virtutibus ad hæc interiora, id est, in quibus integritas, charitas, humilitas vacillaverit, habent propiora homini refugia quæ petant; ut qui obnoxii delictis, et inflexi vitiis sunt non voluntariis, sperent Dominum sibi reconciliari posse, si veniam petant; sperent posse se corrigi, si præcepta sequantur cœlestium testamentorum, quibus aut informamur ad innocentiam, aut revocamur a culpa. Hæ igitur intra Jordanem civitates sequentes sunt, ut propitiemus nobis Deum, sequamur quæ jubet, vitemus quæ prohibet. Si ergo propitiandæ Divinitatis ambitio, sequendæ præceptionis obeditio, interdictæ prævaricationis cautio, quibus propitiatoriam Dei misericordiam, et nomotheticen ejus providentiam vel institutorum obsequio, vel interdictorum declinatione veneremur.

XIII. Quartum superest, quod de morte summi sacerdotis ait : « Quia usque ad illud tempus erit in civitate refugii homicida ille, donec moriatur sacerdos magnus [2]. » In quo secundum litteram hæret interpretatio. Primum ipsa fuga sorte magis quam æquitate alicujus examinis definita : deinde in causis paribus impar eventus; poterat enim fieri ut post homicidæ illius refugium sequenti die obiret magnus sacerdos. Quæ autem sub incerto senten-

[1] Deut. VI, 13. — [2] Josue. XX, 6.

tia? Ergo quia hæret littera, quæramus spiritalia. Quis est iste magnus sacerdos nisi Dei Filius, Verbum Dei, cujus advocationem pro nobis habemus apud Patrem, qui exsors est omnium voluntariorum et accidentium delictorum, in quo consistunt omnia quæ in terra sunt, et quæ in cœlo? Vinculo enim Verbi constricta sunt omnia, et ejus continentur potentia, et in ipso constant; quoniam in ipso creata sunt omnia, et in ipso habitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia dissolvi illa non sinit, quæ ipse constrinxit, quoniam in ejus voluntate consistunt. Omnia enim, quoad vult, suo imperio coërcet et regit, et naturali concordia ligat. Vivit igitur Verbum Dei, et maxime in animis vivit piorum, nec unquam moritur plenitudo Divinitatis. Nunquam enim moritur sempiterna Divinitas, et æterna Dei virtus. Sane moritur nobis, si a nostra anima separatur, non quo morte corrumpatur, sed quo dissolvatur atque exuatur mens nostra ab ejus conjunctione. Mors enim vera est Verbi et animæ separatio. Denique statim incipit anima peccatis patere voluntariis.

CAPUT III.

Memorata superiori capite virtutum genera etiam in Apostolo non tam adumbrata, quam expressa haberi, collectis ejusdem variis testimoniis demonstrat.

X. Habemus hæc genera non adumbrata sed expressa virtutum in Apostolo, dicente eo: « Ita quod in me est, » promptus sum et vobis qui Romæ estis, evangelizare. Non » enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salu» tem omni credenti, Judæo primum, et Græco. Justitia

» enim Dei in eo revelatur[1], » id est, in eo qui credit. Denique addidit : « Ex fide in fidem, sicut scriptum est : » Justus autem ex fide vivit[2]. » In quo igitur justitia Dei revelatur, nisi in eo qui conformis est imaginis Filii Dei? Habes primum præceptum ad imaginem Dei. Secundum, quia invisibilia illius per ea quæ facta sunt, intelliguntur, id est, sempiterna virtus ejus et Divinitas operibus ejus cognoscitur, hæc est operatoria virtus. Tertium de imperiali potestate, quia Verbum Dei regale est, et judiciale, et plenum justitiæ sacerdotalis, remunerationem bonorum actuum, et retributionem malorum venturis in judicium suum servans, de quibus ait Apostolus : « Scimus autem » quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui » talia agunt[3]. » Itaque qui veritatem et justitiam Dei cognovit, non debet ea agere quæ morte digna sunt. Sequitur bonitas Dei propitiatoria utique, de qua dicit : « An divi- » tias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis con- » temnis? Ignoras quoniam bonitas Dei ad pœnitentiam te » adducit[4]? » Id est, debet te adducere. Provocat te, quia bonus est Deus, ut sperare possis tuorum peccatorum indulgentiam. Non vult enim vindicare, qui est paratus ignoscere. Subtexuit etiam legislationem, id est, nomotheticen; ut si quis contemplatione divinæ bonitatis resolvitur, et magis ad negligentiam quam ad pœnitentiam provocatur, legem sequatur. Quoniam « Et quicumque, inquit, » sine lege peccaverunt, sine lege et peribunt : et quicum- » que in legem peccaverunt, per legem judicabuntur[5]. »

XV. Lex autem gemina est, naturalis, et scripta. Naturalis in corde : scripta in tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Sed non est omnium ut unusquisque sibi sit lex. Ille autem sibi lex est, qui facit sponte quæ legis sunt, et in corde suo scriptum opus legis ostendit. Habes quæ

[1] Rom. I, 15, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Id. II, 2. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 12.

bona legis sunt; quæ tamen non solum scire vel audire perfunctorie, sed etiam facere debemus. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Cognovisti etiam quæ mala sunt. Primum natura ipsa boni operis magistra est. Scis non furandum, et servum tuum si furtum tibi fecerit, verberas; et si quis ad uxorem tuam affectaverit, persequendum putas. Quod ergo in aliis reprehendis, ipse committis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandum, adulteras? Secuta est etiam lex quæ data est per Moysen. Per legem autem agnitio peccati. Accepisti etiam quid declinares, et ea agis quæ prohibita cognoscis? Lex autem quid operatur, nisi ut omnis mundus fieret subditus Deo; quia non solum Hebræo lata est, verumetiam advenam vocavit, quæ non exclusit proselytum. Sed quia lex os omnium potuit obstruere, non potuit mentem convertere, ideo ultimum remedium postremæ illius civitatis debebatur, in quo esset refugium salutare; ut mors principis sacerdotum ab omni nos mortis liberaret formidine, atque exueret metu.

XVI. Quis ille est, nisi de quo lectum est : « Ecce Agnus » Dei, ecce qui tollit peccatum mundi[1].... Quem propo» suit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad » ostensionem justitiæ suæ[2]. » Accipe autem quia ipse princeps est sacerdotum magnus. Pater juravit de eo dicens : « Tu es sacerdos in æternum[3]. » Recte in æternum, quia alii temporales omnes sub peccato, hic autem imprævaricabile habet sacerdotium : omnes sub morte, hic autem semper vivens; quoniam qui salvare alios potest, ipse perire quemadmodum posset? « Talis enim, inquit, nobis » decebat[4]. » Recta elocutio. Siquidem et apud eos qui verborum et elocutionum delectum habuerunt, hujusmodi invenitur, dicente aliquo : « Locum editiorem quam victo-

[1] Joan. I, 29. — [2] Rom. III, 25. — [3] Psal. CIX, 4. — [4] Hebr. VII.

» ribus decebat[1]. » Quod ideo non præterii, ut sciamus quia Apostolus naturalibus magis quam vulgatis, aut secundum artem utitur verbis. « Talis ergo, inquit, nobis decebat princeps, sacerdos, justus, sanctus, innocens, immaculatus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cœlis » factus. » Hoc est igitur Verbum, quod supra cœlos habitans illuminat omnia. Unde et unctus naturaliter legitur a Deo Patre[2]; quia lumen est verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hoc est Verbum Dei, in quo est magnum sacerdotium, cujus Moyses in illo vestimento principis sacerdotum indumenta describit intelligibilia, quod virtute sua induit mundum, et tanquam eo amictus fulget in omnibus[3]. Induit enim cognationem generis humani per hujus corporis susceptionem, et inenarrabilem charitatem, infundens se omnibus spiritu et plenitudine Divinitatis suæ, de cujus plenitudine omnes accepimus: ut sciamus supereminentem scientiæ charitatem Christi, et impleamur in omnem plenitudinem Dei. Caput est enim omnium Christus, ex quo totum corpus producitur, et mutua sibi connexione conjungitur, incrementum sui in ædificationem charitatis accipiens. Hoc est igitur Verbum quod supereminet, quod Moysi in illius arcæ testimonii ædificatione dicit : « Immittes in arcam tes» timonia quæcumque dabo tibi, et facies impositionem » propitiatorii. » Et infra : « Impones propitiatorium super » arcam desuper, et immittes testimonia quæ dabo; et in» notescam tibi inde, et loquar tibi desuper[4], hoc est, inde ubi super cœlos est, ubi apud Patrem est, inde tibi loquar.

[1] Sallust. l. 1 Hist. — [2] Act. IV, 27. — [3] Exod. XXIX, 5, et seqq. — [4] Exod. XXV, 16, 17 et 22.

CAPUT IV.

Quid sit fugere sæculum, cum exhortatione ad illud ejusque contagionem fugiendam. Fugam illam gloriosam esse cum plurimorum Patrum exemplis ostenditur, tum præcipue sancti Jacob. Quam feliciter illi cesserit ita fugisse; et cur apud eum Laban nihil suum reperire potuerit?

XVII. Accedamus itaque fidei suffragio subnixi, et ejus remigiis sublevati, ad illam sedem gratiæ fugientes hoc sæculum, et ejus contagionem. Hoc est autem fugere, abstinere a peccatis, ad similitudinem et imaginem Dei formam virtutum assumere, extendere vires nostras ad imitationem Dei secundum mensuram nostræ possibilitatis. Vir enim perfectus imago et gloria est Dei. Unde et Dominus ait: « Perfecti estote, sicut et Pater vester, qui in » cœlis est, perfectus est[1]. » Hoc est igitur similem esse Dei, habere justitiam, habere sapientiam, et in virtute esse perfectum. Deus enim est sine peccato. Et ideo qui peccatum fugit, ad imaginem est Dei. Non est igitur dubium quod is qui a peccato abstinet, fugit. Unde et Apostolus clamat: « Fugite fornicationem[2]. » Persequuntur enim nos peccatorum illecebræ, persequitur libido: sed tu fuge tanquam furiosam dominam, quæ si comprehenderit, nec die nec nocte requiescere sinit, exagitat, urit, incendit. Fuge avaritiam, ne te interius comprehendat. Fuge invidiam, quæ non solum alienos, verum multo magis eum quem possederit, lacerare consuevit. Fuge perfi-

[1] Matth. v, 48. — [2] 1 Cor. vi, 18.

diam, ne te suis involvat retibus. Unde et Dominus ait : « Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in » aliam. Quod si in alia persequentur vos, in aliam fugite. » Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israël, » donec veniat Filius hominis[1]. » Etenim quamvis propter infirmitatem carnis fugam nobis suadere videatur : tamen melius fugit, qui fugit illecebram sæcularem ; ut non teneatur divitiarum suarum sollicitudine, non thesauri contemplatione, non vitæ istius cupiditate, sed directa animi intentione festinet ad gloriam regni cœlestis, properet ad coronam, nec terrenorum contuitu a sui corporis passione revocetur.

XVIII. Fuga ergo mors est vel celebrata (17), vel adumbrata. Et forte illas exprimit refugii legitimi civitates ; ut confugiamus ad virtutum culmina, quas pro præmiis bono fœneratori alibi dispensat dicens : « Quia in modico » fidelis fuisti, eris potestatem habens super decem civi» tates[2]. » Lex vetus novit civitates (18) : sed quia legem implevit, qui potuit dicere : « Non veni solvere legem, sed » implere[3], » perfectiorem numerum remunerationis indulget.

XIX. Non ergo erubescamus fugere. Gloriosa enim hæc fuga est fugere a facie peccati. Sic fugit Jacob, matre suadente. Dixit enim Rebecca : « Exurgens fuge in Meso» potamiam[4]. » Sic fugit et Moyses a facie regis Pharao, ne illum aula regia coinquinaret, ne irretiret potentia. Denique pretiosius Ægypti divitiis æstimavit opprobrium Christi. Sic fugit etiam David a facie regis Saül, a facie Abessalom. Denique fugiens addebat incrementa pietatis, qui et insidiatori pepercit, et parricidæ salutem rogavit. Sic fugit et populus Hebræorum, ut fides ejus et vita inter fluctus sibi aperiret viam. Fuga illa erat trames innocentiæ, virtutis

[1] Matth. x, 23. — [2] Luc. xix, 17. — [3] Matth. v, 17. — [4] Gen. xxvii, 43.

via, pietatis assumptio. Audeo dicere, sic fugit et Jonas in Tharsis non corporis fuga, sed mentis ascensione, qui usque ad Christi ascendit similitudinem, ut fieret typus Christi. « Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, » et tribus noctibus : sic erit, inquit, et Filius hominis » in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus[1]. » Nam si sic non fugisset, nunquam de ventre ceti esset auditus.

XX. Sed si dubitas, doceat te Rebecca quam beata sit fuga, quam suscepit Jacob. Suasit Rebecca. « Et fuge, in- » quit, in Mesopotamiam : » Isaac dicit : « Surgens vade in » Mesopotamiam, in domum Bathuel[2]. » In hymnis vel oraculis a plerisque (ut ante nos scriptum est) Bathuel sapientia dicitur, interpretatione autem latina, filia Dei significatur. In domum ergo Sapientiæ mittitur Jacob, et accipere admonetur uxorem a filiabus Laban, qui habitabat in Charris, quod significat cavernas, in quibus species est sensuum, qui sunt tanquam in cavernis corporis, ut visus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, in ore sapor. Qui enim delectatur hoc mundo, et tripudiat in voluptatibus corporis, obnoxius est sensuum passionibus, atque in his habitat et diversatur. Unde ei dicit Rebecca habitandum paucos dies cum illo, non multo tempore; ne corporeis coloretur voluptatibus, et sæculi capiatur illecebris.

XXI. Persuadet autem habitare, ut discat studiosius disciplinæ virtutis sensum, et velut situs quosdam carnis atque regiones, ut se cognoscat, et noverit vehementiam carnis, quid et qua causa creatus sit, et quemadmodum unusquisque sensus operetur. « Qui viderit, inquit, mulie- » rem ad concupiscendum eam[3]. » Male sic videt oculus. Videat ergo oculus, et fungatur suo munere; non lubricæ mentis imperio dirigatur ad lapsum, ut vitium referat pro

[1] Matth. XII, 40. — [2] Gen. XXVIII, 2. — [3] Matth. V, 28.

officio. Breve ergo tempus ad cognoscendos sensus, vel potius experiendos datur, et fortasse tenerioris adolescentiæ prima exordia; statimque revocatur, ne diutius titubet in lubrico, et dividua quadam inundatione corporis hujus et sæculi mergantur animi interiora vestigia. Cum autem vel expertus fuerit, vel steterit in instabili et incerto atque humido solo, revocatur a matre patientia vel perseverantia, quæ dicit : « Mittam ad te, et accersiam te inde[1] ; » ut et illic in lubrico tutum portum invenias sapientiæ, quæ te non sinat tanquam in naufragio fluctuare, et reversus perseverare circa Dei noveris cultum, et sis in conventum gentium, significans ejus fide Ecclesiam gentium congregandam.

XXII. His igitur patientiæ et perseverantiæ instructus disciplinis, profectus Jacob copulam sibi acquisivit de sapientia consorte propositi, opimam dote prudentiæ[2], cum qua vitæ tempora sine ulla offensione transcurreret. Addito igitur thesauro sapientiæ, variarum sibi ovium instituit gregem : sed illum rationabilem, virtutum plurimarum diversitate fulgentem. Unde et jactantiam carnis ejus recidit, quod significat femoris stupor, salva sacri interpretatione mysterii[3]. His ergo virtutibus veluti gradibus quibusdam mens ejus ascendit in cœlum, et Dei secreta cognovit, et confirmatus est et repletus; ut Laban scrutans domum ejus nihil apud eum inane, nihil vacuum reperiret, nulla simulacra, nullam effigiem vanitatis. Non enim apud eum erat imago, sed veritas : non effigies ignaviæ, sed solida forma justitiæ, et veræ virtutis expressio intelligibilis. Itaque Laban perscrutatus est domum ejus spiritalem, et non invenit effigies. Plena enim erat non figurarum, sed negotiorum.

XXIII. Posuisset autem invenire fundamenta virtutum

[1] Gen. XXVII, 45. — [2] Id. XXIX, 25, et seqq. — [3] Id. XXXII, 25.

et culmina, nisi cæcitatem cordis, et perfidæ mentis caliginem detulisset. Denique ea improbitatis cæcitate suffusi mentem Sodomitæ, ostium nequaquam sancti Lot invenire potuerunt. Unde enim mens impia videre potuit viri sancti vel exitum, vel ingressum? Ipse quoque Dominus in Evangelio ait : « Venit enim princeps mundi hujus, et in me » invenit nihil[1]. » Quomodo nihil invenire potuit in eo, in quo plenitudo Divinitatis habitabat, et inhabitabat corporaliter, de quo virtus exibat, et sanabat omnes? Quomodo nihil invenire potuit in soliditate virtutis, ubertate sapientiæ, intelligentiæ, justitiæ? Ipse dixisti, Domine : « Plenus » sum[2] : » ipse dixisti, « Mitte manum tuam in latus meum, » et noli esse incredulus, sed fidelis[3]. » Misit manum qui non credebat, et Dominum te et Deum reperit. Non ergo tu vacuus, sed ille cæcus et inanis princeps istius mundi, qui nescit nisi sua cernere, nescit nisi sua invenire; ea quæ Christi sunt, nescit agnoscere.

XXIV. Aut si sic quemadmodum plerique habent : « Non inveniet in me nihil, » hoc est, non inveniet in me malitiam, quia malitia nihil est : non inveniet mortuum, quia mortuus non est. Sed quomodo in eo mortuum reperiat, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt? Non inveniet, inquit, peccatum in me, qui mundi peccatum abstuli. Quomodo enim nihil habet, qui omnia habet? et, quod plus est, omnia habet, quæ Pater habet, sicut ipse ait : « Omnia quæ Pater habet, mea sunt[4]. »

[1] Joan. XIV, 30. — [2] Isaï. I, 11. — [3] Joan. XX, 27. — [4] Id. XVI, 15.

CAPUT V.

Cur hinc fugere debeamus, et quomodo transire cum Moyse, ut videamus Deum, calceamenta pedum solventes: quomodo etiam relinquere umbram hujus vitæ, et cum sancto David, si non ut aquila, saltem ut passer; si non ad cœlum, saltem ad montes evolare.

XXV. Fugiamus ergo hinc, ubi nihil est, ubi inane est omne quod magnificum putatur esse, ubi et qui se putat quid esse, nihil est, et omnino non est. « Vidi, inquit, impium superexaltatum et elevatum ultra cedros Libani, et transivi, et ecce non erat[1]. » Et tu transi sicut David, transi sicut bonus servus, ut dicatur tibi: « Transi, recumbe[2]. » Transi sicut Moyses, ut videas Deum Abraham, Isaac, et Jacob, et videas visum magnum. Hoc est visum magnum, sed si videre vis, solve calceamentum pedum tuorum, solve omne vinculum iniquitatis, solve cingula sæculi, relinque calceamentum quod terrenum est. Ideo Jesus sine calceamento, auro et argento Apostolos destinavit, ne secum terrena portarent. Qui enim bonum quærit, non in calceamento, sed in pedum velocitate et decore laudatur, dicente Scriptura: « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona[3]! » Solve ergo calceamentum pedum tuorum, ut speciosi sint ad evangelizandum. Solve, dixit; non, liga. Solve[4], ut transeas, et illum quem mirabaris in terra impium, nihil illic esse, nihil posse reperias. Transi igitur, hoc est, fuge de terris, ubi malitia est, ubi avaritia. Ideo dicit tibi David:

[1] Psal. xxxvi, 35. — [2] Luc. xvii, 7. — [3] Isai. lii, 7. — [4] Exod. iii, 5.

« Declina a malo, et fac bonum[1]. » Declinare fugere est utique. Malum autem in terris, bonum in cœlo est. Unde et addidit : « Inquire pacem, et sequere eam[2]. » Pax in cœlo est. Denique de cœlo veniens dicit : « Pacem meam » do vobis, pacem relinquo vobis[3]. » Ergo quia fugienda et declinanda sunt mala ; mala autem in terris, in terris iniquitates : Fugiamus terrena, ne nos comprehendant iniquitates, quæ etiam sanctum comprehenderunt David, sicut ipse testatur dicens : « Comprehenderunt me iniquitates » meæ, et non potui ut viderem[4] ; » eo quod fumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne videat quæ sunt lucida. Sic ergo et Laban bona Jacob videre non potuit, et princeps hujus mundi gloriam Christi.

XXVI. Sed forte dicas : Cur igitur Jacob ad Laban missus est, si Laban reprehensibilis ? Si nomen consideremus, candidus dicitur latine. Ergo ad splendidiora jubetur egredi Jacob. Sed quia carnalis erat, melius intelligimus splendidiora vitæ hujus. Quasi nondum perfectus primo ad eum vadit, apud quem ad horam exultaret in luce ejus. Filios autem deteriores habebat, id est, tolerabilius nomen, quam opera. Et ideo et matris consilio, et divino oraculo, et ipsius Jacob amatoris disciplinæ voluntate cito deseritur ac relinquitur.

XXVII. Abscondit autem simulacra sancta Rachel[5], id est, Ecclesia, vel prudentia ; quia Ecclesia inanes ideas, et vanas nescit simulacrorum figuras : sed veram novit Trinitatis substantiam. Denique umbram abolevit, splendorem gloriæ manifestavit. Relinquamus ergo umbram, qui solem quærimus : deseramus fumum, qui lumen sequimur. Fumus iniquitas est ; quia sicut fumus oculis, sic iniquitates utentibus ea vita. Umbra vita est ; umbra enim

[1] Psal. xxxvi, 15. — [2] Ibid. — [3] Joan. xiv, 27. — [4] Psal. xxxix, 13. — [5] Gen. xxxi, 34. — [6] Job. viii, 9.

est nostra hæc vita in terra[1], sicut Job dixit. Quid insuper hic nisi tentationes? Omne tempus in sollicitudine, omnis vita in molestiis. « In medio, inquit, laqueorum ambula» mus[2]. » Et alius in via, qua ambulabat, extentos sibi sed absconditos laqueos querebatur, ne deprehensus caderet[3]. Volebat fugere sicut passer : sed adhuc laqueus contritus non erat. « Periit, inquit, fuga a me[4]. » Gravatas habebat pennas per illam tenebrosam aquam in nubibus aëris, et fortasse evolare non poterat. Denique illas pennas quærebat accipere, ut evolaret et requiesceret, sicut scriptum est : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, » et requiescam[5] ? Ubi enim volatus, ibi requies. Denique alibi dicit : « Si dormiatis inter medios cleros, pennæ co» lumbæ deargentatæ[6]. »

XXVIII. Sed fortasse dicas : Quomodo ergo hic dicit fugam a se periisse, qui supra dixerat : « Si sumpsero pen» nas meas ante lucem[7] ? » Numquid contrarium est? Absit. Multa enim justorum certamina. Numquid semel athleta luctatur? Quoties post coronas multas vincitur in alio certamine? Quoties qui sæpe vicerat, interdum fluctuat, et in incerto hæret. Et sæpe fit ut fortibus fortis congrediatur, majoraque oriantur certamina, ubi majora virium documenta. Ergo David ubi fugam quærebat, ut evaderet adversarium, et non inveniebat pennas suas, ancipiti fluctuabat certamine. Siquidem ubi in potestate habet pennas suas, titulus Psalmi « In finem[8] » est, id est, ad perfectionem et consummationem victoriæ. Denique quasi victor dicit : « Domine, probasti me, et cognovisti » me : tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem » meam[9]. » Merito habebat facultatem volandi, qui pennas resurrectionis acceperat. Hic autem adhuc in spelunca

[1] Job. VIII, 9. — [2] Eccli. IX, 20. — [3] Psal. CXLI, 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Id. LIV, 7. — [6] Id. LXVII, 14. — [7] Id. CXXXVIII, 9. — [8] Ibid. titulus. — [9] Id. I, 2. LV.

est, id est, in carne, in antro quodam istius corporis, cum rege Saül filio duritiæ, et intelligibilis illius principis potestate decernens, qui non videtur, sed intelligitur. Unde et Psalmi titulus, « Intellectus [1] » est; quem tamen David positus in carne conclusit: sed ut concluderet rogando meruit. Denique a voce precationis cœpit.

XXIX. Adde illud, quod ille ex persona Salvatoris Psalmus dicitur; iste ex persona David, qui in potestate non habebat victoriam, sed sperabat a Christo; et ipse tamen posteaquam expandit ad Deum manus suas, tanquam pennas animæ suæ, et confugit ad Dominum, et Spiritus sancti deductionem poposcit, quo cognosceret viam per quam posset ascendere, inclinari vidit cœlos, ut Christus descenderet, et rogavit ut eum levaret manu sua. Aut forte ideo pennas suas jam non quærebat, quia perfectior factus manum Christi desiderabat.

XXX. Qui vult igitur manu Christi levari, ante ipse evolet, habeat pennas suas. Qui fugit sæculum, pennas habeat; et si suas non habet (ne forte ille solus habeat suas qui potestatem habet volandi) si suas, inquam, non habet, ab eo qui habet, accipiat. Qui fugit ergo sæculum, volat: « Ecce, inquit, elongavi fugiens, et mansi in solitudine [2] ». Evolavit ergo David sicut nycticorax in domicilio, sicut passer singularis in domo. Si autem ad Christum referas, evolavit in corporis passione, ut sub umbra alarum suarum protegeret populos nationum. Evolavit Divinitate, mansit corpore, atque habitavit in deserto; ut plures fierent desertæ filii, quam ejus quæ habebat virum. Illud ergo corpus sequamur, ut et nos resurgamus. Ubi enim corpus, ibi et aquilæ.

XXXI. Qui non potest ut aquila volare, volitet ut passer. Qui non potest ad cœlum volare, volet ad montes,

[1] Psal. LIV, titulus. — [2] Id. LIV, 8.

fugiat ante vallestria, quæ cito corrumpuntur humore, et ad montes transeat. Transivit ad montem Segor nepos Abrahæ, et salvus factus est : quæ autem non potuit ascendere affectu fœmineo reclinata, salutem amisit. « Appropinquate montibus æternis, » Dominus dicit per Michæam prophetam : « Surgite hinc, quia non est vobis hic » refrigeratio. Propter spurcitiam corrupti estis corruptione, persecutionem passi estis[1]. » Et Dominus dicit : « Tunc qui in Judæa sunt fugiant ad montes[2], » ubi mons Sion, et civitas pacis Hierusalem, non terrenis sed vivis constructa lapidibus, et decem millia Angelorum, primitivorum Ecclesia, perfectorum spiritus, justorum Deus, qui in sanguine suo melius locutus est, quam Abel. Ille enim vindictam clamavit, hic indulgentiam : ille peccatum fratris accusavit, hic peccatum mundi remisit : ille prodidit crimen, hic texit secundum quod scriptum est : « Beati quorum tecta sunt peccata[3]. »

CAPUT VI.

Qua ratione qui velit fugere; eum velociter fugere oporteat : quo etiam fugiendum sit; et ad quod bonum animas nostras erigere debeamus?

XXXII. Sed qui fugit velociter fugiat, ne comprehendatur : velociter deprædetur hunc mundum, ut Hebræus Ægyptum. Qui parturit, pariat, ne onusto et degravato iniquitatibus mentis utero, fugere non possit : et fugiat non quasi lactantem ferens, sed quasi expeditum : non parvulum gestans, sed perfectum in Christo exhibens :

[1] Mich. II, 9, 10. — [2] Luc. XXI, 21. — [3] Psal. XXXI, 1.

fugiat non quasi feriatus in sabbato, sed tanquam operarius in negotio : nec tanquam sterilis in frigore, sed tanquam opimus in messe. Ideo enim dictum est : « Orate » ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato[1]. » Fuga ergo hæc fœcunda virtutum est, non effœta meritorum. Fuga hæc nescit frigus timoris, tremorem mortis, contractionem sollicitudinis, dissolutionis otium, lasciviæ ferias, torporem lentitudinis : sed vitæ cœlestis requirit impigrum viatorem, regni superioris competitorem strenuum, divitem agricolam, qui fructus suos cogat, et cogendo diripiat.

XXXIII. Quid enim aliud a te, o homo, quæritur, nisi ut timeas Dominum, requiras eum, post ipsum ambules, comprehendas vias ejus[2]? In quo, inquit, comprehendam Dominum? Si comprehendam eum in holocaustis? Non in decem millibus hœdorum, non in millibus arietum, non in fructibus impietatis reconciliatur Dominus, et peccata redimuntur : sed in bona vita Domini gratia comprehenditur. Renuntiatum est, inquit, tibi homo quid sit bonum, aut quid Dominus requirat a te. Quid aliud, nisi ut facias justitiam, et diligas misericordiam, et paratus sis ire cum Domino Deo tuo? Dicit tibi ergo Evangelium : « Surgite, » eamus hinc[3]. » Dicit tibi lex : « Post Dominum Deum tuum » ambulabis[4]. » Didicisti quomodo hinc fugias, quid moraris? Dicit tibi Evangelium iterum : « Progenies viperarum, » quis vobis demonstravit fugere ab ira ventura[5]? » Et dicit hoc illis qui veniebant ad baptismum pœnitentiæ.

XXXIV. Ergo pœnitentia fuga est bona : gratia Dei fuga est bona, in quam est assumptio fugientis : desertum fuga est bona, ad quod fugit Elias, Elisæus, Joannes Baptista. Fugit Elias mulierem Jezabel, id est, effusionem vanitatis, et fugit ad montem Oreb, quod significat exsicca-

[1] Matth. xxiv, 2. — [2] Deut. x, 12. — [3] Joan. xiv, 31. — [4] Deut. xiii, 4. — [5] Matth. iii, 7.

tionem, ut siccaretur in eo carnalis profluvium vanitatis, et cognosceret plenius Deum. Erat enim ad torrentem Chorrad, quod est cognitio, ubi abundantiam profluentem divinæ cognitionis hauriret, ita fugiens sæculum, ut nec cibum corporis hujus exquireret, nisi quem aves detulissent ministræ; quanquam esca ejus plerumque terrena non fuerit. Denique quadraginta diebus in virtute escæ quam acceperat, ambulavit. Utique non mulierem fugiebat Propheta tantus, sed sæculum. An mortem timebat, qui se obtulerat requirenti, et qui dicebat ad Dominum : « Recipe animam meam[1], » tædium vitæ istius sustinens, non cupiditatem? Sed fugiebat sæcularem illecebram, et conversationis maculosæ contagionem, et impiæ ac prævaricatricis nationis sacrilegia.

XXXV. Salomon quoque in mulieris illius specie corruptelam sæculi hujus exponit, et meretricias artes declinandas edocet[2]. Hæc est mulier aliena et fornicaria, a qua te ut custodias, adhortatur. Ne declines ad vias sæculi cor tuum, sed colloces illud in manu Domini, in qua est cor regis. Qui enim se ipsum regit, quod pluris est quam aliis imperare, cor ejus in manu Dei est, et quo Deus vult, convertit illud. Non mirum si convertit in bonum, qui perfectæ bonitatis est. In manu ergo Dei simus, ut bonum quæramus, illud bonum incorruptibile atque incommutabile, de quo dicit Amos propheta : « Exquirite bonum et » non malignum, ut vivatis; et sic erit vobiscum Dominus » Deus omnipotens[3]. » Quomodo dixistis : Odio habuimus mala, et dileximus bona? Ubi ergo bonus Deus, ibi bona sunt quæ desideravit videre David, et visurum se credidit, sicut ipse ait : « Credo videre bona Domini in terra viven- » tium[4]. » Illa enim bona sunt quæ manent semper, quæ non queunt temporis vel ætatis mutatione corrumpi.

[1] 3 Reg. XIX, 4. — [2] Prov. VII. — [3] Amos. V, 14. — [4] Psal. XXVI, 13.

XXXVI. In illis bonis est qui Deum quæsiverit et invenerit. Ubi enim cor hominis, ibi et thesaurus ejus est. Non enim solet bonum datum deprecantibus Dominus denegare. Ergo quia bonus Dominus est, et maxime sustinentibus se bonus est, ipsi adhæreamus; cum ipso simus tota anima nostra, toto corde, tota virtute; ut simus in lumine ejus, et videamus ejus gloriam, et delectationis supernæ fruamur gratia. Ad illud igitur bonum erigamus animos, et in illo simus, atque in illo vivamus, ipsi adhæreamus, quod est supra omnem mentem, et omnem considerationem, et pace utitur perpetua ac tranquillitate. Pax autem supra omnem mentem est, et supra omnem sensum. Hoc est bonum quod penetrat omnia, et omnes in ipso vivimus, atque ex ipso pendemus: ipsum autem supra se nihil habet, sed est divinum; nemo enim bonus, nisi unus Deus. Quod ergo bonum, divinum; et quod divinum, bonum. Et ideo dicitur: « Aperiente te manum, implebun» tur omnia bonitate[1]. » Per bonitatem enim Dei nobis universa tribuuntur merito bona, quibus nihil admixtum est mali. Hæc bona promittit Scriptura fidelibus dicens: « Quæ bona sunt terræ manducabitis[2]. » Boni ergo illius similes simus, ut quæ bona sunt adipiscamur. Bonum quod est sine iniquitate, et sine dolo, et sine asperitate, cum gratia, cum pietate, cum sinceritate, et benevolentia, charitate, et justitia. Itaque omnes virtutes bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

[1] Psal. CIII, 28. — [2] Isai. I, 19.

CAPUT VII.

Maximam esse causam quare hinc fugiamus cum hæc propria sit malitiæ sedes; ac item quid sit fugere? Malitiam hic non interire, et qua de causa? De serpentis damnatione, quidve a sententia in hominem lata differat? Quibus accedit ejusdem sententiæ expositio.

XXXVII. Est igitur non mediocris causa cur hinc fugere debeamus; ut perveniamus a malis ad bona, ab incertis ad fidelia et plena veritatis, a morte ad vitam. Ipse quoque Dominus dicendo: « Posui ante te bonum et malum, vitam et mortem[1], » demonstravit quia bonum vita est, sed æterna. Si hæc enim obnoxia sæculo atque ejus malignitati, utique illa est bona, quæ non corrumpitur et mutatur, quæ nullo vitio degenerat, quæ virtute acquiritur. Fugiamus ergo malitiam sæculi hujus, in quo ipsi « Dies, inquit, mali sunt[2]; » et fugiamus impigre. Ideoque Esaïas clamat: « Convalescite manus remissæ, et genua dissoluta[3], » id est, non corporis, sed animæ genua convalescite; ut directum ad cœli altissima mentis vestigium possit attolli; ut sit ductus solidior, vita maturior, gratia plenior, prudentia circumspectior.

XXXVIII. Hoc est enim fugere, scire quo tendas, ablevare se a sæculo, ablevare se a corpore; ne iterum frustra se aliquis extollat, et inflatus mente carnis suæ non teneat caput, et dicatur de his: « Fugerunt, et non viderunt[4]. » Sed hoc est fugere hinc, mori elementis istius

[1] Deut. xxx, 15. — [2] Ephes. v, 16. — [3] Isaï. xxxv, 3. — [4] Job. ix, 25.

mundi, abscondere vitam in Deo, declinare corruptiones, non attaminare cupiditates, nescire quæ sunt mundi istius, qui nobis varios gignit dolores, exinanit, cum repleverit, cum exinaniverit, replet. Et hæc omnia inania et vacua, in quibus nullus solidus est fructus. Mortuus est dives, et nihil habet; quia non est in Deum dives; et ideo insipiens, quia sapientia cultura est Dei, abstinere autem a malis disciplina est.

XXXIX. Quis ergo non fugiat malitiæ locum, officinam improbitatis, quæ interire nesciat? Denique non otiose signum positum est supra Caïn, ne quis eum occideret; ut significaretur quod non extinguatur et auferatur a terris malitia. Timebat Caïn ne occideretur, quia fugere nesciebat[1]. Augetur enim et cumulatur ipso usu malitia, et est sine moderatione, sine fine, dolo et fraude decernens, quæ factis suis proditur et sanguine peremptorum, sicut et Caïn proditus est. Versatur itaque in terris malitia, atque istic erat; et ideo rogamus voluntatem Dei fieri in terris sicut et in cœlis[2], ut et hic sit innocentia. Itaque malitia quoniam illic jam locum non habet, hic circuit, hic sævit, seseque effundit, non mundano illo mersa diluvio, non Sodomitano exusta incendio. Denique gravius postea in seminariis pullulavit, usque in ipsum parricidales ac sacrilegas injiciens manus universorum auctorem salutis. Lex factum damnat, non aufert malitiam. Ipse Dominus Jesus peccatum damnavit, auctorem ejus distulit; ut esset per quem justi probarentur. Etenim quia malum Deus non fecit, sed nequitia diaboli inseruit, vindictam Deus distulit; ut ab ipsis, quos deceperat, diabolus vinceretur.

XL. Exercentur ergo decepti, ut et pretium luant facilitatis, et sumant studia virtutis, industriam cautionis.

[1] Gen. IV, 14. — [2] Matth. VI, 10.

Unde ait : « Estote astuti sicut serpentes [1]. » Quare sicut serpentes? Ut et ille spolietur suo, et qui alios exuere voluit, amittat quæ sunt ipsius, non venena sed merita naturæ. Denique dejicitur ille cum tu ascenderis. Scriptum est enim : « Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de » cœlo [2]. » Non fulgur, inquit, sed sicut fulgur ; quia suum lumen amisit, quod habebat antequam tibi tuum lumen vellet auferre. Verum forte dicas quia et de Salvatore legimus, quia « Sicut fulgur coruscans de sub cœlo... ita » erit et adventus Filii hominis [3]. » Bene et hic sicut fulgur, quia supra fulgur. Denique fulgur de sub cœlo : lumen autem verum supra cœlum. Ergo Satanas sicut fulgur, quia amisit hoc quod habuit : tu autem recepisti quod amiseras.

XLI. Non enim ita circa illum sicut circa te soluta est sententia. Nam Christi gratia quæ te resolvit, illum astrinxit. Manet enim maledictio directa in serpentem propter tuam deceptionem. Sic enim dictum est ad eum : « Ma» ledictus tu ab omnibus pecoribus terræ [4], » Omnium enim communis inimicus est, qui fuit hostis bonorum, et pro iis damnatur quos adhuc non læserat ; quoniam qui hominem læsit, cui illa omnia subjecta sunt, læsit omnia. Communem etenim legem solvit, qua et ipse homini cum cæteris subditus est. Ideo communi odio omnium atque execratione maledictio ejus oneratur. Genus autem damnationis non mors, sed pœna diuturna est : « Super pectus, » inquit, tuum et ventrem ambulabis [5]. » Premenda enim fuit noxia conscientia, et proterenda malitia, fraudulentumque secretum tanquam a Dei facie relegandum : simul ostenditur quod terrena malitia sit, quæ in terram

[1] Matth. x, 16. — [2] Luc. x, 18. — [3] Id. xvii, 24. — [4] Gen. iii, 14. — [5] Ibid.

recurvet. Denique addidit : « Et terram edes omnes dies » vitæ tuæ[1]. »

XLII. Describi quidem his natura serpentis videtur, sed magis omne vas malitiæ describitur; omnis serpens improbitatis, qui in ventrem se dejicit, atque intra se venenum suum claudit, et intus in pectore suo volvit, cogitationibus suis lubricus, et super fraudes suas ambulans, suis dolis se ipse implicans, movens semper atque exagitans sua venena cum cogitat, ventrem quoque, hoc est, seminarium cordis sui proferens. Unde pulchre David ait : « Alienati » sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventro, locuti sunt » falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut » aspidis surdæ et obstruentis aures suas, quæ non exaudiet » vocem incantantium, et venefici, cum incantatur a sapien- » te[2]. » Propter hoc etiam illud pulchre dictum videtur, quod in libro prophetico legimus : « Ventrem meum doleo, ven- » trem meum doleo[3]; » quia ibi est malitia, ubi debet esse innocentia; et illud plus laborat, quod in nobis debet esse tranquillius : atque id nequitiæ vestigiis proculcatur, stimulatur unguibus, processu quodam improbitatis incrementoque concutitur, ubi est genitale seminarium posteritatis æternæ. Videtur quidem hoc ad id esse referendum, quod dolebat perisse quos creavit filios et suscepit, sed multo magis quod in ventre suo verbi seminarium non habebat. Ideo ventrem suum dicit, quasi pretiosissimum. Pretiosus enim mentis uterus est, in quo fœcunda seges consiliorum verbi semine pullulare consuevit, et vitæ totius solent atque virtutum ac disciplinarum quædam membra formari.

XLIII. Sed ut revertamur ad propositum, quod malitiam Deus reprimendam interim, quam abolendam putaverit; ait ad serpentem : « Et inimicitias ponam inter te,

[1] Gen. III, 14. — [2] Psal. LVII, 4-6. — [3] Jerem. IV, 19.

» et inter mulierem, et semen tuum et semen mulieris. Ipsa » tibi observabit caput, et tu illius calcaneum[1]. » Ubi inimicitiæ sunt, ibi discordia est; nocendique studium: ubi nocendi studium, ibi malitia ponitur. Ergo discordia inter serpentem et mulierem discordiæ malitia subest. Non est ergo sublata malitia. Denique servatum est serpenti, ut calcaneum mulieris et seminis ejus observet, quo noceat, et venenum suum infundat. Non ergo ambulemus in terrenis, et serpens nobis nocere non poterit. Sumamus evangelicum calceamentum quo venenum serpentis excluditur, morsus ejus hebetatur, ut simus calceati pedes in Evangelium. Et fortasse ideo Moyses jubetur solvere calceamentum pedum suorum, ut sumeret calceamentum Evangelii; vel quia non Moysi, id est, non Prophetis, sed Apostolis prædicatio Evangelii debebatur. Ea est quam supra diximus, dicta in serpentem sententia. In hominem quoque cujusmodi directa sit, consideremus.

XLIV. Maledictus ille qui auctor est culpæ: sed non maledictus est iste qui aliena fraude deceptus est; tamen quia non servavit mandatum Dei, operum suorum labore damnatur. Maledicitur sane terra[2], sed in operibus peccatoris; et maledicitur, donec resolvatur in terram. Ideo ergo suscepit Jesus carnem, ut maledictum carnis peccatricis aboleret; et factus est pro nobis maledictum, ut benedictio absorberet maledictionem, integritas peccatum, indulgentia sententiam, vita mortem. Suscepit enim et mortem, ut impleretur sententia, satisfieret judicato (19): Maledictum carnis peccatricis usque ad mortem. Nihil ergo factum est contra sententiam Dei, cum sit divinæ conditio impleta sententiæ. Maledictum enim usque ad mortem; post mortem autem gratia. Mortui ergo sæculo sumus, quid adhuc sæculo decernimus? mortui sumus cum Christo,

[1] Gen. III, 15. — [2] Id. III, 17.

quid adhuc vitæ hujus actus requirimus? Mortem Christi in corpore nostro circumferimus; ut et vita Christi in nobis manifestetur. Non ergo jam nostram illam vitam, sed Christi vitam vivimus, vitam innocentiæ, vitam castimoniæ, vitam simplicitatis, omniumque virtutum. Cum Christo resurreximus, in ipso vivamus, in ipso ascendamus; ut serpens calcaneum nostrum quod vulneret, in terris reperire non possit.

CAPUT VIII.

Quomodo licet hic retineamur corpore, tamen animo fugere possimus, atque adeo debeamus; ne cum prætereunte figura hujus mundi opera nostra nosque ipsi prætereamus, quod ne contingat, mandata Dei non prætereamus, sicut nec ullius disciplinæ profectum; quemadmodum plures e sanctis veteribus fecisse compertum est.

XLV. Fugiamus hinc. Potes animo fugere, etsi retineris corpore. Potes et hic esse, et adesse ad Dominum, si illi adhæreat anima tua, si post ipsum cogitationibus tuis ambules, si fide, non specie, vias ejus sequaris, si ad ipsum confugias. Est enim refugium et virtus, cui dicit David : « Ad te confugi, et non sum deceptus [1]. » Ergo quia Deus refugium, Deus autem in cœlo, et supra cœlos : utique hinc illo confugiendum est, ubi pax ubi requies ab operibus, ubi epulemur sabbatum magnum, sicut dixit Moyses : « Et » erunt sabbata terræ vobis escæ [2]. » Epulatorium enim et plenum jucunditatis et tranquillitatis est, requiescere in

[1] Psal. LXXVI, 3. — [2] Levit. XXV, 6.

Christo, et ejus delectationem videre. Qui ergo confugimus ad Deum, ad mundum revertemur? Qui peccato mortui sumus, peccata repetemus? Qui renuntiavimus sæculo et usui ejus, iterum in luto ejus hærebimus?

XLVI. Fugiamus hinc, quia tempus breve est. Audi quomodo fugias: « Et qui habent uxores, ita sint ac si » non habeant; et qui flent, tanquam non flentes; et qui » gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tan» quam non possidentes; et qui hoc mundo utuntur, tan» quam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi[1]. » Non ergo cum prætereunte figura mundi opera nostra prætereant, ne etiam ipsi prætereamus; sed maneamus in veritate. Si maneamus in Christo, manemus in veritate, et cum eo manebimus, et non præteribimus, sed dicemus: « Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in no» mine Domini[2]. » Qui enim prætereunt, non possunt dicere, quia non dixerunt prætereuntes viam: « Benedictio » Domini super vos, » quemadmodum dixit Propheta. Itaque si volumus non præterire opera nostra, non prætereamus mandata Dei, non prætereamus requirendi Jesu Domini diligentiam, emerendi ejus gratiam. Non præterivit eum illa mulier quæ usque in Pharisæi domum ingressa in qua Christus recumbebat, in pedes ejus superfudit unguentum.

XLVII. Non prætereamus disciplinæ alicujus profectum, sicut etiam Joseph adolescentulus non præterivit; quia fratres suos requirebat, et ad eum festinabat locum, in quo pascebant oves; et cum cognovisset quia in Dothaïm sunt, perrexit eo. Significatur autem illo verbo Dothaïm defectus idoneus, id est, vanarum opinionum defectus non mediocris, sed perfectus et plenus, in quo profectus est animæ. Sapiens enim quando minuit, addit (20). Deficiunt

[1] 1 Cor. VII, 29-31. — [2] Psal. CXXVIII, 8.

enim sæculares opiniones, quæ mulieribus infirmis comparantur. Unde pulchre quo ostenderetur Sara ad profectum venisse, ut generaret risum et lætitiam : « Defecerunt, » inquit, Saræ fieri muliebria [1]. » Bona ergo defectio cupiditatum, defectio vanitatis; quia veritatis adjectio est. Unde et sanctus David ait : « Defecit in salutare tuum » anima mea [2]. » Paritura etenim erat quæ concesserat, eoque et promiserat Deus : paritura lætitiam, et sobriam illam jucunditatis ebrietatem : paritura ante expectatum (21), ingenii celeritate partus, facta sapientiæ. Denique et de aliis Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ prius pariunt, quam veniant obstetrices [3]; eo quod animæ justorum non expectent artes et disciplinas propter inventionum genera, nec requirant adjumenta generandi : sed sponte partus suos fundant, expectationemque præveniant.

XLVIII. Nec minus impiger ad inveniendum, quam ad exequendum Jacob, cui cum mater dixisset, ut inferret patri escas [4], definitionum genera suppetisse cernimus (22). Nam et cito invenit, et inventorum suorum auctorem testificatus est Deum, in quo et diligentiæ palma, et ingenii significatur ubertas. Prima ergo definitio in inventione : quod invenitur, quæritur : et quod quæritur, temporis est : quod temporis est, utique diligentiæ est. Quod autem prævenit usum temporis, Deus infundit, Deus dat : quod Deus dat, naturæ non diligentiæ est. Ingenium igitur divini est muneris : quod autem divini muneris, hoc naturæ. Ingenium ergo naturæ est, inventio diligentiæ : illud sine tempore, hoc indiget tempore. Ideoque illud in tempore præsto est, hoc in spatio temporis investigatur : illud supra nos, hoc vero ad nos refertur.

XLIX. Quærenti igitur patri cibum verbi (« Non enim

[1] Gen. XVIII, 11. — [2] Psal. CXVIII, 81. — [3] Exod. I, 19. — [4] Gen. XXVII, 9, et seqq.

» in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei[1]; ») talem cibum quærebat Isaac, talem cibum esuriebat Petrus, quando vidit credituri gentilis populi mysteria[2]. Esaü præsto non habuit cibum spiritalis et velocioris ingenii. Dum iste venatur et quærit, et prædurum atque agrestem sermonem suggerere parat, prævenit Jacob celeri inventione, et miti, et prope domestica responsione suave verbum ministrans, quo eum mulceret ac delectaret. Unde miratus pater ait: « Quid est hoc, quod tam cito invenisti, » fili mi? Respondit Jacob: Quod tradidit Dominus Deus » tuus in manus meas[3]. » Prima definitio in interrogatione est, secunda in responso. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenii, vel diligentiæ, definitionis consummatione conclusit dicens: « Ecce odor filii mei tanquam » odor agri pleni, quem benedixit Dominus[4]. » Ager enim et naturale habet fertilitatis ingenium, et culturæ diligentiam temporalem, meritoque in eo est plenitudo, cui utrumque non deest. Simul cum addiderit: « Quem bene» dicit Dominus, » videtur naturæ gratiam prætulisse cultionis labori. Et confirmavit Esaü dicens: « Juste vocatum » est nomen illius Jacob. Supplantavit enim me jam bis, » et primogenita mea accepit[5]. »

L. Sed forte dicas: In quo moram fecit, qui ad venationem a patre missus est? Sed considera quia et pater pronuntiavit, quia paratum habere non posset, quod spiritaliter petebatur; et ideo quia deficiebat ingenio, vel diligentiæ subsidium ut adjungeret, exigebat. Celeritatis quoque admonet, qui ait: « Cape arcum et sagittam[6]. » Accepit tamen et diligentiæ fructum, qui agnovit superius esse ingenii munus.

LI. Nec immerito domesticos cibos detulit, qui de do-

[1] Deut. VIII, 5; Matth. IV, 4, et Luc. IV, 4. — [2] Act. X, 11, et seqq. — [3] Gen. XXVII, 20. — [4] Ibid. 27. — [5] Ibid. 36. — [6] Ibid. 3.

mesticis seminis sui sapientiæ sibi acquisivit copulam. Bona autem diligentia cum sapientia, et inventio cum ingenio naturali. Denique habens in promptu sapientiæ copulam sanctus Isaac, deambulabat in campo, imo abalienabatur. Et nos primo sapientiæ copulemur, et sic exeamus in campum quærere et invenire cupientes. Multi enim sine sapientia male quærunt. Et ideo Caïn quia non acceperat a Deo prudentiam, male quæsivit, male exivit in campum; Abel bene, qui perfectum sacrificii munus implevit. Bonum enim sapientiæ sacrificium, bona est hostia fides, et omnis virtus. Denique sapientia interfecit suas hostias, et miscuit in craterem vinum suum. Et ideo ut insipientibus gentilibus potum fidei daret, ad craterem suum convocavit eos dicens : « Qui est insipiens, divertat ad me. » Et egentibus sensu dixit : « Venite et edite de meis panibus, » et bibite vinum quod miscui vobis[1]. » De hoc cratere Plato in suos libros transferendum putavit, ad cujus potum evocavit animas : sed eas explere nescivit, qui potum non fidei, sed perfidiæ ministrabat.

[1] Prov. IX, 4, 5.

CAPUT IX.

Urget ut hinc fugiamus, sicut fugit Jacob de patria, et sicut cervi ad fontes; quos qui desiderat, super se animam suam exemplo Susannæ effundat oportet. Quomodo Paulus et Lot fugerint; ac nobis similiter fugiendum sit in supernam civitatem, quoad summus sacerdos moriatur: cum quo et vetus homo noster debet mori.

LI. Fugiamus ergo hinc sicut fugit de patria sanctus Jacob. Sciebat enim veram patriam esse superiorem. Fugiamus sicut cervi ad fontes aquarum: quos sitiebat David, sitiat et anima nostra. Quis est ille fons? Audi dicentem: « Quoniam apud te est fons vitæ[1]. » Huic fonti dicat anima: « Quando veniam et parebo ante faciem tuam[2]? » Fons enim Deus est: sed qui hunc fontem desiderat, effundat super se animam suam; ut nihil passioni carnis relinquat, sed ubique anima superfluat.

LII. Pulchre eam effudit Susanna, ut evaporare in eam non possent incendia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effusa super ipsam anima omne restinxit carnale desiderium, sæculare studium. Quæ etiam prodigiosorum senum, et impudentium presbyterorum potuit flammas restinguere, nisi in his libidinis profluvium redundasset. A quibus cum intenderetur calumnia, si assensus negaretur adulterio, ingemuit Susanna, et dixit: « Angustiæ mihi adsunt undique. Si enim hoc fecero, » morte æterna peribo: sin autem, non effugiam manus

[1] Psal. XXXV, 10. — [2] Id. XLI, 3.

» vestras[1]. » Melius tamen judicavit crimen fugere potius, quam periculum. Ploravit itaque cum crimen ei objiceretur : ploravit cum sibi de pudica et casta adulteri judicium vindicarent; non mortem deplorans, sed castitatis calumniam. Religionis injuriam ploravit, et effudit super se non corpus, sed animam. Effudisset enim corpus, si carnalibus acquievisset. Denique cum morte damnaretur, exclamavit quasi judex reorum, arbitra calumniantium; et innocentis conscientiæ auctoritate divinam sibi in judicium accersivit cognitionem, non timore mortis percita, sed arguentis censuræ potestate præcelsa. Susanna ergo fugit sæculum, et se Deo credidit, ad illam arcem civitatis æternæ fugiens, quæ totum mundum complectitur, quoniam intra Deum sunt omnia.

LIII. Fugit et Paulus ut evaderet per fenestram in sporta demissus, spartum enim triplex rumpi non posse noverat : sed fugit, ut Evangelium Domini toto orbe prædicaret; et ideo in paradisum raptus est. Et nos fugiamus per fenestram audientes præcepta Domini, et visu sobrio, atque oculorum castitate servantes.

LIV. Fugiamus sicut Lot, sodomitana crimina amplius, quam supplicia formidans. Magis enim pius certe scelerum fugit contagia, qui Sodomitis domum clausit : nec cohabitans noverat eos, quorum flagitia nesciebat, et opprobria aversabatur : nec fugiens respexit eos quorum conversationes non desiderabat. Fugit ergo sicut Lot, qui renuntiat vitiis, abdicat se incolarum moribus, qui post se non respicit, qui superiorem illam civitatem ingreditur introitu cogitationum suarum, nec recedit ex ea donec moriatur Princeps sacerdotum, qui tulit peccatum mundi. Mortuus quidem semel est : sed moritur unicuique qui baptizatur in morte Christi; ut consepeliamur cum eo,

[1] Dan. XIII, 22.

et resurgamus cum eo, et in novitate vitæ illius ambulemus.

LV. Bene fugis, si cor tuum non imitetur peccatorum consilia, et cogitationes eorum. Bene fugis, si oculus tuus fugit calices et phialas; ne fiat libidinosus, dum moratur in vino. Bene fugis, si oculus tuus alienam declinet, ut lingua tua veritatem custodiat. Bene fugis, si non respondeas imprudenti ad imprudentiam illius. Bene fugis, si auferas gressum pedum tuorum ex ore insipientium. Cito enim malis ducibus erratur: sed si vis bene fugere, longe fac vias tuas ab eorum sermonibus.

LVI. Mortuus est tibi Princeps sacerdotum, tibi crucifixus est, ut clavis ejus adhæreas. Te enim in illa carne, et tua peccata suscepit: affixa sunt illi patibulo tuorum delictorum chirographa; ut jam mundo nihil debeas, cui semel renuntiasti. Et recte nihil debes, cui suppetit dicere: « Mihi enim mundus crucifixus est, et ego mundo[1]; » Ut jam mortem non timeas, si geras Christum, in quo potes dicere: « Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors » aculeus tuus[2]? » Etenim cum vetus ille homo noster affixus est cruci, destructum est peccatum, obtusus aculeus, vacuata culpa, ut ulterius servire flagitiis desinamus. Abiit enim vetus homo. Nunc autem jam non vetus homo in nobis: sed nova est creatura, habens in se similitudinem Christi, cujus mortis similitudini consepulti imaginem vitæ ejus assumpsimus, alas gratiæ spiritalis accepimus.

LVII. Sic igitur volate, ut dicatur de vobis: « Qui sunt » isti qui ut nubes volant, et sicut columbæ cum pullis » suis[3]? » Ut nebulæ vestræ rorent justitiam, et columbæ pariant simplicitatem. Sic navigate quasi naves Tharsis; ut ad intelligibiles portus cursum dirigatis, et convehatis

[1] Galat. VI, 14. — [2] 1 Cor. XV, 55. — [3] Isai. LX, 8.

divitias maris. Sic festinate, ut dicatur de vobis : « Leves » facti sunt super aquilas [1]. » Ab ira enim ventura fugiendum videtis, quam declinare poterunt, qui per pœnitentiam sibi spem locaverint evadendi, et reconciliationis futuræ fidem hauserint, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui regnum est a sæculis, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Thren. IV, 19.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE JACOB ET VITA BEATA.

LIBRI DUO [1].

LIBER I.

CAPUT I.

Ad virtutum disciplinam, passionesque coërcendas necessarium esse sermonem prudentem, ac mentem rationi intentam; itemque rationem licet omnino concupiscentiam excindere nequeat, posse tamen vel gravissimis motibus moderari.

I. NECESSARIUS ad disciplinam bonus omnibus sermo [2], plenus prudentiæ; et mens rationi intenta præcurrit virtutibus, passiones coërcet. Docibilis enim virtus. Denique studio et discendo acquiritur, dissimulando amittitur. Alioquin nisi sermo bonus necessarius esset ad correctionem nunquam Lex diceret : « Non adulterabis [3]. » Sed quia nudus sermo ad monendum utilis, ad persuadendum infirmus est, ideo adhibenda est rationis rectæ consideratio; ut quod sermo bonus præscripserit, ratio plenius tractata persuadeat. Non enim servili ad obediendum constringimur necessitate, sed voluntate arbitra, sive ad virtutem propendemus, sive ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut

[1] Scripti circa an. 387. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 60-74. — [3] Exod. XX, 14.

liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas revocat, rationem secuta. Passio autem gravissima culpæ concupiscentia est, quam ratio emollit et comprimit. Emollire enim potest, eradicare non potest; quoniam animus qui est rationis capax, non est suarum passionum dominus, sed repressor. Neque enim fieri potest ut facilis ad iracundiam non irascatur : sed ut ratione se temperet, indignationem cohibeat, a puniendo se revocet; sicut et Propheta nos docet dicens : « Irascimini, et nolite peccare[1]. » Concessit quod naturæ est, negavit quod culpæ est.

II. Omnis itaque temperantia ex aliis, non ex se originem sumit, ideoque secunda est. Nam aut de naturalibus suscipitur, aut de utilibus. Itaque aut naturalia temperat, aut utilitatis assertor est. Denique non ibi excidit concupiscentiam : sed facit ne concupiscentiæ serviamus. Quis enim tantus, ut corporalem motum possit auferre, nisi solus ille qui potuit de infructuosa ficulnea dicere, hoc est, malitia Judæorum : « Ecce anni tres sunt ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio : succide ergo illam. Cui respondit servus : Remitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam; et mittam cophinum stercoris; et siquidem fructum fecerit : sin autem, in futurum succides illam[2]. » Merito ad Dominum retulit, quia excindendæ temporalis prolapsionis potestatem sibi ipse vindicare non poterat : sed Domino reservabat.

III. Denique quem de hominibus meliorem et fortiorem assumemus, quam sanctum David, qui sibi cupiditatem qua concupierat aquam de lacu Bethlehem, hostili interclusam exercitu, auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cum aliis utique defuisse non inveniamus, id est, tanto exercitus numero, cum utique multo minus regi deesse potuerit ex cæteris fontibus aqua; irrationabilem quamdam

[1] Psal. IV, 5. — [2] Luc. XIII, 7-9.

concupiscentiam passus, desideravit eam, quæ hostium erat circumfusione vallata, unde sine maximo periculo non facile potuisset deferri. Itaque ait : « Quis mihi dabit po- » tum de lacu qui est in Bethlehem ad portam[2]? » Et cum essent reperti tres viri qui hostium castra præciderent, et deferrent aquam, quam summo desiderio desiderasset, cognoscens quod periculo alieno aqua sibi eadem constitisset, profudit illam Domino, ne sanguinem illorum qui eam detulerant, bibere videretur. Quæ res indicio est quod concupiscentia quidem rationem præveniat; sed ratio cupiditati resistat. Humanum itaque passus est David, ut irrationabiliter concupisceret : sed illud laudabile, quod irrationabilem concupiscentiam rationabiliter parato fraudavit remedio. Dum laudo viros qui erubuerunt desiderium sui regis, et maluerunt finem ejus verecundiæ vel periculo propriæ salutis afferre : plùs laudo eum qui erubuit in suo desiderio alienum periculum, et aquam dubiæ sortis pretio quæsitam, sanguini comparavit : simul quasi repressa victor cupiditate profudit aquam Domino; ut ostenderet quod concupiscentiam suam verbi consolatione restingueret.

IV. Potest igitur mens sobria impressiones refrenare ac reprimere quamvis gravium passionum, et fervorem omnem cupiditatis flagrantissimæ refrigerare, derivare alio motus, et rectæ rationis tractatione despuere passiones. Etenim cum Deus hominem constitueret, et in eo mores sensusque plantaret, tunc motibus ejus imposuit regale mentis imperium; ut omnes sensus motusque hominis, ejus vigore ac potestate regerentur. Adjunxit ad gratiam creaturæ, ut mentem ipsam divinis informaret præceptis, et sapientiæ instrueret disciplinis, quibus et cavenda prænosceret, et eligenda cognosceret. Mens igitur recta ra-

[2] Reg. XXIII, 15.

tione tenens disciplinam sapientiæ, ut divina ac humana cognoscat, eruditur in Lege, per quam discit quas sibi subjicere debeat passiones.

CAPUT II.

Passionibus tum animi tum corporis moderari temperantiam: cujus effectus Patriarcharum demonstrantur exemplis, ac deinde rationis dignitate commendata, eamdem temperantiam divino præcepto muniri Sanctus ostendit.

V. Passionum autem velut duces sunt naturales delectatio et dolor, quas sequuntur cæteræ. Illæ enim complectuntur universas, quarum utraque non solum corporis, sed etiam secundum animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est : ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi communis passio, et delectationis et doloris est. Transcurram alias, id est, superbiam, avaritiam, ambitionem, contentionem, invidiam, quæ sunt secundum animam passiones : transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionemque luxuriæ atque lasciviæ, quæ vitia nexa sunt corpori, et secundum illud operantur. Meritoque temperantia quam maxime istarum passionum restinguit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat; deinde etiam deliciarum abstinentia restringit habenas corporalis ferocitatis. Ideo Lex recidit ciborum licentiam, epularum copias[1], non solum ut resecaret luxuriam : verumetiam ut

[1] Levit. xi, 4, et seqq.

inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ irritamenta gulæ cæterasque recideret cupiditates, corporeas passiones motusque cohiberet. Temperantia est igitur correctionis prævia, disciplinæ magistra.

VI. Ab hac profectus Jacob sanctus, primatus a fratre, quos non habebat, accepit [1]; ejusque prælatus assensu docuit in reliquum intemperantes proprio sibi viles esse judicio. Ab hac profectus Joseph, et calorem juventutis edomuit, et tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmavit. Denique quamvis fortis esset et validus, tamen tractatu rationis fulcire se maluit dicens uxori domini sui : « Si Dominus meus non scit præ» ter me aliquid in domo sua, et omnia quæcumque habet, » dedit in manus meas, neque subtractum est a me quid» quam præter te quæ uxor illius es : et quomodo faciam » verbum hoc malum, et peccabo coram Deo [2] ? » Hæc est igitur rectæ rationis tractatio quam Græci λογισμὸν nuncupant, qua mens sapientiæ intenta solidatur. Pulchra enim ratio, quod nec beneficiis domini esse deberet ingratus, nec occultum posset esse peccatum, quod, Deo teste, committeret, quem latere non posset.

VII. Bona igitur ratio, quæ et hostilem plerumque affectum exuit, et dolorem injuriæ sequestrat. Denique et in acie plerumque victorem mitigat, et ferituri mucronem retardat, et rogantem morti eripit; eo quod subjectis parcere justa ratio persuadeat. Nam de excludendo vel mitigando injuriæ dolore quis melior magister, quam patriarcha Jacob, qui proprios coarguens filios Simeon et Levi, ait : « Odiosum me fecistis, ita ut sævus videar [3]. » Et utique ulti fuerant sororis injuriam, quæ contra instituta patria violato fuerat pudore temerata; nec potuit Jacob præ-

[1] Gen. xxv, 33. — [2] Id. xxxix, 8, 9. — [3] Id. xxxiv, 30.

ceptor disciplinæ, custos pudoris stuprum probare commissum : sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quod indignationem ratio temperare posset.

VIII. Temperantia est igitur quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandavit Deus dicens : « De fructu autem ligni quod est in medio paradisi non » edetis, neque tangetis illud, ne moriamini[1]. » Et quia non est retenta, ideo transgressores virtutis egregiæ paradisi exules facti sunt, et immortalitatis exsortes. Hanc Lex docet, et universorum infundit affectibus[2].

CAPUT III.

Temperantiam, sapientiam, et disciplinam a Domino doceri; quod sequitur ad studium cohortatio : item culpam nostram ascribendam esse soli nostræ voluntati, qua vel peccato vel justitiæ servimus; ac demum utra servitus utri præferenda videatur?

IX. Docere autem Dominum eam, et sapientiam et disciplinam Scriptura testatur. De temperantia in Lege : de cæteris in libro Job, in quo scriptum est : « Nonne Do» minus est qui docet intellectum et disciplinam[3] ? » Et in Evangelio Dominus ipse ait : « Discite a me quia mitis sum, » et humilis corde[4]. » Et alibi ad Discipulos ait : « Ite, do» cete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et » Filii et Spiritus sancti[5]. » Unde autem Discipuli dicti ? Aut quid aliud a Christo nisi virtutum operari præcepta discebant ? Denique David ait : « Venite filii, audite me, timo-

[1] Gen. II, 17. — [2] Exod. XX, et alibi. — [3] Job. XXXIII, 16. — [4] Matth. XI, 29. — [5] Id. XXVIII, 19.

» rem Domini docebo vos[1]. » Utique timor Dei de numero virtutum est; « Quia initium sapientiæ timor Domini[2], » per quem asciscitur piæ forma doctrinæ, de quà Paulus ait : « Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, sed » obedistis ex corde in eam formam doctrinæ, in qua tra» diti estis : liberati autem a peccato, servi facti estis jus» titiæ[3]. » Doctrina igitur facit ut possimus pervenire ad justitiam. Potest igitur acquiri justitia discendo. Intendamus igitur studio in formam evangelicæ doctrinæ. Minimum studii plerumque pro maximo habetur. In studio enim sunt omnia, per quod adhibetur obedientia, quæ in utramlibet partem propenderit, aut culpam adjungit, aut gratiam. Hæc nos in primo Adam traxit ad mortem, hæc nos in Adam secundo ad vitam vocavit.

X. Non est quod cuiquam nostram ascribamus ærumnam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen quæ inseruntur reluctantibus : voluntaria tantum commissa sequitur delictorum invidia, quod in alios derivemus. Voluntarium sibi militem elegit Christus, voluntarium servum sibi diabolus auctionatur. Neminem jugo servitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus? Membra nostra arma sunt iniquitatis, et arma justitiæ[4]. » Vidisti pauperem injuriam accipientem, protexisti eum, membra tua arma pietatis sunt, quibus pauperem ab injuria vindicasti. Vidisti egenum, donasti eum muneribus, dextera tua mortem a tuo pectore repulisti. Vidisti eum qui ducitur ad mortem, eripuisti eum, quia scriptum est : « Eripe eum » qui ducitur ad mortem[5] : » membra tua arma sunt justitiæ, si injuste hominem perire non passus es. Vidisti mu-

[1] Psal. XXXIII, 5. — [2] Id. CX, 10. — [3] Rom. VI, 17, 18. — [4] Ibid. 13.
[5] Prov. XXIV, 11. —

lierem, castigasti corpus tuum, mortificasti libidines, procaces meretricis oculos aversatus deseruisti, membra tua arma sunt castimoniæ. Contra autem, si oculus tuus vidit mulierem ad concupiscendum eam, aperuisti vulnus, impressisti telum corpori tuo, membra tua arma peccati sunt. Vidisti possessionem pupillorum, et paternis eos expulisti sedibus, transtulisti terminos quos posuerunt patres tui, membra tua arma iniquitatis sunt. Affectus igitur, non caro auctor est culpæ, caro autem voluntatis ministra. Non ergo vendat nos voluntas nostra.

XI. Clamat Apostolus : « Nescitis quoniam cui exhibuis» tis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obedis» tis, sive peccati in mortem, sive obeditionis in justi» tiam [1] ? » Ergo si aut peccato servimus, aut justitiæ, consideremus in qua parte servitus tolerabilior, fructus uberior. Sed qui potest esse fructus in morte? Peccati enim stipendium mors; et ideo nullus in eo fructus est, sed pudoris dispendium; cum ea quæ gessimus, erubescimus. Servire autem justitiæ libertas est. « Qui enim vocatus est » in Domino servus, libertus est Domini. Similiter qui li» ber vocatus est, servus est Christi [2]. » Utraque conditio optima, esse sub Christo, sub quo et pretiosa servitus, et gloriosa libertas. Pretiosa servitus quasi tanti sanguinis pretio comparata : gloriosa autem libertas quam nulla servitus culpæ, nulla peccatorum vincula constringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui servitutis addicunt.

XII. Disce humilitatem, o homo. Apostolici vim cognosce magisterii. Si servum te dicas, libertus es : si liberum te jactes, servus es. Nam et ille qui quasi servus redemptus est, libertatem habet : et iste qui quasi liber vocatus est, bonum est illi ut servum Christi se esse cognos-

[1] Rom. VI, 16. — [2] 1 Cor. VII, 22.

cat, sub quo servitus tuta est, et libertas secura. Quis quasi idiotam Paulum vel in ipso jure asserit? Scivit enim discernere inter libertum, et liberum; et ideo non perfunctorie sed proprie dixit: « Qui enim vocatus est in Domino servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. » Revera enim omnes Christi liberti sumus, nemo liber. Omnes enim in servitute generati. Quid servili conditioni arrogantiam libertatis assumis? Quid titulos nobilitatis usurpas, servilis hæreditas? Nescis quod te Adæ atque Evæ culpa mancipaverit servituti. Nescis quod redemerit te Christus, non emerit. « Non auro, non argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine Agni[1], » clamat apostolus Petrus. Ergo redemptus a Domino es. Servus es qui creatus es, servus es qui redemptus es, et quasi Domino servitutem debes, et quasi Redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem sub Christo, quam libertatem esse. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præstantior est, ad gratiam par, adversus lapsum cautior, adversus superbiam tectior. Ita libertatem accepisti, ut meminisse manumissoris tui debeas (23), ut patrono tuo noveris legitimum obsequium deferendum, ne ab ingrato revocetur libertas. Quid te beatius, qui sub Domino regnas, et sub patrono militas?

[1] 1 Petr. 1, 18, 19.

CAPUT IV.

Quantum Deus homini concesserit, cum ei Legem dedit, et gratiam adjunxit. Ubi solvuntur duæ quæstiones: Quomodo bona sit lex, quæ mortem operetur; Et quomodo quæ mortem operetur, mors nobis non sit?

XIII. Quid autem est quod tibi non contulit Dominus? Legem dedit, peccatum prodidit, adjunxit gratiam. Lex enim peccatum denuntiavit: sed in conditione lubrica penitus cohibere non potuit. Cognovi enim peccatum quod nesciebam. Cognovi concupiscentiam esse peccatum; et hac occasione cognitionis, peccati æra cumulata sunt; quia peccatum quod ante per ignorantiam meam mortuum videbatur, in me revixit: ego autem mortuus sum peccati vulnere; quia cognitio culpæ quæ mihi profutura videbatur, hæc nocuit, ut scirem quod vitare non poteram. Peccatum enim prodidit, et per bonum denuntiationis suæ peccati ipsius acerbavit invidiam. Itaque supra modum factum est peccatum mihi; quia cumulatum est denuntiatione mandati. Crescit enim culpa, cum proditur, nec cavetur. Quomodo ergo bonum mandatum, quod mihi mors est? Aut quomodo non est mihi mors, quod per bonum significationis suæ demonstrando peccatum, operatum est in me mortem? Nam certum est quod mors mihi accessit, dum quod facio agnosco peccatum, sicut ipse Dominus ait: « Si non venissem, et locutus fuissem his, » peccatum non haberent[1]. »

XIV. Quid miraris igitur si Lex quibusdam morti sit,

[1] Joan. xv, 22.

cum morti sit et Domini salutaris adventus, per quem redempti sumus? Infidelis enim mortem sibi quærit ex gratia: manet autem mandati gratia. Etenim sicut cognitio venenatorum poculorum consummatur ad disciplinam medicinæ: sic divinum mandatum ad vitam æternam. Sicut autem ei qui male utitur noxiis potionibus, cognitio earum in malum vertitur et periculum; et quo magis venena cognoverit, hoc se intelligit amplius periclitari: sic forma mandat iis qui Legem male interpretantur, vel demonstrata atque interdicta peccata vitare non possunt, mortis auctor est. Sicut ergo bonum est antidotum, etiamsi imprudenti aut intemperanti non bonum: sic bonum mandatum, etiamsi intemperanti non bonum est. Ergo bonum mandatum, quod alicui mors est. Responsum igitur habe primæ propositioni: quia potest esse bonum mandatum, quod mihi mors est; bonum per naturam salutaris præcepti; mors per intemperantiam carnis.

XV. Et quia diximus esse bonum mandatum quod mihi mors est, nunc discutiamus quomodo non sit mihi mors, quod per bonum licet, tamen mihi operatum est mortem. Sic enim proposuit Apostolus: « Quod ergo bonum est, » mihi mors est. Absit. Sed peccatum, ut appareat pecca- » tum, per bonum mihi operatum est mortem[1]. » Itaque spectemus singula. Mandatum utique Legis est: lex autem spiritalis est, cujus gratiam video, pulchritudinem laudo, formam prædico, præceptum admiror: sed quia carnalis sum ego venumdatus sub peccato, trahor invitus ad culpam. Etenim quasi servo culpa dominatur. Itaque odi crimen, et facio. Mens odit, caro concupiscit; ego tamen in utraque, qui Legi mente consentio, et carne quod nolo, hoc ago. Bonum ergo mandatum cui consentio; et mens bona quæ quod bonum est, elegit. Bona ad judicandum,

[1] Rom. VII, 13.

sed infirma plerumque ad resistendum; quia repugnat ei corporis appetentia, et captivam eam trahit ad erroris illecebras.

XVI. In quo periculo unum est remedium, ut quem Lex liberare non potuit, liberet Dei gratia. Sic enim scriptum est: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mor-» tis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum » nostrum[1]. » Itaque fit ut licet peccatum quod latebat, id est, concupiscentia mea quam non putabam esse peccatum, mortem mihi operata sit, dum proditur, et supra modum facta sit ipsum peccatum (erat enim peccatum etsi nesciebatur, sed cognitione coacervatum est, et quasi incrementum erroris assumpsit, atque in naturam delicti cessit forma mandati) mihi tamen mors non sit, cui promptum est ad Christum confugere, per quem solvimur omni mortis periculo. Absoluta igitur etiam secunda est propositio, quia mandatum mihi Legis mors non est, etsi mortem operetur. Quod enim conturbamur, fragilitatis est: quod evadimus, Christi.

CAPUT V.

Qua ratione Lex non sufficerit: sed necessaria fuerit gratia per mortem Christi donata; cum quo nos etiam mori, resurgere, et versari debeamus?

XVII. Ergo ut ad exordia sermonis hujus revertamur, mens bona est quæ habet tractationem rationis, et intendit sapientiæ disciplinis: sed gravis lucta est ei cum mortis corpore, et plerumque rationem mentis vincit carnis ille-

[1] Rom. xxiv, 25.

cebra. Et ideo Dominus primo legem dedit, cui mens hominis sese ad obtemperandum dedit, et ei servire cœpit, ut esset subdita : sed caro subjecta non erat; quia sapientia carnis non est Legi subdita, et præceptis ejus repugnabat. Non enim poterat virtuti obedire, cupiditatibus dedita, et lenociniis carnalibus implicata. Ideo laborandum est, ut teneamus Dei gratiam. Mens itaque bona, si rationi intendat : sed parum perfecta, nisi habeat gubernacula Christi. Venit enim Dominus Jesus, qui nostras passiones cruci suæ affigeret, peccata donaret : in cujus morte justificati sumus; ut totus mundus ejus mundaretur sanguine. Denique in morte ipsius baptizati sumus.

XVIII. Si igitur in illius morte dimittuntur nobis peccata, etiam peccatorum nobis passiones in illius morte moriantur, illius crucis clavis affixæ teneantur. Si in illius morte mortui sumus, quid iterum tanquam viventes ad ea quæ sunt mundana revocamur? Quid nobis cum elementis hujus mundi? Quid cum cupiditatibus? Quid cum luxuria atque lascivia quibus cum Christo mortui sumus? Quod si simus in Christo mortui, in Christo resurreximus : cum Christo igitur versemur : cum Christo superiora quæ sunt, non quæ corruptibilia et terrena quæramus. Christus resurgens a mortuis veterem hominem affixum cruci reliquit, novum resuscitavit. Christus ideo mortuus est, ut et nos peccato moreremur, Deo resurgeremus. Mortua est caro nostra, quid iterum peccato reviviscit? Quid iterum peccato obedit? Quid iterum peccatum regnat in mortuis, cum mors finis peccati sit? Mortui sumus carne, renovati sumus Spiritu. Spiritu ambulemus, qui Spiritum Christi accepimus. Si autem Spiritus Christi in nobis, ergo sit nobis caro mortua propter peccatum : Spiritus vero vivat propter justificationem.

XIX. Sic quod erat impossibile Legi, solutum est, si in

spiritu ambulemus, si passiones sepelivimus, si crucem hujus corporis non resolvamus, si chirographum peccati, quod deletum est in cruce Christi, non rescribamus, si veteris hominis amictum, quem exuimus, non induamus. Scriptum est enim in Canticis : « Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos[1]? » Mortificata igitur nobis sunt corporis membra, cur ejus pullulant vitia? Ideo Lex non prævaluit, quia carnem non mortificavit : ideo quasi umbra præteriit, quia non coloravit : ideo etiam obumbravit nos a Sole justitiæ, quia coacervavit crimina. Ergo et obfuit.

CAPUT VI.

Promulgatæ Legis fructus esse peccati confessionem, ac humilitatem, imo et gratiam ipsam, et charitatis pignus : quibus subjungitur ad gratitudinis officia exhortatio, cum beneficiorum homini concessorum enumeratione.

XX. Quid igitur opus fuit ut Lex promulgaretur, si profutura non erat? Habebamus jam legem naturæ; erat enim unusquisque sibi lex, qui opus legis scriptum habebat in corde suo. Illam non tenuimus : cur addebatur et altera, in cujus operibus caro non posset justificari? Accessit vinculum, non solutio : addita est peccatorum agnitio, non remissio. Peccavimus omnes qui poteramus excusationem prætendere per ignorantiam : os obstructum est omnibus.

XXI. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabam : cœpi delictum meum cognoscere, et injustitiam

1 Cant. v, 3.

meam non operire : cœpi pronuntiare adversus me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietates cordis mei. Sed et illud mihi prodest, quod non justificamur ex operibus legis. Non habeo igitur unde gloriari in operibus meis possim, non habeo unde me jactem; et ideo gloriabor in Christo. Non gloriabor quia justus sum : sed gloriabor quia redemptus sum. Gloriabor, non quia vacuus peccatis sum, sed quia mihi remissa sunt peccata. Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quisquam, sed quia pro me advocatus apud Patrem Christus est : sed quia pro me Christi sanguis effusus est. Facta est mihi culpa mea merces redemptionis, per quam mihi Christus advenit. Propter me Christus mortem gustavit. Fructuosior culpa, quam innocentia. Innocentia arrogantem me fecerat, culpa subjectum reddidit.

XXII. Habes igitur quibus latio profuit tibi Legis. Sed dicis quia per Legem superabundavit peccatum. Sed ubi superabundavit peccatum, superabundavit et gratia. Mortuus es peccato, homo : ergo Lex jam non obest. Resurgis per gratiam : ergo Lex profuit; quia acquisivit gratiam. Accepisti etiam pignus Christi charitatis; quoniam qui pro te mortuus est, advocatus est tibi, et sanguinis sui mercedem reservat, et qui peccatorem reconciliavit Patri, multo magis commendat innocentem, et tuetur subditum, qui ascivit noxium.

XXIII. Tanti igitur beneficii debitor non rependes obsequium? Hæredem te fecit, cohæredem te fecit : hæredem Dei, cohæredem Christi : spiritum tibi adoptionis infudit. Numera hæc, et adjunge non tam ad debiti nexum, quam ad muneris accepti conservationem. Cohæres Christi es, si compatiare, si commoriare, si consepeliare cum Christo. Suscipe passiones ejus, ut supra passiones cum eodem esse merearis. Vide quomodo tibi peccata superiora dona-

vit; ut nihil faceret obesse, quod peccasti. Vide quomodo te hortatur, ne amittas quod accepisti. Brevis hujus laboris est meta, et corona fructus perpetui : tolerabilis passio, merces inæstimabilis. Quid enim te angit? An ignobilitatis abjectio? Sed erit tibi in futurum gloriosa nobilitas devotionis ac fidei. Num census tenuior, victus augustior? Sed erunt tibi divitiæ remunerationis æternæ, in quibus rei ullius egere non possis. Num amissio filiorum? Recipies perpetuos, quos susceperas temporales, et dicetur de te : « Beatus qui habet semen in Sion, et domesticos in Jeru- » salem[1]. » Indignæ, inquit, passiones sunt hujus temporis » ad futuram gloriam[2], » Scriptura tibi dicit.

XXIV. Adde quia vita beata his adversis sæcularium molestiarum aut passionum corporalium non minuitur, sed magis probatur. Adde quod vel patrimonii damna non sentit, vel necessitudinum forti mente abscondit dispendia, absorbet dolorem. Adde quia nescit naufragia, qui semper in portu tranquillitatis est. Quid illud, quod labor tibi communis est cum omni creatura; quia propter te mundus ipse servitutem tolerat corruptionis; quia cum sanctis tibi laboris hujus et expectationis commune consortium est? Sol occasum suum recognoscit, luna defectum, errorem stellarum lumina, dum totius corporis nostri expectatur redemptio.

XXV. Sed vereris dubios vitæ anfractus, et adversarii insidias, cum habeas auxilium Dei, habeas tantam ejus dignationem, ut Filio proprio pro te non pepercerit[3]. Pulchro verbo usa est Scriptura, ut Dei Patris erga te pium propositum declararet, qui Filium morti obtulit. Et Filius mortis acerbitatem sentire non potuit. Quod in Patre fuit, nihil sibi ipse reliquit : totum pro te obtulit : quod in plenitudine Divinitatis, nihil ipse amisit, et te redemit. Con-

[1] Isai. xxxi, 98. — [2] Rom. viii, 18. — [3] Ibid. 32.

sidera affectum patrium. Quod pietatis est, quasi morituri Filii suscepit periculum, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit Domino studium tuæ salutis, ut propemodum de suo periclitaretur, dum te lucraretur. Ille propter te dispendia nostra suscepit, ut te divinis insereret, cœlestibus consecraret. Mire etiam addidit : « Pro nobis omnibus tradidit » illum[1]; » ut ostenderet quod ita omnes diligat, ut dilectissimum sibi Filium pro singulis traderet. Pro quibus igitur quod super omnia est dedit, potest fieri ut non in illo universa donaverit? Nihil enim excepit, qui omnium concessit auctorem.

XXVI. Nihil est igitur quod negari posse nobis vereamur : nihil est in quo de munificentiæ divinæ diffidere perseverantia debeamus, cujus fuit tam diuturna et jugis ubertas; ut primo prædestinaret, deinde vocaret; et quos vocaret, hos et justificaret; et quos justificaret, hos et clarificaret. Poterit deserere quos tantis beneficiis suis usque ad præmia prosecutus est? Inter tot beneficia Dei num metuendæ sunt aliquæ accusatoris insidiæ? Sed quis audeat accusare quos electos divino cernit judicio? Num Deus Pater ipse qui contulit, potest dona sua rescindere; et quos adoptione suscepit, eos a paterni affectus gratia relegare? Sed metus est ne judex severior sit. Considera quem judicem habeas. Nempe Christo dedit Pater omne judicium. Poterit te ergo ille damnare, quem redemit a morte, pro quo se obtulit, cujus vitam suæ mortis mercedem esse cognoscit? Nonne dicet : « Quæ utilitas in sanguine meo[2], » si damno quem ipse salvavi? Deinde consideras judicem, non consideras advocatum. Potest iste sæviorem ferre sententiam, qui interpellare non desinit, ut paternæ reconciliationis in nos conferatur gratia?

[1] Rom. VIII, 32. — [2] Psal. XXIX, 10.

CAPUT VII.

Eam in nobis debere esse charitatem, ut nullis adversis a Christo separemur, cum illis non minuatur beata vita: beatam enim vitam reperiri in hominibus, in quibus fuerit vita perfecta; et in quo hæc consistat. Denique virum perfectum supra casus omnes ac ærumnas esse positum.

XXVII. Sed etsi qua imminerent gravia, nequaquam nos a Christo separare deberent. Cur nos pro illo non etiam dura et acerba toleremus, qui pro nobis tam indigna suscepit? Ideoque debet in nobis esse charitas, ut nullis periculis revocemur a Christo. Scriptum est enim: « Aqua » multa excludere non poterit charitatem, et flumina non » concludent eam[1]; » Quia torrentem transit anima diligentis. Nulla tempesta, nullum psofundum periculum, nullus terror mortis aut pœnæ vim charitatis imminuit. In his enim probamur, in his beata vita est, etiamsi multis periculis inundetur.

XXVIII. Non enim frangitur sapiens doloribus corporis, nec vexatur incommodis (24): sed etiam in erumnis beatus manet. Neque enim adversa corporis vitæ beatæ munus imminuunt, neque de ejus suavitate aliquid delibant, quia non in delectatione corporis vitæ beatitudo est: sed in conscientia pura ab omni labe peccati, et in ejus mente, qui cognoscit quia quod bonum est, hoc delectat, etiamsi asperum sit; quod autem indecorum, etiamsi suave, non mulcet. Ergo causa bene vivendi, non delectatio corpora-

[1] Cant. VIII, 7.

lis, sed mentis prudentia est: non caro quæ subjecta est passioni, sed mens quæ judicat quia nihil melius delectat, quam consiliorum honestas, et operum pulchritudo. Ea igitur beatæ interpres est vitæ. Melior est enim prudentia vel ratio arbitra passionis, quam passio: præstantiusque quod judicat, quam quod judicio subjectum est. Neque enim fieri potest, ut ratione sit melius, quod est irrationabile. Habet ergo in se remunerationem suam qui sequitur Jesum, et in suo affectu præmium et gratiam: etiamsi dura sustineat, beatus tamen est suis moribus, beatus ipsis periculis, sicut Dominus definivit » dicens: « Beati qui persecutionem patiuntur propter jus» titiam[1]. »

XXIX. Est ergo beata vita in hominibus, sed in his scilicet in quibus fuerit perfecta vita. Perfecta autem vita non sensibilis ista, sed illa rationabilis secundum tractationem rationis, et mentis vivacitatem: in quo non est portio hominis, sed perfectio quæ non tam est in conditione hominis, quam in operatione. Ea enim beatum facit. Huic igitur viro quid est bonum, nisi ipse sibi quod habet, et adest ei hoc bonum, et causa ei erit futurorum bonorum? De hoc bono dixit Salomon: « Bibe aquam de tuis » vasis, et de puteorum tuorum fontibus. Superfluant tibi » aquæ de tuo fonte: in tuas autem plateas discurrant. » Sint tibi soli constitutæ, et nemo alienus particeps sit » tibi. Fons aquæ tuæ sit tibi proprius[2]. » Utere igitur interno bono tuo.

XXX. Testimonium autem boni hujus maximum, quoniam qui habet, alia non requirit. Quid enim requirat, qui inferiora despicit? Præstantissimo autem inhæreat, sicut scriptum est: « Cervus amicitiæ, et pullus gratiarum » confabuletur tibi[3]. » Amicitia autem præcedat te, et una

[1] Matth. v, 10. — [2] Prov. v, 15-18. — [3] Ibid. 19.

sit tecum in omni tempore. Bona enim virtutum amicitia, et summi boni charitas. Nihil itaque aliud quærit perfectus ille, nisi solum et præclarum bonum. Unde et dicit: « Unam petii a Domino, hanc requiram; ut inhabitem in » domo Domini omnes dies vitæ meæ, et videam delecta» tionem Domini[1]. » Neque vero eum tanquam angustum inopemque fastidias, quia unius boni velut solitaria societate contentus sit. Hujus enim amicitia circumdatus, plurimus erit. Abundat enim hujusmodi viro ad beatitudinem et ad possessionem boni; et ideo nihil aliud desiderat. Nihil enim quasi novum expectat, qui omnia habet. Nihil est enim boni quod non habeat: nec superfluis delectatur, sed necessariis, et eo ipso necessario quod non sibi, sed carni adhærenti sibi necessarium sit: idque indulget quod ab interioris hominis proposito non discrepet, quod faciat utrumque unum, et reconciliet interiorem juxta hominem atque exteriorem Deo, ut fiat in utroque unus spiritus.

XXXI. Hujus igitur propositi vir nec dispendiis minuitur, nec adversis frangitur, nec repagulis inhibetur, nec suorum amissionibus mœstificatur. Ad cujus informationem dicit Apostolus: « Nolumus autem ignorare vos, fra» tres, de dormientibus; ut non tristes sitis sicut et cæteri » qui spem non habent[2]. » Solatus enim se resurrectionis fide, et futuræ remunerationis gratia, nec recipit ea mente mœstitiam, quæ adhæret Deo, et divinæ præstantiæ voluptate lætatur. Qui autem contristatur his, non secundum Deum contristatur. Quod autem non secundum Deum, hoc plenum stultitiæ. A perfecto igitur abest hujus mundi tristitia quæ non secundum Deum, et omnis sollicitudo corporalis ærumnæ. Hujusmodi enim inductioni mentis atque substantiæ non annumeratur habitudo corporis, et

[1] Psal. xxvi, 4. — [2] I Thess. iv, 12.

quidam exterioris usus naturæ, cum simul adversus delicias corporis, fragilitatemque ipsam naturæ, orbitates, dispendia, contumelias invictus animus uniformem debeat servare constantiam; ut corpus ipsum scindat, sensusque exuat carnis, qui beatitudinis palmam tenere desiderat, cujus fructus non in unius portione sit, sed in plurimarum, et, si fieri potest, in omnium sit virtutum consortio.

XXXII. Nescit igitur perfectus incommoda hujus corporis, aut adversa mundi, neque sentit, qui alienum ab hujusmodi metu ne occidant, animum gerit. Non enim vita perfectior, si his careat, definitur: sed si ista contemnat. Nam si ita definiretur, ut ea esset beata vita, quæ ab hujusmodi casibus expers vacuaque reperiri posset, utique his accedentibus non posset beatus aliquis definiri. Ea igitur sequestrata sunt, et hoc solum in æstimatione beatæ vitæ est requisitum, ut non in aliis, sed in possessione veri et boni, ejus definitio teneretur; quoniam qui id habet, despuit cætera, nec requirit.

CAPUT VIII.

Sapientem ita delectari sanitate corporis aut liberis, ut si illa amittat, non ideo minus beatum se putet; cum præter summum bonum nihil cupiat. Eumdem ergo suam ac suorum captivitatem, infirmates corporeas, ac cætera adversa non formidare, quod nec illis beatitudini quidquam adimatur, nec adjiciatur prosperis.

XXXIII. Quæro nunc utrum sapiens delectetur sanitate corporis? Negare non possumus quod delectetur se-

cundum naturam, et libentius accipiat non dolere aliquid, quam dolere; nisi forte pro Christo pro quo, si causa poscat, et debilitatem corporis prompte accipiat, et totum corpus suum morti offerat. Idem tamen etiam præter causam fidei atque justitiæ, si desit sanitas, non afficiatur animo, neque frangatur dolore corporis, qui se potest virtutum perfectione solari.

XXXIV. Quæro etiam utrum delectetur liberis? Quis istud abnuat? Neque enim durus et ferreus, sed perfectus quæritur. Tamen et si amittat liberos, non ideo minus beatus, qui non ideo minus perfectus. Quod enim perfectum, beatum. Quinetiam si adversa toleret, quam si secundis affluat, magis solet hujusmodi videri perfectus: quamvis neque si desint, neque si adsint externa commoda, aut læta corporis, decedere quidquam virtuti soleat, vel accedere. Sed plerisque tam laudi fuit tolerasse adversa fortiter, quam non incidisse. Verum hæc specie æstimantur, non pondere.

XXXV. Illud profundum, virum justum nihil velle, nisi illud solum et præclarum bonum, huic soli intendere, hoc unum in bonis ducere: non aliud cum illo, sed solum ipsum semper desiderare, hoc delectari; cui si aliud adjungatur quod delectet eum, ut est filiorum suavitas, non illud amittitur, sed istud adjungitur. Non enim minuunt accedentia beatitudinem, quæ augere non possunt; quia plenum illud et inviolabile manet, in quod anima sese induit, et cui se inseruit et infudit. Manet semper inter adversa et delectabilia perfecta virtus; neque adversa de perfectione ejus quidquam minuunt, neque delectabilia adjungunt perfectioni. Quid enim est quod is qui ad summum ascendit, aut damni de caducis sentiat, aut commoditatis?

XXXVI. Neque vero, quod gravissimum apud plerosque habetur, se miserum putabit, si in captivitatem vel

ipse veniat, vel ejus filii. Non enim intolerabiliter feret quod habet natura, vel quod videtur Domino. Denique justus dixit: « Bonum verbum quod locutus est Dominus. » Et dixit : « Fiat pax et fides in diebus meis[1]. » Non utique justus iste Ezechias in filios deflexisse ærumnam captivitatis gratulabatur : sed voluntati Domini obviare non poterat; et ideo mandata ejus æquanimiter suscipiebat ut servulus. Accedit illud, quod æstimare poterat posse et in captivitate meritum eminere virtutis. Neque enim minus beatus Hieremias in captivitate, minus etiam Daniel, minus Esdras, minus beati Ananias, Azarias, et Misaël, quam si in captivitatem non incidissent, cum ideo in captivitatem ducti sint, ut populo et præsentia in captivitate solatia, et spem evadendæ captivitatis afferrent. Perfecti enim est viri communitatem naturæ sustentare animi virtute et ad meliora adducere; nec succumbere iis quæ plerisque terribilia et formidolosa videntur : sed quasi fortem militem gravissimorum casuum sustinere incursus, conflictus subire; et quasi providum gubernatorem navem in tempestate regere, atque occurrendo insurgentibus fluctibus, magis vitare naufragium sulcando undas, quam declinando. Non iste in persecutione pavidus, non in tormentis mollior, ne torquentem exasperet : sed quasi athleta fortis, qui repercutiat verberantem si non cædis, certe sermonis flagello; qui metuenda multis tormenta despiciat dicens : « Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum[2]; » Qui cum gravissimo licet dolore luctetur, nec se miserabilem præbeat; sed ostendat tanquam in laterna lumen, etiam inter asperas procellas et gravissimos flatus suam lucere, nec extingui posse animi virtutem. Non iste in suorum injuriis mollis, nec de sepulcro sollicitus sui corporis, cui

[1] 4 Reg. xx, 19. — [2] Psal. lxiii, 8.

sciat cœlum deberi : non in captivitate civicæ plebis abjectior; sed sicut judex severus, infidelium perfidiam erroresque condemnans, ut Daniel qui sacerdotum furta prodebat, et superstitiones eorum redarguebat, ostendens nulla veritate subnixas, sed fraudibus adumbratas. Talis vir postremo est perfectus, qui omnes velit bene agere, nihilque cuiquam accidere mali; et si præter voluntatem ejus acciderit, ipse tamen de propria beatitudine nihil amittat.

XXXVII. Sed forte aliquis putet ægritudinem atque imbecillitatem corporis impedimento esse ad perfectionis munus implendum; eo quod non possint ad opera manuum ulla factaque procedere. Verum ea sibi justus impedimento esse non sentiet : imo etiam eum qui ea miserabiliter defleat, corripiet, et quasi ignavum arguet, quod plus in corporis usu, quam in animi virtute constituat : quod ea quibus serviat, desideret, cum habeat quod aliis magis possit jubere : quod in paupertate ingemiscat, qui possit supra mundi opes esse ; fideli enim totus mundus divitiarum est : quod ignobilitatem defleat, qui debeat despicere regias potestates, divitibus et potentibus imperare. Hæc enim vita justi, qui etiam quas habeat facultates, communes æstimare debeat ; imo etiam inopibus dividere, dispensare pauperibus, recidere voluptates proprias, tenuare sumptum, adhibere parcimoniam temperantiæ, sobrietatem tenere in prosperis, patientiam in adversis, in dolore tolerantiam, magnanimitatem in periculis, sanitatis perpetuæ vota nescire, mortis imminentis terrore non concuti, neque eum præstantiorem putare, qui secundum naturam liberi, propinqui, salubritas, lætitia, affluentia redundaverint, quam cui illa defuerint, neque externis sæculi, sed virtutis domesticis merita pensare.

XXXVIII. Illam quoque formam justi esse quis abnuat ;

ut nihil metuat, nihil reformidet, nisi virtutis dispendia, aliorumque vanas formidines comprimat, quas habeant de periculorum sollicitudine, mortis timore, corporis infirmitate ; ut doceat dissolvi corpore, et esse cum Christo multo melius ; ut ostendat quia operationes non impediuntur debilitatibus corporis, sed augentur ; neque splendore generis, aut propinquorum subsidiis, aut opibus, sed bono commendantur affectu. Neque enim minus beatus Elias quam Moyses ; cum alter cibi indigus, melotide vili, sine filiis, sine sumptu, sine comite : alter populi ductor, lætus sobole, succinctus potentia, diverso genere meritum æquale fundaverint, sicut in Evangelio declaratum est, quando cum Domino Jesu in resurrectionis gloria refulserunt [1]. Videtur enim parem his quasi paribus gloriæ suæ testibus dedisse mercedem. Nec minus beatus Elisæus quam David, cum alter regibus subditus, alter regali potestate præditus, propheticæ sanctificationis haud disparem sint adepti gratiam.

XXXIX. Quid enim deest ei qui illud bonum possidet, et habet sibi semper comitem sociamque virtutem ? In quo statu non potentissimus ? In qua paupertate non dives ? In qua generis ignobilitate non clarus ? In quo otio non laboriosus ? In qua debilitate non vegetus ? In qua infirmitate non fortis ? In qua somni quiete feriatus quem etiam quiescentem virtus propria non relinquit ? In qua solitudine non stipatus, quem vita beata circumdat, quem vestit gratia, quem gloriæ amictus illustrat ? Non minus etiam otiosus, quam cum operatur, beatus ; nec minus dormiens, quam vigilans, gloriosus ; quia non minus dormiens, quam cum vigilat, incolumis et sanus est. Quando autem feriatus videri potest, cujus mens semper operatur ? Quando autem solus qui cum illo semper bono est, de quo ait Pro-

[1] Matth. XVII, 3.

pheta : « Replebimur in bonis domus tuæ[1] ? » Quando abjectus, cujus conversatio est in cœlo ? Quando non decorus, qui ad illius decoris, et solius boni se conformat similitudinem ; qui etiamsi membris solutus sit, tamen mente se erigat ? Et tanquam ille qui cithara canere solitus, si eam dissipatam, resolutis nervis, et confractam viderit, et usum ejus interruptum, abjiciat eam, atque ejus numeros non requirat, sed voce ipse se mulceat : ita et iste citharam corporis sui otiosam jacere patietur, corde se oblectabit, bonæ conscientiæ recordatione mulcebit, divinis oraculis et scriptis propheticis alleviabit, suave illud et jucundum animo tenens, mente complectens ; cui nihil triste possit accidere, cum semper ei divinæ præsentiæ aspiret gratia, et ipse sibi adsit summa animi tranquillitate perfusus.

[1] Psal. LXIV, 5.

LIBER II.

CAPUT I.

Facta transitione a superiori ad hunc librum, ostendit sanctum Jacob etiam in exilio fuisse beatum: ac beatitudinis definitionem eidem apprime convenire demonstrat.

I. Superiore libro de virtutum præceptis disputavimus: sequenti clarorum virorum utamur exemplis, qui in summis periculis positi, beatitudinem vitæ non amiserunt, sed potius acquisierunt. Annon beatus Jacob etiam cum patriam relinqueret? Imo plane beatus, qui dura exilii suscepit, ut fratris mitigaret iracundiam. Nam si beatus est qui peccatum declinat, utique negari beatus esse non potest, qui alterius culpam levat, crimen avertit. Paratum itaque parricidium declinavit exilio voluntario [1], eoque facto, sibi salutem quæsivit, fratri innocentiam donavit. Merito itaque eum divina ubique comitata est gratia, ut et cum dormiret [2], beatæ vitæ munus acquireret. Videbat enim futurorum mysteria, et divina audiebat oracula. Bonus in somno operarius, et in paupertate dives, qui mercenariæ vitæ munere, et patrimonium et conjugium eodem paravit officio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius certavit muneribus et obsequiis [3]; ut indignationem omnem excluderet, dolorem offensionis averteret, ostendens se minorem exilio non fuisse, qui posset largiri quæ non acceperat.

II. Sed nimis ad inferiora propero, et utiliora trans-

[1] Gen. xxviii, 5. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. xxvii, 15, et segq.

curro, cum prius definiendum sit quid sit beatus. Scriptum est enim : « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit [1]. » Hoc Scriptura significante cum beatum esse, qui se a perfidorum consortio temperaverit (ea est enim impietas auctorem vitæ et parentem quemdam salutis non recognoscere, si vel in peccato manserit, vel in luxuria atque lascivia perseveraverit) ipsum quoque in lege Domini die ac nocte meditantem fore tanquam lignum quod dabit fructum in tempore suo [2]. Superiora merita sunt præmiorum, hoc meritorum præmium.

III. Quid horum quæ ad meritum beatitudinis spectant, defuit sancto Jacob, qui tantum abfuit ab impiorum consortiis, ut ex eo fidelis populus nomen acciperet, Israël dictus [3]; eo quod Deum mentis internæ oculis intueretur, peccati abstinens, a luxuriæ omnis ebrietate sobrius, ut dura laborum absorbuerit, otii secura neglexerit? Nonne pulchre et vere de hoc dictum est, quod et hic fructum dabit in tempore suo, de quo scriptum est : « Ecce odor filii mei tanquam odor agri pleni [4]. » Erat enim perfectus in omni flore virtutum, et sacræ benedictionis atque cœlestis beatitudinis redolebat gratiam. Ipse est enim ager quem benedixit Dominus : non iste terrenus, aut horridus sylvis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut jejunus frumentis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea saxosus, aut hiulcus et aridus siccitate, aut sanguine madidus, aut sentibus incultus et spinis : sed ille ager de quo dicit Ecclesia in Canticis : « Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, in virtutibus et fortitudinibus agri [5]. » Hic namque est ager, de quo et Dominus ait : « Et species agri mecum est [6]. » In hoc agro uva illa reperitur, quæ ex-

[1] Psal. I, 1. — [2] Ibid. 2 et 3. — [3] Gen. XXXII, 28. — [4] Id. XXVII, 27. — [5] Cant. II, 7. — [6] Psal. XLIX, 11.

pressa sanguinem fudit, et mundum diluit. In hoc agro est ficus illa sub qua sancti requiescent, spiritalis gratiæ suavitate recreati. In hoc agro est oliva illa fructifera, dominicæ fluens pacis unguentum. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus uno fidei munimine tegunt, et quodam fovent charitatis amplexu.

IV. Hos igitur fructus redolebat Jacob, qui Deum per pericula sequebatur, et tutum se ejus ubique deductione credebat. Nam licet dulcis et suavis odor sit agri, quia est odor naturæ; tamen in sancto Patriarcha virtutum spirabat gratia. Quam continens erat parcimonia, qui cibum sibi paratum non expetivit, sed petenti fratri sine dilatione concessit[1], a quo primatus benedictionis accepit? Quam pius erga parentes, ut præferri germano seniori materno affectu mereretur, et paternæ benedictionis munere sacraretur? Quam religiosus, ut fratrem recusaret lædere? Quam verecundus, ut patrem timeret fallere? Quam honorificus, ut matri non posset quod jubebatur negare?[2]

CAPUT II.

Excusat parentes beati Jacob, et eorum exemplo quemadmodum alii parentes sese erga liberos gerere debeant, docet. Tum cur idem Jacob vicerit, quæve mysteria illius benedictio contineat, aperit.

V. Sed nec parentes nobis inexcusati relinquendi sunt, quod juniorem filium seniori prætulerint. Simul cavendum, ne quis dum eorum intendit exemplo, iniquum inter filios habeat judicium; ut alterum diligendum putet, alterum

[1] Gen. xxv, 30, et seqq. — [2] Id. xxvii, 8, et seqq.

posthabendum. Hinc enim excitantur odia fraterna, et de vilis incremento pecuniæ facinus parricidale componitur. Eadem foveat prolem mensura pietatis. Esto tamen, ut aliquid sibi amplius circa blandiorem aut similiorem rapiat affectus, par debet circa omnes esse forma justitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur: plus autem adimitur ei, qui prælationis injustæ oneratur invidia. Minitabatur Esaü quod fratrem suum occideret[1], nec fraterna eum germanitas, nec parentum reverentia a parricidali furore revocabat; et dolebat sibi benedictionem esse præreptam, cujus utique dignum se mansuetudine debebat probare, non scelere.

VI. Sed et Rebecca non quasi filium filio, sed quasi justum præferebat injusto. Etenim apud matrem piam mysterium pignori præponderabat: illum non tam fratri præferebat, quam efferebat Domino, quem sciebat collatum sibi munus posse servare; in quo et alteri consulebat, quem divinæ subducebat offensæ; ne graviore implicaretur reatu, si acceptæ gratiam benedictionis amitteret.

VII. Accipe tamen bonum certamen inter parentes. Mater deferat affectum, pater judicium. Mater circa juniorem tenera pietate propendeat: pater circa seniorem naturæ honorificentiam servet. Hic magis honoret, illa plus diligat: dum singuli singulos foveant, non in unum uterque conspirent, defraudent alterum. Fiat æqualitas inter diversa certamina, et disparibus studiis par utrique ac æqualis parentum amor et gratia conferatur: compenset alter, quod alter imminuit. Sic pio affectu Isaac patriarcha et sancta Rebecca certabant, ut neutrum inferiorem facerent, sed utrumque æqualem.

VIII. Vicit tamen ille qui præferebatur oraculo; vicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiam. Dum alter

[1] Gen. xxvii, 41.

venatu aspero prædam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiam, hic teneræ mansuetudinis, atque pietatis pio patri dulces epulas ministravit. Plus placet in animis quidquid occurrerit, quam quidquid affectatum putaveris deferendum. Accessit ad oves Jacob[1], et attulit innocentiæ partus, vel sacræ prophetiæ munera; quia Patriarchæ cibum nullum credidit dulciorem esse, quam Christum, qui sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus ad victimam. Hunc vel publico parenti, vel populo, cujus typum gerebat, cibum utilem judicabat, quo futura erat remissio peccatorum.

IX. Ideo stolam accepit fratris sui, quia senili præstabat sapientia: ideo junior frater seniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc stolam Ecclesiæ typo Rebecca protulit, et dedit filio juniori stolam Veteris Testamenti, stolam propheticam et sacerdotalem, stolam illam regalem davidicam, stolam Salomonis, Ezechiæ, et Josiæ regum, et dedit populo christiano, qui uti amictu sciret accepto; quoniam populus Judæorum eam sine usu habebat, et proprios nesciebat ornatus. Jacebat hæc stola in umbra abjecta atque neglecta. Obscurabatur enim tenebrosa impietatis caligine, nec in angusto corde populi judaïci latius poterat explicari. Induit eam christianus populus, et refulsit: illuminavit eam suæ fidei claritate, et piorum luce factorum. Agnovit Isaac notum odorem generis sui, recognovit stolam Scripturæ veteris, sed vocem plebis veteris non recognovit; et ideo cognovit esse mutatam. Manet enim hodieque eadem stola, sed populi devotioris canora cœpit esse confessio, meritoque dixit: « Vox » quidem vox Jacob : manus autem manus Esaü. Et odo- » ratus est odorem vestimentorum ejus[2]. » Et fortasse illud est quia non operibus justificamur, sed fide; quoniam car-

[1] Gen. XXVII, 9, et seqq. — [2] Ibid. 22 et 27.

nalis infirmitas operibus impedimento est, sed fidei claritas factorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

CAPUT III.

Post benedictionem fratris junioris quare senior advenerit; et cum urgendo obtinuisset ut et ipse benediceretur, ad serviendum fratri fuerit damnatus? Ubi de servitute, ac vera libertate disputatur.

X. Celebrata benedictione, postea senior frater advenit[1]. Quo declaratur prius Ecclesiæ regnum, quam Synagogæ in prædestinatione delatum : sed subintrasse Synagogam, ut superabundaret peccatum ; et cum superabundasset peccatum, superabundaret et gratia : simul clareret impigrum militem regni cœlestis candidatum esse debere; ut præripiat benedictionem, et prærogativam suæ commendationis usurpet. Unde non est notatus a patre junior filius (25), sed laudatus, quod ait Isaac : « Frater tuus veniens cum dolo, accepit benedictionem tuam[2]. » Bonus enim dolus (26), ubi irreprehensibilis est rapina : irreprehensibilis autem rapina pietatis ; « Quia a diebus Joannis regnum cœlorum cogitur, et cogentes diripiunt illud[3]. » Festinantes autem Patres Pascha celebrabant, qui festinantes manducabant agnum, non demorantes ; et fratrem Benjamin sanctus Joseph piæ commento fraudis accersivit et tenuit[4].

XI. Et ipse tamen ut benediceretur cogendo elicuit et

[1] Gen. xxvii, 7. — [2] Ibid 35. — [3] Matth. xi, 12. — [4] Gen. xlii, 20, et xliv, 1.

impetravit [1] : sed eam benedictionem, quæ cum superiore congrueret et conveniret, ut serviret fratri suo. Etenim qui imperare non poterat, et alterum regere, servire debebat, ut a prudentiore regeretur. Neque enim fuit Patriarchæ sancti, ut filium suum degeneri conditioni servitutis addiceret : sed ut bonus pater, cum duos haberet filios, unum intemperantem, prudentem et sobrium alterum, quo utrique consuleret, intemperanti præfecit sobrium, et insipientem prudenti statuit obedire; quia insipiens non potest voluntarius virtutis esse discipulus, nec perseverare in studio, quia stultus sicut luna mutatur : meritoque ei libertatem proprii negavit arbitrii, ne velut navis in fluctibus sine gubernatore fluitaret : sed subdidit eum fratri, secundum quod scriptum est : « Servit enim imprudens pru» denti [2]. » Recte ergo eum subdidit; ut regentis, imperio suum melioraret affectum. Ideo ait : « Super gladium tuum » vives, et servies fratri tuo [3]. » Domina enim est pietas crudelitatis, et mansuetudo duris motibus præstat.

XII. Servit omnis qui auctoritatem puræ non habet conscientiæ : servit quicumque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore dejicitur. Servilis enim est omnis passio; quoniam qui facit peccatum, servus est peccati, et quod pejus est, multorum servus est : qui subjectus est vitiis, multis se dominis addixit, ut servitio ei exire vix liceat. At vero ille qui voluntatis suæ arbiter est, judex consilii, interpres arbitrii, qui coërcet corporeæ appetentiam passionis, qui ea quæ agit, bene agit, bene autem agens recte agit, et qui recte agit, inculpate et irreprehensibiliter agit, habens suorum actuum potestatem; is profecto liber est. Nam qui omnia prudenter agit, et ita vivit ut vult, is solus est liber. Non conditio fortuita servum facit, sed probrosa insipien-

[1] Gen. XXVII, 38, 39. — [2] Prov. XI, 29. — [3] Gen. XXVII, 34.

tia. Denique famulus prudens regit dominos stultos, et periti servi dominis fœnerabunt. Quid fœnerabunt? Non utique pecuniam, sed sapientiam, sicut et Lex dicit: « Fœnerabis gentibus multis: tu autem mutuum non accipies[1]. » Fœneravit enim Judæus proselyto divinæ legis oracula. Sed quia ipse Legis mysteria videre non potuit, et quæ habebat nescivit oracula, qui litteram fœnerabat gentibus, nunc ab his spiritalibus doctrinæ gratiam mutuatur: meritoque subjectus est servituti; quoniam qui mutuatur, servus est, quasi addictus fœnori creditoris: qui autem piæ doctrinæ fœnus impartit, is est princeps, sicut Lex dicit: « Princeps eris gentium multarum: tibi autem principes ex ipsis non erunt[2]. » Princeps enim est qui regit, qui et habet sapientiæ principatum, quem habuit populus Judæorum. Sed quoniam quod docebat, servare non potuit, debet discere, quod docere nescivit.

XIII. Hoc est igitur quod ait patriarcha Isaac: « Servies fratri tuo. Erit autem cum deposueris et solveris jugum illius a collo tuo[3], » significans duos futuros populos, unum ancillæ filium, alterum liberæ (servit enim littera, libera est gratia) eumque populum qui litteræ intendit, tandiu servum fore, quandiu spiritalis doctrinæ sequatur interpretem. Tunc quoque illud futurum est, quod Apostolus ait: « Ut reliquiæ salvæ fiant secundum electionem gratiæ[4]. » Servies ergo fratri tuo: sed tunc senties servitutis profectum, cum voluntarius potius, quam coactus obedire cœperis fratri.

[1] Deut. xv, 6. — [2] Ibid. — [3] Gen. xxvii, 40. — [4] Rom. ix, 27.

CAPUT IV.

Fratri necem minitatur Esaü, qua occasione placandæ invidiæ præcepta proponuntur. Ad Labanum profectus Jacob, in via Angelorum recreatur apparitione, ac postea bonis amplificatur.

XIV. Hinc orta est invidia, et minabatur Esaü quod post obitum patris fratrem occideret. Sed si id acciderit, discamus a Rebecca quemadmodum providendum sit, ne invidia iracundiam excitet, iracundia in parricidium prorūat. Veniat Rebecca, hoc est, inducatur patientia, bona custos innocentiæ, suadeat ut iræ locum demus. Concedamus aliquo longius, donec tempore indignatio molliatur, offensionis obrepat oblivio. Itaque patientia nec exilium reformidat, sed impigre suscipit : non tam ut periculum salutis, quam ut incentivum sceleris declinetur. Mater quoque pia abesse sibi dilectissimum filium tolerat, plus ei collatura quem læsit : utrique tamen consulens, ut alterum immunem a periculo, alterum integrum præstaret a crimine.

XV. Audivimus quid corporeis ebria cupiditatibus intemperantia locuta sit, consideremus quid vera virtus agat. Nihil requirit nisi Dei gratiam : solum illud et summum bonum sequitur, solo eo contenta est, a quo accepimus omnia, ipsi autem nihil conferimus, quia nullo indiget, sicut ait David : « Dixi Domino : Deus meus es tu; quo- » niam bonorum meorum non eges[1]. » Quo enim indiget,

[1] Psal. xv, 2.

qui abundat omnibus, et nobis largitur universa, omnia sine defectu ministrat?

XVI. Et profectus est Jacob, et dormivit[1], quod est quieti animi indicium: et vidit Angelos Dei ascendentes et descendentes, hoc est, Christum prævidit in terris, ad quem Angelorum caterva descendit atque ascendit[2], obsequium proprio domino pio præbitura servitio.

XVII. Et venit ad puteum, ut biberet de suis vasis, et de puteorum suorum fontibus, et supereffluerent ei aquæ de suo fonte[3]. Fons enim vitæ est in manibus justi.

XVIII. Et venit ad Laban, et oves ejus pavit[4]. Iniquitas incomitata residet: sapientia regendi officium non omittit: nescit vel in alienis vacare, nescit exul esse in peregrinis. Quomodo enim exul, quæ ubique jus suum servat, et in se habet quod possidet?

XIX. Quasi mercenarius ingreditur justus; et rector est, qui sibi gregem multarum præstantiumque virtutum splendore fulgentem evangelicæ prædicationis ministerio colligebat; ut potaturis ovibus virgam storacinam, et nucinam, et de platano proponeret inventis, quo concupiscentes beatissimæ Trinitatis præfigurata mysteria, haudquaquam decolores fœtus piæ mentis conceptione formarent. Bonæ oves, quæ bonorum partus operum fidei sacræ non degeneres ediderunt. Per storacem significatur incensum et sacrificium vespertinum, quod Deo Patri defertur in Psalmo[5]. Per nucinam virgam sacerdotale Christo munus defertur. Hæc enim virga Aaron quæ reposita floruit[6], qua sacerdotalis gratia sanctificationis emicuit. Per platanum spiritalis fructus significatur ubertas; quia arbori huic vitis annectitur, ut ejus læta consortio, in partus sese uberes fundat. Siquidem dominicæ munera passionis, re-

[1] Gen. XXVIII, 11. — [2] Matth. IV, 11. — [3] Gen. XXIX, 2. — [4] Ibid. 19, et XXX, 28, et seqq. — [5] Psal. CXL, 2. — [6] Num. XVII, 8.

missionemque omnium peccatorum adjuncta Spiritus gratia dare consuevit.

CAPUT V.

Jacob divino jussu in patriam revertitur ob Labani ejusque filiorum invidiam. Hæc si exorta sit, quomodo declinanda: qua etiam ratione sapiens inanis nunquam esse possit. Post quæ mysterium in Labano generi bona perscrutante, in Jacob, atque ejus uxoribus designatum exponitur.

XX. His itaque, ut Scriptura dicit, dives factus est, valde bonum gregem nutriens Christo, quem fidei titulo, et varietate virtutum gloriosi nominis nobilitavit insignibus. Itaque nec sibi videbatur angustus, censu fidei opimus, et Labæ filiis ut opulentissimus in invidiam vocabatur, qui suum gregem alieni gregis accessione cumulasset. Et dixit ei Deus : « Revertere in terram patris tui, et in gen» tem tuam; et ego ero tecum[1], » ostendens nihil ei deesse; cui adesset omnium plenitudo : hoc solum abundare perfecte, in hoc constare omnia, et omnia ad ipsum referri. Nihil ei novum, nihil superfluum necessarium, cui pax fida suppeteret, per quam reconciliaret quæ primum fuerant discrepantia. Nec mirum si pacem haberet, qui columnam statuerat[2], et unxerat Deo, quæ est Ecclesia. Columna enim et firmamentum dicta est veritatis[3]. Eam ungit qui in Christum fidei, in pauperes misericordiæ fundit unguentum.

XXI. Nunc consideremus qualis vir justus esse debeat,

[1] Gen. xxxi, 3. — [2] Id. xxxv, 20. — [3] I Tim. iii, 15.

si invidia fuerit exorta. Primum ut declinet eam; melius est enim sine lite abire, quam residere cum jurgio. Deinde ut talia possideat, quæ secum auferre possit; ut in nullo teneri ab adversario possit obnoxius, sed dicat: « Cognosce » si quid tuum est apud me[1]. » Et quæsivit Laban, et nihil suum invenit apud Jacob. Magnus vir, et vere beatus, qui nihil potuit suum amittere, nihil alienum habere, hoc est, nihil minus habere, nihil superfluum. Itaque ille perfectus est, cui nihil deest: justus, cui nihil superest. Hoc enim est justitiæ tenere mensuram. Quanta virtus cujus societas lucrum dabat, non irrogabat dispendium? Hoc est perfectum esse, adhærentibus sibi commodi plurimum dare, nihil afferre incommodi.

XXII. Deniqueis, qui nocere cupiebat, inanem eum non potuit dimittere. Sapiens enim nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ, qui potest dicere, « Justitiam induebam, et vestiebam judicium[2], » Sicut dixit Job. Namque hæc mentis sunt interna velamina, quæ nemo alius possit auferre, nisi cum aliquem sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus Adam, nudus inventus est: at vero Joseph etiam vestimento exteriore rejecto, nudus non erat, qui salva habebat indumenta virtutis. Nunquam ergo inanis sapiens. Nam quomodo inanis, qui de plenitudine Christi accipit, et servat acceptum? Quomodo inanis, cujus repleta est anima, quæ acceptæ gratiæ vestimenta custodit? Illud metuendum est, ne quis innocentiæ velamen amittat, ne impii sacrilegæ persecutionis impressione terminos justitiæ supergressi, vestimentum animæ ac mentis eripiant. Quod non facile accidit, nisi prius aliquem vox suæ iniquitatis exuerit. Unde et David dicit: « Si est iniquitas in manibus meis.... decidam me-

[1] Gen. XXXI, 32, et seqq. — [2] Job. XXIX, 14.

» rito ab inimicis meis inanis : persequatur inimicus animam meam, et comprehendat[1]. »

XXIII. Nemo ergo ex inimicis potest tuam animam comprehendere, nisi prius inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui possunt auri argentique compilare thesauros. Isti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferunt quod non habebas : hoc auferunt quod possidere non poteras : hoc auferunt quod non ornabat animam tuam, sed onerabat ; hoc auferunt quod non locupletabat cor tuum, sed potius deprimebat. « Ubi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit » et cor tuum[2], » sicut legi audisti hodie. Multi seris portarum suarum includunt aurum suum, sed ii nec vectibus et claustris suis credunt : multi vigiles adhibent, sed ipsi quoque plus ipsos solent timere custodes : multi defosso auro incubant, aurum eorum sub terra, et cor eorum sub terra. Cave ergo ne et tu cor tuum terræ vivus infodias. Non ergo auri istius metuendi fures. Ille tibi cavendus est fœnerator, qui substantiam animæ tuæ scrutatur, si qua peccati gravioris æra contraxeris, qui cor tuum includit solo, qui animam tuam eo cespite obruit, quo aurum texeris, qui mentem tuam centesimarum incurvat usuris (27), et gravi condit sepulcro, de quo nullus resurgit. Sequere sanctum Jacob, qui neque de alienis vitiis quidquam habebat, neque suarum virtutum erat inanis et vacuus, qui erat justitiæ fructu repletus. Sed hæc moralia.

XXIV. Illud mysticum, quod venit ad eum Laban, hoc est, dealbatus, quia et Satanas transfigurat se in Angelum lucis, et cœpit ab eo sua requirere. Respondit ei Jacob : « Cognosce si quid est tuum apud me[3], » hoc est, nihil tuorum habeo. Quære si quid agnoscis vitiorum tuorum et criminum. Nihil mecum abstuli fraudum tuarum, dolique consortia ulla non habeo, omnia tua tanquam con-

[1] Psal. VII, 4-6. — [2] Matth. VI, 21. — [3] Gen. XXXI, 32.

tagium refugi. Et quæsivit Laban, et nihil suum reperit. Quam beatus vir, in quo inimicus nihil invenit, quod suum posset dicere: in quo diabolus nihil offendit, quod suum agnosceret! Impossibile videbatur istud in homine, sed typum gerebat ejus, qui dicit in Evangilio: « Venit » hujus mundi princeps, et in me inveniet nihil[1]. » Nihil est enim quidquid est diaboli, quod nullam potest habere perpetuitatem atque substantiam.

XXV. Ipse autem est qui præfigurabatur in Jacob Dominus Jesus, duorum vir conjugiorum, hoc est, consors quidam Legis et gratiæ, qui virginem Rachel ante dilexit, et prædestinatam sibi in conjugium pio amabat affectu. Sed quoniam Lia tamquam Lex subintravit, et oculis infirmior obrepsit tanquam Synagoga, quæ mentis cæcitate Christum videre non potuit, superabundavit gratia sanctæ Rachel, quæ supra primum illud est expetita conjugium, quæ Ecclesiæ principatum futurum jam tunc nominis sui interpretatione signabat. Beata Rachel, quæ abstulit opprobrium suo partu: beata Rachel, quæ abscondit cultus, erroresque gentilium, quæ simulacra eorum plena esse immunditiæ declaravit. Nemo credat paternæ pietatis læsam esse reverentiam, quod stante patre sedit; quoniam scriptum est: « Qui plus fecerit patrem aut matrem, quam » me, non est me dignus[2]. » Ubi causa agebatur religionis, fides debuit sedem habere judicii, et quasi rea stare perfidia.

[1] Joan. XIV, 30. — [2] Matth. X, 37.

CAPUT VI.

Angelos in itinere videt sanctus Jacob. Idem fratri occurrens septies adorat. Denique concordiam ab eo petiturus in castris dormit. Quæ omnia quid significent, aperitur.

XXVI. Hæc eo usque probata sunt, ut proficiscenti sancto Jacob Angeli Dei occurrerent. Denique vidit castra Dei applicantia, et ait: « Castra Dei hæc sunt[1]. » Perfectis enim et fidelibus divina solent adesse præsidia. Perfectus autem cogitabat de reconciliatione fraterna, ita ut humilitate eum invitaret, officiis acquireret, muneribus quoque emendum putaret. Occurrit itaque fratri cum muneribus, uxoribus, et pignoribus suis; ut etiamsi ipse indignaretur, necessitudinis obsequiis inflecteretur.

XXVII. « Et adoravit septies in terra[2]. » Quid sibi istud vult esse? Lex dicit: « Dominum Deum tuum adorabis, et » ipsi soli servies[3]; » et hic adorat intemperantem, iracundum, minantem parricidale flagitium. An terram adoravit, illam humano cruore concretam, serpentium infusam venenis, aut jejuna infelicem glarea, aut duris atque asperis inhorrentem cautibus? Quid sibi etiam vult quod septies adoraverit? Hæreret solutio, nisi illud occurreret quod Petro interroganti in Evangelio: « Si frater meus in » me peccaverit, quoties dimittam ei, usque septies? Respon- » dit ei Dominus Jesus: Non solum septies, sed usque sep- » tuagies septies[4]. » Hoc igitur prophetico spiritu sanctus

[1] Gen. XXXII, 1, 2. — [2] Id. XXXIII, 3. — [3] Deut. VI, 13. — [4] Matth. XVIII, 21, 22.

Patriarcha significat, in advenientem respiciens, qui non solum usque septies, sed etiam usque septuagies septies veniam fratri laxari juberet; ut ejus contemplatione conventus Esaü injuriam, quam se accepisse putabat, remitteret fratri, et quamvis læsus in gratiam rediret; quia propterea carnem suscepturus erat Dominus Jesus, et venturus in terras, ut multiplicatam nobis donaret veniam delictorum.

XXVIII. Denique petiturus a fratre concordiam, dormivit in castris. Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem et stabilitatem; ideo Dominus donum ejus perfectioribus reservavit dicens: « Pacem meam relinquo vobis, pacem » meam do vobis[1]. » Perfectorum est enim non facile mundanis moveri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore concuti, non dolore vexari: sed quasi in littore tutissimo adversum insurgentes fluctus sæcularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare. Hoc firmamentum christianis mentibus Christus invexit, pacem internam invehens animis probatorum; ut non turbetur cor nostrum, neque exagitetur animus. Hanc pacem super omnem mentem esse Apostolus doctor asseruit dicens: « Et pax Dei quæ exuperat omnem mentem, custo» diat corda vestra, et sensus in Christo Jesu[2]. » Fructus itaque pacis est non perturbari in pectore. Denique vita justi quieta est, injustus autem inquietudinis et perturbationis plenus est. Itaque amplius suis suspicionibus affligitur impius, quam alienis plerique verberibus, majoresque vibices vulnerum in ejus animo sunt, quam in eorum corpore qui ab aliis verberantur.

XXIX. Grande est intra se aliquem tranquillum esse, et sibi convenire. Foris pax aut imperatoris sollicita providentia, aut manu militum quæritur, aut bellorum pros-

[1] Joan. XIV, 27. — [2] Philip. IV, 7.

pero cedit eventu, aut internecione aliqua barbarorum, si in se hostili motu sua arma convertant. In ea pace nulla nostra virtus, sed eventus est. Certe gloria pacis illius ad imperatorem refertur: istius pacis fructus in nobis est, quæ est in mentibus singulorum, quæ tenetur affectibus. Istius pacis major est fructus, quo spiritalis nequitiæ tentamenta, quam quo arma hostilia repelluntur. Ista pax sublimior, quæ corporalium passionum excludit illecebras, perturbationesque mitigat, quam ea quæ barbaricos sedat incursus. Plus est enim clauso intra te hosti resistere, quam remoto.

CAPUT VII.

Jacob cum Deo luctatur, et tacto femoris nervo claudicat. Vim Dinæ illatam fratres ulciscuntur, quos Jacob pater improbat. Is jubetur in Bethel habitare, quo sancta Ecclesia præfiguratur.

XXX. Itaque Jacob qui cor suum ab omni simultate mundaverat[1], et pacificum affectum gerebat, postquam rejecit omnia sua, solus remansit, et luctatus est cum Deo. Quicumque enim sæcularia negligit, ad imaginem similitudinemque Dei propius accedit. Quid est enim luctari cum Deo, nisi virtutis suscipere certamen, et cum superiore congredi, potioremque cæteris imitatorem fieri Dei. Et quia insuperabilis erat fides ejus atque devotio, secreta ei mysteria Dominus revelabat, tangens latitudinem femoris ejus; eo quod ex ejus erat generatione Dominus Jesus oriundus ex Virgine, qui Deo nec impar, nec inæ-

[1] Gen. xxii, 24, 25.

qualis esset: cujus crucem obstupescentis femoris latitudo signabat; eo quod diffusa per universum mundum remissione peccati, salutaris foret omnibus, qui stupore sui corporis ac sopore resurrectionem tribueret defunctorum. Unde non immerito exortus est sol sancto Jacob, cujus generi crux Domini salutaris illuxit : simul quia Sol ei oritur justitiæ, qui Deum cernit, quia ipse est lumen æternum.

XXXI. Claudicavit autem Jacob a femore suo : « Propter hoc non manducant hodieque filii Israël nervum[1]. » Utinam manducassent et credidissent. Sed quia non erant facturi voluntatem Dei, ideo non manducaverunt. Sunt et qui ita accipiant, quod ideo claudicaverit ab uno femore Jacob, quia duobus populis ex ejus generatione manantibus, unius stupor jam tunc circa fidei gratiam declarabatur futurus. Ipse est ergo populus qui stupore perfidiæ claudicavit.

XXXII. Denique non multo post revelationem istiusmodi cum esset ab alienigenæ filio Dina filia Jacob deflorato virginitatis pudore temerata, fratres ejus qui non intellexerunt mysterium, alienigenas qui societatem fidei per conjunctionem generis offerebant, vindictæ studio peremerunt. Jacob autem qui morali mansuetudine clementiam diligebat, vel mystico spiritu sacramentum congregandæ ex gentibus prævidebat Ecclesiæ, invitus et dolenter scenam illam exactæ ultionis accepit (28). Unde prophetanti adventum Domini Jesu responsum divinum est datum : « Exurgens ascende in locum Bethel[2], » hoc est in domum panis, ubi natus est Christus, sicut Michæas propheta testatus est dicens : « Et tu Bethlehem domus » Ephrata non es minima, ut sis inter principes Juda. Ex » te enim exiet princeps Israël, et egressus ejus ab initio;

[1] Gen. XXXII, 32. — [2] Id. XXXV, 1.

» a diebus sæculi[1]. » Vere domus panis, quæ domus Christi est, qui nobis panis salutaris advenit e cœlo, ut jam nullus esuriat cibum sibi immortalitatis acquirens. Ibi jubetur habitare Patriarcha, ibi altare facere Deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, et abscondit eos sub lentisco[2]: ibi quoque sepulta est Rachel in via Ephrata, hæc est Bethlehem[3]. Ibi etiam columnam statuit Jacob supra monumentum ejus.

XXXIII. Quanta mysteria, quia ibi est Ecclesia Dei, in qua apparet Deus, et loquitur cum servis suis. Ibi eripiuntur, et absconduntur simulacra gentium. Fides enim Ecclesiæ omnem observantiam gentilitatis abolevit. Sed cur sub lentisco absconderit, quæro. Certe genus istud infructuosum est. Ibi ergo sunt dii gentium, ubi nullus est fructus. Ibi inaures gentilium infodiuntur quas dederunt Jacob, ut jam novam linguam audire assuescant; veterem perfidiæ sonum nesciant, obsurdescant aures eorum sacrilegio, et mundentur ad gratiam. Non immerito ibi sanctus Daniel falsum adversus Susannam testimonium deprehendit. Ibi enim volebat adhuc radices suas locare perfidia: sed latere non potuit, quia prophetico spiritu deprehensa est. Congruus autem error presbyteri veræ confessioni (29), ut ibi contaminatam diceret castitatem, ubi gentium defossa simulacra sunt. Sed veritas Ecclesiæ non texit perfidiam (30), sed abscondit, et aures gentilitatis obstruxit.

XXXIV. Convenienter quoque ibi sepulta est sancta Rachel; quia omnes qui, baptizantur in Christo, consepeliuntur cum Christo. Sic enim docemur, dicente Apostolo: « Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in » mortem; ut quemadmodum ille surrexit a mortuis per » propriam virtutem suscitatus, ita et nos ejus gratia re-

[1] Mich. v, 2. — [2] Gen. xxxv, 4. — [3] Ibid. 19.

» surgamus[1]. » Tunc igitur vere absconditur omnis error gentilium, cum quis fuerit ablutus a vitiis, quia confixus cruci vetus homo noster nescit jam veteri servire peccato. Competenter etiam columna statuitur supra monumentum Rachel; quia Ecclesia est columna et firmamentum veritatis.

CAPUT VIII.

De laudabili sancti Jacob senectute, in qua futuras dubiasque res, ac vitæ suæ finem prævidet; nec non agenda disponit.

XXXV. Senuit autem Jacob; et jam ante senuerat moribus : sed certabant in eo impigra vivacitas juventutis, et tranquillitas senectutis. Est enim et senectus virens gratia, et juventus cana consiliis, de qua dicit Scriptura : « Senectus enim venerabilis. » Et, « Ætas senectutis vita » immaculata[2]. » Ex hac vita fuit Jacob, qui bonis operibus prævenit tempus longævæ senectutis; ut et fructum ejus ante tempus carperet, et postrema ejus in tempore non timeret. Beatus quidem et juvenis qui bene vivit : sed beatus et senex qui bene vixit. Quod enim juvenis sperat, adeptus est senior : quod senex fuit, optat hoc esse qui juvenis est. Certe hic inquieti maris longiore sibi adhuc cursu manente, jactatur fluctibus : senex vero sicut in portu, ita in statione est senectutis. Erat itaque hujusmodi Jacob, qui vix speranda juvenibus bona incolumi et tuta gratiæ clave jam clausa et obsignata tenebat. Quod autem possideas, eo quod adhuc speres, præstabilius est.

[1] Rom. vi, 4. — [2] Sap. iv, 8, 9.

Erat ergo senex Jacob, ad quem juvenes adversa temporis alicujus tempestate perculsi tanquam in portum sese recipiebant: ipse autem tanquam in specula vitæ hujus positus sollicito prætendebat affectu, et longe ante rebus dubiis prævidebat remedia.

XXXIII. Denique fames erat in tota terra, et senex depositus quæ alacres juvenes ignorabant, interim primus utrum audierit videto. Primus admonuit filios suos in Ægypto exuberare frumenta[1], et eo proficiscendum, ut emerent quæ sibi ad usum necessaria forent[2]. Libenter etiam ipse juvenum consiliis acquiescebat, ut etiam filium juniorem simul mitteret. Et renuntiantibus illis quod Joseph filius ejus viveret, infracto licet corpore, sed vivida animi virtute, non expectavit ut filius ad se veniret[3], sed ipse magis perrexit ad filium. Pietati enim mensura ordinis non præponderat. Nulla itaque sensit impedimenta fessæ senectutis, cum pergeret. Pietas enim levabat laborem. Verum ubi recepti filii fructu potitus, aliquanto exacto tempore, decem et septem videlicet annorum, quod secundum illam Patriarchæ longævitatem exiguæ portionis tempus est, finem vitæ sibi appropinquare cognovit. Vocavit Joseph filium, et per generationis suæ futurum hæredem constrinxit eum, ne in Ægypto sepeliretur[4]. Acceptaque fide, cum paulo post infirmaretur, et venisset ad eum filius suus Joseph, velut resumptis viribus sedit supra lectum suum, et benedixit Patriarchas duodecim, et prophetavit[5].

[1] Gen. XLII, 1, et seqq. — [2] Id. XLIII, 11. — [3] Id. XLV, 28. — [4] Id. XLVII, 29. — [5] Id. XLIX, 1-28.

CAPUT IX.

Jacob morti proximus atque oculis captus, tamen beatus ostenditur: cujus prœterea multiplex commendatio, sed maxime ob Patriarcharum benedictiones, proponitur; ac demum concluditur nec ipsum nec Sanctorum alium propter œrumnas minus beatum haberi oportere.

XXXIV. Dicant nunc aliqui non beatum Jacob, cum ipsis mortis esset diebus, qui pene plura cum Deo, quam cum hominibus alloquia miscebat: non beatum cum oculi ejus gravarentur in senectute, et non posset videre. Videtur enim quibusdam cæcitas esse gravis ærumna calamitatis. Sed tunc quoque beatus Jacob, quia discernebat spiritu quod oculis discernere aspectuque non poterat. Videbat futura, qui æstimabatur non videre præsentia. Denique erravit et ipse Joseph, ut cum ad dexteram ejus applicasset filium suum seniorem, et ad sinistram ipsius, hoc est Jacob, applicasset filium juniorem[1], ut ætatis ordo benedictionis ordinem reservaret, extenderet dexteram suam super nepotem juniorem, et sinistram super seniorem nepotem, et volenti filio patriam dexteram super Manassen seniorem convertere responderit: « Scio, fili, scio, » et hic erit in populum, et hic exaltabitur: sed frater ejus » junior major illo erit. » Et causam prælationis adjunxit dicens: « Semen ejus erit multitudo gentium[2]. » Adeo licet impedito corporis aspectu, melius videbat, ut videntem doceret errasse. Quis enim melius videt, quam qui videt

[1] Gen. XLVIII, 18, et seqq — [2] Ibid. 19.

Christum? Aut quis potest dicere oculis impeditum eum, qui videbat in Christo refulgentem Ecclesiam? Nonne igitur clarum est, quod debilitas beatitudinem impedire non possit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatis corporis viribus in lecto tanquam in sepulcro corpus relinquens assurrexit in se, et longe ab aliis, atque intra semetipsum sese colligens præsentibus se rebus subduxerat, et novissimorum dierum futuræ miscebatur ætati. Sic enim scriptum est: « Annuntiabo, inquit, vobis quæ occursura » sunt vobis in novissimis diebus[1]. »

XXXV. Quid igitur ei deerat, cui Deus aderat, qui ei profecturo dixerat: « Descendam tecum in Ægyptum, et » ego deducam te in perpetuum[2]? » Nec defuit, quando in eo Spiritus sanctus loquebatur. Quis tam potens in suo domicilio, quam iste in alieno? Quis tam abundans in ubertate, quam iste in fame? Quis tam fortis in juventute, quam iste in senectute? Quis tam actuosus in negotio, quam iste in otio? Quis tam velox in curriculo, quam iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ, quam iste in mortis confinio? Quis tam dives in regno, quam iste in peregrino loco? Denique reges benedicebat[3]. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper non erat, qui se pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cujus conversatione dignus orbis terrarum non fuit? Et ideo conversatio ejus erat in cœlo. Hic vero prædives in divitiis simplicitatis et sinceritatis, decorus majore animæ quam corporis pulchritudine quæ marcescere non novit, ætate impiger, cui liceret, cum vellet, corporeo isto exire gurgustio, et superna paradisi mentis vigore penetrare, exultans spiritu, cum sepulcri extrema mandaret. Non enim terreno se tumulo claudendum, sed superno recipiendum domicilio præsumebat; et ideo tanquam

[1] Gen. XLIX, 1. — [2] Id. XLVI, 3, 4. — [3] Id. XLVII, 7.

alteri mandabat sepulcrum: sui autem securus mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, et vigilanti in futura tempora præcurrebat affectu, dicens de persecutoribus Domini, qui de tribu Simeon et Levi auctores erant nequitiæ processuri: «In consilium eorum non veniat anima mea, et in occur»sum eorum non contendant viscera mea[1].» Quis autem tam validus in virtute, quam fortis iste in infirmitate, qui dicebat: «Maledictus furor eorum, quia superbus et temerarius; et ira illorum, quia indurata est. Dividam eos in »Jacob, et dispergam illos in Israël[2].»

XXXVI. Quis vero tam canorus cantibus, quam iste vocibus, qui toto auditus est mundo, qui per omnes populos, per omnes auditur ætates? Quis tam suavis numerus septem vocum differentias oblocutus, quam iste septemplici Spiritus sancti gratia resultavit? Qui licet membris resolutus, tamen attollens se animo, et erigens spiritu, corporis sui tanquam citharæ harmoniam dissoluta membrorum compage destructam alta mente despiciens non requirebat, sed otiosam jacere humi patiebatur. Ipse autem cantu se mulcebat interno, et prophetico se modulamine delectabat dicens: «Juda, te laudabunt fratres »tui: manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum: ado»rabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda: ex germine »mihi ascendisti: recumbens dormisti ut leo, et tan»quam catulus leonis. Quis suscitabit illum?» Et infra: «Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ ana»boladium suum. Hilares oculi ejus a vino, et dentes can»didiores lacte[3].» Quis cantus dulcior, quis sonus suavior, quam remissio peccatorum, et resurrectio mortuorum? Hunc cantum sanctus David, ille divinæ organum vocis, et dominici sermonis interpres cithara cecinit spiritali.

[1] Gen. XLIX, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8-12.

His modulis gratiæ sublimem illum animum mentemque mulcebat. Hoc cantu mundi istius aspera mitigavit, hoc sonitu sæculi dura mollivit, hoc psalterio terrorem mortis infregit, hac suavitate chordarum inferna calcavit.

XXXVII. Sed audiamus etiam alia quæ sanctus Jacob patriarcha admirabili illo suæ organo mentis increpuit : « Nephthalim vitis remissa, porrigens in germine suo decorem. Filius meus ampliatus Joseph, filius meus adampliatus, zelo appetitus filius meus, filius meus adolescentior ad me revertere. » Et infra : « Prævaluit super benedictiones montium manentium et desideria collium æternorum[1]. » Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate ? Et ipsa verba sunt cantus, et in verbis magna votorum sunt præmia, meritorum fastigia.

XXXVIII. Quid suavius sancto Joseph, qui nos liberavit ab opprobrio, crucis dominicæ sacramento ? Sicut enim maledictum factus est Christus, ut maledictum solveret Legis, et peccatum factus est, ut mundi peccatum tolleret : ita opprobrium factus est, ut gentilitatis opprobrium auferret : sed illud opprobrium Christi thesauris Ægypti pretiosius æstimatum est. Et ideo Moyses Pharao regis aulam reliquit, et fidei elegit opprobrium, cui se opprobrio maria dividebant. Ipse ergo Nephthalim vitis totum remissa per mundum, ut omnibus populis ubertatem poculi spiritalis infunderet. Ipse est ampliatus, habens nomen super omne nomen, qui quoniam se pro omnibus obtulit morti, ideo audivit a Patre : » Ad me revertere. » Loquebatur Jacob, et Deus audiebatur. Ille benedicebat, et Deus personabat dicens Filio : « Ad me revertere, » hoc est, post passionem revertere. Revertere ad sedem tuam, revertere cum trophæo, revertere ad me; ut te resurgen-

[1] Gen. XLIX, 21-25.

tem defuncti sequantur, et tua potestate pariter, atque exemplo resurgant, ut fias primogenitus ex mortuis, ut ad dexteram sedeas Patris. Unde et Filius dixit : « Amodo » videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis » Dei[1]. »

XXXIX. Neget quis beatum Jacob in ipso mortis supremo, qui divina fundebat oracula. Neget beatum Joseph in carcere, ubi sapientiæ spiritu interpretabatur somniorum quæ audierat, veritatem, et futurorum seriem revelabat. Neget beatum Esaïam, cum medius secaretur : Hieremiam, cum mergeretur : Daniel sanctum, cum inter leones staret intrepidus, et prandium ei raptus ab Angelo Propheta deferret. Non utique ideo beatus, quia alienum prandebat prandium : sed quia meritis suis impasta leonum ora claudebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabæorum, quæ septem filiorum funeribus octavam se addidit ad laudem cœlestis triumphi?

CAPUT X.

Quantæ laudi fuerint sacerdoti Eleazaro supplicia constanter tolerata, propter quæ vere beatus sit judicandus.

XL. Nec te, Eleazare, prætermittam, utpote sacerdotem sacerdos, sed tuis juvandus oratis : qui genere sacerdos, peritus in Lege, maturus ævi, cum oblatus esses Antiocho persecutori[2], nec tentamentis potuisti capi, nec præmiis inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Denique a blandimentis cœpit, quia judicabat tormenta

[1] Matth. xxvi, 64. — [2] 2 Mach. vi, 18, et seqq.

sua posse superari. Erubesco, inquit. canitiem tuam, revereor senectutem, miror prudentiam : cur abstinendum bonis epulis putes quas natura largitur ? Relaxa istiusmodi pervicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere, quam extorquere; ne victus suppliciis facias, quod refutas ratione invitatus. Ad hæc respondit senex : Nos, Antioche, non (31) intentione ducimur, sed reverentia Legis tenemur, quæ a suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam judicas creaturam, negare tamen non potes quod potior sit temperantia, quam voluptas, potior legis obedientia, quam prævaricatio. Quod si hoc leve putas, ut carne vescamur suilla : qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit ? Aut si pretiosa est creatura hujusmodi, vindicaris, cum eo quod sit pulcherrimum, defraudamur. Abstinentia autem nostra disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiscentias, delectationibus corporis obviare. Fortitudinis quoque exercitium est, pœnis pro Lege non cedere. Justitiæ quoque insigne atque prudentiæ, ut quod sequendum elegimus timore Dei, morte proposita reservemus. Quis escam imperet liberis ? Quis autem se ridendum præbeat ut in hoc serviat, et non ridebitur ? Non sum ita senex, ut mihi non juvenescat animi fortitudo.

XLI. Suspensus itaque cum hinc atque inde graviter verberaretur, nec jam ferrent senilia membra verberum pœnas, lassatis carnificibus atque extensoribus, in terram deflexus inflexibilem mentem gerebat. Et quidam seu longævam miseratus ætatem, seu tentamentis circumvenire desiderans : Responde, inquit, tantummodo te manducaturum : nos te escæ ejus immunem præstabimus. At illo clamans : Nequaquam, inquit, contingat mihi, ut fiam senex incentivum juvenilis erroris, qui huc usque eram

forma salutaris instituti. His ego ludibriis, ut paululum vivam lucrabor, et totius vitæ labores addicam brevis viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non vitæ superioris naufragium. Non te negabo, Lex patria, non abjurabo vos, sancta instituta majorum, non decolorabo vos infulæ sacerdotales, non te perfidiæ pulvere turpabo palam canities? Quid multa? Immoriendo tormentis factus est cæteris magisterium perseverantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. Annon beatus, qui potuit virtute animi victo esse pœnarum, pietatisque remigio servare integram in tantis fluctibus passionem?

CAPUT XI.

De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrum Machabæorum, quibus mater octava addita fuit, qui suis suppliciis meritum beatæ vitæ acquisierunt.

XLII. Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre[1]. Insultare licet tyranno, qui dum callide a sene incipiendum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem ætatem præmiis provocabat ad culpam, urgebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duce respondent: Quid nos contemnis vel circumscribis, ut pueros? Sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire certe, subjice quibus placet pœnis puerilia viscera, non invenies corda puerilia: nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quam legitimæ observationis excubiæ. Quem vicit senectus, superabit

[1] 2 Mach. VII, 1, et seqq.

æmula senectutis pueritia. Sequimur patrem filii, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientiæ, non terrorem infantiæ afferunt, dum videntur.

XLIII. Jussit maximum natu eligi. At ille ridens: « Recte, inquit, naturæ ordinem servas. Sed cur Dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi sumus: sed tamen a me inchoatum gaudeo. Quid quæris, tyranne? Confiteor nos summo Deo servire, et doces quid agere debeamus. Si tu tanta pertinacia vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam putemus? » Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem: exclusa est anima, non religio.

XLIV. Secundus accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis implevit. Et cum detraheretur membrana capitis[1], respondit: « Aufertis quidem membranam, sed » habeo galeam spiritalem, quam non potestis auferre. » Et vere hanc galeam nemo potest auferre, sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia Domini: « Quia caput viri Christus » est[2]. » Et, « Ejus sumus membra[3]. » Recte puer istam divino spiritu doctrinam apostolicam prævidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, et pardalicis feritatibus sæviebant. At ille deficiens: « Quam dulce est, inquit, mori pro religione, quam suavis omnis acerbitas mortis pro pietate, quia manet horum remuneratio laborum! Tua sunt, rex, graviora tormenta: tu tuis vehementius torqueris suppliciis, quia vides te vinci in potestate. »

XLV. Et hoc defuncto, tertium statui sibi jussit. Et cum eum partim tentaret insidiis, partim cuperet terrore percellere, respondit ad eum: « Non faciam voluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum meorum passionem, et nobilitatem, non negabo

[1] 2 Mach. VII, 1, et seqq. — [2] 1 Cor. XI, 3. — [3] Ephes. V, 30.

piam germanitatem. Quæ vis adhibeto supplicia, quibus magis urgens hoc proficias asperitate pœnarum, ut majora testimonia nostræ germanitatis accipias. Jussit itaque ei linguam amputari[1]. » At ille exclamans : « Victus es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscindi jubes. Confessus es te respondere non posse rationi, majoraque probas linguæ nostræ flagella, quam tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere : sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella perfidiæ : sed etiam lingua sublata gravius te suo cadens murmure flagellabit. Evadere te putas, Antioche, si vocem eripias ? Et tacentes Deus audit, et magis audit. Ecce aperui os meum, laxavi linguam meam, abscinde linguam : sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputetur, sanguis clamabit, et dicetur tibi : « Vox sanguinis fratris » tui clamat ad te[2]. » Audit enim sanguinis vocem, qui audit internas cogitationes, tenebræ licet operiant, et parietum septa circumdent. Dicat impius, quia nullus sibi testis assistat : explorat universa, videt omnia Deus ; nec est aliquod facinus quod possit latere omnium Judicem, qui, cognoscit universa, antequam fiant. Quid verba damus ? Loquaciora sunt vulnera : et si vulnera tegantur, et si abscondatur cicatrix, non absconditur fides. Nec tamen plaudas quod auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis jam Deum sermone laudavimus, nunc passione laudemus. »

XLVI. Et hoc perempto, jussit quartum vinciri ad rotam[3], ut ejus vertigine membris omnibus solveretur. At ille cum torqueretur immaniter : Dissolvis, inquit, corporis membra, sed adjungis gratiam passioni, nec eripis

[1] 2 Mach. VII, 10. — [2] Gen. IV, 10. — [3] 2 Mach. VII, 13.

solatium morti. Est enim vox tonitrui in rota, quia in bono et inoffenso vitæ istius cursu cœleste resultat oraculum, sicut in Joanne et Jacobo filiis Tonitrui resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco: « Quia » rota intra rotam currit, nec impeditur[1]. » Teres enim vita sine ulla offensione in quavis passione versatur, et intra hæc quoque rota currit. Currit Lex intra gratiam, et observantia Legis intra divinæ curriculum misericordiæ est : nam quo magis volvitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis adversa tolerare, ut ibi a Domino consolationem invenire possimus. Et iste consummans cursum suum abrupit spiritum, animamque victor effudit.

XLVII. Quintus cum sisteretur[2], cæso prius eidem jussit ignes admoveri, subjici incendia. Manabat e vulneribus cruor, et effossis ulceribus, sanguis effusus ipsos flammarum extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur dicens : « Gratias tibi, Domine, quod » dedisti nobis dicere : Transivimus per ignem[3]. » Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta : « Igne nos examinasti, si» cut igne examinatur argentum[4]. » Astabo tibi sicut aurum purgatus incendio; et si quid fuit culpæ, ignis exussit.» Itaque et iste transfiguratus a corruptela ad incorruptionem, vitam exhalavit.

XLVIII. Sexto quoque admota tormenta sunt[5]. At ille, « Noli, inquit, frustra errare, et tuæ hoc ascribere potestati, quod ista adversum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est pretium, ut peccantes puniamur. Et gratias Domino, quod hic a nobis duplicia peccata exiguntur (32), ut ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem et tibi, quod tam durus et immitis es, ut talibus nostris suppliciis Dominus, in quem peccavimus, genti nostræ propitius fiat.

[1] Ezech. I, 17. — [2] 2 Mach. VII, 15. — [3] Psal. LXV, 12. — [4] Ibid. 10. — [5] 2 Mach. VI, 18, 19.

Nos quoque ablevamus ærumnam, dum fidei passionibus delectamur. » Et iste duris atque asperis dilaceratus suppliciis, appositus est ad fratres suos.

XLIX. Supererat junior ex fratribus, et jam pudebat Antiochum immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio[1]. Itaque dolis eum desiderans circumscribere, pollicebatur honores, divitias, amicitiam suam, consortium secretorum. At vero pia mater monebat filium suum, dicens et huic sicut cæteris : « Nescio quemadmodum in uterum meum introis» tis, neque ego spiritum donavi vobis, neque membra for» mavi : sed hæc omnipotentis Dei munera sunt[2]. » Putavit Antiochus videns matrem sollicitam, quod saluti ejus timeret, ipsi quoque suadere cœpit, ut filium ab intentione sua revocaret. At illa voce patria dicebat filio : « Tu solus superes, fili, summa votorum meorum : tu postremus clausisti partus meos, tu postremus conclude gaudia mea. Miserere mei, quæ te in utero tot mensium curriculo portavi; ne uno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, ne sacrum eorum comitatum relinquas, ne consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Aspice in cœlum, unde hausisti spiritum, ad Patrem omnium : aspice in terram, quæ tibi ante alimoniam ministravit; aspice ad fratres qui collegam requirunt; aspice ad matrem quæ tibi lac dedit, redde mercedem pii sanguinis, noli a fratribus, noli a matre divelli. Temporales opes sunt quas promittit Antiochus, temporales honores : perpetua corona, quæ a Deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum jam diem clausi, et omnium opera bona valde. Debes mihi, fili, ut quæ in illis sex laboravi, in te requiescam septimo, tanquam a sæculi operibus jam feriata. » Itaque proripiens se juvenis

[1] 2 Mach. VII, 24. — [2] Ibid. 22.

ait : « Quid sustinetis [1] ? » Et multa vociferans, quod nequaquam divelli posset a fratrum consortiis, quorum multo beatiora essent funera, quam regis imperia, cum urgeret conviciis regem, et ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus vitæ hujus munus absolvit.

L. Novissima mater oblata est neci [2]. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem vallata muneribus, inter corpora filiorum nullum sentit mortis incursum ? Quis, inquam, dubitet de ejus beatitudine, quæ septem turribus circumdata, in paradisi sedem caput extulit, quæ septem filiis cincta sacratissimum Deo chorum non solum canorum vocibus, sed etiam passionibus ad concinendas Domino laudes cœlestibus invexit altaribus ? Quam bonus fidei partus, quam tutus portus iste pietatis, quam splendida lucerna Ecclesiæ septeno fulgens lumine, et octavo utero cunctis luminibus oleum subministrans. De quibus pulchre dicitur : « Date partem illis septem, et illis quidem octo [3] ; » eo quod in utroque numero consortium gratiæ consequantur, in Lege nutriti, per gratiam coronati, septem tanquam in sabbato, octo tanquam in Evangelio, pia matre supplemento passionis adjuncta, quæ in talibus filiis integram pietatis formam et parturivit et peperit.

CAPUT XII.

Elegantissima beatæ illius fœminæ septem filiorum martyrum parentis commendatio.

LI. Recurrunt in memoriam sermones sanctæ fœminæ dicentis ad filios : Ego vos genui, ego vobis succum lactis

[1] 2 Mach. xxi, et seqq. — [2] Ibid. 41. — [3] Eccles. xi, 2.

infudi, nolite nobilitatem vestram perdere. Sic aliæ matres revocare a martyrio solent filios, non vocare. At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filiis vitam magis perpetuam, quam temporalem suaderet. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina, et quamvis maternorum viscerum compassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorum, malebat periculum: compressisque naturæ gemitibus, pœnas filiis optabat augeri, ut mors citius appropinquaret. Videmus conversa vota matris in filios, ne quem superstitem derelinqueret, sed omnes piæ cohæredes mortis acquireret.

LII. Sed nec filii minores tali parente, qui se invicem cohortabantur, qui dicebant uno studio, et quadam animorum acie: Mortis adversæ impetum proteramus. Tunc enim vivemus, cum fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali. Non homini, sed omnipotenti Deo nostras devovimus animas: non homini, sed auctori omnium militamus. Talis hæc pugna est, ut ille gloriosus vicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidavit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit: sed omnes tanquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt, et mater consona cernens filiorum agmina, tanquam pia anima sui membra corporis in filiis offerebat, et per artus proprios videbatur sibi votiva subire tormenta.

LIII. Cadebant filii tormentis exulcerati, mortui super mortuos advolvebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita exsecabantur. Refertus erat locus cadaveribus filiorum, non flevit mater, non lamentata est, non oculos cujusquam pressit, aut ora morientis clausit, non lavit vulnera, sciens gloriosiores esse, si eviscerati et

concreti pariter pulvere et sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, quales solent trophæa ex hostibus reportare. Non superjacienda velamina, non prosequendas exequias, nisi suæ quoque comitatu mortis arbitrata est. Quæ cithara dulciores ederet cantus, quam morientes filii in tam gravibus suppliciis ediderunt? Erumpebat enim naturæ gemitus, etiam invitis. Spectares per ordinem peremptorum cadavera sicut fila chordarum, audires heptacordum psalterium triumphalibus gemitibus resultare. Non sic illecebrosi illi, ut aiunt, cantus Syrenarum attraherent audientem : illi enim ad naufragium trahebant, isti ad sacrificii victoriam. Nec sic cygnea carmina aures animumque mulcerent : cygni enim naturæ sorte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore columbarum murmura, ut ultima verba morientium cum summa suavitate resonabant. Nec sic luna inter stellas refulget, ut inter filios mater, et cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat, et cum amplexata victores in medio filiorum jaceret.

LIV. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior ! o indissolubile pietatis vinculum ! o vere valida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus devotionis ac fidei. Nulla tantarum diluvia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluvio totius orbis spatiis innocua ferebatur : ita et tu adversus fluctus tam gravium passionum pietate immobilis restitisti, et cum posses salutem filiorum eligere, noluisti.

LV. Quo affectu vos prosequar, sanctæ matris pia pignora ? Quo penicillo sermonis mei describam formæ vestræ et animarum similitudinem ? Stetistis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos

India quoque in extremi maris secreta refugiens non declinavit; et soli de rege superbo sine bellico conflictu victoriam reportastis. Vicerunt in vobis sola arma pietatis: dedit pœnas tyrannus, et quia vos non potuit vincere, et quia atroci peremptus est morte.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE JOSEPH PATRIARCHA.

LIBER UNUS[1].

CAPUT I.

Tractatus de Abraham, Isaac, et Jacob cur sancti Joseph sequatur historia. Hic ille tanquam speculum castitatis proponitur; ubi etiam de parentum amore, ac fratrum invidentia adversus eum, nec non de ejusdem oblivione injuriarum paucis agitur.

I. Sanctorum vita cæteris norma videndi est[2]. Ideoque digestam plenius accipimus seriem Scripturarum; ut dum Abraham, Isaac et Jacob, cæterosque justos legendo cognoscimus, velut quemdam nobis innocentiæ tramitem virtute eorum reseratum enitentibus vestigiis persequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie sancti Joseph historia occurrit. In quo cum plurima fuerint genera virtutum; tum præcipue insigne effulsit castimoniæ. Justum est igitur ut cum in Abraham didiceritis impigram fidei devotionem, in Isaac sinceræ mentis puritatem, in Jacob singularem animi laborumque patientiam; ex illa generalitate virtutum in ipsas species disciplinarum inten-

[1] Scriptus circa an. 387. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 74-78.

datis animum. Nam licet illa sint diffusiora, tamen istæ expressiora sunt, et quæ eo facilius mentem penetrent, quo magis circumscripta ac determinata sunt.

II. Sit igitur nobis propositus sanctus Joseph, tanquam speculum castitatis. In ejus enim moribus, in ejus actibus lucet pudicitia, et quidam splendet castimoniæ comes nitor gratiæ. Unde etiam a parentibus plus quam cæteri filii diligebatur. Sed ea res invidiæ fuit, quod silentio prætereundum non fuit.

III. Hinc ergo argumentum totius historiæ processit; simul ut cognoscamus perfectum virum non moveri ulciscendi doloris injuria (33), nec malorum rependere vicem. Unde et David ait : « Si reddidi retribuentibus mihi mala[1]. » Quid autem esset quo præferri Joseph mereretur cæteris, si aut lædentes læsisset, aut diligentes dilexisset? Hoc enim plerique faciunt. Sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum[2], quod Salvator docet. Jure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Evangelium; ut læsus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret injuriam, sed gratiam pro contumelia solveret; quod post Evangelium omnes didicimus, et servare non possumus.

IV. Discamus ergo et Sanctorum invidiam, ut imitemur patientiam : et cognoscamus illos non naturæ præstantioris fuisse, sed observationis; nec vitia nescisse, sed emendasse. Quod si invidia etiam Sanctos adussit, quanto magis cavendum est ne inflammet peccatores.

[1] Psal. VII, 5. — [2] Matth. V, 44.

CAPUT II.

Æqualem esse debere parentum affectum, et filiorum gratiam. Excusatur tamen beatus Jacob, ut qui Joseph pluribus virtutibus ornatum aliis prætulerit; imo etiam prophetiæ gratia jam tunc præditum, uti somnia ejus, quæ hic relata exponuntur, declarant.

V. Instruimur igitur qualis esse debeat affectus parentum, filiorumque gratia. Amare liberos dulce; et impensius amare prædulce : sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis; si aut nimia indulgentia dilectum resolvat, aut prælatione unius cæteros ab affectu germanitatis avertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Jungat liberos æqualis gratia, quos junxit æqualis natura. Lucrum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid miraris si propter fundum aut domum oriuntur inter fratres jurgia, quando propter tunicam inter Jacob sancti filios exarsit invidia?

VI. Quid ergo? Reprehendendus Jacob quia præferebat unum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus; ne eos plus diligant, quos plus credant mereri : nec filiis resecare debemus studium plus placendi. Denique et Jacob illum plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat; ut non tam filium pater prætulisse videatur quam Propheta mysterium : meritoque variam tunicam fecit ei, quo significaret eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum.

VII. Denique in puero adhuc refulsit divina gratia. Siquidem somniavit quod cum alligasset, ut sibi videbatur per visum, manipulos cum fratribus suis[1], surrexerit manipulus ejus, et steterit erectus : conversi autem fratrum manipuli, adoraverint manipulum suum. In quo utique futura resurrectio Domini Jesu revelata est, quem et Hierosolymis cum vidissent, undecim adoravere Discipuli, et omnes Sancti cum resurrexerint, adorabunt, fructus bonorum operum præferentes, sicut scriptum est : « Venientes autem venient cum exultatione, tollentes manipulos suos[2]. » Unde fratres, licet somnii fidem per invidiam derogarent, interpretationem tamen ejus propriis sermonibus exprimentes, responderunt ei : « Numquid regnando regnaturus es nobis, aut dominando dominaturus es nobis[3] ? » Regem enim venturum visio illa significabat, quem omnis caro generis humani inflexo adoraret genu.

VIII. Vidit autem aliud somnium, et narravit illud patri suo et fratribus suis, eo quod sol et luna et undecim stellæ adorarent eum. « Unde objurgavit illum pater ejus dicens : Quid ergo erit hoc visum quod somniasti ? Numquid venientes ego et mater tua et fratres tui adorabimus te super terram[4] ? » Quis est ille quem parentes et fratres adoraverunt super terram, nisi Christus Jesus, quando eum Joseph et Mater cum Discipulis adorabant, Deum verum in illo corpore confidentes, de quo solo dictum est : « Laudate eum sol et luna, laudate eum omnes stellæ et lumen[5] ? » Objurgatio autem patris quid significat, nisi duritiam populi Israël, ex quibus Christus secundum carnem, quem hodieque Deum esse non credunt, nec volunt adorare quasi Dominum, quia ex se natum cognoscunt ? Audiunt itaque responsa ejus, sed non intelligunt : legunt

[1] Gen. XXXVII, 7. — [2] Psal. CXXV, 6. — [3] Gen. XXXVII, 8. — [4] Ibid. 10. — [5] Psal. CXLVIII, 3.

ipsi quod eum sol et luna laudant, et nolunt credere de Christo Jesu dictum esse. Itaque Jacob typo fallitur alieno : sed suo amore non fallitur. Pietas in eo paterna non errat ; sed erraturæ plebis affectus exprimitur.

CAPUT III.

Quod supra Jacob dictus sit Josephum objurgasse, id non fecisse ob incredulitatem : quando futuræ incarnationis præscius eumdem ad fratres misit. Joseph postquam erravit in agro, venit in Dothaïm. Eum fratres e longe videntes interimere cogitant : sed mutato consilio vendunt Ismaëlitis. Et hæc, itemque tunicæ cruentatio, et lacus ariditas, mysterio passionis adaptantur.

IX. Non ergo tanto somnio Patriarcha non credidit, qui utrumque pariter gemino prophetabat oraculo; ut et personam justi repræsentaret et populi, quod Dei Filius venturus esset in terras, qui et diligeretur a justis, et negaretur a perfidis. Videbat igitur futuræ incarnationis mysteria, qui filium mittebat ad fratres, ut videret si recte sunt oves[1]. Quas oves Deus jam tunc in illo Patriarchæ studio requirebat, nisi eas de quibus ipse Dominus Jesus in Evangelio dixit : « Non veni nisi ad oves perditas domus » Israël[2] ? Et misit, inquit, in Sichem[3], » quod interpretatione dicitur humerus, sive dorsum, hoc est, ad eos qui non converterentur ad Dominum, sed fugientes se a facie ejus averterent; quod est proprie peccatoris. Exiit enim Caïn a facie Dei, et Propheta dicit : « Pones eos dorsum[4]. »

[1] Gen. XXXVII, 14. — [2] Matth. XV, 24. — [3] Gen. XXXVII, 3. — [4] Psal XX, 13.

Justus autem non se avertit a Domino, sed occurrit dicens : « Oculi mei semper ad Dominum[1]. » Et Esaïas dicenti Domino : « Quem mittam[2] ? » sponte se obtulit dicens : « Ecce ego. » Et Symeon expectavit ut videret Christum Domini, et posteaquam vidit, quoniam remissorem peccatorum, et totius mundi viderat Redemptorem, quasi levatus a peccato, poposcit usu carnis hujus absolvi, dicens : « Nunc, Domine, dimitte servum tuum in pace, » quoniam viderunt oculi mei Salutare tuum[3]. » Et Zachæus hinc primum suæ prærogativam commendationis invenit, quod in arborem ut Christum videret, ascendit. Ergo Joseph a patre missus est ad fratres, ab illo magis Patre, qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum ; ab illo Patre, de quo scriptum est : « Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati[4]. »

X. Et errabat Joseph, quia fratres suos invenire non poterat[5]. Non immerito errabat, qui quærebat errantes ; eos enim agnoscit Dominus qui sunt ipsius. Denique et Jesus fatigatus ex itinere sedebat supra puteum. Fatigabatur, quia non inveniebat Dei populum quem quærebat ; exierat namque a facie Domini. Qui enim culpam sequitur, exit a Christo. Peccator exit, justus intrat. Denique Adam se peccator abscondit ; justus autem dicit : « Intret » oratio mea in conspectu tuo[6]. »

XI. Invenit autem Joseph fratres suos in Dothaïm, quod significat defectionem. Ubi est enim nisi in defectione qui Deum deserit ? Nec mirum si deficiebant, qui non audiebant dicentem : « Venite ad me omnes qui laboratis, et » onerati estis, et ego vos reficiam[7]. » Venit igitur Joseph in Dothaïm : « Et præviderunt eum de longe venientem, » antequam appropiaret ad illos, et insæviebant, ut occi-

[1] Psal. xxiv, 15. — [2] Isaï. vi, 8. — [3] Luc. ii, 50, 31. — [4] Rom. viii, 3. — [5] Gen. xxxvii, 15. — [6] Psal. lxxxvii, 3. — [7] Matth. xi, 28.

» derent illum[1]. » Merito longe erant, qui erant in defectione, et ideo insæviebant, quia non appropiaverat iis Christus. Nam si appropiasset his typus Christi, fratrem utique dilexissent : sed prope esse non poterant, qui parricidium cogitabant. « Ecce, inquiunt, somniator ille venit : » nunc ergo venite, occidamus eum[2]. » Nonne hæc verba dicebant, qui de parricidali sacrilegio cogitabant? Sicut de ipsis Salomon ait : « Tollamus justum, quia inutilis est » nobis[3]. »

XII. Et addiderunt in Genesi : « Et videbimus quid pro» derunt somnia illius[4]. » Hoc scriptum est de Joseph, completum est de Christo, quando Judæi in ejus passione dixerunt : « Si rex Israël est, descendat nunc de cruce, et » credimus ei. Confidit in Deum, liberet nunc eum, si » vult[5]. » Numquid et ipsi fratres tam impii, ut fratrem occiderent? Et unde tantorum merita Patriarcharum, ut Lex (34) tribus totius plebis eorum vocabulis designaret? Quomodo conveniunt pietatis nomina, et sceleris insignia? Sic etiam isti typo populi, non animi sui vitio laborabant. Inde omnis invidia, inde parricidii meditatio : invidia per figuram, pietas per affectum.

XIII. Denique Ruben et Judas germanitatis pia jura servantes, de manibus cæterorum eum liberare cupiebant, meritoque Judas paterna benedictione præfertur, cum ei dicitur : « Adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda, » et ipse erit expectatio gentium[6]. » Quod utique soli convenit Christo, cui repositum fuit ut adoraretur a fratribus, et expectaretur a gentibus, lavaret in vino stolam suam proprii corporis passione, quia carnem suam nulla peccati labe maculavit. Aser quoque non utique sibi convenire credebat. Aser pinguis panis ejus, et ipse Aser cum prin-

[1] Gen. xxxvii, 18. — [2] Ibid 19. — [3] Sap. ii, 12. — [4] Gen. xxxvii, 20. — [5] Matth. xxvii, 42. — [6] Gen. xlix, 8, 9.

cipibus. Quid vero ipse Joseph, cui dictum est : « Filius » ampliandus meus Joseph, filius ampliandus meus : zelatus filius meus, filius meus adolescentior, ad me revertere[1] ? » In quem consilium conferentes maledicebant, in quo benedictio prævaluit super benedictionibus montium manentium, et desideriis collium æternorum. Quem significari in se intelligebant, nisi illum qui omnium merita supereminens, supra omnium desideria Sanctorum immensæ teneret apicem potestatis, quem voto nullus æquaret? Compensatur ergo in Patriarchis invidia per gratiam, qui et excusantur a culpa (35), et revelationis munere consecrantur. Non enim tam culpabile est dixisse quæ plebis sunt, quam beatum vidisse quæ Christi sunt. Subierunt personam peccatoris populi, ut acciperent gratiam Domini redemptoris. Certe culpam abolevit gratia, gratiam culpa non minuit.

XIV. Et ut cognoscamus omne hoc de populo et de Domino Jesu mysterium esse : « Venite, inquit, vendamus » Joseph Ismaëlitis[2]. » Quid interpretationis habet nomen Joseph, nisi quod divinam gratiam significet, et expressionem Dei summi. Quis igitur venditur, nisi ille « Qui cum » in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se » æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi » accipiens[3] ? » Neque enim nos eum emissemus, nisi vendidissent eum. Quem sui male vendiderunt, alieni pejus emerunt. Vendiderunt negotiatoribus bonum odorem, emerunt a proditoribus. Vendidit eum Judas, emerunt Ismaëlitæ, qui significantur latina interpretatione, odio habentes Deum suum. Ideo alibi viginti, alibi viginti et quinque aureis, alibi triginta invenimus emptum Joseph; quia non omnibus unius æstimatione pretii valet Christus. Aliis minus, aliis amplius. Fides ementis, incrementum

[1] Gen. XLIX, 22. — [2] Id. XXXVII, 27. — [3] Philip. II, 6, 7.

est mercis : religiosiori pretiosior est Deus, peccatori pretiosior est Redemptor. Pluris et illi valet qui plus habet gratiæ : sed etiam cui multa donata sunt, pluris valet; quia cui plus remissum est, plus diligit, sicut ipse Dominus in Evangelio pronuntiavit de illa muliere quæ super ejus pedes effudit unguentum, et lacrymis lavit, et capillis suis tersit, et oculis siccavit, de qua ait ad Simonem : « Propter quod dico tibi : Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit [1]. » Interdum diversitates pretii non solum quantitatis habent, sed etiam numeri expressionem; sicut habes de unguento quod ad sepeliendum se Dominus fusum esse memoravit, sicut scriptum est dicente Juda : « Potuit hoc venumdari denariis trecentis [2]. » Quo numero non quantitatis, sed significatio crucis videtur expressa. Ita hic quoque diversitas vel viginti vel triginta aureorum vel argenteorum, habet vel geminatæ vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam viginti-quinque aurei, jubilæi, qui est remissionis numerus, significant pretiosissimam portionem. Hic quoque, ut dominicæ passionis figuram advertas, ait Judas patriarcha : « Tradamus Joseph Ismaëlitis : at manus nostræ non sint injectæ super eum [3]. » Et bene superius dixerat : « Manus autem nolite inferre illi [4]. » Quod Judæi in Domini passione dixerunt : « Nobis non licet interficere quemquam [5]; » ut sermo Jesu impleretur, significans qua morte moriturus esset.

XV. Jam tunc ergo crucis futuræ præfigurabatur insigne; simul et quod exutus est tunica [6], id est, carne quam assumpsit exutus est, decora diversitate virtutum. Ergo tunica ejus, id est, caro, non Divinitas cruentata est : et indumentum ei carnis non immortalitatem vitæ auferre

[1] Luc. VII, 47. — [2] Marc. XIV, 5. — [3] Gen. XXXVII, 27. — [4] Ibid. 22. — [5] Joan. XVIII, 31. — [6] Gen. XXXVII, 23.

potuerunt. Hanc tunicam judaïcæ bestiæ cruentaverunt, illæ de quibus dicit : « Ecce ego mitto vos sicut agnos inter » lupos[1]. »

XVI. Quod autem lacus siccus erat[2], quid mirum si Judæorum lacus aquam non habet, qui dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et fecerunt sibi lacus contritos? Et ut scias verum hoc esse mysterium, ipse de se Dominus ait : « Posuerunt » me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbra mortis[3]. »

XVII. Illi igitur emunt Christum qui bonos odores deferunt, thymiama quo adolent altaria piæ mentis : Unde et David græce hoc modo ait : Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου[4]. Resinam quoque qua marmora confracta sociantur, est resina spiritalis quæ fracturas animæ tuæ solidet, et divulsa connectat, resoluta constringat. Hæc enim spiritalis resina corroborat, et quædam comminuta animæ membra componit, ut sine offensione socientur. Denique Hieremias hanc quærit resinam, ut Babyloniam curet sanare, si possit, dicens : « Accipite resi» nam corruptioni ejus, si quo modo sanabitur. Curavimus » Babyloniam, et sanata non est[5]. » Non est sanata Synagoga, quia resina ista migravit ad Ecclesiam. Ideo ex Galaad veniebant negotiatores, hoc est, de possessione vel incolatu testimonii merces suas ad Ecclesiam transferentes, ut gentium peccata resina ista curaret. De quibus dicitur : « Convalescite manus demissæ, et genua dissoluta[6]. » Fides sincera resina est. Hanc adhibebat Petrus, cum diceret claudo : « In nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et » ambula[7]; » meritoque surrexit, et ambulavit. Hanc habebat cum diceret paralytico : « Ænea, sanet te Dominus Jesus » Christus : surge, et sterne tibi. Et surrexit, et stravit

[1] Luc. x, 3. — [2] Gen. xxxvii, 24. — [3] Psal. lxxxvii, 7. — [4] Id. cxl, 2. — [5] Jerem. li, 8, 9. — [6] Isaï. xxxv, 3. — [7] Act. iii, 6.

» sibi [1]. » Hanc habebat cum diceret mortuæ : « Surge in » nomine Domini nostri Jesu Christi. Et defuncta surrexit [2]. » Hujus resinæ temperamento lapides illi, de quibus potens est Dominus resuscitare filios Abrahæ, compaginantur. Hujus resinæ medicamento claudus erigitur, paralyticus reformatur, mortua resuscitatur.

XVIII. Illud quoque quod hœdi sanguine resperserunt tunicam ejus [3], videtur significare quoniam falsis testimoniis appetentes, in invidiam deduxere peccati omnium peccata donantem. Nobis agnus est, illis hœdus. Nobis agnus Dei occisus est, quibus abstulit peccatum mundi : illis hœdus, quorum acervavit errores, delicta cumulavit. Ideoque ait : « Implete mensuram patrum vestrorum [4]. » Meritoque Jacob posteritatis suæ deplorans dispendia, quasi pater filium flebat amissum, quasi Propheta lugebat interitum Judæorum. Denique scidit etiam vestimenta sua : quod in passione Domini factum legimus a principe sacerdotum, in quo esset non privata persona, sed publici munus officii [5]. Et velum templi scissum est [6] ; ut profanata mysteria, nudatum populum salutaribus indumentis, divisum regnum talibus manifestaretur insignibus destruendum ; quia omne regnum divisum facile destruetur. Et vere divisum, quando hoc quod erat Christi, cœpit esse etiam diaboli. Neque enim poterant indivisi manere, qui a Patre Filium separabant.

[1] Id. IX, 34. — [2] Ibid. — 4. [3] Gen. XXXVII, 32. — [4] Matth. XXIII, 32. — [5] Id. XXVI, 65. — [6] Id. XXVII, 51.

CAPUT IV.

Joseph ducitur in Ægyptum, atque a præposito coquorum emitur, in quo Christi sua servitute nos liberantis figura est. In eodem ostenditur in ipsa captivitate libertatem posse retineri : nec non in libertate reperiri captivitatem. Denique omnibus in exemplum Joseph proponitur.

XIX. Venditus est ergo Joseph, ductus in Ægyptum, emptus a præposito coquorum. Non otiosa persona quæ cruda ciborum coqueret, ut epularentur animi fidei suavitate. Nullus enim cibus scientia et doctrina dulcior. Erat ante in Ægypto cruda perfidia, quam nullus divinæ cognitionis ardor, et veræ scientiæ cupiditas nulla molliverat, non eloquia Domini ignita decoxerant. Venditus est autem Joseph in Ægypto, quia Christus venturus erat ad eos quibus dictum est : « Peccatis vestris venditi estis[1]. » Et ideo suo sanguine redemit, quos propria peccata vendiderant. Sed venditus Christus conditionis susceptione non culpæ, peccati pretio tenetur (36) ; quia peccatum ipse non fecit. Pretio igitur nostrum debitum, non sua æra contraxit; chirographum sustulit, fœneratorem removit, exuit debitorem : unus exolvit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire servitio. Suscepit hoc ille pro nobis, ut servitutem mundi repelleret, libertatem paradisi restitueret, gratiam novam consortii sui honore donaret. Hoc de mysterio.

XX. Cæterum quod ad moralem pertinet locum, quia

[1] Isaï. L, 1.

omnes vult salvos fieri Dominus Deus noster, dedit per Joseph etiam iis qui sunt in servitute solatium : attribuit magisterium ; ut discerent etiam in ultima conditione posse mores esse superiores, nec ullum statum immunem esse virtutis, si animus se uniuscujusque cognoscat : carnem servituti subditam esse, non mentem ; multosque servulos esse dominis liberiores, si in servitute positi a servilibus putent operibus abstinendum. Servile est omne peccatum, libera est innocentia. Unde et Dominus ait : « Omnis qui » facit peccatum, servus est peccati[1]. » Quomodo enim non servus omnis avarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello se ipsum auctionatur? Timet omnia, ne congesta amittat, qui non utenda congessit, majore periculo servaturus quo majora quæsivit. Quomodo non mendicus, cui sunt parva quæ possidet? Nam etsi mihi dives videatur, sibi eget : nec testimoniis sua vota solatur, qui quod optat nescit credere. Quomodo autem non et ille servus, qui subditus est libidini? Primum suis ardet incendiis, et pectoris sui facibus exuritur. Quibus recte dicit Propheta : « Ambu» late in lumine ignis vestri, et in flamma quam accendis» tis[2]. » Suscipit omnes metus, insidiatur somno singulorum : ut unius cupiditate potiatur, fit servus omnium. Servit igitur hanc miseram quidem servitutem, qui ipse sibi dominos facit, ipse vult habere quos timeat. Nihil enim tam speciale servitutis est, quam semper timere. Ille vero in quavis conditione servitii semper liber, qui mundi amore non capitur, avaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur, qui securus spectat præsentia, quem futura non terrent. Nonne videtur tibi iste in servitute dominari : ille autem in libertate servire? Serviebat Joseph, regnabat Pharao : beatior hujus servitus, quam regnum

[1] Rom. VI, 16. — [2] Isaï. L, 11.

illius. Denique tota Ægyptus collapsa esset fame, nisi regnum suum consilio servuli subdidisset.

XXI. Habent igitur unde glorientur originis servuli, servivit et Joseph. Habent unde se consolentur qui ex libertate in servitutem aliqua necessitate venerunt. Habent quod imitentur, ut discant conditionem se mutare posse, non mores : esse et in vernaculis libertatem, et in servitute constantiam. Habent etiam domini quod per servulos bonos sperent. Abraham filio per vernaculum invenit uxorem. Benedixit Dominus domum Ægyptii propter Joseph, et facta est benedictio Domini in toto censu ejus, et in domo, et in agris. « Et convertit, inquit, omnia quæcumque illi erant, in manus Joseph [1]. » Advertimus quod ea quæ domini gubernare non poterant, servuli gubernarunt.

CAPUT V.

Josephi ob pulchritudinem, sed magis ob pudicitiam commendatio. Is nulla sua culpa adamatus a domina, ac de stupro compellatus, eam repellit, rejectisque vestibus ornatior fugit : illa vero dum eas retinet, atque insontem criminatur, ignominiam suam nudat. Tamen mittitur Joseph in carcerem : at ibi divino præsidio non destituitur.

XXII. Sed quid de privata domo dispositionis ejus servuli astruam, qui rexit imperium? Plus tamen est quod ipse ante se rexit; et cum esset decorus aspectu, et speciosus facie valde, venustatem sui vultus ad alienam non de-

[1] Gen. XXXIX, 4.

rivavit injuriam, sed ad suam servavit gratiam : hoc se pulchriorem ratus, si non dispendio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur. Illum esse verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret, sed judicia acquireret universorum, fraudi nullis futurus, laudi sibi. Jam si qua petulantibus aspexit oculis, illius crimen solius est quæ male vidit, non hujus qui male se nollet videri; nec in eo quod visus est, culpa est. Non erat in potestate servuli ut non videretur : maritus debuit cavere oculos uxoris. Si ille nihil timebat de conjuge, arbitrabatur iste testimonium esse castimoniæ, non remissionem incuriæ. Discant tamen viri cavere etiam oculos fœminarum. Adamantur enim et qui nolunt amari. Denique adamatus est Joseph, qui amantem contemneret. Et bene excusavit eum Scriptura dicens : « Immisit oculos » uxor domini ejus in Joseph[1], » hoc est, non ipse se ostentavit, nec cepit incautam : sed illa retia sua misit, et indagine sui capta est. Laqueos suos sparsit, et suis hæsit vinculis.

XXIII. Dixit autem illi : « Dormi mecum[2]. » Prima adulteræ oculorum tela sunt, secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Suppetit defensio, ubi adhuc liber affectus est. Ideo scriptum est quia ille noluit[3]. Primum igitur congressione mentis superavit, tanquam scuto animi irruentem repellens : deinde sermonem tanquam hastam vibravit, ut se illa revocaret. « Et » dixit uxori domini sui[4]. » Recte uxor domini, non ipsa domina dicitur, quæ non potuit extorquere quod voluit imperare. Nam quomodo domina, quæ dominandi non habebat effectum, quæ disciplinam dominæ non tenebat, quæ servulis libidinis incentiva præstabat? Ille dominus qui amantis non excepit faces, qui lenocinantis vincla non

[1] Gen. XXXIX, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid.

sensit, quem nulla mortis formido perterruit, qui maluit liber criminis mori, quam potentiæ criminosæ eligere consortium. Ille liber, qui turpe credidit vicem gratiæ non referre. Denique non ut meticulosus excusat, nec tanquam periculi timidus cavet : sed tanquam beneficii herilis et innocentiæ suæ debitor fugit crimen ingrati, peccatique labem et culpæ contagium quasi justus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat : sed Joseph non audiebat eam. Habes post prima verba quid caveas. Non solùm lubrica, sed etiam procax, importuna, petulans est libido, nec habet quod vereatur adultera. Quæ dispendia pudoris prima non doluit, insidiatur ut capiat.

XXIV. Denique officii sui et commissi muneris ingressum gratia, remotis arbitris ac domesticis, apprehendit eum dicens : « Dormi mecum. » Excusatur Joseph Scripturæ testimonio, quia commissum a Domino nequibat deserere obsequium[1]. Non enim satis est quod securus sui domus interiora quasi qui capi non posset, ingressus est : justus debuit providere ne furenti copiam daret, et ejus illa peccato periret : sed qui adversari sibi domini sui videbat uxorem, neglecti officii etiam a domino cavere debebat offensam : simul adhuc sermonis, non comprehensionis putabat audaciam.

XXV. Excusatur quod ingressus est : prædicatur quod elapsus est, nec pluris fecit vestimenta corporis, quam animi castimoniam[2]. Reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus detinebat : et aliena judicavit, quæ tactu impudicæ potuerant comprehendi. Magnus tamen vir, qui venditus servile nescivit ingenium, adamatus non redamavit, rogatus non acquievit, comprehensus aufugit, Qui cum ab uxore domini conveniretur, teneri veste po-

[1] Gen. XXXIX, 11. — [2] Ibid. 12.

tuit, animo capi non potuit : ac ne ipsa quidem verba diu passus, contagium judicavit si diutius moraretur; ne per manus adulteræ libidinis incentiva transirent. Itaque vestem exuit, crimen excussit, et relictis, quibus tenebatur, exuviis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris. Non est enim nudus, nisi quem culpa nudaverit. Denique in superioribus habemus quod Adam posteaquam Dei mandata prævaricatione deseruit, et peccati gravis æra contraxit, nudus erat. Unde et ipse ait : « Vocem tuam audivi in paradiso, et timui, » quia nudus sum, et abscondi me[1]. » Intellexit enim se esse nudum, qui infulas divinæ protectionis amiserat. Et ideo latebat, quia vestem fidei non habebat, quam utique prævaricando deposuit. Magnam rem vides. Ille nudus erat qui tunicam non amisit : iste nudus non erat, qui vestimentis se exuit, quæ in manibus adulteræ dereliquit. Eadem Scriptura illum nudum asseruit, hunc abnuit. Et ideo iste expoliavit se potius quam nudavit, qui incorrupta virtutum vestimenta servabat, expolians se veterem hominem cum actibus ejus; ut indueret novum, qui secundum imaginem Creatoris in agnitione renovatur. Ille autem nudus remansit, qui se iterum vestire non potuit, singulari spolio virtutis exutus. Unde pelliceam accepit tunicam; quia peccator habere non poterat spiritalem. Reliquit igitur vestimenta Joseph, et nudavit adulteræ inverecundiam, quæ postea latere non potuit.

XXVI. Denique exivit foras, et ipsa adulterii sui tentamenta vulgavit, exaltans vocem suam; eo quod relictis vestibus, Hebræus aufugerat. Ipsa igitur quod celare debuerat, prodebat; ut composito crimine læderet innocentem. Justus autem accusare non novit; et ideo impune hoc impudica faciebat. Illam igitur vere exutam dixerim,

[1] Gen. III, 10.

etiam aliena vestimenta servantem, quæ omnia amiserat velamina castitatis : illum satis ornatum, satis defensum, cujus vox non audiebatur, et innocentia loquebatur. Sic Susanna postea dum tacet in judicio, melius locuta est oraculo; et ideo Prophetæ meruit defensionem, quæ propriæ vocis non quæsivit auxilium. Illum ergo beatiorem dixerim, cum in carcerem mitteretur, quia subibat pro castitate martyrium. Bonum enim munus pudicitia; sed minoris meriti cum periculum non habet : ubi vero etiam salutis periculo defenditur, ibi plenius coronatur.

XXVII. Inaudita causa, inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Joseph mittitur : sed cum Dominus nec in carcere deserebat. Non turbentur innocentes, cum falsis criminibus appetuntur; cum oppressa justitia truduntur in carcerem. Visitat Deus et in carcere suos; et ideo ibi est plus auxilii, ubi est plus periculi. Sed quid mirum si visitat Christus in carcere positos, qui se ipsum in suis in carcere inclusum esse memoravit, sicut habes scriptum : « In carcere eram, et non venistis ad me[1]? » Quo non penetrat divina misericordia? Invenit Joseph hujusmodi gratiam, ut qui fuerat clausus in carcere, ipse potius carceris claustra servaret, concederet munere clavicularius, inclusos omnes potestati ejus committeret. Itaque Joseph non solum carcerem non sentiebat, sed etiam alios quoque carceris levabat ærumna.

[1] Matth. xxv, 43.

CAPUT VI.

Post brevem invectivam in mulierem, ad spadones hujus etiam auctores injuriæ transit; et demonstrato quam fragilis sit eorum status, alterius somnium ejusque expositionem refert. Hinc sæculi potentiam somnii similem esse ostendit. Deinde mystice laudato Hebræo interprete, invehitur in eunuchum beneficii immemorem. Demum tacite Calligonum perstringens, pauca de regiorum ministrorum statu ac fragilitate subjungit.

XXVIII. Hujus igitur injuriæ auctor mulier et spadones sunt; sed mulier Ægyptiorum, quæ procaces cum viris solita miscere sermones, lacessere verecundos, refugientes insequi, pudentes perurgere, cum vitia sua non posset defendere, innoxios criminabatur, perfidiam admiscens perfidiæ, aliena tenens, et alios ipsa condemnans, modum nullum ponens furori. Quæ enim causa crudelitatis, nisi quod cupiditatibus suis obsisti videbat, et desideria sua vetita assensione fraudari? En propter quod aperiatur carcer, ut suscipiat innocentes: solvantur catenæ reis, ut imponantur fidelibus: dimittantur veritatis adulteri, ut includatur qui fidei adulterium recusavit.

XXIX. De istis vero spadonibus quid dicam? qui exemplo debent esse spadonibus cæteris, quod status eorum fragilis ac tenuis, et in voluntate regia spes omnis, quibus levis offensa summum periculum sit: secundæ autem res vile ministerium. Gloriabatur alter quod esset vini præpositus, alter quod esset pistorum. Uterque offendit, missi-

que in carcerem, et commendati sancto Joseph ab ipso carceris claviculario, cum essent illic dies complures, viderunt somnium; et cum reviseret eos Joseph, tristes turbatosque animi offendit; quia turbabantur somnio, cujus interpretem non invenirent : « Nonne per Deum, in-
» quit, interpretatio somnii est? Narrate ergo mihi. Et nar-
» ravit præpositus vini somnium suum. Erat vitis in cons-
» pectu meo : in vite autem tres radices, et ipsa flores
» ferens germinavit maturos botryones uvarum : et calix
» Pharao in manu mea. Et sumpsi eam, et expressi eam in
» calicem, et dedi calicem in manus Pharao. Et dixit illi
» Joseph : Hæc interpretatio ejus : Tres radices, tres dies
» sunt. Adhuc triduo, et in mentem habebit Pharao prin-
» cipatum tuum, et restituet te super officium tuum pristi-
» num, et dabis calicem in manus Pharao. Sed memor
» esto per temetipsum, cum tibi bene erit, et facies in me
» misericordiam, et memor eris mei ad Pharaonem, et
» educes me de carcere isto; quia furto involatus sum de
» terra Hebræorum (37), et hic nihil male feci, sed mise-
» runt me in lacum carceris hujus[1]. »

XXX. Alterius somnium non libet dicere. Meministis certe verborum meorum, quod etiam tunc refugerim ejus interpretationem in eo, cujus exitum refugio, mortem perhorresco. De isto prius dicamus, qui si beatus videbatur, cum esset vini præpositus; et hunc summum credebat apicem omnis potentiæ, quod regi calicem dabat. Hæc gloria illius, hæc magnificentia in hoc sæculo : hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur. Sed hoc somnium est, et omnis potentia sæculi somnium, non veritas est. Denique per somnium vidit reddi sibi principatum suum. Et Esaïas dicit ita esse hujusmodi homines, qui in hoc sæculo delectantur secundis rebus, sicut qui in som-

[1] Gen. XL, 8-15.

nis manducat et bibit[1], videtur sibi cibo aut potu dum dormit, repleri : sed cum evigilaverit, incipit esurire amplius ; et tunc intelligit quam inanis ille cibus et potus fuerit somniantis : sic qui dormit in hoc sæculo, nec oculos aperit ad mysteria divina, quandiu somno gravatur corporis, putat alicujus momenti esse hanc sæcularem potentiam, quasi in somnis eam videt : ubi evigilaverit, deprehendit quam inanis hujus sæculi voluptas sit.

XXXI. Considera nunc illum verum Hebræum, illum non somnii, sed veritatis et præclaræ visionis interpretem, qui de Divinitatis illa plenitudine, a libertate cœlestis gratiæ in hunc corporeum carcerem venerit, quem non potuit sæculi hujus illecebra mutare, non ulla corruptela mundanæ voluptatis evertere, qui tentatus non decidit, appetitus non appetivit, postremo adulterina quadam Synagogæ manu veste corporis apprehensus, carnem exuit, liber mortis ascendit. Calumniata est meretrix, ubi eum tenere non potuit, quem carcer non terruit, non inferna tenuerunt : quinetiam quo veluti puniendus descenderat, inde alios liberavit : ubi ipsi stringebantur mortis vincula, ibi laxavit ipse vincula mortuorum.

XXXII. Considera ergo istum Hebræum dicentem illi præposito spadonum, qui contraxerat offensam regiam, quem restituerat muneri suo : « Memor esto per temetipsum, cum tibi bene erit : et facies in me misericordiam, et memor eris mei. » Ideo secundo repetivit, quia sciebat non recordaturum quid evasisset injuriæ, cum potentiam recepisset. Ideo secundo admonuit, quia secundo liberavit ; ut si prioris beneficii eum memoria non teneret, vel posterioris subiret, non despiceret auctorem salutis suæ, non perfida prævaricatione violaret. Sed quod pejus est, cito beneficii irrepit oblivio secundis rebus. Redditus

[1] Isaï. XXIX, 8.

officio suo non est memor factus interpretis, sed oblitus est eum. Sed etsi ille obliviscebatur, Christus non obliviscebatur : sed loquebatur ei, et per servulum loquebatur dicens ad eum : « Memor esto per temetipsum, » hoc est, vel officii tui contemplatione quid audieris, recordare. Sed etsi nunc oblitus es, memor eris mei; ut evadas periculum, qui oblitus es beneficium. Tamen elatus potentia non recordabatur. Et quanta hæc potentia, ubi vini ministerium? En unde omnis jactantia; quia erat spadonum præpositus, qui vinum poculis regiis ministrabant.

XXXIII. « Et factum est, inquit, post biennium[1]. » Mentior de hoc nostri spadonis tempore, nisi et dies convenit; quia post biennium recepit officium, nec recordatus est, sed admonitus. Cognovit enim quod etiam regnum ipsum in hoc sæculo esset somnium, qui suo somnio non credidit : didicit etiam regnum esse somnia, nec ipsorum potestates esse perpetuas. Sed cito hunc locum prætereat dolor, ne ipsa commemoratione crudescat : ne ipsius quidem sermonis mei meminisse delectat, quem tunc temporis vel effuderit dolor, vel extorserit Ecclesiæ contumelia (38).

XXXIV. Admonitus ergo sui per somnium regis ait : « Peccatum meum recordor[2]. » Sera quidem ista est, sed utinam vera confessio. Post peccatum fateris, quod ante peccatum cavere debueras. Quam cito oblitus fueras. « Memor esto mei. » Scis nempe tunc temporis hunc fuisse sermonem : sed obtusas aures habebas fastu potentiæ, et vini ebrius non audiebas verba sobrietatis. Vel nunc memento mei, qui peccatum sero fateris. Qui rogas servulum Christi, cur Dominum negas? Inebriare jam non vino, sed Spiritu sancto. Recordare quid passus sit, cum quo dormisti somnum tuum, et somniasti somnium. Et ipse

[1] Gen. XLI, 1. — [2] Ibid. 9.

præpositus erat, et præpositus epularum regis, quæ ad opus pistorium pertinebant. Sublimem se esse credebat, quia in potestate habebat panem regium : nesciebat multos anfractus esse hujus potentiæ. Minabatur aliis, ipse mox supplicio dedendus extremo; nec audivit eum, qui licet servulus Domini, tamen loquebatur oraculum : quod ipsius jussu regis, de quo sibi plurimum blandiebatur, caput amissurus esset, esca avibus derelinquendus. Vel hoc te exemplum revocare debebat, ut perfidiæ non crederes.

XXXV. Sunt et alia exempla de fastu et fragilitate ministrorum regalium, quæ posterioris temporis historia habet. Et Doëch præpositus erat, et præpositus regis animalium ad disciplinam mulorum, hoc est, spadonum animalium. Hic quoque sacerdotem Domini detulit, et fraude regem commovit in sacerdotis periculum, et hic Syrus erat. Num mentior, quando et patria, et facta conveniunt? Aman quoque cubiculo regis et ipse præpositus, dum invadere Ecclesias Domini improba temeritate contendit, populumque fidelem spoliare ac persequi, gravibus sacrilegia suppliciis expendit.

CAPUT VII.

Educto Joseph de carcere regis somnium proponitur, a quo et explicatur. Hoc Ambrosius tum rebus sui temporis, tum præsenti et futuro sæculo accommodat. Postea Josephi præmia, conjugium, liberos, frumenti distributionem mystice de Christo interpretatur; ac tandem nos ad emendum spiritalia alimenta hortatur.

XXXVI. Sed revertamur ad istum vini præpositum, qui quasi multo ebrius mero beneficii auctorem oblitus est diu : aliquando tamen, ut regi provideret interpretem, non quasi gratus, sed quasi callidus intimavit seriem rei gestæ. Quo cognito, rex quoque cum jussit accersiri, erutumque de carcere interrogavit, si posset interpretari sibi somnium. Cujus explanatione delectatus, removit injuriam, honorem detulit. Itaque videte si non præsentibus et ista conveniunt. Injuria illata est prius quam cognosceretur a rege : gratia relata, ubi regi est cognitus. Ita rex vacat culpa; quia et id quod excepit vir sanctus injuriæ, alienum fuit : et id quod recepit gratiæ, regis est proprium.

XXXVII. Somnium autem ejus, et interpretatio hujusmodi est : « Quæcumque, inquit, facit Deus, ostendit Pharao. Septem vaccæ bonæ, septem anni sunt; et septem » spicæ bonæ, septem anni sunt. Somnium Pharao unum » est. Et septem vaccæ macræ, quæ post illas ascende» bant, septem anni sunt; et septem spicæ macræ, et a » vento corruptæ, septem anni sunt. Erit septem annis fa-

» mes. Verbum autem quod dixi : Quæcumque facit Deus, » ostendit Pharao. Ecce septem anni veniunt ubertatis magnæ in totam terram Ægypti. Veniet autem septem annis » fames post hæc, et obliviscentur ubertatem in tota Ægypto; » et consumet fames totam terram, et non agnoscetur » ubertas terræ a fame quæ futura est post hæc. Valida » enim nimium. Quod autem iteravit somnium Pharao » bis; quia verum erit verbum a Deo, et festinabit Deus » facere illud[1]. »

XXXVIII. Vetus somnium, res recentes. Posterioribus priora consumpta sunt : et ubi erat ante ubertatis copia, ibi rerum omnium facta est indigentia. Quod si quis hujusmodi regi consilium dedisset, ut aliquid de superiori ubertate posteriori principatus sui servaret ætati, reliquo quoque tempori larga donandi affluentia redundasset. Sed immodica ævi superioris effusio etiam posteriora destituit, et homines diripientes universa, aliquem Joseph adhibere nolebant. Etsi non ego Joseph (quis enim istud) clamabam tamen vaccas illas pingues non solum lasciviam, sed etiam incuriam divinæ significare reverentiæ (de perfidis enim dictum est : « Tauri pingues obsederunt me[2]: » et de Judæorum populo scriptum est : « Impinguatus, et » obesus factus, et dilatatus est, et dereliquit eum qui fe» cit eum[3]) et ideo somnium illud redundantiæ sæcularis perpetuum esse non posse : fore tempus quo his fames dura succederet.

XXXIX. Nec tamen hoc somnium uni aut duobus demonstratum arbitror, sed omnibus propositum; eo quod septem anni istius mundi pingues, et sæculari ubertate opimi, absorbeantur ab illis sæculis quæ futura sunt, in quibus perpetua quies, et legis observantia spiritalis, quam Ephræm illa tribus patrum Deo fructuosa custodit. Bona

[1] Gen. XLI, 25-32. — [2] Psal. XXI, 13. — [3] Deut. XXXII, 15.

vacca, non illa corporeo distenta ubere, sed abundans spiritalis lactis et gratiæ, super cujus decorem cervicis Deus sedere se dicit, ut scriptum est: « Ephræm vacca docta » diligere victoriam. Ego autem transivi super decorem cer» vicis ejus[1]. » Non ergo impinguet caput nostrum oleum peccatoris, nec falsi fructus delectare nos debent, ne dicatur et de nobis: « Seminastis impietatem, et iniquitates » ejus vindemiastis. Manducasti fructum falsum, quia spe» rasti in curribus tuis[2]. » Nec me movet quod habet spicas macras, et vento corruptas; quia et David tunc melior erat, quando sicut aranea tabescebat: et spiritus contribulatus sacrificium Dei est; et illi præstantiores evadunt, quos in hoc sæculo gravibus injuriis spiritus malignus exercuit.

XL. Unde magis mystica meruisse præmia Joseph arbitror, quia de mysticis est locutus. Quid enim sibi vult annulus digito ejus insertus, nisi ut intelligamus pontificatum ei fidei esse delatum, ut alios ipse signaret? Quid stola, quæ amictus est sapientiæ, nisi tributum ei ab illo rege cœlesti prudentiæ principatum? Torques aureus intellectum bonum videtur exprimere. Currus quoque significat fastigium sublime meritorum. Quis autem est qui ex gentibus accepit uxorem, nisi qui Ecclesiam ex nationibus sibi congregavit, et suscepit ex ea filium Manassen, per quem oblitus est omnes dolores suos, quos habuit de sacrilegiis Judæorum? Suscepit alium quoque filium Ephræm, per cujus profectum claruit quod suscepta in carne humilitas et Divinitatem non humiliavit, et gloriam cumulavit.

XLI. Denique quicumque famem patiebantur, ad Joseph mittebantur. Qui sunt isti, nisi de quibus dictum est: « Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut ca» nes[3]? » Erat autem fames non unius loci, sed totius terræ;

[1] Osee. x, 11. — [2] Ibid. 13. — [3] Psal. LVIII, 7.

quia non erat qui faceret bonitatem. Ideo Dominus Jesus jejunia mundana miseratus aperuit horrea sua, et mysteriorum cœlestium thesauros scientiæ sapientiæque patefecit absconditos; ut nulli alimenta deessent. Dixit enim Sapientia : « Venite, edite panes meos[1]. » Et ideo ab illo solo dicitur : « Dominus pascit me, et nihil mihi deerit[2], » qui saturatur a Christo. Aperuit ergo horrea sua Christus, et vendebat, non æra pecuniæ, sed fidei pretium, et devotionis stipendium quærens. Vendebat autem non paucis in Judæa ; sed vendebat omnibus, ut ab universis nationibus crederetur.

XLII. Et omnes regiones venerunt in Ægyptum ad Jo» seph emere[3]; obtinuerat enim fames. Omnes enim esuriunt, quos non paverit Christus. Emamus ergo alimenta, quibus famem possimus repellere. Nemo paupertatis suæ contemplatione revocetur, nemo vereatur qui argentum non habet. Non quærit Christus argentum, sed fidem quæ argento pretiosior est. Denique emit eam Petrus, qui non habebat argentum. « Argentum, inquit, et aurum non » habeo : sed quod habeo, do tibi. In nomine Jesu Christi » surge, et ambula[4]. » Et propheta Esaïas dicit : « Qui sititis, » ite ad aquam; et quicumque non habetis argentum, ite, » emite, et bibite, et manducate : emite sine argento et » pretio vinum, et adipem[5]. » Neque enim pretium quæsivit a nobis, qui pro nobis sanguinis sui pretium solvit; quia non auro et argento, sed pretioso nos redemit sanguine. Ergo id pretium debes quo emptus es; et si ille non semper exigat, tu tamen debes. Eme igitur tibi Christum non eo quod pauci habent, sed eo quod omnes habent. Omnes habent per naturam, pauci offerunt per timorem. Suum est quod a te Christus reposcit. Ipse vitam omnibus

[1] Prov. IX, 5. — [2] Psal. XXII, 1. — [3] Gen. XLI, 5-7. — [4] Act. III, 6. — [5] Isai. LV, 1.

dedit, ipse pro omnibus mortem suam obtulit. Solve pro auctore, quod soluturus es lege. Non mediocris iste contractus est. Non omnes eum facile vident. Denique illæ virgines in Evangelio, quas veniens Sponsus exclusit, ideo foris relictæ sunt, quia venale oleum non emerunt[1]. Unde dicitur eis : « Ite potius ad vendentes, et emite vobis[2]. » Et negotiator non immerito prædicatur, qui vendidit omnia sua, et emit margaritam.

CAPUT VIII.

Exhortatio Jacob ad filios, ut in Ægyptum ad escas coëmendas sese conferant, quid significet; quid item decem eorum, relicto domi Benjamin, profectio?

XLIII. « Et Jacob dixit filiis suis : Quare pigri estis ? » Ecce audivi quia frumentum est in Ægypto : descendite » illo, et emite nobis escas[3] : » Non semel hoc Jacob dixit, quotidie omnibus filiis suis dicit, qui serius veniunt ad gratiam Christi : « Quare pigri estis ? Ecce audivi quia frumen» tum est in Ægypto. » Ex hoc frumento granum est quod resurgit. Qui igitur famem sustinet, suæ segnitiæ debet ascribere. « Ecce audivi, inquit, quia frumentum est in » Ægypto. » Citius utique juniores aliquid quam seniores consuerunt audire, dum foris positi multa circumeunt. Sed hanc negotiationem prius senex audit, sed ille senex in quo est fidei longæva canities. Prior senex intelligit, sed ille senex in quo est venerabilis senectus, et ætas senectutis vita immaculata.

XLIV. Nec omnes hanc negotiationem suscipiunt, nisi

[1] Matth. XXV, 9, et seqq. — [2] Id. XIII, 46. — [3] Gen. XLII, 1, 2.

filii Jacob, et ipsi provectioris ætatis. Ideo decem pergunt, non pergit junior[1]. Non misit eum pater: « Ne contingat, » inquit, eum infirmitas. » Adhuc obnoxius erat infirmitati Benjamin junior. Patriarcha quidem legitur Benjamin, sed ille ex tribu Benjamin Paulus præfigurabatur. Merito Jacob de ejus infirmitate dubitabat. Denique infirmatus est, ut sanaretur: cæcitatem passus est, sed hæc infirmitas ad salutem. Denique illa cæcitas lucem attulit.

XLV. Accepimus historiam, cognoscamus mysterium. Sine Benjamin patriarchæ primo perrexerunt: sine Paulo Apostoli. Uterque non primus advenit, sed accersitus a primis uberiorem mercem priorum suo fecit adventu. « Est, » inquit, frumentum in Ægypto, » hoc est, ubi major fames, ibi major ubertas est. Magnum frumentum in Ægypto. Denique et Deus Pater dicit: « Ex Ægypto vocavi Filium » meum[2]. » Ex isto grano illa fœcunditas. Neque enim messis esse potuisset, nisi Ægyptii granum ante sevissent. Est ergo frumentum quod nemo ante esse credebat. In hoc frumento negotiantur Patriarchæ. Et illi quidem argentum detulerunt: sed bonus Joseph frumentum dedit, argentum reddidit. Non enim pecunia emitur Christus, sed gratia. Pretium tuum fides est. Hac emuntur divina mysteria. Portat autem frumentum hoc asinus ille ante immundus in Lege; sed jam mundus in gratia.

[1] Gen. XLII, 3, 4. — [2] Osee. XI, 1.

CAPUT IX.

Invalescente fame filii Jacob redeunt in Ægyptum, ducto secum Benjamin ac muneribus delatis. Joseph comiter fratres alloquitur, qui ad convivium invitati, suspicantur sibi parari calumniam. Iidem a Majore domus confirmantur. Quæ omnia de Pauli vocatione ac prædicatione, nec non Judæorum infidelitate exponuntur.

XLVI. Tenebatur tamen Benjamin junior, et patrio adhuc adhærebat affectu. Tenebant eum Legis vincula, mos paternus. Fames invalescebat, quia sero veniebat[1]. Intercedunt pro eo duo, Ruben et Judas, hoc est, humilitas (39), atque confessio. His vadibus apud patrem utitur, his committitur, quorum unus primitivus, alius resuscitatus. Lex primitivi, Evangelium resuscitati. His deducitur Benjamin junior, et bonis odoribus comitatus advenit portans secum resinam, qua lapides marmorum connectuntur; eo quod prædicatione propria tanquam spiritali resina vivos lapides etiam ipse connecteret : portans etiam mel, quo noxia vulneris interius exeduntur sine aliqua acerbitate sectionis. Talis enim Pauli prædicatio, ut putrem aboleret affectum, corruptumque evacuaret humorem disputationis suæ aculeo, urere magis ægræ mentis viscera cupiens, quam secare. Incensum orationis, et casiam, et guttam sepulturæ insignia esse David propheta nos docuit dicens : « Myrrha et gutta et casia a vestimentis » tuis[2]. » Venit enim Paulus crucem Domini prædicare, ili-

[1] Gen. XLIII, 1, et seqq. — [2] Psal. XLIV, 9.

cem semper virentem, et nuces quarum testa durior, fructus tenerior: meritoque virga sacerdotalis Aaron nucina, et Hieremiæ baculus hujusmodi. Argentum quoque duplex, non otiosa munera esse quis dubitet; cum et Patriarchæ vita, et Apostoli sermo semper virescat in pectoribus singulorum; et eloquium Sanctorum, sicut argentum igne examinatum, præcepti salubris fulgore resplendeat? Nec immerito duplex argentum referunt in quibus Pauli præfigurabatur adventus, qui laborantes presbyteros in verbo atque doctrina duplici honore donabat.

XLVII. « Vidit autem illos Joseph, et Benjamin fratrem » suum ex eadem matre[1]. » Jam videntur Hebræi, et videntur a Christo qui verus Joseph est, quando cum Pauli veniunt typo: et loquitur illis mitia atque mansueta, ut pariter cibum sumant. Supra autem quia sine Benjamin venerunt, agnoscebat quidem eos, sed ab his se avertebat, ut scriptum est: « Et loquebatur his dura[2], » quia ipsi non agnoscebant eum, a quo agnoscebantur. Pauli igitur merito profecerunt, quem Dominus Jesus tanquam juniorem fratrem ex eadem matre generatum amplius cæteris fratribus diligebat. Advertant Judæi quem Dominum negaverunt, qui etiam crucifixus, ex Synagoga tamen eorum tanquam ex eadem ortus parente plus eos diligit, si vel sero cognoscant suæ salutis Auctorem. Sed propriorum conscii delictorum, non credunt tantam Christi esse misericordiam, ut donet peccatum, remittat injuriam. Ideoque præfigurabantur in Patriarchis quales essent futuri. Invitabantur ad gratiam, ad salutaris mensæ vocabantur convivium; et calumniam sibi parari, insidias fieri suspicabantur.

XLVIII. Et cœperunt ad hominem, qui erat supra do-

[1] Gen. XLIII, 29. — [2] Id. XLII, 7.

mum, in janua domus causam suam agere velle[1]. Adhuc dubitant introire, et ex operibus suis malunt justificari, qui causam suam volunt astruere, quam gratiam accipere; et ideo in portis redarguuntur. Qui autem fructum uteri virginalis expectat, et hæreditatem Domini, filii mercem negotiatur, non erubescet in porta : sed in exitu vitæ hujus repellit inimicum, ne ad altiora properanti conscius culpæ gravioris obsistat.

XLIX. Unde mystice illis respondit major domus. Et is qui sit intellige, cum legeris Moysen fidelem in tota domo ejus. Majores enim domus, Moyses, Petrus, et Paulus, et cæteri Sancti sunt : Christus autem solus est dominus. Scriptum est : « Quia Moyses fidelis in tota domo ejus tanquam famulus in testimonium eorum quæ dicta essent : » Christus autem tanquam filius in domo sua, quæ domus » nos sumus, si libertatem et gloriam spei tenuerimus[2]. »

L. Hic ergo major domus respondit illis : « Propitius sit » vobis Deus, nolite timere; Deus enim vester, et Deus » patrum vestrorum dedit vobis thesauros in sacculis vestris : at argentum vestrum probum, acceptum habeo[3]. » Illi enim dixerant : « Argentum uniuscujusque in sacculis » nostris invenimus, ad pondus argentum nostrum retulimus[4]. » O magna mysteria, et evidenter expressa! Hoc est dicere : « Cur inflamini? Cur argentum vos habere vestrum in sacculis sæpius usurpatis? Quid enim habetis quod non accepistis? Si autem accepistis, quid gloriamini, quasi non acceperitis? Jam saturati estis, divites facti estis, quia argentum habere vos creditis : » sed argentum vobis Deus patrum vestrorum dedit. Ille Deus vester, ille patrum vestrorum Deus est, quem negastis. Sed ignoscit, sed indulget, sed recipit, si revertamini. Ipse est qui vestrum non quærit argentum, suum donat. Ipse vobis dedit argentum

[1] Gen. XLIII, 19. — [2] Hebr. III, 5, 6. — [3] Gen. XLIII, 23. — [4] Ibid. 21.

in sacculis vestris. Jam sacculi vestri argentum habent, qui lutum habebant; et ideo vester est qui dicit : « Conscidisti saccum meum, et induisti me lætitia[1]. » Lætitiæ munus est Christus, ipse est argentum vestrum, ipse pretium vestrum. Non exigit a vobis Dominus Jesus frumenti sui pretium, non quærit vestri pondus argenti. Argentum vestrum reprobum est, argentum sacculi non est bonum.

LI. « Argentum vestrum probum, acceptum habeo[2], » hoc est, non est illud materiale argentum : sed spiritale argentum vestrum hoc est probum, quo fida devotione quasi Jacob filii detulistis, quod sine damno datur, et sine ullo dispendio annumeratur : quandoquidem tali pretio detrimentum mortis excluditur, lucrum vitæ acquiritur.

CAPUT X.

Paucis de meridie *præmissis, paratorum munerum illatio, convivii instauratio, et humanissimus Josephi cum fratribus congressus referuntur. Hic fratrem Benjamin videns, deque eo sciscitatus, illi benedixit; atque ad occultandas lacrymas cum recessisset, mox lota facie revertitur. Quibus adjungitur moralis et mystica interpretatio.*

LII. « Paraverunt autem munera, donec introiret Joseph meridie[1]. » Acceleravit meridie fides Pauli. Ante cæcus erat, postea cœpit videre lumen justitiæ; quoniam qui revelat ad Dominum viam suam, et sperat in eum; Dominus quoque educet tanquam lumen justitiam ejus, et judicium ejus sicut meridiem. Et Abrahæ quando Deus ap-

[1] Psal. XXIX, 12. — [2] Gen. XLIII, 23. — [3] Ibid.

paruit ad ilicem Mambre, meridies erat, cui de præsentia Domini lux æterna fulgebat. Meridies est quando Joseph verus in domum suam intrat, ut prandeat. Tunc enim plùs dies lucet, quando sacramenta celebramus.

LIII. « Et intulerunt ei, inquit, munera[1]. » Nos munera inferimus, ille instaurat convivium. Ille dicit : « Apponite » panes, » quos soli Hebræi sumunt, Ægyptii manducare non possunt. Sed ante convivium quanta dignatio? Quam usus istius et sedulitatis et gratiæ morale magisterium? Adhuc de calumnia quam sibi a Joseph fieri putabant, fratres suspecti erant : ille invitabat ad prandium, horum nutabat affectus : illius perseverat gratia : primus appellat, primus interrogat : « Quomodo habetis? »

LIV. Et iterum ait : « Recte est pater senior? » Superioris est inferiorem ad colloquium provocare, dare sermonis fiduciam, quærere non solum de ipsis, sed etiam de parentibus.

LV. Respondent illi : « Recte est puer tuus, pater noster. » Ille seniorem dixit, ut honoraret : illi puerum nominaverunt, ut deferrent humilitatis obsequium ; quod senectus honoratæ sit dignitatis, pueritia autem subjecta videatur, et propior verecundiæ, quam superbiæ.

LVI. « Respiciens autem oculis vidit Benjamin fratrem » suum ex eadem matre[2]. » Morale est (40), ut quos diligimus, eos videamus præ cæteris ; et quos animi intentio tenet priores, eos obtutus offendat oculorum. Siquidem plerumque circa alia mentis occupatione districti, quos habemus ante oculos, non videmus : ita duce animo dirigitur noster aspectus. Vidit igitur Benjamin fratrem suum sanctus Joseph, quem tenebat animo, quem oculis requirebat : quo absente, fratres pene non viderat, quia videre nihil proderat : nec solum vidisse contentus, quasi nesciret

[1] Gen. XLIII, 26. — [2] Ibid. 29.

interrogavit : « Hic frater vester est adolescentior[1] ? » Consuetudo et gratia charitatis est, ut dilectos nobis non solum oculis, sed etiam sermone teneamus. Agnoverat Joseph dilectum suum : sed ideo interrogabat, ut quem tenebat animus vox sonaret.

LVII. Denique non expectavit ut responderetur : sed continuo benedixit eum, et turbatus est desiderii sui fructu. « Torquebantur autem viscera ejus[2] ; » quia complectendi ejus quem desideraverat, libertas differebatur. Denique, « Ingressus in promptuarium ploravit, et lavit » faciem suam, et continuit se[3]. » Grandis amoris aculei cito corda compungunt, nisi desiderii frena laxentur. Vincebatur affectu Joseph, differebatur consilio : ratio cum amore certabat. Flevit, ut amoris pii æstus lacrymis temperaret. Hæc moraliter.

LVIII. Mystice autem. Vidit Dominus Jesus Paulum, oculi enim Domini super Justos, et dixit : « Hic frater vester est adolescentior? » Adhuc adolescentior dicitur, qui nondum maturam canæ fidei gerebat ætatem, nondum in virum perfectum excreverat, « In illam, sicut ipse ait, » mensuram ætatis plenitudinis Christi[4]. » Denique adolescens legitur tantum ibi, ubi lapidantium Stephanum vestimenta servabat[5]. Et ideo Philemonem non adolescentiæ suæ[6], Sed senectutis similem esse cupiebat, ut scripsit : « Magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex[7]. » Ideo adolescentiores viduas prædicat declinandas, non propter ætatem, sed propter quamdam pubescentium delictorum lasciviam, immaturitatemque virtutis. Cæterum major in juvene, quam in sene laus castitatis est. Puto autem quod a vero non sit alienum illud, si intelligamus quia cum hoc Paulus haberet, et horreret correptus, quod cæcitas acci-

[1] Gen. XLIII, 29. — [2] Ibid. 30. — [3] Ibid. — [4] Ephes. IV, 13. — [5] Act. VII, 57. — [6] Philem. 9. — [7] 1 Tim. V, 11.

disset ei, inciperet tamen appropinquare dicendo : « Domine, quid me vis facere[1] ; » ideo adolescentior dicebatur a Christo, ut qui vocabatur a gratia, excusaretur a culpa, quod ea lubricæ fuisset ætatis. Denique vidit eum Christus, ubi lux circumfulsit eum. Et quia adolescentes magis metu, quam ratione revocantur a vitio, adhibuit stimulum, et miseratus admonuit, ne adversus stimulum calcitraret.

LIX. Turbatus est autem, sicut habes in Evangelio, quia turbavit se spiritu, cum Lazarum resuscitaret; et ibi flevit[2], ut prius lacrymis suis mortui delicta lavaret. Sed intra se flevit, et lavit faciem suam. Cæcitas Pauli, fletus est Christi : lavat faciem suam, ubi lumen ei reparatur amissum. Lavat faciem suam Christus, ubi baptizatus est Paulus, per quem Dominus Jesus a pluribus videretur. Et ideo in convivio pars ejus quintupliciter major effecta est, quod haberet superioribus anteferri, non solum mentis prudentia, sed etiam militia corporis, et gratia castitatis.

CAPUT XI.

Inebriantur omnes fratres cum sancto Joseph : at solius Benjamini sacco inseritur scyphus. Inspiciuntur ordine omnium sacci, et tandem vas illud invenitur, atque istorum mysteria eruuntur; ubi præcipue de donis divinis, ac de Pauli vocatione disputatur.

LX. « Biberunt autem, et inebriati sunt pariter cum eo[3]. » A principio fidei major Paulo prærogativa defertur, de quo dictum est ad Ananiam : « Vade, quoniam vas electionis est mihi, ad sufferendum nomen meum coram

[1] Act. IX, 6. — [2] Joan. XI, 33. — [3] Gen. XLIII, 34.

» gentibus[1]. » A principio inebriatur ebrietate, sed sobria; ut et ipse cum Sanctis diceret: « Et poculum tuum inebrians, » quam præclarum est[2].

LXI. Et scyphus argenteus soli ejus sacco inseritur[3]. Nesciebat hoc Benjamin: fallebatur Paulus, sed vocabatur. Mittitur post eum mane. Nox enim præcesserat cæcitatis; dies fidei appropinquabat.

LXII. Per ordinem singulorum prius inspiciuntur sacculi[4]. Docet te moralitatem Scriptura divina. Per ordinem ante discubuerunt in convivio contra eum, primitivus secundum ætatem. Vides quod seniori locus ille sit deferendus[5]. Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum, ut scias electum Paulum cœlesti esse judicio. Discussit cæteros, hunc prætulit. In nullius alterius sacco scyphus argenteus inventus est, nisi istius. Quid sibi vult quod insertus est sacculo? Joseph quidem inebriavit ut falleret: scyphum misit ut fratrem quem diligebat, pia fraude revocaret: sed refulgent mysteria divina.

LXIII. Hoc invenit in nobis Christus argentum, quod ipse donaverit. Habemus naturæ argentum, habemus et gratiæ. Natura opus est creatoris: gratia munus est redemptoris. Et si non possumus videre dona Christi; ille tamen donat, et operatur occulte, et donat omnibus: sed servare paucorum est, et non amittere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum multis datur, scyphus uni, qui prophetico et sacerdotali donatur munere. Non enim omnes, sed Propheta dicit: « Calicem salutaris accipiam, » et nomen Domini invocabo[6]. »

LXIV. In corpore igitur Pauli jam doctrinæ cœlestis alloquium refulgebat, cum esset eruditus in lege. Sed quia adhuc justitiæ Dei subjectus non erat, intra saccum erat

[1] Act. IX, 15. — [2] Psal. XXII, 5. — [3] Gen. XLIV, 2. — [4] Ibid. 12, et seqq. — [5] Id. XLIII, 33. — [6] Psal. CXV, 13.

scyphus, doctrina intra legem, lucerna intra modium. Missus tamen est Ananias, qui benedictionem daret, manum imponeret[1], saccum solveret : sacco soluto, reluxit argentum, et decidentibus squammis velut quibusdam sacci vinculis, statim vidit. Vinculum ejus perfidia erat : absolutio ejus fides facta est. Et ideo tanquam solutus sacco, hoc est, deposito legis velamine quod positum est supra cor Judæorum, conversus ad Dominum, liber a nexu, adeptus gratiam libertatis ait : « Nos itaque revelata facie » gloriam Dei speculantes, ad eamdem imaginem reformatur[2]. » Soluto enim calceamento legis, nudo vestigio liberi sermonis Evangelium prædicabat. Tenebant eum Judæi, et impedire cupiebant : sed ubi in ejus sacco argentum resplenduit, sciderunt vestimenta sua, et reversi sunt retro. Libera enim pro Christo Pauli prædicatio nudavit populum Judæorum, et omnem eorum rescidit gratiam.

LXV. Ideoque retro regressi sunt, qui ante se videre non poterant[3]. Retro redeunt, qui Christum amittunt. Denique et in Evangelio cum corriperent ad mortem Dominum Jesum, redeuntes retro ceciderunt in terram[4]. Merito retro revertebantur, qui in terrenam labem ab illa cœlesti gratia recidebant. Nolebant igitur moraliter redire sine fratre, mystice sine Paulo reverti : quo amisso, asserebant in mœrorem deducendam parentis populi senectutem.

LXVI. Et ideo Judas apud Joseph remanere cupiebat[5], ne videret mala quæ invenirent patrem suum, hoc est, jam prævidebat, et cavere cupiebat mala quæ ventura erant populo Judæorum. Sed cum adhuc hæc ipsa non esset in

[1] Act. IX, 17. — [2] 2 Cor. III, 18. — [3] Gen. XLIV, 13. — [4] Joan. XVIII, 6. — [5] Gen. XLIV, 18, et seqq.

typo illo principium populi Judæorum libera prædicatio, flevit Joseph, hoc est, in illo ploravit Jesus.

CAPUT XII.

Joseph fratribus se ipse manifestans, ac eos ad accedendum invitans, atque etiam excusans, quem adversus Judæos adhibiturus erat Christus agendi modum exprimit. Ibi elegantissima verborum utriusque instituitur comparatio; et post illam Benjamini complexus a Joseph de Paulo obiter explicatur.

LXVII. Et jussit omnes recedere, ut cognosceretur a fratribus. Non venerat enim, sicut ipse ait, nisi ad oves quæ perierunt domus Israël. « Et emittens vocem cum » fletu, Ego sum, inquit, Joseph; adhuc pater meus vivit[1]? » Hoc est, expandit manus suas ad populum non credentem et contradicentem : non legatum neque nuntium quærens, sed ipse Dominus salvum facere volens populum suum : « Ipse qui loquebar, ecce adsum, inquit. Et, Palam factus » non quærentibus me, appareo iis qui me non interroga- » bant[2]. » Quid igitur aliud tunc clamavit, nisi : « Ego sum » Jesus, » cum principibus Judæorum interrogantibus : « Tu es Filius Dei? responderet : Vos dicitis quia ego » sum; » cum Pilato diceret : « Tu dicis quia rex sum; ego » in hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati[3]; » cum principi sacerdotum dicenti : « Adjuro te per Deum » vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei, » referret : « Tu dixisti. Amen dico vobis, amodo videbitis Filium » hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei, et venien-

[1] Gen. XLV, 2, 3. — [2] Isaï. LII, 6, et LXV, 1. — [3] Joan. XVIII, 5 et 37.

» tem cum nubibus cœli[1] ? » Hoc est ergo quod ait : « Ego » sum Joseph, » ego sum divinæ potentiæ. « Adhuc pater » meus vivit ? » Hoc est, ego patrem non nego, ego fratres agnosco, si aut vos fratrem, aut pater filium recognoscat. Adhuc ergo populus meus vivit, de cujus populi familia fratrem mihi elegi ?

LXVIII. « Accedite ad me[2]; » quia ego ad vos appropinquavi, et eo usque appropinquavi, ut per carnis susceptionem facerem me vestræ consortem naturæ. Nolite vel participem fugere vestræ societatis, si non agnoscitis auctorem salutis.

LXIX. « Et accesserunt, inquit, ad illum, et dixit : Ego » sum Joseph frater vester, quem vos tradidistis in Ægyp- » tum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum » videatur, quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim » vestram misit me Deus ante vos[3]. » Quam fraterna pietas, quam dulcis germanitas ! ut etiam parricidale excusaret admissum, dicens divinæ illud providentiæ fuisse, non impietatis humanæ : quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed a Domino missus sit ad vitam[4]. Quid aliud habet illa Domini nostri Jesu Christi, qui fratres omnes pietate superavit, in cruce positi intercessio pro plebe dicentis : « Pater dimitte illis; non enim sciunt » quid faciunt[5] ? » Quid aliud illa appellatio sanctitatis in medio Discipulorum dicentis : « Pax vobis : ego sum, nolite » timere ? » Et cum conturbati et conterriti existimarent se spiritum videre, iterum dixit ad illos : « Quid turbati » estis, et quare cogitationes ascendunt in corda vestra ? » Videte, ecce manus meas, et pedes meos, quia ego sum » ipse. Palpate et videte, quia Spiritus carnem et ossa non » habet, sicut me videbitis habere[6]. » Hæc ergo jam tunc

[1] Matth. XXVI, 63, 64. — [2] Gen. XLV. 4. — [3] Ibid. 4, 5. — [4] Luc. XXIII, 36. — [5] Id. XXIV, 36. — [6] Ibid. 38, 39.

futura posterioribus temporibus mysteria revelata sunt.

LXX. Denique hæc ipsis exprimuntur sermonibus, ut ipsum esse intelligamus, et qui ante in Joseph, et postea in suo locutus est corpore; quandoquidem nec verba mutavit. Ait enim tunc : « Nolite mœsti esse. » Et infra : « Ascendite ad patrem meum, et dicite illi : Hæc dicit filius » tuus Joseph : Fecit me Deus dominum totius terræ » Ægypti[1]. » Et in Evangelio ait : « Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, et ibi me videbunt[2]. » Et infra ait : « Data est mihi omnis potestas in » cœlo et in terra[3], » hoc est dicere : Divinæ hoc fuit dispositionis, ut acciperem potestatem, non acerbitatis humanæ. Non objicit scelus, qui enumerat præmium.

LXXI. Quod autem habetur in Genesi : « Ad vitam enim » vestram misit me Deus ante vos[4], reddit in Evangelio dicens : « Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine » Patris, et Filii, et Spiritus sancti[5]. » Hæc enim est merces et vita Sanctorum, quod etiam alios redemerunt.

LXXII. Illud quoque adverte, non otiose scriptum in Genesi : « Et eris prope me, tu et filii tui, et filii filiorum » tuorum[6]. » Hoc est enim quod dixit in Evangelio : « Ecce » ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[7]. »

LXXIII. Quam evidens quoque illud mysterium, quod veluti completo omni mandato, fratrem suum Benjamin complectitur Joseph, et cecidit super collum ejus[8], sicut etiam completo Evangelio Christus Paulum amplectitur quibusdam misericordiæ suæ brachiis[9]; ut interna opinione curvatum, velut a collo in cœlum erigat. Unde et ille erectus a Christo ait : « Nostra autem conversatio in » cœlis est[10]. »

[1] Gen. XLV, 5 et 9. — [2] Matth. XXVIII, 10. — [3] Ibid. 18. — [4] Gen. XLV, 6. — [5] Matth. XXVIII, 19. — [6] Gen. XLV, 10. — [7] Matth. XXVIII, 20. — [8] Gen. XLV, 14. — [9] Act. IX, 4, et seqq. — [10] Philip. III, 20.

CAPUT XIII.

Inventos a Joseph fratres gaudet Pharao, cujus erga eosdem humanitas explicatur, quid munera, quæ Joseph fratribus et præcipue Benjamin confert, atque ad patrem destinat, significent? Quid etiam quod illos discedentes ad pacem exhortatur? Quæ reditus ipsorum in terram Chanaan, et patris ubi audivit filium vivere, admiratio consequitur.

LXXIV. Et gavisus est Pharao, quod Joseph agnovisset fratres suos[1]. Unde et vulgata est vox in domo Pharao. Et hortatus est sanctum Joseph, ut fratres suos invitet, ut veniant cum patre : et mandat impleri eorum sarcinas tritico, et vehicula dari. Unde hæc humanitas barbaro, nisi illud ostenderetur magnum mysterium, quod jam non invidet Ecclesia, cum redimuntur Judæi, et populus christianus hac adjunctione lætatur, et quibus potest subsidiis juvat, et mittit evangelizantes regnum Dei, quo maturius evocentur? Quibus dantur binæ stolæ[2].

LXXV. Et allegat Paulum (41), cum ejus dicta depromit, cui trecenti aurei[3], et quinque stolæ diversi coloris conferuntur a Christo. Trecentos aureos habet, qui crucem prædicat Christi. Ideoque ait : « Neque enim judicavi » me scire aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc » crucifixum[4]. » Et bene aureos accipit, quia non in suasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus prædicabat. Quinque autem stolas accipit, vel sapientiæ multiplices disciplinas, vel quod nullis sensuum corpora-

[1] Gen. XLV, 16, et seqq. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23. — [4] 1 Cor. II, 2.

lium captus illecebris, ubi aliis periculum, illic teneret victoriam; qui omnes voluptates carnis singulari continentia et virtute superaret, cujus ingenium studiumque nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cum esset in corpore, corpus se habere nesciret. Denique raptus in paradisum, sive in corpore, sive extra corpus nesciens, audivit verba ineffabilia, quæ loqui homini non liceret : qui postremo nihil terrenum oleret in terris, sicut ipse docet dicens : « Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi » fiunt[1]. »

LXXVI. Præcellit igitur Paulus, et ejus exuberat portio : sed tamen habent, et alii prædicatores gratiam suam. Binas stolas accipiunt. Quas illas? Utique de quibus dubitare non debes, quia legisti de Sapientia dictum : « Binas vestes » fecit viro suo[2]. » Una est mystica, moralis altera (42). Sed non omnes Apostoli, non omnes Prophetæ, non omnes pastores, non omnes virtutes, non omnes habent gratiam curationum, non omnes linguis loquuntur. Ubi diversa merita, præmia diversa.

LXXVII. Et præmittuntur patri munera[3]. Filius honorat patrem. Christus populum suum invitat promissis, invitat muneribus. Portant hæc munera asini illi inutiles, et laboriosi ante, nunc utiles : portant in typo Christi munera, portaturi in Evangelio munerum largitorem.

LXXVIII. Dimisit autem fratres suos, et abierunt. « Et » dixit illis Joseph : Nolite irasci in via[4]. » Quam bene docet ab iracundia præcavendum, quod ea possit etiam amantes sui separare germanos; et maxime in via fugiendam esse discordiam, ubi ipse viandi comitatus debet inviolabilis gratiæ habere consortium. Quid autem aliud ait Dominus noster Jesus ex hoc corpore recessurus, cum Discipulos dimitteret suos, nisi ne irascerentur in via, dicens : « Pa-

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Prov. XXXI, 22. — [3] Gen. XLV, 23. — [4] Ibid. 24.

» cem relinquo vobis, pacem meam do vobis[1]? » Ubi enim pax est, iracundia locum non habet, ablegatur discordia, fugatur dissensio. Hoc est ergo quod ait: « Pacem meam » do vobis; » id est, « Nolite irasci in via. » Et vide ne in hac via dicat, hoc est, in hoc cursu totius vitæ indignationem cavendam, quod ira sæpe etiam innocentes in crimen adducat; quia dum justo amplius irascimur, et volumus alienum coërcere peccatum, graviora peccata committimus. Ideo Apostolus: « Non vos ipsos, inquit, vindicantes, » charissimi: sed date locum iræ[2], » hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Unde Dominus Jesus dimittens ad evangelizandum Discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine pera, sine virga, id est, ut et incentiva litis, et instrumenta eriperet ultionis.

LXXIX. « Et ascenderunt, inquit, de Ægypto, et ve» nerunt in terram Chanaan ad Jacob patrem suum; et » nuntiaverunt illi dicentes: Quia Joseph filius tuus vivit, » et ipse est princeps totius terræ Ægypti[3]. » Quæ est terra Chanaan? Quæ nutabat? Quid igitur tam evidens, quam Apostolorum tempora designari? Qui ingressi Judæorum synagogas nutantes, Domini Jesu potentiam prædicabant, sicut habemus in Actibus Apostolorum, dicente Petro: « Hunc ergo Jesum resuscitavit Deus, cujus nos testes » sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, repromissione Spi» ritus sancti accepta a Patre, effudit hoc donum quod vos » videtis[4]. » Advertimus certe quomodo et vivere eum, et terræ totius principem dicat, qui aperiens horrea sua, spiritalis gratiæ donet omnibus ubertatem. Hæc dicebant Apostoli, sed Judæi non credebant: sed injiciebant manus in eos, sed trudebant in custodiam prædicatores salutis[5].

LXXX. Unde et de Jacob scriptum est: « Expavit

[1] Joan. XIV, 27. — [2] Rom. XII, 19. — [3] Gen. XLV, 25, 26. — [4] Act. II, 32, 33. — [5] Id. V, 18.

» mente[1]; » non enim credebat eis. Expavit affectu plebis incredulæ, sed posteaquam Christi gesta cognovit, tantis beneficiis et operibus delinitus resumpsit spiritum dicens: « Magnum mihi est, si adhuc filius meus Joseph vivit: ibo, » et videbo illum prius quam moriar[2]. » Primum et maximum fidei fundamentum, in insurrectionem Christi credere. Quicumque enim crediderit resuscitatum, festinus requirit, devotus accedit, et intima Deum mente veneratur. Credit enim quod ipse non moriatur, si credat in resurrectionis Auctorem.

CAPUT XIV.

Israël elevans se venit ad puteum Juramenti, ubi et sacrificat. Hunc Deus promissis consolatur, eique spondet fore ut ejus oculi manu Josephi claudentur. Ingrediuntur in Ægyptum septuaginta-quinque animæ, ac demum filios ad se convocat Israël: et horum omnium quæ mysteria?

LXXXI. « Et elevans se Israël, venit ad puteum Juramenti, immolavitque hostiam Deo patris sui Isaac[3]. » Merito elevatur qui festinat ad Christum. Fides præcedit devotionem. Prius se elevavit, postea immolavit. Ille enim bene immolat, qui cognitionem Divinitatis investigaverit.

LXXXII. « Dixit autem Deus ad Israël in visu nocte » dicens: Jacob, Jacob. Qui dixit: Quid est? Et dominus » ait: Ego sum Deus patrum tuorum, noli timere, des» cende in Ægyptum; in gentem enim magnam faciam te

[1] Gen. XLV, 26. — [2] Ibid. 28. — [3] Id. XLVI, 1.

» ibi. Ego descendam tecum in Ægyptum, et ego deducam » te in perpetuum[1]. » Quemadmodum quæ ipsi legunt, non intelligunt; et Moysen, quem laudant, abnegant, cum ejus scriptis credere nolunt. Quid evidentius quam quod hoc loco invitantur, ut ad sanctam Ecclesiam Dei transeant, et qui ante intra Judææ terminos coarctabantur angustos, ad populum Dei migrent, qui ex toto orbe, ex omnibus nationibus et populis congregatus in magnam factus est gentem? Denique in omnem terram exivit sonus eorum. Vocatur ergo a filiis suis Jacob, id est, a Petro, Paulo, Joanne populus Judæorum invitatur ad gratiam.

LXXXIII. Ipse quoque Deus noster proprio eum hortatur oraculo, spondet ei profectum fidei muneris sui fructum dicens ei : « Joseph mittet manum super oculos » tuos[2]. » Non utique sanctus Patriarcha sollicitus erat a quo ei oculi clauderentur; licet etiam intellectu simplici moralis exprimatur affectus. Nam si eos, quos diligimus, cupimus frequenter amplecti, quanto magis recessuri ex hoc corpore, ipso charorum pignorum tactu delectamur extremo, et hoc mulcemur viatico? Tamen mystice licet nobis intelligere quod postea cogniturus Deum sit populus Judæorum. Hoc est enim mysterium, quod verus Joseph immittet manus super oculos ejus; ut qui non videbat ante, jam videat. Veni ad Evangelium, lege quemadmodum cæcus ille sanatus sit, cui Jesus manum imposuit, et ejus abstulit cæcitatem[3]. Non enim morituris Christus manum imponit, sed victuris : aut si morituris, recte; quia prius morimur, ut reviviscamus. Non enim possumus Deo vivere, nisi peccato ante moriamur.

LXXXIV. Descendunt igitur in Ægyptum septuaginta quinque animæ, sicut scriptum est, et hoc mysticæ numero remissionis; quia post tantam duritiam, post tanta

[1] Gen. XLVI, 2-4. — [2] Ibid. 4. — [3] Joan. IX, 6.

peccata haberentur indigni, nisi donaretur his remissio peccatorum. Occurrit illi Judas, hoc est, confessio erroris. Hunc sui venturus Judæorum populus prænuntium mittit. Ideo et Joseph verus, id est, arbiter et interpres Divinitatis occurrit; quia præcedit jam confessio, quos antea perfidia possidebat. Interpres enim Divinitatis est Christus; quia Deum nemo vidit unquam, nisi Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Hic senilis jam ætatis, et fessum suscipiet ultimis temporibus populum Judæorum, non secundum illius merita, sed secundum electionem gratiæ: et imponet manus super oculos ejus, ut cæcitatem auferat. Cujus ideo distulit sanitatem, ut postremus crederet, qui ante non putavit esse credendum, et prærogativam superioris electionis amitteret. Unde et Apostolus ait: « Quia cæcitas ex parte contigit in » Israël, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis » Israël salvus fieret[1]. »

LXXXV. Gesta igitur Patriarcharum, futurorum mysteria sunt. Denique ipse Jacob sic ait ad filios suos: « Congregamini, ut annuntiem vobis quæ occursura sunt vobis » in novissimis diebus. Congregamini, et audite Israël pa» trem vestrum[2]. »

[1] Rom. XI, 25. — [2] Gen. XLIX, 1, 2.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE BENEDICTIONIBUS PATRIARCHARUM.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Ut liberi ad honorem deferendum parentibus impellerentur, magnam vim horum benedictioni Deum indidisse. Paternam benedictionem accipere Josephum festinasse, atque etiam filios patri obtulisse benedicendos. Et quæ his mysteria contineantur.

I. PRIMUM omnium quantam discimus parentibus referre reverentiam[1], cum legimus quoniam qui benedicebatur a patre, benedictus erat, et qui maledicebatur, maledictus erat[2]. Ideo hanc parentibus gratiam donavit Deus, ut filiorum pietas provocetur. Prærogativa igitur parentum disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, ut benedicat te. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Et si pauper est pater, et non habet divitiarum copias quas relinquat filiis; habet tamen ultimæ benedictionis hæreditatem, qua sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multo plus est beatum quam divitem fieri.

[1] Scriptus circa an. 387. — Vide D. Guillon, tom. XI, p. 78, 79. — [2] Gen. IX, 5, et seqq.

II. Festinabat Joseph sumere benedictionem. Denique et filios suos obtulit Manassen et Ephræm, quos benedixit Jacob[1]; ut quia duodecim habebat filios, et tertius-decimus erat futurus apostolus Paulus, quasi posterior electus, tertia-decima tribus de Manasse et Ephræm nepotibus sanctificaretur in utrumque divisa, quo Paulus non extra paternarum numerum tribuum veniretur, qui Veteris Testamenti et Novi egregius prædicator, paternæ benedictionis hæreditatem sibi quoque facile profecisse comprobaret.

III. Quanquam præclara hæc in hoc sint mysteria, quod sumens Joseph filios suos quos susceperat in Ægypto, Ephræm ad dexteram suam, ad sinistram autem Israël patris sui : Manassen autem ad sinistram suam, ut ad dexteram esset Israël, applicuit esse ante patrem suum[2]. Extendens autem Israël manum dexteram, imposuit super caput Ephræm qui erat junior et stabat ad sinistram avi : et sinistram suam posuit supra Manassen qui erat ad dexteram, et ita immutatis manibus, benedixit eos. In quo et Joseph naturæ ordinem servavit, ut seniori filio plus deferret, sicut Isaac quoque in Esaü priorem filium benedictionem deferre cupiebat : sed minorem filium in typo junioris populi credidit præferendum, sicut erat ipse a matre prælatus.

IV. Denique Manasses ex oblivione, latina interpretatione, signatur[3]; eo quod populus Judæorum oblitus est Deum suum qui fecit eum. Et quicumque ex ea plebe crediderit, tanquam ex oblivione revocatur. Ephræm autem fœcunditatem fidei, interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, sicut ait ipse Joseph dicens : « Quia » auxit me Deus in terra humilitatis meæ[4]. » Quod pro-

[1] Gen. XLVIII, 1, et seqq. — [2] Ibid. Ibid. 13, et seqq. — [3] Id. XLI, 51. — [4] Ibid. 52.

prium est populi junioris, qui corpus est Christi, augens patrem, et Deum proprium non relinquens.

V. Denique spiritaliter de populis hoc esse mysterium senior declaravit. Nam cum filius putaret eum errasse vitio hebetioris aspectus, convertere voluit manus ejus dicens: « Non sic pater, hic enim primitivus est, impone dexteram tuam super caput ejus. Et noluit, sed dixit: Scio, » fili, scio. Et hic erit in populum, et hic exaltabitur: sed » frater ejus junior major illo erit, et semen ejus erit multitudo gentium [1]. » Denique præferendum Ephræm seniori germano, etiam benedictionis serie prophetavit dicens: « In vobis benedicetur Israël, dicentibus: Faciat vobis » Deus sicut Ephræm et Manassen [2]. » Et ideo cum essent nepotes, in locum filiorum sunt adoptati, ut non essent avitæ benedictionis expertes.

CAPUT II.

De benedictione Ruben primogeniti, quæ non tam benedictio, quam prophetia est: de Judæorum errore circa ipsam; deque mysteriis per eamdem significatis.

VI. Hac benedictione celebrata, vocavit etiam filios suos [3]. Et qui ante juniorem seniori prætulerat, cœpit a primo; ut in illo mysterii præferret gratiam, in hoc ordinem servaret ætatis; simul qui ante in duobus benedixerat universos cum omni posteritate et progenie futurorum, ne aut superflua videretur plebis iterata benedictio, aut prior æstimaretur infirma. Meritoque repetitam magis an-

[1] Gen. XLVIII, 18, 19. — [2] Ibid. 20. — [3] Id. XLIX, 1.

nuntiationem eorum quæ posterioribus essent ventura temporibus, quam benedictionem conferre se dicit.

VII. Denique sic cœpit : « Ruben primitivus meus, tu » virtus mea, et initium filiorum meorum, durus portari, » durus et temerarius, affecisti me contumelia, sicut aqua » non efferveas. Ascendisti enim in cubile patris tui, tunc » polluisti torum quando ascendisti[1]. » Nonne redargui magis, quam benedici videtur? Et ideo prophetia magis, quam benedictio est. Prophetia enim annuntiatio futurorum est, benedictio autem sanctificationis et gratiarum votiva collatio.

VIII. Et Judæi putant quia propterea hæc senex ad Ruben filium dicat, quia cum Bala concubina patris concubuit, et torum patrium polluit. Sed facile refelluntur ; hoc enim erat ante gestum ; Jacob autem quæ ventura essent in novissimis diebus, non ea quæ gesta erant, spondet se esse dicturum. Ergo Patriarchæ sibi congruit et constat sententia, qui videns, persequentibus Judæis, futuram Domini passionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec Dei legi subdita, et jugum Christi dura nesciens portare cervice, auctorem vitæ non solum scelere necis, sed etiam sacrilegæ insultationis affecit injuria.

IX. « Non efferveas, inquit, sicut aqua; » ne in majorem prorumpat amentiam, et fervor furoris atque insaniæ non sinat resipiscere peccatores : sed agant pœnitentiam delictorum; quoniam durus ascendit populus cubile patris, et torum polluit sanctum, hoc est, carnem Domini Jesu Creatoris nostri patibulo affigens crucis, in qua velut in quodam cubili et patrio toro sancti ejus salutari refectione requiescant. Quis igitur abnuat de populo dictum, cum populo hæc universa conveniant? Ipse enim dictus est

[1] Gen. XLIX, 1.

primogenitus Israël, ipse duræ esse cervicis. De ipso dixit Moyses: « Vos autem populus dura cervice estis[1]. » Et revera quis tam durus et temerarius et contumeliosus, quam populus Judæorum, qui Dominum Jesum, per quem viderant mortuos suscitatos, cæcos illuminatos, flagellis verberaverunt, clavis confixerunt, cum divina ejus negare non possent. Quod scribis et pontificibus auctoribus, et principe sacerdotum Caïpha pariter sæviente, commissum Evangelii series declaravit. Et ideo sanctus Propheta refugit tanti sceleris principatum, ne per successionem generis auderent tanti Patriarchæ sibi arrogare consortium.

CAPUT III.

Prædicuntur quæ filiis Symeon et Levi quorum nominibus tribus designantur, erant eventura; nec non opinio Judæorum circa mysticam istius benedictionis interpretationem confutatur.

X. CONTESTATUR justus, et abdicat posteritatem, quæ patrium non servaret affectum; et quia prævidit flagitium, perhorrescit consilii contagium: « In consilium, inquit, » eorum non veniat anima mea, et in congregationem » illorum non contendant viscera mea, quoniam in ira sua » occiderunt hominem, et in cupiditate sua subnervaverunt » taurum[2]. » Quod dicit, de filiis quidem dicit Symeon et Levi; sed eorum nomine tribus signat, quæ appellatione simili vocabantur. Quam interpretationem pulcherrimam derivant Judæi; ut arbitrentur quia propterea arguat filios Jacob, quia propter stuprum sororis Sichimitas isti duo

[1] Exod. XXXIII, 3, et alibi. — [2] Gen. XLIX, 6.

præ cæteris fratribus ultum ire cupientes, simulaverunt cum ipsis inire velle se gratiam, et ideo oportere circumcidi eos suaserunt; ut religione concordi pax inter eos, et recipiendæ affinitatis societas firmaretur : sed circumcisos adorsi recentibus adhuc vulneribus, et invalidis viribus quas dolor solverat, fractos die superveniente tertio necaverunt. Ideo et fortasse isti duo ultores præ cæteris, quia scribarum et sacerdotum auctores sunt. Nulli enim magis quam sapientes et sacerdotes debent castimoniam vindicare.

XI. Sed in hoc quoque errant Judæi. Isti enim causas doloris sui præstiterant patri, asserentes se in illa licet ætate juvenili vindices læsæ fuisse pietatis, et violatæ castitatis ultores. Quod utique sanctus condemnare non poterat, quia non passi sunt inultam sororem suam loco esse meretricis, quæ et virginitatem amiserat, et vindictæ solatium non habebat : maxime cum ipse sic factum probaverit, ut Sichimam possideret, et in morte donaret eam filio suo dilectissimo Joseph, dicens ad eum : « Do tibi Si» chimam præcipuam super omnes fratres tuos, quam ac» cepi de manibus Amorrhæorum in machæra mea et arcu[1]. » Quod factum negari non potest. Interpretari tamen possumus per Sichimam humeros significari, per humeros opera. Hæredem ergo bonorum operum sanctum Joseph præ cæteris elegit, cujus opera fratres æquare non poterant. Quis enim facta Christi potuit adæquare?

XII. Tum præterea immaculatus et castus de hoc terreno diversorio, et impuritatis auctoribus manubias reportavit, locum stupris et flagitiis vacantem ad incolatum sanctorum verbis cœlestibus, et gladio capiens spiritali; ut ubi inhabitatores ante lasciviæ et principes luxuriæ versabantur, ubi fuerant incentiva libidinis, et fomenta ne-

[1] Gen, XLVIII, 22.

quitiæ, ibi nunc sancti sacerdotes magisteria doceant castitatis, et plurima virginalis integritatis exempla quodam supernæ lucis fulgore resplendeant.

XIII. Tribus igitur sunt quæ designantur nominibus Patriarcharum, quia de tribu Symeon scribæ sunt, de tribu Levi principes sacerdotum, qui perfecerunt nequitiam suam in Domini passione, mensuram omnem paternæ impietatis implentes. Ipsi consilium cogitaverunt adversus Dominum Jesum, ut occiderent eum, sicut Esaïas dicit: «Væ animæ ipsorum, quia cogitaverunt consilium ma» lum adversum se dicentes: Alligemus justum, quia inuti» lis est nobis[1].» Ipsi occiderunt Prophetas, et Apostolos annuntiantes Domini Salvatoris adventum, passionis ejus et resurrectionis gloriam prædicantes. Ipsi postea in sua cupiditate, qua terrena flagitia desiderabant, divina consortia refugientes, corporis castimoniam, sobrietatem mentis, contemptum pecuniæ, lucrum gratiæ, subnervaverunt taurum, illum videlicet cornua producentem et ungulas, quem vident pauperes et lætantur; quoniam verbo Dei exaltavit cornu populi sui, quo et inimicos repulit, et præmium coronæ cœlestis emeruit. Hic est taurus quo Ecclesia figuratur in luna, tunc plenior cum velut cornibus nixa taurinis, spatium totius orbis includit.

XIV. Tamen prophetiæ huic videtur etiam gratiam benedictionis adjungere. Nam ad primogenitum Ruben dicendo: «Non effervescas ut aqua,» peccatum statuit (43), quia aqua mundare magis delicta, mentesque nostras ab omni solet vitiorum fervore revocare. Et iterum dicendo ad Symeon et Levi: «Dividam vos in Jacob, et dispergam » in Israël, » ostendit gentium congregatione redimendos. Percusso enim pastore, grex ille dispersus est, qui fuerat ante collectus, ut qui non erat, introiret, et sic omnis

[1] Isaï. III, 9, 10.

Israël salvus fieret. Et maxime propter tribum Levi debemus hoc credere; quia ex ea tribu Dominus Jesus videtur secundum corporis susceptionem genus ducere. Ex qua tribu sunt sacerdotes Levi et Nathan, quos sanctus Lucas in Evangelii libro, quem ipse scripsit, inter majores Domini computavit[1]. Sacerdos enim Patris et princeps omnium sacerdotum, sicut scriptum est: « Tu es sacerdos » in æternum[2], » sacerdotalis originis successionem debuit vindicare.

XV. Unde et Moyses benedixit hanc tribum dicens: « Date Levi sortem suffragii sui, et veritatem ejus viro » sancto[3]. » Benedixit etiam Moyses tribum Ruben, sicut habes scriptum: « Vivat Ruben, et non moriatur, et sit » multus in numero[4]. » Neque enim benedixisset, si secundum Patriarchæ sententiam benedictione scivisset indignos. Certe quod strictim ille præteriit, iste complevit.

CAPUT IV.

De benedictione Judæ, quæ Christo, ejusque incarnationi, passioni, resurrectioni, atque aliis mysteriis accommodatur.

XVI. Et quia per admixtionem generis Juda et Levi tribus junctæ sunt, ideo Matthæus ex tribu Juda describit ejus familiam[5]. Et Apostolus ait: « Quoniam de Juda » ortus est Dominus noster[6]. » Ut ex tribu Levi sacerdotalis et plena sanctitatis annumeretur hæreditas: ex tribu

[1] Luc. III, 29. — [2] Psal. CIX, 4. — [3] Deut. XXXIII, 8. — [4] Ibid. 8. — [5] Matth. I, 3. — [6] Hebr. VII, 14.

autem Juda, ex qua David et Salomon et reliqui reges fuerunt, regalis successionis splendor effulgeat; ut idem et rex et sacerdos Scripturarum testimonio demonstretur. Meritoque se circa gratiam Judæ Jacob sanctus effudit dicens: « Juda, te laudabunt fratres tui: manus tuæ super » dorsum inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui. » Catulus leonis Juda ex germine, fili mi, ascendisti. » Recumbens dormisti ut leo, et tanquam catulus, quis » suscitabit eum? Non deerit judex ex Juda, et princeps » de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est; et » ipse erit expectatio gentium, alligans ad vitem asinam » suam, et cilicio pullum asinæ suæ. Lavabit in vino sto» lam suam, et in sanguine uvæ anaboladium suum. Hi» lares oculi ejus a vino, et dentes ejus candidiores quam » lac[1]. »

XVII. Ad Judam quidem patriarcham dirigi videtur alloquium, sed Judas ille posterior verus confessor exprimitur, qui ex ea tribu natus est, qui solus laudatur a fratribus, de quibus dicit: « Narrabo nomen tuum fratribus » meis[2]; » Dominus per naturam, frater per gratiam, cujus manus quas expandit ad populum non credentem, super dorsum inimicorum suorum. Iisdem enim manibus, atque eadem passione suos texit, et subjugavit adversarias potestates, omnesque fidei et pietatis exsortes subditos sibi fecit. De quibus ait Pater ad Filium: « Et dominaberis in me» dio inimicorum[3]: » quos inimicos sua malitia fecit, non Christi voluntas. In quo magna gratia Domini. Etenim spiritales nequitiæ, quæ ante cervicem nostram jugo solebant captivitatis inflectere, ita ut David ipse manus quodam modo super se triumphantium sentire se scriberet dicens: « Super dorsum meum fabricaverunt peccatores[4], »

[1] Gen. XLIX, 8-12. — [2] Psal. XXI, 23. — [3] Id. CIX, 2. — [4] Id. CXXVIII, 3.

ipsæ nunc subditæ triumpho Christi, et quibusdam manibus ejus, id est, factis operibusque subjectæ, perpetuæ subeunt captivitatis ærumnam. Ipse utique qui adoratur a nobis, quibus ispse permisit ut Patrem vocemus, cujus servum esse virtutis est.

XVIII. « Catulus leonis Juda. » Nonne evidenter et Patrem expressit, et Filium declaravit? Quid tam evidens, quo unius naturæ Filius Dei cum Patre esse doceatur? Leo ille, hic catulus leonis. Vili comparatione, ejusdem naturæ ac potentiæ unitas intelligitur. Rex ex rege processit, fortis ex forte. Quia futuros prævidebat qui filium assererent junioris ætatis, occurrit his subjiciens : « Ex germine, fili mi, ascendisti. Recumbens dormisti ut » leo, et tanquam catulus. » Et alibi habes, quia catulus ipse est leo de tribu Juda[1]. Ergo quia catulum dixerat, bene statim leonem posuit, hoc est dicere : Non capiantur aures vestræ, quia catulum audierunt, Filium expressi, non dixi minorem. Et ipse est leo sicut Pater. Audiant quia et leonem, et catulum appellavit : leonem quasi perfectæ plenæque virtutis : catulum, quasi Filium; ne quis cum audiret æqualem Patri, non putaret Filium. Non sic laudatur Filius, ut separetur a Patre. Ille probat æqualem, qui Filium confitetur.

XIX. Mirifice autem et incarnationem ejus expressit dicens : « Ex germine, fili mi, ascendisti; » eo quod tanquam frutex terræ inalvo Virginis germinavit, et ut flos boni odoris ad redemptionem mundi totius maternis visceribus spendore novæ lucis emissus ascenderit, sicut Esaïas dicit : « Exiet virga de radice Jesse, et flos ex radice » ejus ascendet[2]. » Radix familia Judæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus. Recte virga, quæ regalis est generis, de domo et patria David, cujus flos Christus est qui fœ-

[1] Apoc. v, 5. — [2] Isaï. xi, 1.

torem mundanæ colluvionis abolevit, et vitæ æternæ odorem infudit.

XX. Habes ergo incarnationem, accipe passionem: « Recumbens, inquit, dormisti ut leo: » quando jacuit in sepulcro, velut quodam corporis sui somno quietus, sicut ipse ait: « Ego dormivi, et requievi, et surrexi; quoniam » Dominus suscepit me[1]. » Unde et Jacob ait: « Quis sus» citabit eum; » hoc est, quem Dominus suscipiet. Quis est alius qui resuscitet, nisi ipse se sua Patrisque resuscitet potestate? Video natum auctoritate propria, video mortuum propria voluntate, video dormientem postestate propria. Qui omnia suo fecit arbitrio, cujus alterius ut resurgat egebit auxiliis? Ipse igitur resurrectionis suæ auctor est, qui mortis est arbiter, qui expectatur a gentibus.

XXI. Et et ideo, « Donec ille veniat, non deficiet dux ex » Juda; » ut usque ad ejus ortum regalis successionis fides incorrupta servetur. Postea enim, ut docuimus tractatu habito in Evangelium, per Herodem adulterata successio prærogativam dignitatis amisit. Etenim quia verum regem negaverunt, falsos habere cœperunt. Ergo hoc quod dicit Patriarcha, servabitur in judicibus vel regibus Judæorum intemeratæ successionis hæreditas ducta per reges: « Donec veniat cui repositum est; » ut Ecclesiam Dei congreget ex conventu nationum omnium, et gentilium devotione populorum, hoc est, ipsum manet, ipsi debitum reservatur, ipsi tantæ gratiæ prærogativa defertur.

XXII. « Et ipse est expectatio gentium. » Plus dixit quam si dixisset; « Ipsum expectant gentes, » quod omnis spes Ecclesiæ in ipso recumbat. Ideo dicitur Moysi: » Solve » calceamentum pedum tuorum[2], » ne ipse sponsus Ecclesiæ crederetur, qui dux plebis eligebatur. Ideo solvit cal-

[1] Psal. III, 6. — [2] Exod. III, 5.

ceamentum suum Jesus Nave[1], ut venturo tanti muneris gratiam et ipse servaret. Ideo dicit Joannes : « Post me » venit vir cujus non sum dignus solvere corrigiam calcea-» mentorum ejus[2]. » Ideo dicit : « Qui habet sponsam, spon-» sus est: amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, et » gaudio gaudet[3], » hoc est, ipse solus vir est Ecclesiæ, hic est expectatio gentium, huic deferentes copulam gratiæ nuptialis, calceamentum suum solverunt Prophetæ. Hic sponsus est, ego amicus sponsi : gaudeo quia venit, quia vocem audio nuptialem, quia jam non dura peccatorum supplicia, dura Legis tormenta, sed remissionem criminum, vocem lætitiæ, sonum jucunditatis, exultationem festi nuptialis audivimus.

XXIII. Hic est ille « Alligans ad vitem asinum suum, et » cilicio pullum asinæ suæ; » ut fervorem Spiritus sancti habeat congregatio nationum ante remissa et negligens, sed jam devota per Christum, et viti illi perpetuæ, hoc est, Domino Jesu, qui ait : « Ego sum vitis, et Pater meus, » agricola[4], » velut fructuosi palmites quibusdam inexolubilis fidei vinculis alligemur. Hoc est illlud mysterium, quod pullum asinæ solvi jussit in Evangelio, et ipse Dominus Jesus sedit super eum, ut alligatus ad vitem perpetua sanctorum suavitate requiesceret.

XXIV. « Lavabit, inquit, in vino stolam suam. » Bona stola est caro Christi, quæ omnium peccata operuit, omnium delicta suscepit, omnium errores texit. Bona stola, quæ universos induit veste jucunditatis. Lavit hanc stolam in vino, quando cum baptizaretur in Jordane, descendit Spiritus sanctus sicut columba, et mansit super eum. Quo significatur quod plenitudo Spiritus sancti individua in eo fuerit, nec recesserit. Unde et Evangelista ait : « Quia » plenus Spiritu sancto Dominus Jesus, regressus est ab

[1] Josue. v, 16. — [2] Joan. I, 27. — [3] Id. III, 29. — [4] Id. XV, 1.

» Jordane[1]. » Lavit ergo Jesus stolam suam, non ut suam quæ non erat; sed ut nostram quæ erat, sordem ablueret. Denique addidit : « Et in sanguine uvæ anaboladium » suum (44); » hoc est, in passione corporis sui diluit gentes suo sanguine. Etenim verbi anaboladium gentes sunt, sicut scriptum est : « Vivo ego, dicit Dominus, nisi omnes » eos induam sicut vestimentum[2]. » Et alibi : « Sicut amic- » tum mutabis eos, et mutabuntur[3]. » Non ergo sanguine proprio, sua peccata, quæ non erant, sed nostra quæ fecimus delicta, mundavit. Et bene uvam dixit, quia sicut uva pependit in ligno. Ipse est vitis, ipse uva. Vitis, ligno adhærens : uva, quia lancea militis apertum latus emisit aquam et sanguinem. Sic enim dixit Joannes : quia exivit de eo aqua et sanguis[4]. Aqua ad lavacrum, sanguis ad pretium. Aqua nos abluit, sanguis nos redemit.

XXV. Et ideo ait Propheta : « Hilares oculi ejus a vino, » et dentes candidiores, quam lac, » significans Prophetas et Apostolos. Alii enim sicut oculi Christi præviderunt et annuntiaverunt ejus adventum, de quibus ipse dicit : « Abraham diem meum vidit, et gavisus est[5]. » Et unus de Prophetis dicit : « Vidi Dominum Sabaoth[6] : » quem videntes spiritali lætitia complebantur. Alii vero, hoc est, Apostoli, quos Dominus ab omni peccatorum labe mundavit. super lac candidiores facti sunt, quos macula nulla postea fuscavit. Etenim lac temporale est, gratia autem Apostolorum perpetua manet, qui nobis spiritalia illa atque cœlestia conficientes alimenta, mentis internæ viscera saginarunt. Sunt etiam qui mandata Domini lucida, quæ divino ore deprompta sunt, sicut lac nobis facta arbitrentur, quibus nutriti ad panis cœlestis pervenimus alimoniam.

[1] Marc. I, 10. — [2] Isaï. XLIX, 18. — [3] Psal. CI, 27. — [4] Joan. XIX, 34. — [5] Id. VIII, 56. — [6] Isaï. VI, 5.

Unde et Paulus ait : « Lac vobis potum dedi, non escam ; » nondum enim poteratis[1]. » Corinthios in principio fidei potu lactis imbuit. Et sancti illi, quorum fides annuntiatur in universo mundo, tanquam ablactati, esca solidiore firmantur.

CAPUT V.

Benedictione Zabulon Ecclesiam atque ejus principes designari.

XXVI. « ZABULON juxta mare habitabit, et ipse secus » accessus navium, et pertendet usque ad Sidonem[2]. » Ipsa nominis interpretatio meliora promittit ; eo quod latina expressio liberationem significet a nocturnis, quod est utique bonum, et ejus qui sperat in pennis Domini, quem circumdat veritas ejus, ne timeat a timore nocturno, et a negotio perambulante in tenebris.

XXVII. Hic ergo « Zabulon juxta mare, inquit, habi» tabit ; » ut videat aliorum naufragia, ipse immunis periculi, et alios spectet fluctuantes in freto istius mundi, qui circumferantur omni vento doctrinæ, ipse fidei radice immobilis perseverans, sicut est sacro-sancta Ecclesia radicata atque fundata in fide, spectans hæreticorum procellas, et naufragia Judæorum, quoniam gubernatorem, quem habuerant, abnegarunt. Circa fluctus igitur habitat, non fluctibus commovetur, magisque ad subveniendum parata, quam periculo obnoxia; ut si qui tempestatibus acti gravibus confugere ad portum velint, præsto sit Ecclesia tanquam portus salutis, quæ expansis brachiis in gremium

[1] I Cor. III, 2. — [2] Gen. VLIX, 13.

tranquillitatis suæ vocet periclitantes, locum fidæ stationis ostendens. Ecclesiæ igitur in hoc sæculo tanquam portus maritimi per littora diffusi occurrunt laborantibus, dicentes esse credentibus refugium præparatum, quo ventis quassata navigia possint subducere.

XXVIII. In his Ecclesiis sunt principes Zabulon, et principes Nephtalim [1], sicut docet Psalmus sexagesimus septimus, quorum alii liberatores sunt a tempestate nocturna, clamantes : « Abjiciamus ergo opera tenebrarum, » et induamur arma lucis [2] : » alii sunt latitudinis apostolicæ, qui possunt dicere : « Os nostrum patet ad vos, o » Corinthii, cor nostrum dilatatum est [3]. » Ipsi sunt isti qui cum essent in tenebris, lucem viderunt magnam, sicut Propheta testatur dicens : « Regio Zabulon, et regio Nephthalim, via maris trans Jordanem : populus qui sedebat in » tenebris, viderunt lucem magnam : qui sedebant in regione umbræ mortis, lux orta est eis [4]. »

XXIX. Exploratores igitur secus accessus navium posuit Dominus Deus noster Patriarchæ hujus hæredes, cujus cura pervigil et spiritalis successio pertendit usque ad Sidonem, hoc est, usque ad gentes pervenit, ut Domini misericordia peccata abluat nationum. Sidon enim primitivus est filius Cham, illius utique qui propter irreverentiam paternæ pietatis, maledictione damnatus est patris. Ergo liberatio nocturna tanquam in excubiis posita propugnaculi spiritalis, ne quis scopulos vitæ hujus possit incidere, pertendit usque ad gravissimorum criminum peccatores, et Sidonios ipsos, qui ante superstitione vehementi venatores scelerum nuncupabantur, et, sicut interpretatio docet, soluta hæreditate maledicti, donataque hæreditate benedictionis absolvit; ut ubi major reatus erat, ibi nunc uberior sit gratia.

[1] Psal. LXVII, 28. — [2] Rom. XIII, 12. — [3] 2 Cor. VI, 11. — [4] Isaï. IX, 1, 2.

CAPUT VI.

De benedictione Issachar, quæ mystice de Christo Domino exponitur.

XXX. « Issachar bonum concupivit, requiescens inter » medias sortes, et videns requiem quia bona est, et ter» ram quia pinguis : supposuit humerum suum ad laboran» dum, et factus est vir agricola[1]. » Issachar merces dicitur, et ideo refertur ad Christum, qui est merces nostra; quod eum nobis ad spem salutis æternæ non auro, non argento, sed fide et devotione mercemur. Unde et David de ipso dicit : « Ecce hæreditas Domini, filii merces, fruc» tus ventris[2]. » Et Moyses de eo dicit : « Merces circa mare » inhabitantium[3]. » Hic est qui bonum concupivit ab initio, et quod malum est, desiderare nescivit. De quo et Esaïas ait : « Priusquam sciat puer vocare patrem aut ma» trem, non credidit malitiæ, eligens quod bonum est[4]. » Requievit inter fortes Veteris et Novi Testamenti, vel in medio Prophetarum. Ideoque inter Moysen et Eliam medius apparuit; ut ostenderet nobis quod in eorum sermonibus requiem habeat, per quos plerique peccatis renuntiantes credunt in Deum vivum : vel quod ipsi sint testes resurrectionis ejus, et beatæ quietis.

XXXI. Itaque ut ad resurrectionis suæ gratiam vocaret gentes (ipsa est enim pinguis et fertilis terra, quæ fructus generat æternos, fructus centesimos et sexagesimos) subjecit humerum suum ad laborandum, subjiciens se cruci,

[1] Gen. XLIX, 14, 15. — [2] Psal. CXXVI, 3. — [3] Deut. XXXIII, 19. — [4] Isai. VII, .

ut nostra peccata portaret. Ideoque dicit Propheta : « Cu»jus principium super humerum ejus[1], » hoc est, super corporis passionem Divinitatis potestas, vel crux supereminens corpori. Posuit ergo humerum incumbens aratro omnibus subeundis contumeliis patiens, ita subjectus labori, ut vulneraretur propter iniquitates nostras, et infirmaretur propter peccata nostra. « Et factus est vir agri»cola, » sciens terram suam bono seminare frumento, et fructiferas arbores alta radice plantare.

CAPUT VII.

De benedictione Dan, quæ futurum ex ea tribu Antichristum prænuntiat. Exhortatio ad vitiorum somnum excutiendum subjungitur, postquam eadem tribus prædicitur ad fidem accessura.

XXXII. « DAN judicabit populum suum tanquam et » una tribus Israël. Et factus est Dan ipse serpens in via se» dens, et in semita mordens calcaneum equi, et cadet » eques retrorsum, salutem expectans a Domino[2]. » Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan tribus judicem dederit in Israël. Etenim post Jesum Nave Judices fuerunt plebis de diversis tribubus. Fuit autem et Samson de tribu Dan, et judicavit Israël viginti annis. Sed non hunc prophetia significat, at Antichristum qui futurus es ex tribu Dan, sævus judex, et tyrannus immanis, « Judi» cabit populum suum. Tanquam serpens in via, sedens in » semita, » dejicere tentabit eos, qui viam ambulant veritatis, supplantare cupiens veritatem. Hoc est enim mordere

[1] Isaï. IX, 6. — [2] Gen. XLIX, 16-18.

equi calcaneum, ut veneni suffusione equus saucius, et vulneratus dente serpentis, levet calcaneum suum; sicut Judas proditor tentatus a diabolo super Dominum Jesum levavit calcaneum suum, ut dejiceret equitem, qui se dejecit ut omnes levaret. Cecidit igitur non prostratus in faciem quasi dormitans, sed retrorsum, ut a superioribus ad priora se extendens, a Domino expectaret salutem. Sciebat enim se resuscitandum, et ideo jacentem Adam expectabat erigere.

XXXIII. Unde nos cum bene in via currimus, caveamus necubi serpens lateat in semita, et subruat vestigium equi, hoc est, corporis nostri, et dejiciat subito equitem dormientem. Nam si vigilemus, cavere debemus aliquatenus, et morsus declinare serpentis. Non ergo nos opprimat somnus negligentiæ, somnus sæculi, non opprimat divitiarum somnus, ne et de nobis dicatur : « Obdormierunt » somnum suum et nihil invenerunt omnes viri divitia» rum[1]. » Sed sunt et equites dormientes, de quibus scriptum est : « Dormitaverunt qui ascenderunt equos[2]. » Si avaritia pectus tuum vulneret, si libido inflammet, dormis eques, et ideo corpus tuum, hoc est, equum tuum non potes refrenare. Vigila ergo, ut etiamsi dejectus fueris, hoc est, mortuus fueris, non obdormias. Qui enim obdormiunt somnum suum, nihil inveniunt. Tu autem expecta salutem a Domino, venturam respice, ut gratiam resurrectionis invenias. Dormiebat Judas : denique verba Christi non audiebat. Dormiebat Judas, et quidem somnum divitiarum, qui mercedem de proditione quærebat. Vidit eum dormientem diabolus, et oppressum avaritiæ somno gravi : misit se in cor ejus, vulneravit equum, dejecit equitem, quem separavit a Christo.

XXXIV. Hanc tribum benedixit Moyses dicens : « Dan

[1] Psal. LXXV, 6. — [2] Ibid 7.

» catulus leonis, et effugiet ex Basan[1], » hoc est, ex confusione. Unde secundum græcum magis intelligere debemus, ex quo latinus transtulit, quod Dan ipse factus sit serpens in via sedens. Dan judicium interpretatur. Et ideo grave judicii periculum tribus ista subiit, cui serpens illapsus Antichristus est, qui currentem suis sauciaret venenis. Sed tamen ipsa tribus liberabitur a confusione, cum fuerit confessa equitem resurgentem, qui ait : « Qui » me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego » eum coram Patre meo qui est in cœlis : qui autem me » confusus fuerit coram hominibus, confundam et ego » eum coram Patre meo qui in cœlis est[2]. »

CAPUT VIII.

Benedictione Gad tentaturos Dominum Judæos, et vicissim tentandos ab eodem, adumbrari.

XXXV. « Gad tentatio, tentavit eum, et ipse tentavit » eos secus pedes[3]. » Tentatio est congregatio et astutia scribarum et sacerdotum qui Dominum Jesum de tributo Cæsaris, et de Joannis baptismate, ut docuit Scriptura, tentabant[4]; quibus Dominus Jesus in sua justitia tent mentum retorsit[5]. « Secus pedes, » hoc est, continuo sine ulla deliberatione referens, quo tentantes magis ipse concluderet. Dicentibus enim : « In qua potestate hæc facis ; » non ad quæsita respondit; sed etiam ipse proposuit dicens : « Interrogabo et ego vos unum verbum : quod si dixeritis » mihi, et ego vobis dicam in qua potestate hæc facio[6]. »

[1] Deut. xxxiii, 22. — [2] Matth. x, 32. 33. — [3] Gen. xlix, 19. — [4] Matth. xxii, 17. — [5] Id. xxi, 23. — [6] Ibid. 24.

Iterum dicentibus : « Licet tributum dari Cæsari, an » non, » ait : « Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi » numisma census [1]. » Et offerentes iterum interrogavit : « Cujus est imago et superscriptio? Dicunt ei : Cæsaris [2]. » Ibi igitur eos ligavit ipsorum sermonibus, ipsorum obligatione constrinxit. Tunc ait illis : « Reddite ergo quæ sunt » Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo [3], » ut contra verba sua venire non possent. Denique mirati abierunt ab eo. Sed non est mirum si secus pedes respondebat, qui ante pedes videbat.

XXXVI. Exposuit Moyses evidenter hanc prophetiam Jacob sancti esse de Christo. Sic enim ait : « Benedictus » qui ampliavit Gad. Sicut leo requievit confringens bra- » chia et principes, et vidit ab initio suo quia ibi divisa est » terra principum collectorum simul cum principibus » populorum. Justitiam fecit Dominus, judicium cum » Israël [4]. »

XXXVII. Agnoscimus itaque quis requieverit sicut leo, quis confregerit brachia potentium, quis a principio divisiones tentantium vidit. Ibi igitur hiatus est terræ, qui absorbeat calumniantes, ubi tentatio perfidorum est.

CAPUT IX.

De benedictione Aser, qua Christi pauperis divitiæ ac multiplicia in homines dona exprimuntur.

XXXVIII. « Aser pinguis ejus panis, et ipse dabit es- » cam principibus [5]. » Aser interpretatione latina significat

[1] Matth. XXII, 17-19. — [2] Ibid. 20, 21. — [3] Ibid. — [4] Deut. XXXIII, 21. — [5] Gen. XLIX, 20.

divitias. Quis igitur dives, nisi ubi altitudo divitiarum est sapientiæ et scientiæ Dei? Quis dives nisi Dominus Jesus, qui abundat semper, et nunquam deficit? Pauper venit in hunc mundum, et omnibus abundavit, universos replevit. Quantus est in divitiis, qui paupertate sua omnes divites fecit? Sed pauper propter nos, dives cum Patre. Pauper ille, ut nos ab inopia vindicaret; sicut Apostolus docet dicens : « Quia propter vos pauper est factus, cum » dives esset; ut illius inopia vos ditaremini[1]. » Cujus inopia ditat, sanat fimbria, fames satiat, mors vivificat, sepultura resuscitat. Hic ergo dives est thesaurus, hujus pinguis panis. Et bene pinguis quem qui manducaverit, esurire non poterit. Hunc panem dedit Apostolis, ut dividerent populo credentium; hodieque dat nobis eum, quem ipse quotidie sacerdos consecrat suis verbis. Hic ergo panis factus est esca sanctorum.

XXXIX. Possumus et ipsum Dominum accipere; qui suam carnem nobis dedit, sicut ipse ait : « Ego sum panis » vitæ. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et » mortui sunt : hic est autem panis qui de cœlo descendit, » ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur[2]. » Et ne quis putaret quia de hac morte dicit quæ per animæ et corporis secessionem venit, et jure dubitet, cum sciat sanctos Apostolos hac morte esse defunctos, addidit : « Ego » sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc, vivet in æternum[3] : » hoc est, non de temporali vita dixi supra, nec de morte istius vitæ, qua etiamsi quis mortuus fuerit, tamen si panem meum acceperit, vivet in æternum. Ille enim accipit, qui se ipsum probat : qui autem accipit, non morietur peccatoris morte, quia panis hic remissio peccatorum est.

XL. Moyses quoque pulcherrime prophetavit in bene-

[1] 2 Cor. VIII, 9. — [2] Joan. VI, 48, 49. — [3] Ibid. 51, 52.

dictionibus suis dicens : « Benedictus a filiis Aser, et erit » acceptus a fratribus suis ; et intinget in oleo pedem suum, » et ferrum, et æramentum est calceamentum ejus. Et si- » cut dies tui sunt, sic erunt virtutes tuæ. Non est quisquam » sicut est Deus tuus in cœlo, adjutor tuus, et magnus » dominus firmamenti : et protegens te Deus initii, et per » vires brachiorum potentium ejecit a facie tua inimicum » tuum, dicens : Pereat. Et inhabitabit Israël fidens solus » super terram : Jacob in frumento et vino ; et cœlum tibi » cum nebula roris erit[1]. »

CAPUT X.

Benedictionem Nephthalim, fidelium Christo, tanquam viti palmites, hærentium, et mortis vinculis exolutorum imaginem esse.

XLI. « NEPHTHALIM vitis remissa, porrigens in germine » decorem[2]. » Sarmentum vitis aliud amputatur, quod videtur inutile, ne cassa vitis sarmentorum exultatione luxuriet : et aliud paulisper recidetur ac remittetur, ut fructum afferat, cujus decus in generatione porrigitur ; quia dum ad superna se subrigit, vitem amplectitur, et ad verticem ascendens, jugi quædam colla vitium pretiosi palmitis vestit monili. Est et ille decus in generatione, quia plenis palmitibus multos fructus exundet.

XLII. Decorum hoc, sed multo illud pulchrius, quod hærentem palmitem viti significat spiritali, cujus nos sarmentum sumus, et fructum afferre possumus, si maneamus in vite : sin autem, præcidimur.

[1] Deut. XXXIII, 24-28. — [2] Gen. XLIX, 21.

XLIII. Sanctus patriarcha Nephthalim erat palmes abundans. Unde Moyses dicit : « Nephthalim satietas accipientium, replebitur benedictione a Domino, mare et » africum possidebit[1], » exponens hoc quod Jacob dixerat, quid sit vitis remissa, hoc est, per fidei gratiam vinculis mortis exutus : in quo significatur populus Dei ad libertatem fidei, et ubertatem vocatus gratiæ toto orbe diffusus, qui jugum Christi bono fructu vestiat, et ligna veræ illius vitis, hoc est, mysteria dominicæ crucis ambiat, nec timeat confessionis ejus periculum, sed magis etiam in persecutionibus positus Christi nomine glorietur.

XLIV. Hic est vere remissus a vinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Unde et Propheta dicit : « Exibunt, et » tripudiabunt sicut vituli resoluti vinculis[2]. » Ideoque in germine suo decorem porrigit, quia in loco pascuæ collocatus, et super aquam refectionis educatus, per sacramenta regenerationis suæ germinat bonum verbi decorem, et assumitur in illam pulcherrimam Christi gratiam, qui potest venustatem tui decoris augere.

XLV. Denique super omnes decorus, quod habet donat; quia nemo potest donare quod non habet. Ideoque dictum est : « Dominus regnabit, decorem induit[3]. » Induit enim decorem Ecclesiæ gratia, quæ in illo lavacro deponens fœditatem omnium delictorum, splendore gratiæ cœlestis enituit. Ideoque sponsus de ea dicit : « Quænam » est hæc prospiciens tanquam diluculum, electa sicut sol, » speciosa sicut luna, miraculum sicut ornatus[4]. »

[1] Deut. xxxiii, 23. — [2] Malac. iv, 6. — [3] Psal. xcii, 1. — [4] Cant. vi, 9.

CAPUT. XI.

In benedicendo Joseph longiorem fuisse beatum Jacob, quia præfigurata in eo Christi videbat mysteria. His porro ejusdem benedictionis partes singulæ applicantur.

XLVI. Nunc ut tanquam epilogo quodam concludamus historiam, sicut et Scriptura conclusit, prophetiam sancti Jacob de sancti Joseph nomine digeramus : « Filius ampliandus meus, Joseph filius ampliandus meus, zelandus » filius meus adolescentior ad me revertere. In quem consilium conferentes maledicebant, et intendebant in eum » domini arcum, et contriti sunt cum potentia arcus eorum, » et dissoluti sunt nervi brachiorum manuum eorum per » manum potentis Jacob ; indeque prævaluit Israël a Deo » patris tui. Et adjuvit te Deus meus, et benedixit te benedictione cœli a summo, et benedictione terræ habentis » omnia. Propter benedictionem uberum et vulvæ benedictiones patris tui et matris tuæ prævaluerunt super benedictiones montium manentium ; et desideria collium » æternorum erunt super caput Joseph, et super verticem » eorum, quibus præfuit, fratrum[1]. »

XLVII. Quæ causa est quod super omnes filios, Joseph filium uberius prosecutus est pater, nisi quia præfigurata in eo jam Christi videbat mysteria ? Unde benedicens illum magis qui expectabatur, quam illum qui videbatur, ait : « Filius meus ampliandus Joseph. » Quis est ampliandus, nisi Christus, cujus gratia semper augetur, et finem pro-

[1] Gen. XLIX, 22-26.

cessus sui non habet gloria? De quo et Joannes dicit: « Illum oportet crescere, me autem minorari [1]; » quia per ipsius illud salutare perfectumque nomen cumulata est in hoc mundo et abundavit gratia. « Filius meus ampliandus; » et ideo quia videbant eum crescere fratres, et invidere cœperunt. Intelligibilis autem Joseph et zelum incidit ab iis quos magis fovebat. Denique dicebat : « Non veni » nisi ad oves perditas domus Israël [2]. » Et illi dicebant : « Nescimus unde sit. » Ille curabat eos, et illi negabant eum.

XLVIII. « Filius, inquit, meus adolescentior. » Revera adolescentior, qui erat pene ultimus natu [3]. Denique et Scriptura dicit : « Amabat eum Jacob, quia filius senectutis » erat illi [4]. » Quod etiam ad Christum refertur. Senescenti enim mundo et jam occidenti illucescens Dei Filius per Mariæ virginis partum, serus advenit, quasi filius senectutis secundum sacramentum suscepit corpus (45), qui erat ante sæcula semper apud Patrem.

XLIX. Unde dicit ad eum Pater : « Ad me revertere, » vocans eum ad cœlum de terris, quem propter nostram salutem miserat. Itaque resuscitans Filium suum unigenitum, evacuavit consilium maledicentium. Unde et Esaïas dicit : « Vanum consilium spiritus vestri [5]. » Et convitia quæ quasi jaculantes sagittas dirigebant, solvit omnia : contrivit eorum potentiam, qui in suis virtutibus, et non in Deo confidentes erant. « Inde, inquit, prævaluit Israël a Deo » patris tui, et adjuvit te Deus meus. » Quis est qui confortavit Israël, et adjuvit filium, nisi solus Deus Pater qui dixit : « Jacob puer meus, suscipiam eum : Israël electus » meus, suscipiat eum anima mea [6] ? »

L. « Et benedixit eum benedictione cœli desuper, et

[1] Joan. III, 30. — [2] Matth. XV, 24. — [3] Joan. IX, 29. — [4] Gen. XXXVII, 3. — [5] Isaï. XIX, 11. — [6] Id. XLII, 1.

» benedictione terræ habentis omnia. » Omnia enim subjecit ei, cœlestia sicut benedictionem cœli, et terrena sicut benedictionem terræ, ut et hominibus et Angelis dominaretur.

LI. Itaque in illo velut contemptibili corpore : « Prævaluisti, inquit, propter benedictionem uberum et vulvæ, » benedictiones patris tui et matris. » Ubera vel duo Testamenta dixit, quorum altero annuntiatus est, altero demonstratus. Et bene ubera, quoniam velut quodam nos spiritali lacte nutritos educavit, et obtulit Deo Filius : vel Mariæ dicit ubera, quæ vere benedicta erant, quibus sancta Virgo populo Domini potum lactis immulsit. Unde et alia mulier in Evangelio ait : « Beatus venter qui te portavit, et » ubera quæ suxisti[1] ! » Quod autem ait : « Vulvæ benedic- » tionem patris tui et matris, » si vulvam solam Mariæ velimus intelligere, cur utramque benedictionem conjunxerit, latebit causa. Potuit enim dicere de sola vulva matris. Sed pulchrius arbitror, ut secundum spiritale mysterium intelligamus utramque generationem Domini Jesu, et secundum Divinitatem, et secundum carnem ; quia ante sæcula est generatus ex Patre. Unde et Pater ait : « Eructavit cor » meum verbum[2] ; » eo quod ex illa intima et incomprehensibili Patris processit substantia, et in ipso est semper. Unde et Evangelista ait : « Deum nemo vidit unquam, nisi » unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit[3]. » Sicut ergo sinus Patris spiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis naturæque secretum, in quo semper est Filius : ita etiam Patris spiritalis est vulva, interioris arcanum, de qua tanquam ex genitali alvo processit Filius. Denique diverse legimus nunc vulvam Patris, nunc cor ejus quo verbum eructavit, nunc os ejus ex quo justitia processit, ex quo prodivit sapientia, sicut ipse ait : « Ex ore

[1] Luc. XI, 27. — [2] Psal. XLIV, 2. — [3] Joan. I, 18.

» Altissimi prodivi[1]. » Ita cum unum non definitur, et unum omnia sonant, spiritale magis mysterium generationis paternæ, quam membrum aliquod corporale significat. Sed sicut illam ex Patre generationem intelligimus: ita etiam ad consummationem fidei generationem Mariæ intelligamus, quando benedicitur vulva matris, illa utique Mariæ virginalis, quæ nobis edidit Dominum Jesum. De qua Pater dicit per Hieremiam prophetam: «Prius quam te formarem in utero, novi te; et prius quam exires de vulva » matris, sanctificavi te[2]. » Geminam igitur Propheta in Christo substantiam declaravit, Divinitatis et carnis: alteram ex Patre, alteram ex Virgine; ita tamen ut non exsors suæ esset Divinitatis, cum ex Virgine nasceretur, et esset in corpore.

LII. Unde « Et convaluit super omnes montes, et deside» ria collium æternorum. » Super omnes enim illos sublimis meriti viros Patriarchas et Prophetas et Apostolos; sed etiam ultra solem, lunam, Archangelos, tanquam cœli lumen emicuit, sicut ipse ait: « Non est discipulus super » magistrum, nec servus super dominum[3]. » Quis enim illorum fuit, cui subjecta essent omnia, quibus ipse donavit quod erant? In quo benedicuntur omnes Sancti ejus, quia ipse est super capita omnium caput omnium. Caput enim mulieris vir, caput viri Christus. « Et super vertices montium, » quia ipse est supereminens vertex universorum: sed Justorum est vertex altissimus. Quos fratres vocat, acquisitos per gratiam, et quoddam regenerationis consortium. Unde et de fratribus Joseph illos magis fratres intelligimus, de quibus dicit in Psalmo: « Narrabo nomen tuum » fratribus meis, in medio Ecclesiæ cantabo tibi[4]. »

LIII. Denique et Moyses completurus vitæ istius cursum cum benediceret tribum Joseph, non illum utique jam

[1] Eccli. xxiv, 5. — [2] Jerem. i, 5. — [3] Matth. x, 24. — [4] Psal. xxi, 23.

defunctum Joseph, sed Christum benedicebat, sicut habes scriptum de Joseph: « A benedictione Domini terra ejus, » a finibus cœli, et a rore, et ab abyssis fontium deorsum, » et secundum horam factum solis cursum, et a convenien» tibus mensibus, et a vertice montium, ab initio, et a ver» tice collium æternorum, et ad horam terræ plenitudinis, » et ab eo qui visus est in rubo, veniat super caput Joseph » benedictio, et super verticem ipsius. Honorificus sit inter » fratres. Primogenitus tauri decus ejus, cornua unicornui. » In ipsis gentes ventilabit simul usque ad extremum terræ. » Ipse myriades Ephræm, et ipse chiliades Manasses[1]. »

LIV. Benedictio eadem est, quæ omnem habet et cœlestium et terrestrium plenitudinem, et specialem Christi gratiam: qui visus in rubo dixit ad ipsum Moysen: « Solve » calceamentum pedum tuorum[2]: » qui est super omnes Deus, quia ipse est caput corporis Ecclesiæ: qui est principium primogenitus ex mortuis, ut fiat in omnibus ipse primatum tenens; quoniam in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare. Et ideo soli benedictionis hujus prærogativa defertur, a summitate cœli usque ad extremum terræ. Ipse enim est ante omnes, in quo constant omnia: qui etiam per sanguinem crucis suæ pacificavit omnia, sive quæ in cœlo, sive quæ in terris sunt. Cujus typum præferens pulchre benedicitur sanctus Joseph, ut honorificetur inter fratres.

LV. « Primogenitus tauri decus ejus, habens cornua » unicornui, in quibus gentes ventilabit. » Et bonus taurus quasi hostia pro delictis, et totius mundi victima, ut pacificaret omnia. Cujus decus sanctum; omne enim sanctum primogenitum, sicut alibi demonstravimus[3]. Unde et Levi non ætatis ordine, sed sacræ successionis prærogativa pri-

[1] Deut. XXXIII, 13-17. — [2] Exod. III, 5. — [3] Vide lib. II de Abel et Caïn, cap. II.

mogenitus meruit nuncupari [1]. Et vere sanctum decus ejus, de quo scriptum est resurgente: « Speciosus forma » præ filiis hominum [2]; » quia ipse est primogenitus ex mortuis, habens cornua unicornui. Sed cum dixerit cornua, quomodo posuerit unicornui, requirendum; cum ipsum unicornuum inter generationes ferarum, ut periti aiunt, non inveniatur? Et ideo Verbum unicum magis æstimare debemus, quia substantivum Verbum Dei unum est, non multa verba. Unde et Anna ait : « Dominus judi» cat fines terræ, et dabit virtutem regi, et exaltabit cornu » Christi sui [3]. » Et Esaïas ait : « Vinea facta est dilecto in » cornu, in loco uberi [4]; » quoniam in Dei Filio unigenito floret Ecclesia, tenens unicum Dei Verbum, in quo est virtutis atque sapientiæ plenitudo, cujus ubertate seges fidei pullulavit. Quod Verbum sequuntur sancti.

LVI. « Decem millia, inquit, Ephræm, et millia Ma» nasses [5], » id est, et Judæorum et gentium dominetur, et ex utroque populo acquirat sibi Ecclesiæ plenitudinem. Ideoque dexteram suam super Ephræm posuit sanctus Jacob; eo quod legamus dicentem illam in Canticis canticorum : « Frater meus candidus et rubeus, electus est decem » millibus [6]. » Denique etiam David juvenculæ Mariæ auctorem (46), ex cujus successione Christus est natus per Virginis partum, in decem millibus prædicabant : Saül autem in millibus, cum reverentiæ gratia circa regem magis præponderare debuissent. Qui ergo cornu Christi exaltaverit confessus ejus gloriam, ipse quoque accipiet cornua. Unde etiam sancti unicornui dicti sunt in Psalmi versiculo : « Et dilectus tanquam filius unicornuorum [7]. » Etenim sicut animal hujusmodi, cum ei oriuntur cornua, processum significat plenioris ætatis : ita cum e capite

[1] Num. III, 12. — [2] Psal. XLIV, 3. — [3] 1 Reg. II, 10. — [4] Isaï. V, 1. — [5] Deut. XXXIII, 17. — [6] Cant. V, 10. — [7] Psal. XXVIII, 6.

quodam nostræ animæ cornua pullulare cœperint, processum videntur perfectioris significare virtutis, et tandiu crescunt, quandiu compleantur. Hoc cornu Dominus Jesus comminuit gentes, ut superstitionem obtereret, salutem redderet, sicut ipse ait : « Percutiam, et sanabo[1]. » Ideoque tanquam imitator tauri hujus Propheta dicit : « In te inimicos nostros ventilabimus cornu[2], » id est, altitudinem omnem elevantem se adversus Dei scientiam destruentes. Et ideo juxta Legem munda animalia cornua habent[3] : Lex enim spiritalis est. Qui enim possunt sæculi hujus illecebras verbo Dei, et virtutis observantia propulsare, cornibus velut quibusdam capitis sui armis videntur esse muniti. Meritoque et tuba cornea dicitur virtus sermonis mirabilis[4], quæ bonos Christi milites accendit ad prælium, ut de hoste diabolo manubias reportemus. In acie igitur sumus, et plurimos ex nobis videmus in adversarii castris esse captivos : hi nobis jugo gravissimo servitutis exuendi sunt.

CAPUT XII.

De benedictione Benjamin, qua mystice Pauli adversus Ecclesiam persecutio, nec non ejusdem conversio atque prædicatio significantur.

LVII. Plurimos lupos habet diabolus, quos ad Christi oves dirigit; et ideo intelligibilis Joseph, ut oves servaret suas, ipsum inimicum venientem ad diripiendas oves rapuit lupum Paulum, faciens ex persecutore doctorem. De

[1] Deut. xxxii, 39. — [2] Psal. xliii, 6. — [3] Deut. xiv, 4, 5. — [4] Psal. xcvii, 6.

quo dicit Jacob, sicut scriptum est : « Benjamin lupus rapax, mane comedet adhuc, et ad vesperam dividet escam » principibus[1]. » Lupus erat cum dispergeret et devoraret oves Ecclesiæ. Sed qui lupus venerat, pastor est factus. Lupus erat cum Saulus erat, quando intrabat in domos, et viros ac mulieres trahebat in carcerem. Lupus erat quando spirans minas et homicidia in Discipulos Domini, petebat epistolas a principibus sacerdotum, ut invaderet servos Christi. Quem tanquam lupum nocturnis tenebris oberrantem effusa Jesus luce cæcavit. Ideo Rachel cum pareret Benjamin, vocavit nomen ejus, « Filius doloris » mei[2], » futurum prophetans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Ecclesiæ persecutionis suæ tempore, et gravi matrem dolore vexaret. Sed tamen idem postea principibus escam posteriore divisit tempore, evangelizans gentibus Dei verbum, et plurimos ad fidem provocans; quo disputante, sicut legimus, Paulus proconsul, et Publius princeps, Domini gratiam receperunt[3].

LVIII. Pulchre autem etiam Moyses cum benediceret Benjamin tribum, dixit : « Dilectus a Domino habitabit » fidens, et Deus obumbrabit super eum omnibus diebus, » et inter humeros requiescet dilectus a Domino[4], » qui etiam vas electionis est factus. Neque enim aliter nisi Domini est miseratione et amore conversus. Unde et ipse nihil merito tribuens suo, sed totum deferens Christo ait : « Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dig- » nus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam » Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus » egena in me non fuit[5]. » Habitabit fidens in domo quam ante vastabat, habitabit in tabernaculis Christi, qui ante sicut lupus errabat in sylvis. Et Deus obumbravit super

[1] Gen. XLIX, 27. — [2] Id. XXXV, 18. — [3] Act. XIII, 12, et XXVIII, 8. — [4] Deut. XXXIII, 12. — [5] 1 Cor. XV, 9, 10.

eum, quando visus est ei Christus. Qui licet apertis oculis videret nihil, tamen Christum videbat. Et merito videbat præsentem, quem etiam audiebat loquentem. Non cæcitatis est obumbratio ista, sed gratiæ. Denique Mariæ dicitur : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi » obumbravit tibi[1]. »

LIX. « Et inter humeros requiescet, » hoc est, inter bonos actus, et opera pretiosa. Nam et supra habes quod Issachar supposuit humerum suum ad laborandum, et factus est vir agricola. Quem Paulus imitatus, posuit fidei novella plantaria, ideoque quasi bonus agricola dixit : « Ego » plantavi, Apollo rigavit[2]. »

[1] Luc. I, 35. — [2] I Cor. III, 6.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE ELIA ET JEJUNIO.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Sicut olim Patres cum progrederentur ad bellum, atque in neomeniis diebusque lætitiæ tuba canebant; ita e nobis diebus jejunii, paschalique festo appropinquantibus tuba canendam.

I. DIVINUM ad patres resultavit oraculum[2], ut cum egrederentur ad bellum, tuba canerent[3], cujus sonitu Dominus reminisceretur populi sui, quo petitum conferret auxilium plus quæ misericordiæ suæ incentiva cognoscens; et in diebus lætitiæ suæ, in neomeniis suis concinerent tubarum sono. Unde et David dicit : « Canite in initio mensis tuba, in die frequenti » solemnitatis vestræ[4]. » Veniet igitur nobis dies solemnitatis et jam appropinquat. Canamus tuba tanquam in prælium progredientes. Canamus tuba, ut annuntiemus solemnitatis diem, simul nobis et certamen imminet, et victoria repromittitur. Victoria nostra, crux Christi est : trophæum nostrum, pascha est Domini Jesu. Sed ille ante est prælatius, ut vinceret, non quod ipse egeret certamine; se

[1] Scriptus forte anno 390. — [2] Vide D. Guillon, tom. x, p. 79-88. — [3] Num. x, 9. — [4] Psal. LXXX, 4.

ut nobis formam bellandi ante præscriberet, et postea daret gratiam triumphandi. Certamen nostrum, jejunium est. Denique jejunavit Salvator, et sic tentator ad eum accessit. Et primum gulæ direxit spiculum dicens : « Si Filius Dei » es, dic lapidi huic, ut panis fiat[1]. » Ille cibum velut escam laquei prætendit, ut sic illaquearet appetentiam corporalem : Dominus jejunium prætulit, ut laqueos tentatoris, ut vincula dissolveret. Denique sic habes scriptum : « Non » in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei[2]. Illo laqueo Adam fuerat strangulatus, hac absolutione diabolicæ quæstionis omnis homo est liberatus.

CAPUT II.

Quam magna virtus sit jejunii, quamque speciosa ac valida ejus militia, exemplo Christi atque sancti Eliæ comprobatur.

II. Magna virtus est jejunii. Denique tam speciosa ejus militia est, ut jejunare delectaret et Christum : tam valida, ut ad cœlum homines erigeret. Et ut humanis magis quam divinis utamur exemplis, de Eliæ jejuno ore vox emissa cœlum clausit sacrilego populo Judæorum[3]. Etenim cum a rege Achab altare esset idolo constitutum, ad verbum Prophetæ tribus annis et sex mensibus ros pluviæ non cecidit super terram. Digna pœna quæ intemperantiam congrue coërceret; ut cœlum impiis clauderetur, qui terrena polluerant. Dignum etiam, ut ad condemnationem regis sacrilegi Propheta ad viduam in Sareptam Sidoniæ mitteretur, quæ quoniam devotionem cibo prætulit, meruit ut

[1] Matth. IV, 3, et Luc. IV, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] 3 Reg. XVII, 1.

ariditatis publicæ sola non sentiret ærumnam. Itaque non defecit hydria polentæ, cum torrentis fluenta deficerent.

III. Quid ejus reliqua contexam? Jejunus filium viduæ ab inferis resuscitavit : jejunus pluvias ore deposuit : jejunus ignes de cœlo eduxit : jejunus curru raptus est ad cœlum : et quadraginta dierum jejunio divinam acquisivit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus jejunavit. Jejuno ore statuit fluenta Jordanis, et redundantem fluminis alveum repente siccatum pulverulento transmisit vestigio. Merito illum dignum cœlo divina judicavit sententia, ut cum ipso raperetur corpore; quoniam cœlestem vitam vivebat in corpore, ac supernæ usum conversationis exhibebat in terris.

CAPUT III.

Jejunii commendatio : deque jejunio sancti Joannis ; et qualis esca a nobis quærenda sit.

IV. Quid est enim jejunium, nisi substantia, et imago cœlestis? Jejunium refectio animæ, cibus mentis est jejunium, vita est Angelorum jejunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius pervenitur : hoc gradu Elias ascendit, antequam curru. Hanc hæreditatem sobrietatis et abstemiæ ad cœlum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute et spiritu Eliæ venit Joannes. Denique in deserto et ille vacabat jejuniis. Esca autem ejus erat locusta et mel sylvestre. Et Ideo quia vitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed Angelus æstimatus est. De ipso legimus : « Etiam

» plus quam Propheta. Hic est de quo scriptum est : Ecce » mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit » viam tuam ante te [1]. » Quis humana virtute equos igneos, currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis jejunii virtute mutasset?

V. Sed de Eliæ gestis plurima jam frequenti diversorum librorum sermone digessimus; et cavendum arbitror ne in eadem recurramus, cum præsertim in opere suo ipse laudetur. Imitemur ergo illum, et eam escam quæramus, cujus virtute diebus ac noctibus progredi ad supernorum possimus cognitionem. Non enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis; est cibus mentis, ut diximus, quo epulantur animæ, de quo ait Dominus : « Meus cibus » est ut faciam voluntatem Patris mei qui in cœlis est [2]. » Hic cibus Angelorum est, ut divino famulentur imperio. Nulla illis cura mensarum, nullus conviviorum usus, nullæ repositæ epulæ, nullus vini potus aut siceræ, nulla distentio corporis, nulla ventris offensio.

CAPUT IV.

De origine et antiquitate jejunii, a quo primus usus mundi cœpit, de quo prima lex in paradiso constituta fuit, quod tandem quos gula denudaverit, operit.

VI. Itaque ne terrenum quis, aut novellum putet esse jejunium, primus usus mundi a jejunio cœpit [3], quando lux clara resplenduit. Secundus dies in jejunio, quando cœli factum est firmamentum. Tertio die pabulum terra

[1] Matth. xi, 9, 10. — [2] Joan. iv, 34. — [3] Gen. i, 3-31.

germinavit, natura obsequium præbuit, jejunium tamen cœlestis disciplina servabat. Quarto die luminaria facta sunt solis et lunæ, et adhuc jejunium. Quinto die produxerunt aquæ repentia animarum viventium, et volatilia volantia super terram secundum firmamentum cœli : et vidit Deus quia bona, et benedixit ea, dicens : « Crescite » et multiplicamini, et replete aquas quæ sunt in mari : et » volatilia multiplicentur super terram[1]. » Et adhuc jejunium. Denique benedixit ea, sicut scriptum est, et dixit : « Crescite, » et non dixit : « Edite et manducate. » Sexto die bestiæ sunt creatæ, et cum bestiis orta edendi potestas est, et usus escarum. Ubi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi. Ubi cœpit sua incrementa nescire, ibi cœperunt divina circa eum opera feriari. Quo indicio declaratum est quod per cibos mundus haberet imminui, per quos desiit augeri. Nemo delictum sciebat, nemo pœnam timebat, nemo noverat mortem.

VII. Plantavit Dominus paradisum ad gratiam beatorum, posuit ibi hominem operari, et custodire eum. Et ut sciamus non esse novellum jejunium, primam illic legem constituit de jejunio. Sciebat enim quod per escam culpa haberet intrare. Prima pœna de jejunii prævaricatione intraverat, dicente mandato Dei : « De ligno quod » est scientiæ boni et mali non comedetis : qua die autem » manducaveritis ex eo, morte moriemini[2]. » Eo usque autem nemo prævaricari noverat, ut adhuc orta non esset, quæ prima est prævaricata indictum abstinentiæ. Lex a Domino Deo, prævaricatio legis a diabolo : culpa per cibum, latebra post cibum. Cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in jejunio. Denique quandiu interdictis abstinuere, nesciebant esse se nudos : posteaquam manducaverunt de interdicta arbore, nudatos esse se cogno-

[1] Gen. I, 22. — [2] Id. II, 17.

verunt. Merito ergo mulier ubi culpæ agnovit auctorem, interrogata respondit : « Serpens persuasit mihi, et manducavi[1]. » Serpens gulam suadet, Dominus jejunare decernit. Denique ipse ait : « Jejunate et orate, ne intretis in tentationem[2]. » Itaque gula de paradiso regnantem expulit, abstinentia ad paradisum revocavit errantem.

VIII. Et dixit Deus : « Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis[3]. » Irridens utique Deus, non approbans dicit, hoc est : Putabas te similem fore nostri : sed quia voluisti esse quod non eras, destitisti esse quod eras : intra te eras, et dum supra te esse affectas, infra te esse cœpisti. Denique vestivit eum tunica pellicea prius, et sic ait : « Ecce Adam, » quasi dicat : « Ecce amictus tuus, ecce dignum indumentum tuum, hic te vestitus decet. » Qui divina affectant, tali digni habentur ornatu. Ecce quo te tua culpa deduxit, ecce nunc in hac tunica pellicea tanquam unus ex nobis aperuisti oculos. Circumspice diligenter, nudum te aspicis, quem vestitum putabas.

IX. Gula ergo nudos facit, jejunia operiunt etiam exutos. Unde David ait : « Operui in jejunio animam meam[4]. » Bonum operimentum, quod animam tegit, ne a tentatore deprehendatur, ne a tentatore nudetur. Bonum velamen quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. « Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata[5]. » Tegit gratia, dum remittit, et omnem abolet errorem : tegit abstinentia, dum obumbrat vitium, et mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim jejunium, et eleemosyna a peccato liberant. Opertus erat Adam virtutum velamine prius quam prævaricaretur, sed tanquam exutus prævaricatione, vidit se esse nudum; quia indumentum quod habebat, amiserat. In diebus enim

[1] Gen. III, 13. — [2] Matth. XXVI, 41. — [3] Gen. III, 22. — [4] Psal. LXVIII, 11. — [5] Id. XXXI, 1.

jejuniorum vestrorum « Orietur, inquit, tibi matutinum » lumen tuum, et sanitas tua matura orietur, et præcedet » ante te justitia, et circumdabit te majestas Domini[1]. » Bonum vestimentum lux. Scriptum est enim : « Circum- » datus luce sicut vestimento[2]. » Bonum vestimentum, quando circumdat Dominus et operit jejunantes.

CAPUT V.

Noë quod inebriatus fuerit, ob ignorantiam excusatur : et quæ mala ex vini usu nata sint, quæve bona ex ejusdem abstinentia, propositis utrinque exemplis declaratur.

X. Nudatus erat Noë quando inebriatus est, texit eum pietas filiorum. Sed nudatus erat per ignorantiam, non per intemperantiam; adhuc enim vinum nesciebatur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. Primus ipse plantavit vineam : dedit naturam, sed ignoravit potentiam. Itaque vinum nec suo pepercit auctori. Quid mirum si cum Dominus ipse creaturas suas laudaverit, et iste miratus est ? Itaque cum eum delectaret reperti muneris gratia, tentavit vehementior creatura insuetos senis artus, turbavit nova potio. « Dormitaverunt, inquit, qui ascen- » derunt equos[3]. » Ascendit corporis voluptates justus, et obdormivit. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatem. Semel enim inebriatus est Noë. Ubi vero malum ebrietatis agnovit, inventum suum ad remedium temperavit, non effudit ad vitium. Unde et Apostolus ait : « Modico vino » utere propter frequentes tuas infirmitates[4]. »

[1] Isai. LVIII, 8. — [2] Psal. CIII, 2. — [3] Id. LXXV, 7. — [4] 1 Tim. V, 23.

XI. Manebat antequam vinum inveniretur, omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat a consorte naturæ suæ obsequia servitutis exigere. Non esset hodie servitus, si ebrietas non fuisset. Obrepserat quidem jam fraternæ prælationis invidia, manebat tamen adhuc paternæ pietatis reverentia. Læsa pietas est, dum ridetur ebrietas. Non illis itaque solis nocent vina quos tentant, sed et illis amplius quorum oculis temulenta ebriorum membra nudantur. Hinc risus irreverens nascitur, hinc libido inflammatur; ut multo majore temulentia eos vina perturbent, quorum oculos ac mentes inebriaverint, quam quorum membra prostraverint.

XII. Legimus etiam quod patrem Lot inebriaverint filiæ in eo monte[1], ad quem timentes incendia Sodomitana confugerant, et habitabant in spelunca. Convenit ebrietati atque concurrit ætas, sexus, solitudo, locus, ferarum magis latibulis, quam humanis aptior domiciliis. Fuit itaque ebrietas origo incesti, pessimæ generatricis partus deterior.

XIII. At non Abraham vina in suo convivio ministrabat: sed immolabat vitulum, butyrum, et lac etiam Angelis hospitibus exhibebat. Cœli Dominum, mundi agnoscebat auctorem: vinum tamen exhibere non poterat. Sed recte illic deerat materia peccati, ubi erat remissio peccatorum.

XIV. Denique annuntiavit eum Joannes neque manducans panem, neque bibens vinum. Qui enim Christum annuntiat, ab omni vitiorum incentivo præstare se debet alienum. Vicit igitur sanctum Noë, vel etiam Lot Abrahæ nepotem ebrietas, quorum alter cum jejunaret, diluvio superstes fuit, alter incendio.

XV. Moysen quoque cognovimus sitienti populo amaritudines aquarum temperasse, non vina. Cui petra aquam

1 Gen. XIX, 33-35.

vomuit, potuit et vini abundantia non deesse. Denique dixit Deus : « Percuties petram, et exiet aqua ex ea, et bibet populus[1]. » Non dixit : Exiet vinum in populo. Periculosum enim erat vinum populo ministrare, quod fortiores ferre vix possent.

CAPUT VI.

De lege jejunii a Moyse data, et de jejunio ejusdem. Quomodo matrum Samson et Samuëlis sterilitatem abstinentia vini fœcundaverit; quibusque cibis Elisæus filios Prophetarum aluerit?

XVI. Denique Moyses de jejunio legem dedit, de vino non dedit. Ipsum quoque jejunantem non voces magnæ, non fulgura et nubes nimbosa, non fumigans Sina perterruit. Neque vero introisset in nubem, et vocem Dei loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis jejunii fuisset. Quadraginta enim diebus jejunavit in monte, cum Legem acciperet a Domino Deo nostro. Et in superioribus quidem montis Lex dabatur Moysi jejunanti, in inferioribus populo manducanti prævaricatio sacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignum judicans ut ebrio populo Lex daretur. Itaque tabulas Legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas.

XVII. Quid vero alia dicam? Nonne sterilitatem matris Samson vini abstinentia fœcundavit, et parientem fecit ex sterili? Quoniam juxta præceptum Domini vinum non bibit. Nonne Annam non manducantem exaudivit Dominus;

[1] Exod. xvii, 6.

et infœcunditatem ejus solvêre jejunia? Ex quibus duo generati, unus fortissimus, alius observantissimus, dignos se præbuerunt, qui jejunii gremio diu foti, et quodam abstinentiæ effusi utero viderentur. Idem itaque Samson, qui matris sobrietate generatus est, Allophylorum insultantium sibi ebrietate est vindicatus.

XVIII. Elisæus vates qui de magistro didicerat parcimoniam, cum filios aleret Prophetarum, vitis agrestis grumulis mensas onerabat, et ineptis sylvestribus oleribus hospitalitatis implebat officium. Quorum offensi amaritudine cum manducare non possent, levis farinæ aspersione omnem illam amaritudinem temperavit, abstinentiæ propheticæ munere veneni vires evacuans.

CAPUT VII.

Tribus pueris in fornacem jejuno stomacho ingressis flammas refrigerium attulisse; ac leones etiam jejunare Danielis edoctos esse jejunio.

XIX. Est quædam creaturæ natura, quam amiantum vocant, nullo facilis igni consumi: quæ imposito focis ignescit, illico sublata de flamma tanquam aquarum infusione munda resplendet. Talia erant Hebræorum corpora puerorum, quæ de jejunio in amianti transformata naturam, vaporem ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutuabantur. Denique cum furerent fornacis incendia, ut ultra quadraginta cubitos flamma per circuitum funderetur, consumens plurimos quos repererat Chaldæorum, qui naphtha, pice, et stuppa, atque sarmento alimenta ignibus ministrabant; ubi cum jejunio ingressi sunt,

discusso ardore flammarum, in medio fornacis cœpere statim roris spiritu refrigerantis humescere; ita ut eorum nullus capillus capitis exureretur, quia illam quoque jejunia comam paverant.

XX. Daniel vir desideriorum, trium hebdomadarum jejunio leones quoque docuit jejunare, missus in lacum, in adamantis rigorem abstinentiæ soliditate membra duratus non patuit vulneri. Sic eum constrinxerant jejunia, ut in ejus corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant leones ora, quæ abstinentiæ propheticæ sanctitas comprimebat; ut ea feræ aperire non possent meriti quibusdam vinculis alligata.

XXI. Jejunium itaque virtutem ignis extinxit, jejunium ora obstruxit leonum, jejunium maris fluenta solidavit, jejunium petram solvit in fontes aquarum, virtute jejunii contra suam mutata naturam et fluctus obriguit, et petra inundavit.

CAPUT VIII.

Jejunii commoda ut magis eluceant, cum gulæ incommodis comparat, ac perturbationum, quas eadem gula inferre solet, elegantissimam subjicit descriptionem; cui exhortatio ad sobrietatem conjungitur.

XXII. Sed quid vetustis utar exemplis, cum abundet jejunium etiam præsentium muneribus gratiarum? Quis deterioravit domum suam jejunio? Quis imminuit facultates? Cui non suspecta luxuries? Cui non venerabilis abstinentia? Cujus torum appetivit parcimonia? Cujus pudorem non læsit ebrietas? Jejunium continentiæ magisterium

post pœnitet : non illum diutius sua intemperantia delectavit.

XXVII. Attende divitem qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, cujus ad januam mendicus ille Lazarus jacebat plenus ulceribus, cupiens saturari ex his quæ de mensa cadebant divitis. Paulo post cum esset mortuus, cœpit rogare positus in inferno, ut extremum digiti sui pauper ille in aquam intingeret, et refrigeraret linguam ejus, quæ ardebat incendio. Ubi illæ copiæ? Ubi illæ ebrietates? Sitit qui inebriabatur : abundat qui mendicabat. In ipso convivio dum bibunt, sitiunt; et cum inebriati fuerint, amplius bibunt. Quasi aperto gurgite vinum jam non bibitur, sed infunditur : poculum non libatur, sed exinanitur.

CAPUT IX.

Cur potentes vinum bibere prohibeantur? Judith jejunans Holofernem obtruncat : iisdemque artibus populum suum liberat Esther, cui pœnas ebrius Aman exolvit. Postremo variæ jejunii laudes enumerantur.

XXVIII. « Spinæ, inquit, nascuntur in manu ebriosi[1]. » quia ipse se manibus suis vulnerat, et ulcera sibi in pectus dejicit. His spinis scindit vestimentum fidei quod accepit, et thesaurum suum servare non poterit. Omnis enim ebriosus et fornicator egebit, et induet se scissa vestimenta insipientiæ. Et ideo potentes vinum prohibentur bibere ; ne cum biberint, obliviscantur sapientiam.

[1] Prov. XXVI, 9. — [2] Id. XXXI, 4. 5.

XXIX. Denique bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni principi militiæ regis Assyriorum se tradere gestiebant : sed non bibebat fœmina Judith, jejunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solemnitates. His armis munita processit, et omnem Assyriorum circumvenit exercitum. Sobrii vigore consilii abstulit Holofernis caput, servavit pudicitiam, victoriam reportavit. Hæc enim succincta jejunio in castris prætendebat alienis : ille vino sepultus jacebat, ut ictum vulneris sentire non posset. Itaque unius mulieris jejunium innumeros stravit exercitus ebriorum.

XXX. Esther quoque pulchrior facta est jejunio; Dominus enim gratiam sobriæ mentis augebat. Omne genus suum, id est, totum populum Judæorum a persecutionis acerbitatibus liberavit; ita ut regem sibi faceret esse subjectum, non libidinis ardore flammatum, sed cœlesti miseratione conversum; ita ut et pœna retorqueretur in impium, et honor sacris redderetur altaribus. Itaque illa, quæ triduo jejunavit continuo, et corpus suum aqua lavit, plus placuit, et vindictam retulit. Aman autem dum se regali jactat convivio, inter ipsa vina pœnam suæ ebrietatis exolvit.

XXXI. Est ergo jejunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ. Jejunium nescit fœneratorem, non sortem fœnoris novit, non redolet usuras mensa jejunantium : non strangulant filium continentis viri paternæ centesimæ : non vexant viduam oppignorata sobrii viri jura defuncti : non defœnerata excludit hæredem aula jejuni.

XXXII. Etiam ipsis jejunium conviviis dat gratiam. Dulciores post famem epulæ fiunt, quæ assiduitate fastidio sunt, et diuturna continuatione vilescunt. Condimentum cibi jejunium est. Quanto avidior appetentia, tanto esca

jucundior. Commendat sitis poculum, nescit vini vetustates quærere. Jejunus quidquid hauserit, transmittit ad satietatem, non ad judicium nare suspendit. Usu etiam pretiosa degenerant : quorum autem difficilis possessio, eorum grata perfunctio. Ipse sol post noctem gratior, ipsa lux post tenebras splendidior, et post vigilias sopor dulcior, ipsa salus post ægritudinis tentamenta jucundior. Ab ipso mundi Conditore didicimus sæpe diversitatibus cumulari gratiam. Patrocinatur ergo et convivio fames, ut gratior fiat mensa jejuniis.

CAPUT X.

Mystica mensa jejunio comparatur. Quæ fames faciat acceptabile jejunium; quidve sit quod dicitur : Cum jejunatis, ungite caput vestrum, *moraliter ac mystice disquiritur.*

XXXIII. Mystica quoque mensa jejunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit David : « Parasti in conspectu meo » mensam adversus eos qui tribulant me [1]. » Mensa ista famis acquiritur pretio : et poculum illud inebrians sobrietate, cœlestium sacramentorum siti quæritur. Dixit enim Dominus : « Qui sititis, ite ad aquam, et quicumque non ha» betis argentum, ite et emite, et bibite et manducate [2]. » Et alibi ait : « Ecce qui serviunt mihi, manducabunt : vos » vero esurietis. Ecce qui serviunt mihi, bibent : vos au» tem sitietis [3]. » Qui vos nisi qui ante potastis? De quibus supra dixit : « Parastis dæmoniis mensam, et implestis » fortunæ poculum [4]. » Ergo si ad mensam illam venera-

[1] Psal. XXII, 5. — [2] Isaï. LV, 1. — [3] Id. LXV, 13. — [4] Ibid. 11.

bilem jejunia sancta nos perducunt : si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur; quid de iis dubitamus quæ in usu humano sunt, quod etiam suaviora hæc nobis faciat jejunium?

XXXIV. Non autem omnis fames acceptabile jejunium facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Considera : Quadragesima totis præter sabbatum et Dominicam jejunatur diebus(50). Hoc jejunium Domini Pascha concludit. Venit jam dies resurrectionis, baptizantur Electi (51), veniunt ad altare, accipiunt sacramentum, sitientes totis hauriunt venis. Merito dicunt singuli refecti spiritali cibo, et spiritali potu : « Parasti in conspectu meo mensam... et poculum tuum inebrians quam præclarum est[1] ! » Non sola autem fames quæritur, sed plena disciplina jejunii. Denique aliis dicitur : « In diebus jejuniorum vestrorum invenitis voluntates vestras, et omnes subditos vobis stimulatis. An ad judicia et rixas jejunatis et percutitis pugnis? Utquid mihi tale jejunium, ita ut audiatur in clamore vox vestra? Non hoc jejunium ego elegi, et diem ad humiliandum animam suam hominem : nec si flectas ut circulum collum tuum, cinerem etiam et cilicium substernas, nec sic vocabitis jejunium acceptum. Non tale jejunium ego elegi, dicit Dominus[2]. » Quod jejunium improbetur, audivimus : nunc audiamus quod sit probabile. « Sed solve omnem colligationem injustitiæ tuæ : dissolve obligationes violentarum commutationum, dimitte confractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam dirumpe. Frange esurienti panem tuum : et egenos non habentes tectum, induc in domum tuam : et si videris nudum, cooperi eum : et domesticos seminis tui non despicias[3]. » Vides quæ species sit et forma jejunii,

[1] Psal. XXII, 5. — [2] Isaï. LVIII, 3-5. — [3] Ibid. 6, 7.

quis mentis habitus; ut orationi vaces, et in lege Dei die ac nocte mediteris.

XXXV. Ipsa figura corporis plena gravitatis, nullus rubor ebrietatis circumfusus genas qui intuentium offendat aspectus, sed vultus casto micet pallore reverendus, sermo gravior, oculus verecundior, gressus stabilior atque moderatior; plerumque enim turbatiore incessu proditur motus animorum. Vultus intentior, et quidam cogitationis suæ arbiter, et tacitus cordis interpres; ut neque tristitiam prætexat, neque solvatur risu incontinenti. Non enim superfluum hoc putes nostræ commonitionis; cum Sapientia dicat in Evangelio : « Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes[1]. » Ideo dixit hypocritas, eo quod simulatione alienam personam induant; sicut in scena qui tragœdias canunt, pro eorum dictis quorum personas gerunt, motus suos excitant, ut aut irascantur, aut mœreant, vel exultent. Affectant enim isti, ut jejunare videantur, hominibus magis quam Deo cupientes probari, quod faciebant Judæi.

XXXVI. Et ideo nobis dicitur: « Vos autem cum jejunatis, ungite caput vestrum, et faciem vestram lavate; ne pareatis hominibus quia jejunatis, sed Patri vestro, qui est in abscondito : et Pater vester qui videt in abscondito, reddet vobis[2]. » Quid est : « Ungite caput vestrum ? » Sed et luxuriosi dicunt : « Vino et unguentis nos repleamus. » Unguento enim se ungunt, qui corporei odoris gratiam quærunt. Sed illa unguenta libidinis illecebram movere consuerunt. Aliud est sobrietatis unguentum, de quo dicit Ecclesia ad sponsum suum : « Unguentum exinanitum nomen tuum[3] : » aliud oleum quo artus animæ et quædam membra pinguescunt. Unde et David dicit : « Impinguasti in oleo caput meum[4]. » Et hoc est oleum

[1] Matth. vi, 16. — [2] Ibid. 17, 18. — [3] Cant. i, 2. — [4] Psal. xxii, 5.

lætitiæ, quo unctus est Christus a Deo Patre, ut præ omnibus suis emineret consortibus. Hoc jubet ungi caput nostrum, ut oleo lætitiæ obducatur omnis simulata tristitia; ne videaris jejunium tuum vendere hominibus, ne videaris contristari in animæ tuæ salute. Nemo enim tristis coronatur, nemo mœstus triumphat. Unge ergo caput tuum, ubi sensus sapientis sunt; oculi enim sapientis in capite ejus. Ad mysteria vocaris (52), et nescis : discis, cum venis. Et reminiscere illud : « Sicut unguentum in capite, quod » descendit in barbam Aaron[1], » tunc cognoscis quid sit : « Ungite caput vestrum : » Quomodo placueris Deo, ut tibi sua patefaceret sacramenta, et daret gratiam spiritalem.

XXXVII. Est et aliud caput mysticum. Quod illud ? Audi : « Caput mulieris vir ; caput autem viri Christus[2]. » Mitte in Christum, mitte etiam in caput ejus unguentum. Caput ejus Deus est. Illa mulier Ecclesiæ typum gerens, quæ in caput ejus misit unguentum, confessa est ejus Divinitatem ; et quæ in pedes ejus misit, confessa est ejus passionem. Utraque laudatur[3]. Et tu fac quo lauderis, quo remissionem accipias peccatorum. Lava faciem tuam, emunda animam tuam peccatricem, lava conscientiam tuam. Index enim facies plerumque est conscientiæ, et quidam tacitus sermo mentis, cum aut peccato compungimur, aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, lava illam, et omnem sordem conscientiæ tuæ dilue. Exterminat faciem suam qui aliud corde gerit, aliud foris prætendit. Non nos velut quodam peripetasmate operiamus : quod intus est, foris luceat : quod foris est, intus operetur. Nemo in jejunio culpam includat, pure ferat innocentiam. Jejunium enim culpæ interfectorium est.

[1] Psal. cxxxii, 2. — [2] 1 Cor. xi, 3. — [3] Matth. xxvi, 10, et Luc. vii, 44.

CAPUT XI.

Jejunii virtus amariorum exemplo illustratur; et esca licet dulcis, quam noxia sit, Esaü et Jacob historia ostenditur; tum sequitur exhortatio ad jactantiam in jejunio declinandam.

XXXVIII. Nemo amarioribus dulcia præoptet. Dulcis voluptas videtur, amarum jejunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur : ita profundum animæ virtus ingressa jejunii culpam latentem interficit.

XXXIX. Quid Esaü servum fratri suo fecit? Nonne esca ad horam dulcis, amara in posterum? Quid Jacob dominum fratri dedit? Nonne contemptus cibi ad tempus amarior, sed salubris in reliquum? Ipsa corpora dulcibus frequenter inflantur, et melle jecur tenditur; idem tamen escæ amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, sed laudata quæstio : « De manducante exivit esca, et de forti » dulce[1]. » Alii habent : « Et de tristi dulce, » græci codices maxime. Sed et forte laboriosum est; exit enim dulce de tristitia vel labore.

XL. Noli ergo te jactare cum jejunas, noli gloriari, ne nihil tibi prosit jejunium. Quæ enim ad ostentationem fiunt, non in futurum fructum extendent suum; sed præsentium mercede consumunt. Elias in deserto erat, ne

[1] Judic. xiv, 14.

quis eum jejunantem videret, nisi soli corvi qui eum pascerent. Elisæus in deserto erat, ubi non inveniretur esca, nisi amara. Joannes in deserto erat, ubi solas locustas et mel sylvestre inveniret. Jejunantibus epulæ pio Angelorum ministerio deferebantur. Prandebat Daniel inter jejunantes leones. Ille prandebat alienum prandium, feræ non tangebant suum. Jejunantibus epulæ volant, prandentibus pedes vacillant : jejunantibus manna de cœlo descendit, epulantibus culpa prævaricationis ascendit.

CAPUT XII.

Quemadmodum in omne facinus præcipitet ebrietas : quamque illa ridicula sit et odiosa, eleganti descriptione exponitur. Post quæ nonnulla de luxurioso adolescente ad philosophiam converso adjiciuntur.

XLI. Sed quid est hoc ? Dum de jejunio disputo, strepitus audio conviviorum. Nisi fallor, in sermone meo redoluit prandium. Sonus ergo litterarum invitat, impatientiæ exempla non terrent. Etenim qui jejunantem, et ea quæ Legis sunt ferentem, expectare non passus est populus, utique sedit manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. Videmus sacrilegium ebrietati fuisse conjunctum. Nam sicut mater fidei continentia : ita perfidiæ mater ebrietas est. In quod facinus non ista præcipitat ?

XLII. Sedent in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei. De imperatoribus et potestatibus judicant; imo regnare sibi videntur, et exercitibus imperare. Fiunt ebrietate divites, qui sunt veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias po-

pulis, civitates ædificant, qui non habent unde cauponi potus sui corporis pretium solvant. Fervet enim vinum in his, et nesciunt quid loquantur. Divites sunt dum inebriantur : mox ubi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Uno die bibunt multorum dierum labores.

XLIII. De ebrietate ad arma consurgitur, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, et ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam diserti, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Mens necesse est titubet, lingua balbutiat, pallor exsanguis ora suffundat, fœtor ebrietatis horrori sit. Barbari in ferrum ruunt (52 *bis*), vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora saucium vini lacrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet unum hoc temulentia, ut emolliat et resolvat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita et vini incendio etiam superborum hominum cor liquescit.

XLIV. Omnes sibi vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diviti cedit, utpote qui pauperem se esse nescit : non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo : non mendicus locupleti, non ignobilis honorato; cum libentes, illum regem habeant, qui bibendo superaverit cæteros. Meritoque scriptum est : « Æqualis vita ho» minibus vinum in ebrietate[1]. » Sed utinam et quod sequitur audires : « Bibas illud moderate, ut sis sobrius[2]. » Non habes quod accuses : vinum in jucunditate creatum est, non in ebrietate ab initio. Exultatio animæ et cordis est, si moderate bibas : immoderatio autem potus iracundiam concitat, et ruinas multas efficit.

XLV. Sed forte dicant has esse potationes vulgarium et levissimorum hominum. Veniamus ergo ad horum poten-

[1] Eccli. XXXI, 32. — [2] Ibid.

tium et fortissimorum convivia. Non ego hic unguentatos adolescentulos aut coronatos rosis proferam, qualem ferunt illum fuisse qui delibutus unguentis, redimitus floribus, subnixus meretricibus, antelucano potu ebrius, et diurno cereorum comitatus lumine, philosophi auditorium disputantis ingressus sit. Quo audito, coronas, ut aiunt, sensim detraxerit, unguenta deterserit, scortis vale dixerit: philosophus postea tantus evaserit, ut esset sobrietatis exemplum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium. Non enim unum emendatum illis invideo; ut doceam genus eorum luxuriæ a me non esse simulatum. Certe ille si resipuit a vino, fuit tamen semper temulentus sacrilegio.

CAPUT XIII.

Militarium hominum convivia, cum pugna quadam atque spectaculo comparantur; et eorum partes singulæ, et quasi quædam protasis, epitasis et catastrophe quam diligentissime describuntur.

XLVI. Apage igitur hinc adolescentes lubricos, ad convivia præliatorum venimus. Inter arma prandendum est, stipatores hi sunt bellici qui ministrant, succincti auro, et Babylonicis lumbos suffulti balteis: aureis torquibus nitent colla, aureis bullis zonam tegunt (53), aureis thecis cultros includent suos, quibus dimicent cum epulis dividendis. Assistunt pueri coma nitentes, ex gente barbarica ad hos usus electi, per singularum distantias ætatum vices. Cernas populorum diversorum ordines, aciem ordinatam putes: vasa exposita argentea, pompam arbitreris: cornu in medio vini plenum (54), non præliaris, sed epu-

pulis, civitates ædificant, qui non habent unde cauponi potus sui corporis pretium solvant. Fervet enim vinum in his, et nesciunt quid loquantur. Divites sunt dum inebriantur : mox ubi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Uno die bibunt multorum dierum labores.

XLIII. De ebrietate ad arma consurgitur, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, et ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam diserti, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Mens necesse est titubet, lingua balbutiat, pallor exsanguis ora suffundat, fœtor ebrietatis horrori sit. Barbari in ferrum ruunt (52 *bis*), vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora saucium vini lacrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet unum hoc temulentia, ut emolliat et resolvat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita et vini incendio etiam superborum hominum cor liquescit.

XLIV. Omnes sibi vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diviti cedit, utpote qui pauperem se esse nescit : non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo : non mendicus locupleti, non ignobilis honorato; cum libentes, illum regem habeant, qui bibendo superaverit cæteros. Meritoque scriptum est : « Æqualis vita hominibus vinum in ebrietate[1]. » Sed utinam et quod sequitur audires : « Bibas illud moderate, ut sis sobrius[2]. » Non habes quod accuses : vinum in jucunditate creatum est, non in ebrietate ab initio. Exultatio animæ et cordis est, si moderate bibas : immoderatio autem potus iracundiam concitat, et ruinas multas efficit.

XLV. Sed forte dicant has esse potationes vulgarium et levissimorum hominum. Veniamus ergo ad horum poten-

[1] Eccli. XXXI, 32. — [2] Ibid.

tium et fortissimorum convivia. Non ego hic unguentatos adolescentulos aut coronatos rosis proferam, qualem ferunt illum fuisse qui delibutus unguentis, redimitus floribus, subnixus meretricibus, antelucano potu ebrius, et diurno cereorum comitatus lumine, philosophi auditorium disputantis ingressus sit. Quo audito, coronas, ut aiunt, sensim detraxerit, unguenta deterserit, scortis vale dixerit: philosophus postea tantus evaserit, ut esset sobrietatis exemplum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium. Non enim unum emendatum illis invideo; ut doceam genus eorum luxuriæ a me non esse simulatum. Certe ille si resipuit a vino, fuit tamen semper temulentus sacrilegio.

CAPUT XIII.

Militarium hominum convivia, cum pugna quadam atque spectaculo comparantur; et eorum partes singulæ, et quasi quædam protasis, epitasis et catastrophe quam diligentissime describuntur.

XLVI. Apage igitur hinc adolescentes lubricos, ad convivia præliatorum venimus. Inter arma prandendum est, stipatores hi sunt bellici qui ministrant, succincti auro, et Babylonicis lumbos suffulti balteis: aureis torquibus nitent colla, aureis bullis zonam tegunt (53), aureis thecis cultros includent suos, quibus dimicent cum epulis dividendis. Assistunt pueri coma nitentes, ex gente barbarica ad hos usus electi, per singularum distantias ætatum vices. Cernas populorum diversorum ordines, aciem ordinatam putes: vasa exposita argentea, pompam arbitreris: cornu in medio vini plenum (54), non præliaris, sed epu-

laris instrumentum buccinæ, quod discumbentes in certamen accendat.

XLVII. Primo minoribus poculis velut ferentariis pugna præluditur (55). Verum hæc non sobrietatis species, sed bibendi est disciplina. Etenim ut tragœdiarum actores primo sensim vocem excitant, donec udæ vocis (56) aperiant iter ut postea magnis possint clamoribus personare : ita isti quoque in principio prælusoriis se exercent poculis, ut irritent sitim; ne forte restinguant eam, et satiati postea bibere non possint. Ergo ubi res calere cœperit, poscunt majoribus poculis : fervor inardescit martius, cibo sitis exæstuat, et ubi imminui visa, potu meraciore reparatur. Certant pocula cum ferculis, et inter morsus sæpe remittuntur. Deinde procedente potû longius contentiusque, diversa et magna certamina, quis bibendo præcellat? Nota gravis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinum putet. Et hæc donec ad mensas perveniatur secundas.

XLVIII. At ubi consummatæ fuerint epulæ, putes jam esse surgendum : tunc de integro potum instaurant suum; et cum consummaverint, tunc inchoare se dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub judice, sub lege decernitur. Agonothetes illis furor est (57), stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa. Pendet anceps diu et dubius belli eventus ; furor enim ille est præliaris. Cedunt pincernarum manus vina fundentium, et coquorum labores calida ministrantium, cedunt qui mensuras ipsas bonas supereffluentes diligenti librant examine, ne quid effundant : non cedunt bibentes.

XLIX. Sola illa sunt sine excusatione certamina. In bello si quis se inferiorem viderit, arma convertit, et mo-

retur veniam : hic si quis calicem convertat, urgetur ad potum. In scammate si quis manum levat (58), exsors quidem palmæ, sed immunis injuriæ est : in conviviis etsi manum revocet a vino, ori ejus infunditur. Omnes inebriantur, victores victique omnes ebrii jacent, plerique sopiti. Nec portari eos ad sepulcrum licet, prius quam is qui pascit, de omnibus se vindicatum viderit, ut ulciscatur dispendium. Qui autem damna non sentit, hanc mensæ suæ gloriam putat, si ex ea vulnerati omnes ac saucii tanquam de arena exeant.

L. Spectaculum triste Christianorum oculis, et miserabilis species. Cernas juvenes terribiles visu hostibus de convivio portari foras, et inde ad convivium reportari, repleri ut exhauriant, et exhauriri ut bibant. Si quis verecundior fuerit, ut erubescat surgere ; cum jam immoderatos potus tenere non possit, anhelare vehementius, sudare, gemere, signis prodere, quod pudeat confiteri. Ibi unusquisque pugnas enarrat suas, ibi fortia facta prædicant sua, narrant trophæa vino madidi, et somnolenti nesciunt mente, quid lingua proferant. Unusquisque stertit et potat, dormit et dimicat; et si quando consurrectum fuerit, viri præliatores stare non possunt, egressu vacillant. Rident servuli dominorum opprobria, manibus suis portant militem bellatorem, imponunt equo. Itaque hac atque illac tanquam navigia sine gubernatore fluctuant; et tanquam vulnere icti in terram defluunt, nisi excipiantur a servulis. Alii referuntur in scutis, fit pompa ludibrii (59). Quos mane insignes armis spectaveras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam a puerulis impune rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso juventutis flore nascente.

CAPUT XIV.

Reprehenduntur qui convivia ad temulentiam præparant: et major esse vini, quam veneni vis ostenditur.

LI. Quis tale miscuit furoris poculum? Quis tantum infudit mentibus venenum? Periclitatur homo lutum esse de corpore; et ipse sibi reus est insaniæ voluntariæ, corruptelæ spontaneæ; et tamen nec vos excusamini qui vocatis ut amicos, et emittitis ut inimicos. Quanto melius in terram tua vina fudisses? Sed et terra inebriat, et asperiores etiam ipsas feras reddit, si vini contigerit odor. Denique vendemiæ tempore si vineam intraverint, solent ebrietate succindi. Quid te delectant damna sine gratia? Rogas ad jucunditatem, cogis ad mortem: invitas ad prandium, efferre vis ad sepulcrum: cibos promittis, tormenta irrogas: vina prætendis, venena suffundis. Omne enim quidquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infestat, caput vexat.

LII. Etiam major vis vini, quam veneni est. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Merito Deus per Moysen non solum veneno, sed etiam draconum veneno, vinum comparavit dicens: « Furor draconum vi» num eorum, et ira aspidum insanabilis[1]. » Et pulchre addidit, « Insanabilis; » multi enim a reliquo serpentium veneno curantur, nemo ab ebrietate. Certe veneno caro vulneratur, mens sine noxa est: ebrietas ad corporis mortem, mentis etiam crimen adjungit. Adverte autem et perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim su-

[1] Deut. XXXII, 33.

pra de alienigenis, qui nescirent Deum: « De vinca enim » Sodomæ vinum corum, et vitis corum vitis Gomorrhæ: » uva eorum, uva fellis, botrus amaritudinis in ipsis [1]. »

CAPUT XV.

Se non omnia dixisse quæ in ebrios dici poterant ostendit exposito Esaiæ loco: unde in lasciviam popinonum invehitur; et ad finem quidam de calice aureo Babylonis, et vase apostolico subjungit.

LIII. Putatis me tanquam vino crapulatum, intemperantius jejunii prædicationi hunc miscuisse sermonem; et adhuc propter hos fortissimos viros quanta præterii, quanta minora dixi, quam Dominus locutus est! Audistis quid per Moysen dixerit: audite quid in libro sermonum Esaiæ scriptum sit. Invehitur enim Dominus in hujusmodi versus (60), et ait: « Væ iis qui consurgunt mane, et sec» tantur siceram, qui ebrii sunt vesperi: nam vinum eos » comburet. Cum cithara enim et psalterio et tympanis » vinum bibunt: opera autem Domini non respiciunt, et » opera manuum ejus non considerant [1]? Cui væ, inquit, » cui judicia? cui tumultus [2]? » Diversa singulis, temulentis omnia. Væ enim iis qui ebrii sunt vesperi! Quid ergo illis qui et ante vesperam, et frequenter in lucem madent? Ergo væ sibi debitum. Habent concertationes, conserunt lites, in cædem prosiliunt, et veniunt ad judicia vel vocantur. Habent ergo judicia tanquam rei. Fit nonnunquam gravior tumultus, quia vino mens pervertitur ebriosi: « Et » non meminit regis, nec magistratus, » ut scriptum est:

[1] Deut. XXXII, 32. — [2] Isai. V, 11, 12. — [3] Prov. XXIII, 29.

« Et omnia aperta facit loqui, et non meminerunt, cum » biberent, amicitiæ, nec fraternæ necessitudinis[1] : » sed post tumultum sumunt gladios; et cum a vino mersi fuerint, et surrexerint, non meminerunt ipsi quæ gesserint. Habent ergo etiam dignam mercedem tumultus.

LIV. Præterieram certe ego citharam, psalteria, tympana, quæ cognovimus conviviis hujusmodi frequenter adhiberi, ut vino et cantu excitentur libidines. Plerique etiam, persico more, mulieres dignas temulentorum consortio induci jubent, et ab his phialas accipiunt, atque illis se substernunt sedentibus. Et hunc ritum sacratæ habent observationes in ebrietatis ministerium. Habent ergo vinum et barbari : libenter his Romani indulgent; ut et ipsi solvantur in potus, et enervati ebrietate vincatur. Nec solum vinum ebrietatem facit, sed et sicera. Denique Hebræi omnem potum qui inebriat, siceræ nomine vocant.

LV. Non immerito ergo væ illis qui mane ebrietatis potum requirunt, quos conveniebat Deo laudes referre, prævenire lucem, et occurrere oratione Soli justitiæ, qui suos visitat, et exurgit nobis, si nos Christo, non vino et siceræ surgamus. Hymni dicuntur, et tu citharam tenes? Psalmi canuntur, et tu psalterium sumis aut tympanum. Merito væ, quia salutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, et jam cursatur per tabernas, vinum quæritur, excutiuntur tapetes, accubitum festinant sternere, lagenas argenteas, auratos calices exponunt. Væ, inquit, ista quærentibus!

LVI. Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram. « A vino ejus biberunt omnes gentes, ideo » commotæ sunt. Et subito cecidit Babylon, et contrita » est[2]. » Calix ergo aureus contritus est, quia Babylon contrita est, quæ est calix aureus. Sed quamvis auro se

[1] 3 Esdr. III, 21, 22. — [2] Jerem. LI, 7, 8.

jactet et pretio, in Domini et ipsa est potestate. Denique divina indignatione conteritur. Qua ratione calix aureus? Quoniam qui veritate deficitur, quærit illecebram; ut species saltem pretiosa ad bibendum aliquos possit illicere.

LVII. Constitue ante oculos tuos pompam hujus sæculi, vides speciosam illecebram, sed inanem gratiam. Non te inducant aurea vasa et argentea. « Habemus et nos » thesaurum in vasis fictilibus[1]. » Vas apostolicum fictile est, sed in eo thesaurus est Christi. Væ siceram mane sectantibus! Aureum est hoc vas, poculum est, et in eo poculo venenum mortis, venenum libidinis, venenum ebrietatis. Hoc qui biberit, commovetur et cadit. Commovetur non solum corpore, sed etiam corde turbato; commoveri enim peccati est.

CAPUT XVI.

Ebrios Caïni ac persecutorum Domini similes esse, imo dæmoniacis ipsis miseriores: iidem suis coloribus depingitur: in quos Hieremiæ verba cadere declarat sanctus Doctor.

LVIII. Denique Caïn exiens a conspectu Dei, habitavit in terra Naïd, quod interpretatione significat commotionem. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato movetur? Quid te sub maledicto constituis Caïn illius parricidæ, ut tremas atque movearis? Sed et persecutores Domini transeuntes movebant capita sua. Exagitabat enim eos spiritus nequam, qui repleta a se corpora movere consuevit. Et ille cum defuerit, tremor desinit: ebrietas autem perpetuum

[1] 2 Cor. IV, 7.

dat tremorem. Sudant vinum corpora temulentorum: si levius ea tetigeris, exprimis vinum.

LIX. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentivum insaniæ, ebrietas venenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat et formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidem naturali vapore corporis calidi, et præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, et in bestiales libidines excitantur; ut nullum tempus præscriptum habeant, quo deceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furorem inardescunt, sensum excedunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi gravis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Mentior, nisi eadem Dominus per Hieremiam locutus est dicens: « Bibite et inebriamini, et vomite, et cadetis, et » non surgetis[1]. »

LX. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, umbras sæpe transiliunt sicut foveas. Nutat his cum facie terra, subito erigi et inclinari videtur, et quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, et solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, et resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, et fugiunt. Alii risu solvuntur incondito, alii inconsolabili mœrore deplorant, alii irrationabiles cernunt pavores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est, somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulandos impulsu putes, nisi resipuerint, evigilari non possunt.

LXI. Unde bene Hieremias hujusmodi hominem tanquam superfluam creaturam, deflendum putat. Quid enim

1 Jerem. xxv, 27.

est homo ebrius, nisi superflua creatura? Itaque sic ait: «Sicut fletum Jazer deflebo te, vinea; quia deserta est civitas Jazer[1].» Et infra: «Vinum in torcularibus tuis mane non calcaverunt, meridie autem non fecerunt[2].» Jazer ποίησις περισσὸς, factura superflua est. Moderatio enim naturalis est: supra mensuram quidquid est superfluum habetur: ita est ebrietas quæ fletu prophetico deploratur. Unde ait Apostolus: «Nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed inebriamini spiritu[3].» Est ergo ebrietas culpæ, est et gratiæ. Et forte hæc naturæ, quæ gratiæ, qui ad imaginem et similitudinem Dei facti, Spiritu sancto repleti esse debemus.

CAPUT XVII.

De obtestationibus, sacramentis, ac propinationibus compotantium. Quomodo sæpe secretoria vino extorquęantur. Et de prodigiosa quadam bibendi ratione, et quam ea sit valetudini perniciosa.

LXII. Quid autem obtestationes potantium loquar? Quid memorem sacramenta, quæ violare nefas arbitrantur? Bibamus, inquiunt: Opto salutem imperatorum; ut qui non biberit, fiat reus indevotionis. Videtur enim non amare imperatorem, qui pro ejus salute non biberit. O piæ devotionis obsequium! Bibamus pro salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum sanitate. Et hæc vota ad Deum pervenire judicant, sicut illi qui calices ad sepulcra martyrum deferunt, atque illic in vesperam bibunt, et aliter se exaudiri posse non credunt. O stultitiam hominum,

[1] Jerem. XLVIII, 25. — [2] Ibid. 33. — [3] Ephes. v, 18.

qui ebrietatem sacrificium putant: qui æstimant illis ebrietatem placere, qui jejunio passionem sustinere didicerunt!

LXIII. Quantos de intemperanti convivio novimus ad tormenta venisse? Dum per ebrietatem de imperio suo certant, et sibi regna promittunt, aliis honores pollicentur, infelices ad pœnam ducti sunt, qui quid dicerent nesciebant. Unde plerique boni judices ea quæ per ebrietatem dicta essent, tenenda ad crimen non putaverunt. Plerique etiam vino utuntur ut equuleo; et quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo; ut patriæ statum, salutem civium, defensionis suæ prodant consilia. Virtus enim plerumque vincit dolorem: fidem autem potus excludit. Cognovi plerosque fidiculis exulceratos nomen suum negasse. Quis inter cyathos texit, quod latere cupiebat?

LXIV. Quid retexam auditum mihi non poculi, sed profluvii genus, quo in ora hominum tanquam per fistulas aut canales vina funduntur. Hos homines, an utres verius æstimaverim? Et tamen ipsi utres, nisi moderata transfusio sit, sæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt; et si quis respiraverit, commissum flagitium, soluta acies, loco motus habetur. Aqua decurrens a Libano cautes rupeas solvit, quomodo mollibus putant nequaquam nocere visceribus vinolentorum impetus fluentorum?

LXV. Elephantos quoque ferunt promuscide haurire aquæ plurimum; eosdem tamen ad sedandam sitim moderato potu esse contentos: sed si forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes replere concavum promuscidis, non ut bibant, sed effundant; atque ita momentariis inundationibus irrigare ejus tabernam de quo se putarint vindicandos. Siccantur ad potum subito lacus, ac

repente funduntur, natant omnia. Cui non mirum, tam immania belluarum corpora superfluum nil tenere?

CAPUT XVIII.

Fœminarum ebrietas quam sit ipsis propudiosa, ac perniciosa spectantibus! quod malum ubi deploravit, quantum bonum sit sobrietas, et quantum malum intemperantia, exemplo Israëlitarum patefacit.

LXVI. Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet sollicitiorem castitati sobrietatis adhibere custodiam, usque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non convenit, vel videri, prodire audent in publicum, non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia jubet[1], domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inverecundos etiam viris sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, jactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se juvenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, et fit miserabile theatrum. Inter saltantium ruinas et spectantium lapsus, cœlum impuro contaminatur aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis saltatibus verberatur.

LXVII. Quomodo patienter loquar, pie prætercam, convenienter defleam? Vinum nobis tantarum animarum damna intulit. Etenim si vinum et mulieres discedere a

[1] 1 Cor. xiv, 35.

Deo faciunt, quod vel ebrietas, vel libido prævaricationis illecebræ sint, si singula ac separata hæc faciunt, quid facient unita? Unde non immerito ait sapiens ante nos quidam : « Mulier ebriosa, ira magna[1]. »

LXVIII. Quid autem mirum si vino decipiuntur animæ fœminarum, cum omnes illæ tribus patrum, cum de petra biberint aquam, manna manducarent, gentes validissimas vincerent, et non erat in his ullus infirmus : ubi vero carnes desiderare cœperunt, et desideriis in Ægyptum convertebantur, nequaquam ex tot millibus hominum in terram repromissionis præter duos pervenire meruerunt? Itaque quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia, hinc colligere datur : quando murmurabant requirentes Ægypti delicias, a serpentibus mordebantur : quando per maris Rubri transibant semitam, aquam bibebant. Non ergo veremur exemplum, non fugimus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptione defraudent?

CAPUT XIX.

Luxuriosis exitium Esaïa prophetia denuntiari : mare a mercatoribus, in quorum avaritiam invehitur, sollicitari non debere; cum non ad navigandum, sed ad escam, et non hominibus, sed piscibus ad perambulandum fuerit datum; postremo qua ratione navibus comparentur voluptuosi?

LXIX. Et quid aliorum utar sententiis? Ipsi bene pasti ac luxuriosi quid sibi sperent, audiamus. Inducit enim eos Esaïas propheta dicentes : « Manducemus et bibamus : cras

[1] Eccli. XXVI, 11.

» enim moriemur[1]. » Meritoque exclamat : « Ululate naves » Carthaginis, quæ perierunt, et non amplius erunt[2]. » Quod est dictum de visione Tyri, quam luxuriosam urbem cognovimus. Ideoque nona visio est, non septima aut octava, quod ea neque legem custodiat, neque Evangelii gratiam : cum et sabbato legitimo ignes libidinis adolere sit vetitum, et Evangelii serie octavus dies resurrectionis illuceat. Idem autem dies primus atque octavus, quia dominica dies in se recurrit. Luxuria ergo nec fidem habet, nec observantiam disciplinæ : luxuria seminarium et origo vitiorum est. Nec arbitremini me adversus Apostolum dixisse, quia ille ait avaritiam radicem esse vitiorum omnium, quoniam luxuria ipsius est mater avaritiæ[3]. Etenim cum exhauserit quis luxuriando proprias facultates, quærit postea avara compendia.

LXX. Audistis hodie quid lectum sit : « Mercatores, » inquit, Phœnicum transmeantes mare in aqua multa : » semen mercatorum sicut messis quæ defertur[4]. » Vicinæ sunt istæ civitates, Tyrus, Phœnice, Sidon : vicinæ ut locis, ita et vitiis. Mercatores a negotiationibus periculosa transfretatione maris lucella quærentes. Sollicita vita hominum, inquieta conversatio, et quodam semper in turbine, ventis ipsis mobilior quibus volvitur, et huc atque illuc sæpe jactatur. Utique accusatis crebra naufragia, quis vos navigare compellit? Quasi non invidia opum et terras faciatis intutas, et ad latrocinium plurimos excitetis? Mare non ad navigandum fecit Deus, sed propter elementi pulchritudinem. Latius pelagi fudit æquora, certe ut freto includeret terras, ne longius tu vagus et exul errares. Sed tempestate jactatur mare. Timere ergo, non usurpare debetis. Elementum innocens nihil deliquit : temeritas humana sibi est ipsa discrimini. Denique qui non navigat, nescit timere.

[1] Isaï. XXII, 13. — [2] Id. XXIII, 1. — [3] 1 Tim. VI, 10. — [4] Isaï. XXIII, 2, 3

naufragium. Dominus dixit : « Dominamini piscium ma-
» ris[1], » non dixit : « Navigate in fluctibus. » Denique et propheta Jonas, qui missus est in Ninivem, ut pœnitentiam prædicaret, quia voluit navigare, ut fugeret a facie Dei, tempestate turbatur, et sorte ductus, et jactatus in mare, et exceptus a ceto est.

LXXI. Propheta quoque David ait, cum Dei circa hominem commemoraret gratiam : « Omnia subjecisti sub » pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora » campi, volucres cœli, et pisces maris, qui perambulant » semitas maris[2]. » Piscibus dedit non hominibus, perambulare semitas maris. Ad escam tibi mare datum est, non ad periculum : ad cibum, non ad mercatum utere. Cur tibi periculum generas de voluptate ? Cur separatioris elementi profunda rimaris ? Cur inquietas mundi altiora secreta ? Cur postremo sæpius sulcare atque exarare fluctus impatiens nauta contendis ? Cur tentas frequenter innoxia æquora, irritas procellas ? O inexplebilis avaritia mercatorum ! Cedit tibi et mare, et inquietudinem tuam pelagus ferre non potest. Denique toties recurrentibus mercatoribus exaratum : « Erubesce, Sidon, dixit mare[3]. » Tanquam fatigati elementi vox ista dicentis est : « Erubesce, Sidon, » hoc est, meos fluctus negociator arguis, cum sis ipse fluctibus inquietior ; et erubesce vel pudore, quoniam periculo non moveris. Verecundiores venti sunt, quam vestræ cupiditates. Illi habent otia sua, nunquam vestra quærendi studia feriantur. Et cum otiosa tempestas est, nunquam vestra otiosa sunt navigia. Versatur unda sub remige, quando quiescit a flamine.

LXXII. « Non parturivi, inquit, nec peperi, nec enu- » trivi juvenes[4]. » Quid me inquietant quos nescio, quos non agnosco ? « Ite in Carthaginem, ululate qui inhabitatis

1. Gen. I, 28. — 2 Psal. VIII, 8, 9. — 3 Isai. XXIII, 4. — 4 Ibid.

» insulas[1]. » Supra dixit : « Ululate naves Carthaginis. » Carthaginem etenim Tyrii condiderunt, et ideo Carthaginenses sequuntur luxuriam conditorum, transfusa in se decolora successione nequitiæ, pessimorum vitiorum deteriores hæredes. Et bene luxuriosos, naves dixit. Sicut enim hæ vento, ita illi cibo jactantur et vino. Insulas repleta potu corpora inhabitant, naufragiis circumsonant, tunduntur fluctibus ebrietates, nec per diem nec per noctem quiescunt. Horum igitur mercatorum semen in aqua, messis in fluctibus est. In aqua enim labores suos seminant, ut pericula metant. In aqua eis seges pullulat, in aqua messis exuberat. Fructus ipse in aqua est, nunquam tutus et solidus. Unde recte ait : « Qui seminabat in terra, » non introivit in negotiationem[2] : » imo qui seminabat in cœlo. Sed est bona terra, in qua quicumque seminaverit, fructus ei cœlestes orientur.

CAPUT XX.

In verborum vilitate sæpius majorem inesse efficaciam. Quomodo canticum meretricis nationum congregatio cantaverit; cum exhortatione ad morum conversionem, nec non ad peccata eleemosynis redimenda.

LXXIII. « ULULATE, inquit, iterum, naves Carthaginis, » quoniam periit munitio vestra; et erit in illa die, relin» quetur Tyrus. » Et infra : « Eritque post septuaginta an» nos Tyrus ut canticum meretricis[3]. » Vide quibus verbis utatur Propheta, nec refugiat verborum istiusmodi vilitatem. Nos interdum refugimus; non quod nobis, quam

[1] Isaï. XXIII, 6. — [2] Ezech. XXVIII. — [3] Isaï. XXIII, 14, 15.

illis lingua sit castior, sed auctoritas inferior. Major enim vis rerum in talium expressione sermonum est; ut qui delicta non erubescunt, erubescant vel nomina delictorum. « Eritque Tyrus, inquit, ut canticum meretricis. » Vide ne cum aliquis illos choros viderit turpia verba cantare dicat : « Ecce Tyrus facta est ut canticum meretricis. » Oraculum propheticæ annuntiationis impletum est.

LXXIV. Et subjecit : « Accipe citharam, et vagare civitas meretrix oblita, bene cithariza, multa canta, ut fiat memoria tui. Et post septuaginta annos erit Tyrus ut canticum meretricis, et visitationem faciet Deus Tyri[1]. » Unde possumus et in bono canticum Rahab illius meretricis accipere, quæ exploratores Jesu fideli mente suscepit. Nam et Dominus ait : « Cantavimus vobis, et non saltastis[2]. » Et David ait : « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra[3], » hoc est canticum meretricis, quod ante illa meretrix in Adam et Eva terra cantavit, meretrix in populo nationum. Hæc meretrix plurimas fecit bonas meretrices, de quibus dictum est a Domino Jesu ad illum electum et seniorem populum Dei : « Publicani et meretrices præcedunt vos in regnum Dei[4]. »

LXXV. Ergo quoniam tam misericordem habemus Dominum, qui etiam gravi ignoscat errori, convertamur a vitiis, non recedamus a lege, præceptum Domini quasi servuli sedulis studiis exequamur. Quid nobis cum impuritatibus et impudicitiis? Quid cum operibus diaboli? Audisti hodie in lectione decursa quid legio dixerit : « Quid mihi et tibi est, Jesu Fili Dei[5]? » Et tu dicito, si forte vides pugnare adversum te diaboli tentamenta : Quid mihi et tibi est Belial? Ego Christi servus sum, illius redemptus sanguine, illi me totum mancipavi. Quid mihi et tibi est?

[1] Isaï. XXIII, 16. — [2] Luc. VII, 32. — [3] Psal. XCV, 1. — [4] Matth. XXI, 31. — [5] Luc. VIII, 28.

Non novi opera tua, nihil tuum quæro, nihil tuum possideo, nihil tuum desidero. Quanto magis nos oportet separari a diabolo, si se ille discernit a Christo? Et si fuimus ei in aliquo obnoxii, jam non sumus : confugimus ad medicum, vulnera superiora curavit. Et si quid superest acerbitatis, medela non deerit. Et si quid injuriæ fecimus, memor non erit qui semel donavit. Et si gravia deliquimus, magnum medicum invenimus, magnam medicinam gratiæ ejus accepimus. Magna enim medicina tollit peccata magna.

LXXVI. Habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venumdatus est, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia. « Eleemosyna, inquit, a peccato liberat[1]. » Et alibi dicit : « Redemptio viri, divitiæ ejus[2]. » Et in Evangelio Dominus dicit : « Facite vobis amicos de mam» mona iniquitatis[3]. » Et veneno frequenter antidotum temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita servatur. Fac et tu quasi bonus dispensator de instrumento avaritiæ subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

[1] Tob. XII, 9. — [2] Prov. XIII, 8. — [3] Luc. XVI, 9.

CAPUT XXI.

Prophetis etiam futura præsentia esse : item mundum ex Esaïæ vaticinio non injuria destruendum, ad quam rem illustrandam perelegans adhibetur stadii comparatio. Hujus occasione non athletas esse atque ad coronam exerceri sedulò oportere sanctus docet ; ac tandem Christum ut adventum suum maturet, apprecatur.

LXXVII. Audisti quid lectum sit hodie : « Ecce venit » Dominus disperdere orbem terrarum[1]. » Quasi manu sanctus Propheta demonstret, quasi oculis advenientem videat judicii diem, ita dicit : « Ecce venit Dominus dis- » perdere orbem terrarum. » Imo quia in spiritu Prophetis etiam quæ futura sunt tanquam præsentia revelantur, ideo quæ videbat, nobis quoque demonstrare cupiebat, ut nos ad conversionem ab errore revocaret.

LXXVIII. Nec tamen quisquam frangi debet, cum audit quia disperdet Dominus orbem terrarum. Ne forte dicat : « Esto, nos gravia peccata commisimus, quid deliquit cœlum, quid terra, quid mare, ut et illa disperdat? Cur peribit tam pulcher ornatus? » Angusti est animi istiusmodi opinio. Cæterum si altius spectes, invenies hoc esse pro nobis, quod putas esse contra nos : judicabis hoc esse pro mundo, quod adversum mundum arbitraris. Non semper stadium refertum est spectatoribus, non semper certaminibus inquietum, non semper concretum pulvere : sed quando certamina, tunc populus in spectaculo, luc-

[1] Isaï. xiii, 5.

tator in scammate, pulvis in stadio. Ubi decursa certamina, conventus solvitur, discedit unusquisque aut victor ad gratiam, aut victus ad opprobrium : evehit corona victorem, victum premit verecundia, angit injuria. Si quis ergo postea ingrediatur stadium, videat vacuum celebritatis, dicat agonothetæ : Cur vacat stadium ; cur silent certamina ; cur solemnia feriantur? Respondebit qui agoni præest : Oportet requiescere athletas, requiescere spectatores. Quis enim laboris est fructus, nisi requies post laborem? Similiter et orbis terrarum aliquando solvendus est, ut sit requies fatigatis.

LXXIX. Athletæ sumus, in quodam stadio decernimus spiritali. Denique bonus athleta dicebat : « Facti sumus » spectaculum hujus mundi[1]. » Et alibi : « Sic curro, non » ut in incertum : sic enitor, non ut aërem cædens ; sed » castigo corpus meum[2]. » Et alibi : « Superiora obliviscens, » et quæ sunt priora appetens, ad destinatum sequor bra» vium[3]. » Athletæ ergo sumus, legitime certandum est. Multa luctamina sunt : et qui hodie victus est, cras se reparat. Ante ad bravium contenditur, postea ad coronam. Numquid athleta otio vacat, cum semel dederit certamini nomen suum? Exercetur quotidie, ungitur quotidie. Ipse cibus ei agonisticus datur, disciplina exigitur, castimonia custoditur. Et tu dedisti nomen tuum ad agonem Christi, subscripsisti ad competitionem coronæ : meditare, exercere, ungere oleo lætitiæ, unguento exinanito. Cibus tuus cibus sobrietatis sit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat : custodi corporis castimoniam, ut possis esse habilis ad coronam, ne existimatio tua offendat spectatoris affectum, ne te fautores tui negligentem videant et deserant. Spectant te Archangeli, et Potestates, et Dominationes, et illa

[1] 1 Cor. IV, 9. — [2] Id. IX, 26. — [3] Philip. III, 5.

Angelorum decem millia decem millium. Sub tantis spectatoribus erubescere, considera quam dedecorosum sit. Ingressus stadium, pulvere rigorem animæ tuæ excita, lacertos excute (61). Progressus in scamma, necesse est ut excipias pulverem, subeas æstivi solis flagrantiam. Gravis æstus, sed dulcis victoria : molesta caligo pulveris, sed speciosa tolerantia. Nemo stadium pulverulentus ingreditur, sed pulverulentum reddunt certamina. Ibi colligitur pulvis, ubi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur, pulverulentum decet victoria.

LXXX. Veni ergo, Domine Jesu, exeat corona tua, admitte victores in requiem, victos ad compunctionem. Et si diperdis orbem terrarum, plura sunt invisibilia opera tua, quam quæ vidimus. Qui angustioris est animi, illa non cernit, dolet quod disperdas orbem terrarum : sed qui novit spectare quæ invisibilia sunt, gaudet ut venias, et omnes liberes. Gaudent athletæ qui possunt dicere : « Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra[1]. » Gaudebit creatura mundi, ut a vanitate mundi istius liberetur, quæ nunc congemiscit et parturit; quia vanitati etiam illa creatura subjecta est, donec multiplicetur adoptio filiorum, et totius corporis redemptio compleatur. In bono ergo disperdet orbem terrarum. Erit etenim cœlum novum, et nox non erit amplius. Denique revelabit, inquit, faciem ejus, ut revelata facie spectemus gloriam Christi[2].

[1] Matth. VI, 10. — [2] 1 Cor. III, 13.

CAPUT XXII.

Fugiendas comessationes, ne se a nobis Moyses cum Levitis separet, et quomodo adhuc veniat. Item quosnam rescindi jubeat Apostolus? Post hæc nondum baptizati ad hanc tantam gratiam invitantur, explosis ad extremum quorumdam excusationibus.

LXXXI. Advertamus ergo in stadio constituti quantis aut delectationi aut dolori erimus, qui nunc fautores nobis sunt, ne pro nobis incipiant erubescere. Sicut enim « Erit gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam » agente[1], » ita erit mœstitia super eo qui, non exorata venia, cursum hujus vitæ confecerit. Castigemus ergo corpus nostrum jejuniis, fugiamus indecoras comessationes. Caveamus ne nobis dicatur : Ululate a vino. Ne veniat Moyses, et Levitas advocet : et quicumque paratus ad Dominum armatam dexteram gerat, separet se ab his qui manducando et bibendo gravia contraxere peccata. Et hodie Moyses venit, cum Lex recensetur : Moyses vocat, cum Lex præcipit.

LXXXII. Apostolus docet ut separemus nos ab omni fratre inquiete agente[2]. Percutiamus eum gladio spirituali, qui est Verbum Dei[3]. Non fratris, non propinqui accipiamus personam : sed omnem immundum a Christi secernamus altaribus; ut emundet et corrigat lapsus suos, quo ad sacramenta Christi redire mereatur.

LXXXIII. Si quis autem non est baptizatus, securior convertatur remissionem accipiens peccatorum. Siquidem

[1] Luc. xv, 10. — [2] 2 Thess. iii, 6. — [3] Ephes. vi, 17.

baptismus velut ignis quidam peccata consumit; quia Christus in igne et spiritu baptizat. Denique hunc typum legis in Regnorum libris, ubi Elias super altare ligna imposuit, et dixit ut mitterent super de hydriis aquam et dixit : « Iterate, et iteraverunt ; » et dixit : « Iterate tertio, » et iteraverunt tertio[1] ; » et cum manaret aqua, precatus est Elias, et ignis descendit de cœlo. Tu es homo super altare, qui ablueris aqua, cujus exuritur culpa, ut vita renovetur. Lignum enim et stipulam consumit ignis. Noli timere ignem per quem illuminaris. Ideo tibi dicitur : « Accedite ad eum, et illuminamini[2]. » Suscipite jugum Christi. Nolite timere, quia jugum est : festinate, quia leve est. Non conterit colla, sed honestat. Quid dubitatis ; quid procrastinatis? Non alligat cervicem vinculis, sed mentem gratia copulat : non necessitate constringit, sed voluntatem boni operis dirigit.

LXXXIV. Quid negas adhuc esse temporis? Omne tempus opportunum ad indulgentiam. Si aurum tibi offeram, non mihi dicis : Cras veniam, sed jam exigis. Aurum accipere nemo differt, nullus excusat : redemptio animæ promittitur, et nemo festinat. Joannes in pœnitentiam baptizabat, et omnis Judæa conveniebat : Christus baptizat in Spiritu : Christus gratiam dispensat, et cum fastidio convenitur. Typum baptismatis demonstravit Elias, et cœlum aperuit quod fuit clausum tribus annis et sex mensibus[3]. Quanto majora munera veritatis sunt? Aperuit utique cœlum non pluvia descendens, sed ascendens gratia. Nemo enim nisi per aquam et Spiritum ascendit in regnum cœlorum. Clauserat cœlum hominibus perfidia, sed aperuit fides.

LXXXV. Patebat et ante hoc cœlum hominibus. Denique Enoch raptus ad cœlum est. Iterum clausum est :

[1] 3 Reg. XVIII, 34. — [2] Psal. XXXIII, 6. — [3] 3 Reg. XVIII, 43, et seqq.

sed aperuit Elias qui raptus est curru igneo[1]. Et vos potestis ascendere, si sacramenti gratiam consequamini. Quousque delectationes? quousque comessationes? Instat judicii dies; dum differs gratiam, mors appropinquat. Quis dicat: Nunc mihi non vacat, occupatus sum, non mihi demonstres lumen, nolo tam cito me redimas, nòn mihi adhuc opus est regnum cœleste? Nonne hoc dicit qui excusat se a baptismate? Et quanta gratia renovaris, o homo! Purgaris, et non exureris: sanaris, et non doles: reformaris, et non dissolveris: ictum mortis non excipis, et resurgis. Et adhuc dissimulas; adhuc expectas ut vivas sæculo, postea te reservas Deo. Ignoras quod Caïn propterea displicuerit sacrificium, quoniam non primitiva obtulit, sed primitivis ipse perfunctus est, de sequentibus munus Deo tentavit offerre: Abel autem primitiarum suarum oblatione prælatus, meruit insigni pietatis laudari oraculo.

[1] 4 Reg. II, 11.

[illegible]

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE NABUTHE JEZRAELITA.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Quomodo exemplo Nabuthe et Achab pauperes quotidie a divitibus opprimantur; cum tamen natura omnes æquales produxerit, et sepulcrum æquales accipiat : qua de re Ambrosius fastum ac stultitiam divitum insectatur.

I. Nabuthe historia tempore vetus est, usu quotidiana [2]. Quis enim divitum non quotidie concupiscit aliena ? Quis opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem aviti ruris eliminare finibus ? Quis contentus est suo ? Cujus non inflammet divitis animum vicina possessio ? Non igitur unus Achab natus est : sed, quod pejus est, quotidie Achab nascitur, et nunquam huic sæculo moritur. Si unus occidit, assurgunt plurimi : plures qui rapiant, quam qui amittant. Non unus Nabuthe pauper occisus est : quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit jam suis terris, migrat cum parvulis pauper

[1] Scriptus forte circa an. 395. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 88-97.

onustus pignore suo : sequitur uxor illacrymans tanquam ad bustum prosequatur maritum: Minus tamen deplorat illa, quæ deflet suorum funera; quia etsi amisit conjugis præsidium, sepulcrum tenet : et si filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit graviora funeribus teneræ prolis jejunia.

II. Quousque extenditis, divites, insanas cupiditates? Numquid soli inhabitabitis super terram? Cur ejicitis consortem naturæ, et vindicatis vobis possessionem naturæ? In commune omnibus divitibus atque pauperibus terra fundata est, cur vobis jus proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro, argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Cespes angustus æque et pauperi abundat et diviti: et terra quæ viventis non cepit affectum, totum jam divitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes similes gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram; et si potes, divitem deprehende. Eruderato paulo post tumulum, et si cognoscis egentem, argue; nisi forte hoc solo quod cum divite plura pereunt.

III. Sericæ vestes, et auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna viventium, non subsidia defunctorum sunt. Unguentum accipis dives, et fœtidus es: perdis alienam gratiam, nec acquiris tuam. Hæredes relinquis qui litigent. Hæredibus relinquis depositum magis hæreditarium, quam commodum voluntarium, qui id quod relictum est, minuere ac violare formident. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas

sollicitudine : aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

CAPUT II.

Divites quanto magis abundant censu, tanto pauperiores esse affectu. Id Achab et Nabuthe contentione planum fit. Mox proposito Scripturæ textu, petitio illa, Da mihi, *quam abjecta sit, perpenditur.*

IV. Sed quid arbitraris quod dum vivis, abundas omnibus ? O dives, nescis quam pauper sis ; quam inops tibi ipse videaris, qui te divitem dicis ! Quanto plus habueris, plus requiris : et quidquid acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro avaritia, non restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet : quo plures ascenderit, eo ad altiora festinat, unde sit gravior ruina lapsuro. Tolerabilior tamen iste cum minus haberet : census sui contemplatione mediocria requirebat ; accessione patrimonii accessit cupiditatis augmentum. Non vult esse degener votis, pauper in desideriis. Ita duo intolerabilia simul jungit, ut ambitiosam spem divitis augeat, et non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos Scriptura divina quam misere egeat ; mendicet abjecte.

V. Rex Achab in Israël erat, et pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat : iste angusti soli cespitem possidebat. Nihil pauper de possessionibus divitis concupivit : rex sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur, qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum ? Alter certe pauper censu videtur, alter est pauper affectu. Affectus dives egere non

novit : census abundans nequit avari pectus replere. Ideoque dives cupidus in invidia possessionis, et paupertatis querela est. Sed jam Scripturæ verba consideremus.

VI. « Et factum est, inquit, post hæc verba, erat vi-»nea Nabuthe Jezraëlitæ in Israël juxta domum Achab »regis Samariæ. Et locutus est Achab ad Nabuthe dicens: »Da mihi vineam tuam, et erit mihi in hortum olerum; »quoniam propinquat domui meæ : et dabo tibi pro ea »aliam vineam : si vero placuerit tibi, dabo tibi pecu-»niam pro vinea ista, et erit mihi in hortum olerum. Et »dixit Nabuthe ad Achab : Non fiat hoc a Deo, ut dem »tibi hæreditatem patrum meorum. Et turbatus est spiritus »ejus, et dormivit in lecto suo, et velavit faciem suam, »et non manducavit panem[1]. »

VII. Exposuerat supra Scriptura divina, quia Elisæus cum esset pauper, reliquit boves suos, et cucurrit ad Eliam, et occidit eos, et erogavit populo, et adhæsit Prophetæ[2]. Ad condemnationem igitur præmissa sunt divitis, qui in isto rege describitur, eo quod habens beneficia Dei, sicut iste Achab, cui Dominus et regnum donavit, et pluviam Eliæ vatis oratione concessit, divina mandata violaverit.

VIII. Audiamus ergo quid dicat : « Da mihi, inquit. » Quæ alia vox egentis est? Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi : « Da mihi, » hoc est, da mihi, quia egeo : da mihi, quia aliud vivendi subsidium habere non possum : da mihi, quia non est mihi panis ad victum, nummus ad potum, sumptus ad alimentum, ad indumentum substantia : da mihi, quia tibi Dominus dedit unde largiri debeas, mihi non dedit : da mihi, quia nisi tu dederis, habere non potero : da mihi, quia scriptum est : « Date eleemo-

[1] 3 Reg. XXI, 1-4. — [2] Id. XIX, 21.

»synam[1].» Hæc quam abjecta, quam vilia! Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium. In ipsa autem dejectione quanta impudentia! « Da mihi, » inquit, vineam tuam. » Confitetur alienam, ut poscat indebitam.

IX. « Et dabo, inquit, tibi pro ea aliam vineam. » Dives quod suum est quasi vile fastidit; quod enim alienum est, quasi pretiosissimum concupiscit.

X. « Si vero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam. » Cito reprehendit errorem suum, pecuniam offerendo pro vinea. Nihil enim vult alterum possidere, qui totum desiderat suis possessionibus occupare.

CAPUT III.

Non tam propter utilitatem divites aliena concupiscere, quam ut alios homines excludant. Quam inane sit illud desiderium, quod eos brutis ipsis inferiores esse convincit: quam etiam turpe sit paternam possessionem ob luxuriam divendere: postremo quam impatienter divites repulsam ferant!

XI. « Et erit mihi, inquit, in hortum olerum. » Hæc erat igitur omnis insania, hic omnis furor, ut spatium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipsi cupitis quasi utile possidere; sed alios vultis excludere. Major vobis cura de pauperum spoliis, quam de vestris emolumentis est. Injuriam vestram putatis, si quid pauper habeat, quod dignum possessione divitis æstimetur. Damnum vestrum creditis, quidquid alienum est. Quid vos delectant naturæ

[1] Luc. XI, 41.

dispendia? Universis creatus est mundus, quem pauci divites vobis defendere conamini. Non enim terrena tantum possessio, sed cœlum ipsum, aër, mare, in usum paucorum divitum vindicatur. Hic aër, quem tu diffusis includis possessionibus, quantos alere populos potest? Numquid Angeli divisa cœli spatia habent, ut tu terram positis distinguas terminis?

XII. Clamat Propheta : « Væ iis qui jungunt domum ad » domum, et villam ad villam[1]! » Et arguit eos inefficacis avaritiæ. Fugiunt enim cohabitare hominibus, et ideo excludunt vicinos : sed fugere non possunt; quia cum hos excluserint, alios rursum inveniunt : et cum illos propulsaverint, ad aliorum necesse est eos viciniam pervenire. Soli enim super terram habitare non possunt. Aves avibus se associant, denique ingentis plerumque agminis volatu cœlum obtexitur : pecus pecori adjungitur, pisces piscibus : nec damnum ducunt, sed commercium vivendi, cum plurimum comitatum capessunt, et quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu, homo, consortem excludis : includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne desint belluæ : producis fines terræ, ne possis habere finitimum.

XIII. Audivimus vocem divitis aliena quærentis : audiamus vocem pauperis propria vindicantis. « Non fiat, inquit, » hoc a Deo, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum. » Quasi quamdam contagionem sui pecuniam esse divitis arbitratur, quasi dicat : « Pecunia tua tecum sit in perditio» nem[2]; ego autem hæreditatem patrum meorum non possum vendere. Habes quod sequaris dives, si sapias; ut non vendas agrum tuum pro nocte meretricis : non transfundas jus tuum pro sumptu comessationis, deliciarumque impen-

[1] Isaï. v, 8. — [2] Act. viii, 20.

sis : non adjudices domum tuam ad ludum alæ, ne jus hæreditariæ pietatis amittas.

XIV. His auditis, turbatus est Spiritus avari regis : « Et dormivit in lecto suo, et velavit faciem suam, et non » manducavit panem suum. » Lugent divites, si non potuerint aliena diripere : si suis pauper non cesserit facultatibus, vim mœroris tegere non possunt. Dormire desiderant, velant faciem suam ; ne quidquam in orbe terrarum alienum videant, ne quidquam in hoc mundo non esse suum noverint, ne audiant vicinum juxta se aliquid possidere, ne audiant pauperem sibi contradicentem. Horum sunt animæ, quibus dicit Propheta : « Mulieres divites exur» gite[1]. »

CAPUT IV.

Cur dicatur Achab panem suum non manducasse? Abstinentiæ divitum ac pauperum elegans comparatio. Quanta sit stultitia hæredibus opes sollicite comparare; deque divitis cujusdam sordibus.

XV. « Et non manducavit, inquit, panem suum ; » quoniam quærebat alienum. Etenim divites magis alienum panem, quam suum manducant, qui rapto vivunt, et rapinis sumptum exercent suum. Aut certe non manducavit panem suum volens se morte mulctare, quod ei aliquid negaretur.

XVI. Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet, et jejunare voluntarius nisi Deo nescit, jejunare nisi ex necessitate non novit. Divites, eripitis quidem pauperibus

[1] Isaï. XXXIX, 9.

universa, aufertis omnia, nihil relinquitis : pœnam tamen pauperum vos potius, divites, sustinetis. Illi jejunant, si non habeant, vos cum habetis. A vobis igitur prius pœnam exigitis, quam pauperibus irrogatis. Vos igitur vestro affectu luitis miseræ paupertatis ærumnas, et pauperes quidem non habent quo utantur ; vos autem nec ipsi utimini, nec alios uti sinitis. Eruitis aurum de metalli venis, sed rursum absconditis illud. Quantorum vitas in illo infoditis auro?

XVII. Cui illa servantur, cum legeritis de avaro divite : « Thesauros condit, et ignorat cui congregat eos[1] ? » Hæres otiosus expectat, hæres fastidiosus increpat, quod sero moriamini. Odit incrementa hæreditatis suæ, ad damna festinat. Quid igitur miserius, quando nec apud illum cui laboratis, gratiam derelinquitis? Propter illum totis mœstam diebus toleratis famem, quotidiana mensæ vestræ damna metuentes : propter illum diurna adornatis jejunia (62).

XVIII. Novi ergo divitem in agrum proficiscentem, panes breviores urbe delatos numerare solere ; ut pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum; ne quid de condito minueretur. Panis unus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam veri fide, si quando ei ovum esset appositum, queri quod pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, ut cognoscatis vindicem esse Dei justitiam, quæ lacrymas pauperum vestro ulciscatur jejunio.

[1] Psal. XXXVIII, 7.

CAPUT V.

Multorum pauperum sanguine ac vita constare divitum mensas; atque inibi de patre quodam, cujus a divite coacti ad vendendum filium dolor ac æstus animi pulcherrime describuntur: item immanem esse divitum duritiem, quam sumptu suo et luxu ipsæ quoque augent mulieres.

XIX. Quam religiosum esset jejunium, si sumptum convivii tui deputares pauperibus! Tolerabilior jam dives ille, cujus de mensa ea quæ cadebant, pauper Lazarus colligebat saturari cupiens : sed etiam ipsius mensa multorum pauperum constabat sanguine; et ipsius pocula, multorum quos ad laqueum coëgerat, rorabant cruorem.

XX. Quanti necantur, ut vobis quod delectat, paretur? Funesta fames vestra, funesta luxuries. Ille de summis culminibus ruit, ut frumentis ampla vestris receptacula prepararet. Ille de sublimi cacumine altæ arboris decidit, dum genera uvarum explorat, quas deferat, quibus digna convivio tuo vina fundantur. Ille mari mersus est, dum veretur ne piscis mensæ tuæ desit, aut ostrea. Ille brumali frigore dum lepores investigare, aut laqueis studet aves captare, diriguit. Ille ante oculos tuos, si quid forte displicuit, verberatur ad mortem, atque ipsas epulas fuso respergit cruore. Denique dives erat qui sibi ad mensam caput Prophetæ pauperis jussit afferri : et aliud unde saltatrici præmium solveret, non invenerat, nisi ut pauperem juberet occidi.

XXI. Vidi ego pauperem duci, dum cogeretur solvere

quod non habebat, trahi ad carcerem, quia vinum deesset ad mensam potentis; deducere in auctionem filios suos, ut ad tempus pœnam differre posset. Invento forte aliquo qui in illa necessitate subveniret, redit ad hospitium cum suis pauper, direpta spectans omnia, nihil sibi ad cibum relictum, ingemiscens filiorum famem, dolens quod eos non potius ei qui posset pascere, vendidisset. Redit ad consilium, vendendi sumit arbitrium. Compugnabant tamen inopiæ injuria, et paternæ pietatis gratia: fames urgebat ad pretium, natura ad officium: commori filiis paratus, quam a filiis separari, sæpe gradum protulit; sæpe revocavit. Vicit tamen in eo necessitas, non voluntas, et ipsa concessit pietas necessitati.

XXII. Consideremus nunc patriæ mentis procellas exæstuantes, quem de liberis prius traderet. Quem, inquit, vendam priorem? Scio enim quod non satis est unius pretium ad pastum reliquorum. Hoc solum dives fœcunditas ad ærumnam. Quem offeram? Quem frumenti auctionator libenter aspiciet? Primogenitum offeram? Sed primus me patrem vocavit. Hic est major ex filiis, quem congrue honoro seniorem. Sed juniorem dabo? At istum teneriore amore complector. Illum erubesco, hujus misereor: illius gradum suspiro, hujus ætatem: ille jam sentit ærumnam, iste ignorat: flectit me illius dolor, hujus inscitia. Ad alios me conferam? Ille mihi plus blanditur, iste plus verecundatur: ille parenti similior, hic utilior: in illo imaginem meam vendo, in isto spem meam prodo. Me miserum! Non invenio quid faciam, non habeo quid eligam. Circumvallant me facies calamitatum, ærumnarum chorus.

XXIII. Ferina hæc rabies est, eligere quem tradas. Feræ ipsæ cum pericula imminere proli ac sibi sentiunt, solent eligere quos liberent, non quos offerant. Quomodo

igitur discernam affectum naturæ? Quomodo obliviscar, quomodo exuam patris mentem? Quomodo filii auctionem constituam? Quo sermone paciscar pretium? Quibus tradam manibus in servitutem filium? Quibus oculis aspiciam servientem? Quibus osculis discedenti vale dicam? Quibus factum excusem sermonibus? Fili, ego te pro meo cibo vendidi. Funestior ergo jam pauperis mensa, quam divitis. Ille addicit alienos, ego meum vendo: ille necessitatem imponit: ego affero voluntatem. Ut sit excusabilior causa, adjiciam: Fili, pro fratribus tuis servies, ut illis quærantur alimenta. Et Joseph a fratribus suis in servitutem venumdatus est, postea et ipsos et patrem pavit. Respondebit et ille: Sed non cum vendidit pater, at flevit amissum: sed postea etiam ipse in potestatem divitis venit, et vix potuit liberari. Postea genus ejus divitiis Ægypti multa ætate servivit. Vende me postremo, pater, ea conditione, ne divites emant.

XXIV. Hæsi, fateor: verum quid faciam? Nullum vendam? Sed dum unum considero, omnes videbo fame pereuntes. Si unum tradam, quibus oculis videbo cæteros de mea impietate suspectos, ne alios quoque vendam? Quo pudore regrediar domum? Quomodo intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi abnegavi filium, quem non morbus absumpsit, non mors abstulit? Qua conscientia considerabo mensam meam, quam sicut novella olivarum in circuitu tot filii vestiebant.

XXV. Hæc pauper te præsente deplorat, et tibi avaritia aurem obstruit, nec mens tua facti miserabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiscit, et solus dives non flecteris, nec audis Scripturam dicentem: « Perde pecuniam propter fratrem, et amicum, et non abscondas » eam sub lapide in mortem[1]. » Et quia non audis, ideo

[1] Eccli. XXIX, 13.

exclamat Ecclesiastes dicens : « Est languor malus, quem » vidi sub sole, divitias custodiri in malum possidentis » eas[1]. » Sed fortasse redeas domum et cum uxore conferas : illa te hortetur ut redimas venumdatum. Imo magis hortabitur ut mundum muliebrem conferas, unde potes vel parvo pauperem liberare. Illa tibi imponet sumptuum necessitatem; ut gemma bibat, in ostro dormiat, in argentea sponda recumbat, auro oneret manus, cervicem monilibus.

XXVI. Delectantur et compedibus mulieres, dummodo auro ligentur. Non putant onera esse, si pretiosa sint : non existimant vincula esse, si in his thesauri coruscent. Delectant et vulnera ; ut aurum auribus inseratur, et margaritæ dependeant. Habent et gemmæ pondera sua, habent et vestimenta frigora sua. Sudatur in gemmis, algetur in sericis; tamen pretia juvant : et quæ natura aversatur, commendat avaritia. Smaragdos, et hyacinthos, beryllum, achatem, topazion, amethystum, jaspin, sardion, summo quærunt furore : vel si dimidium patrimonii petatur, non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratum quemdam lapidum istorum esse fulgorem, sed tamen lapidum. Et ipsi admonent contra naturam expoliti, ut saxorum deponerent asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliendum, quam lapidum.

[1] Eccle. v, 12.

CAPUT VI.

Quam nulla sit opum efficacia : et cur illæ divitiæ appellentur! Miseriorem esse divitum quam mancipiorum servitutem : ubi locus hic Evangelii : Quid faciam?... Destruam horrea mea, etc. *pie ac facunde expenditur.*

XXVII. Quis artifex unum diem vitæ hominis potuit adjungere? Quem divitiæ ejus ab inferis redemerunt? Cujus ægritudinem pecunia mitigavit? « Non in abundantia » divitiarum, inquit, vita ejus[1]. » Et alibi : « Nihil prosunt » thesauri injustis : justitia autem liberat a morte[2]. » Merito clamat Propheta : « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere[3]. » Quid enim mihi prosunt, si me a morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt, si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Unde bene ait idem Propheta de divitibus : « Dormierunt somnum » suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis[4]; » hoc est dicere : Nihil invenerunt in operibus suis divites, qui nihil pauperibus contulerunt : nullius juverunt inopiam, nihil ad utilitatem suam proficiens reperire potuerunt.

XXVIII. Ipsum nomen considera. Ditem dicunt gentiles inferorum præsulem, arbitrum mortis ditem appellant et divitem, quod nisi mortem dives inferre non noverit, cui regnum de mortuis, cui sedes inferi sunt. Quid est enim dives, nisi quidam inexplebilis gurges divitiarum, inexplebilis auri fames ac sitis? Quo plus hauserit, plus

[1] Luc. XII, 15. — [2] Prov. X, 2. — [3] Psal. LXI, 11. — [4] Id. LXXV, 6.

inardescit. Sic Propheta admonet : « Qui diligit, inquit, » argentum, non satiabitur argento[1]. » Et infra idem : « Et » quidem hoc pessimus languor. Sicut enim fuit, ita et » abiit, et abundantia ejus laborat in ventum. Et quidem » omnes dies ejus in tenebris, et luctu, et iracundia multa, » et languore, et ira[2] ; » ut tolerabilior sit conditio servulorum. Illi enim hominibus serviunt, iste peccato. Sic inquit Apostolus : « Qui enim facit peccatum, servus est pec- » cati[3]. » Semper in laqueis, semper in vinculis est : nunquam liber a compedibus, quia semper in criminibus. Quam misera servitus servire peccatis !

XXIX. Naturæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius novit vices, aut cibi fungitur suavitate, cujus nullum est immune servitium. Dulcis enim somnus servi, etsi modicum vel multum edat : at satiato divitiis, non est qui eum sinat dormire. Excitat eum cupiditas, exagitat cura pervigil aliena rapiendi, torquet invidia, mora vexat, sterilitas proventuum infœcunda perturbat, sollicitat abundantia. Unde illi diviti, cujus possessio uberes fructus attulit, « Qui » cogitavit intra se dicens : Quid faciam, quod non habeo » quo congregem fructus meos ? Et dixit : Hoc faciam, des- » truam horrea mea, et majora faciam ; illo congregabo » omnia quæ nata sunt mihi, et dicam animæ meæ : Anima, » habes multa bona in annos multos posita, requiesce, » manduca, bibe, epulare. Respondit Deus : Stulte, hac » nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, » cujus erunt[4] ? » Ne ipse quidem Deus eum dormire permittit. Interpellat cogitantem, excitat dormientem.

XXX. Sed nec ipse se quietum esse patitur, qui de abundantia divitiarum suarum sollicitatur, et in ubertate fructuum vocem egentis emittit. « Quid faciam, inquit ? » Nonne hæc pauperis vox est, non habentis subsidia vivendi ?

[1] Mich. v, 9. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Rom. vi, 16. — [4] Luc. xii, 17-20.

Egens omnium huc atque illuc respicit, scrutatur hospitium, nihil invenit ad usum alimenti: considerat nihil miserius quam fame confici, et cibi indigentia mori: quærit mortis compendia, et tolerabiliora obeundi supplicia rimatur: arripit gladium, suspendit laqueum, ignem adolet, explorat venenum; et inter hæc quid eligat dubius, dicit: « Quid faciam? » Deinde vitæ hujus suavitate revocatus cupit revocare sententiam, si possit vivendi substantiam reperire. Aspicit nuda omnia, vacua omnia, et ait: « Quid » faciam? » Unde mihi alimenta, unde vestitus? Volo vivere, si habeam quomodo possim vitam hanc sustinere: sed quibus cibis, quibus subsidiis?

XXXI. « Quid faciam, inquit, quod non habeo? » Clamat dives non habere. Paupertatis hic sermo est: de inopia queritur abundans fructibus. « Non habeo, inquit, quo » congregem fructus meos, » Putares illum dicere: « Non habeo fructus, unde vivendum est mihi. » Beatus qui de abundantia periclitatur; imo miserior iste fœcunditatibus suis, quam pauper, cui periculum de egestate est. Habet ille unde excuset ærumnam, habet certe injuriam, non habet culpam: iste non habet quem præter se arguat.

XXXII. Et dixit: « Hoc faciam, horrea mea destruam. » Putes adhuc dicere illum: Aperiam horrea mea, ingrediantur qui tolerare famem non queunt, veniant inopes, intrent pauperes, repleant sinus suos, destruam parietes qui excludunt esurientem. Ut quid ego abscondam, cui Deus facit abundare quod largiar? Ut quid repagulis portarum claudam frumenta, quibus Deus totum replevit camporum ambitum, quæ sine custode nascuntur et abundant.

CAPUT VII.

Eumdem locum beatus Doctor prosequitur, ostenditque avaros cum de bonis benefacere deberent, malle pecunias in ædificando consumere; ipsosque magis enormitate pretiorum, quam ubertate proventuum delectari; quos tamen docet quo fructus suos secure possint recondere.

XXXIII. Victa est spes avari. Rumpuntur vetusta horrea messibus novis. Minus, inquit, habui, et frustra servavi : plus natum est, et cui congrego? Dum incrementa pretiorum aucupor, amisi usum beneficiorum. Quantas anni superioris frumento potui animas pauperum reservare? Hæc me magis servare delectarent pretia, quæ non nummo æstimantur, sed gratia. Imitabor sanctum Joseph humanitatis prædicatione? clamabo voce magna : Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremium, suscipite frumentum. Fœcunditas divitis, totius orbis abundantia, omnium debet esse fertilitas. Tu vero non hoc dicis, sed ais : « Destruam horrea mea. » Recte destruis ea, a quibus nullus pauper onustus revertitur. Horrea iniquitatis sunt receptacula, non pietatis subsidia. Recte destruit qui sapienter ædificare non novit. Destruit sua dives, qui nescit æterna : destruit horrea, qui non novit sua frumenta dividere, sed claudere.

XXXIV. « Et majora, inquit, faciam. » Infelix, vel id dispensato pauperibus, quod pro sumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis exolvis.

XXXV. Et addidit : « Illo congregabo omnia quæ nata » sunt mihi, et dicam animæ meæ : Anima, habes multa » bona. » Conficitur avarus semper ubertate proventuum, dum vilitatem alimoniæ calculatur. Fœcunditas enim universorum est, sterilitas soli avaro est quæstuosa. Delectatur magis enormitate pretiorum, quam abundantia copiarum; et mavult habere quod solus, quam quod cum omnibus vendat. Vide timentem ne superfluat cumulus frumentorum, ne super horrea redundans transfundatur in pauperes, et boni alicujus occasio indigentibus acquiratur. Soli sibi partus terrarum vindicat dives, non quo ipse uti velit, sed aliis denegare.

XXXVI. « Habes, inquit, multa bona. » Nescit avarus bona, nisi ea, quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, ut bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim : « Facite vobis amicos de mam» mona iniquitatis[1]. » Ei ergo qui uti sciat, bona sunt : ei qui uti nesciat, recte mala. « Dispersit, dedit pauperibus, » justitia ejus manet in æternum[2]. » Quid hoc melius? Bona sunt si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione constituas. Bona sunt si aperias horrea justitiæ tuæ, ut sis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater.

XXXVII. Habes unde facias, quid vereris? Tua te voce convenio. Habes multa bona in annos multos posita, potes et tibi et aliis abundare. Habes fœcunditatem publicam, quid destruis horrea tua? Ostendo tibi ubi melius tua frumenta custodias, ubi bene sepias, ut fures ea tibi auferre non possint. Include ea in corde pauperum, ubi ea nullus gurgulio consumat, nulla corrumpat vetustas. Habes apothe-

[1] Luc. XVI, 9. — [2] Psal. III, 9.

eas, inopum sinus : habes apothecas, viduarum domos : habes apothecas, ora infantium, ut dicatur tibi : « Ex ore » infantium et lactentium perfecisti laudem[1]. » Istæ sunt apothecæ, quæ maneant in æternum : ista horrea, quæ fœcunditas futura non destruat. Nam quid iterum facias, si tibi plus natum fuerit anno sequenti ? Iterum ergo et illa destrues, quæ nunc facere paras, et majora facies. Dat enim tibi fœcunditatem Deus; ut aut vincat aut condemnet avaritiam tuam; quo excusationem habere non possis : tu vero quod per te multis nasci voluit, tibi soli reservas, imo et tibi adimis; magis enim servares tibi, si dispertireris aliis. Bonorum enim fructus munerum in eos ipsos qui contulerint, revertuntur, et gratia liberalitatis in auctorem redit. Denique scriptum est : « Seminate vobis ad » justitiam[2]. » Esto spiritalis agricola, sere quod tibi prosit. Bona satio in corde viduarum. Si terra tibi reddit fructus uberiores quam acceperit, quanto magis misericordiæ remuneratio reddet multiplicatiora quæ dederis ?

CAPUT VIII.

Incogitantem avarum morte urgeri, eumque jure stultum vocitari memorato Evangelii loco : quanto melius pecuniæ distribuantur, quam retineantur; et quam inepte sese ab impertienda eleemosyna divites excusent.

XXXVIII. Deinde, homo, nescis quia terræ partum prævenit dies mortis, misericordia autem incursum mortis excludit ? Assistunt jam qui reposcant animam tuam, et tu

[1] Psal. VIII, 3. — [2] Osee. X, 12.

adhuc differs operum fructus tuorum. Adhuc tu tibi tempora vivendi longa metaris? « Stulte, hac nocte repetunt » animam tuam a te[1]. » Bene ait nocte; nocte enim anima avari reposcitur : a tenebris incipit, et in tenebris perseverat. Avaro semper nox est, dies justo, cui dicitur : « Amen » amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso[2]. Stultus » autem sicut luna mutatur[3] : justi autem fulgebunt sicut » sol in regno Patris sui[4]. » Recte arguitur stultitiæ, qui in manducando et bibendo locarit spem suam. Et ideo ei tempus mortis urgetur, secundum quod dictum est ab ipsis qui gulæ serviunt : « Manducemus et bibamus; cras enim » morietur[5]. » Recte dicitur stultus, quia animæ suæ corporalia subministrat; quia recondit quæ cui servet, ignorat.

XXXIX. Et ideo ei dicitur : « Quæ autem parasti, cujus » erunt[6]? » Quid quotidie metiris, et numeras, et obsignas? Quid aurum trutinas, argentum ponderas? Quanto melius est liberalem esse dispensatorem, quam sollicitum custodem? Quantum tibi prodesset ad gratiam, multorum pupillorum patrem nominari, quam innumeras stateras in sacculo obsignatas habere? pecunia etenim hic relinquitur : gratia autem operum bonorum nobiscum ad judicem meriti defertur.

XL. Sed fortasse dicas, quod vulgo soletis dicere : Non debemus ei donare, cui Deus ita maledixit, ut eum egere vellet. Sed non pauperes maledicti, cum scriptum sit : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœ» lorum[7]. » Non de paupere, sed de divite Scriptura dicit : « Captans pretia frumenti, maledictus erit[8]. » Deinde non requiras quid unusquisque mereatur. Misericordia non de meritis judicare consuevit, sed necessitatibus subvenire;

[1] Luc. xii, 20. — [2] Id. xxiii, 43. — [3] Eccli. xxvii, 12. — [4] Matth. xiii, 43. — [5] Isaï. xxii, 13. — [6] Luc. xii, 20. — [7] Matth. v, 3. — [8] Prov. xi, 26.

juvare pauperem, non examinare justitiam. Scriptum est enim : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem[1]. » Quis est qui intelligit? Qui compatitur ei, qui advertit consortem esse naturæ, qui cognoscit quod et divitem et pauperem fecit Dominus, qui scit quod sanctificet fructus suos, si de his delibet aliquam pauperibus portionem. Ergo cum habeas unde benefacias, ne differas dicens : Cras dabo ; ne largiendi amittas copiam. Periculosa est de alterius salute dilatio. Potest fieri ut dum tu differs, ille moriatur. Magis ante mortem præcurre, ne forte avaritia te et cras impediat, et promissa fraudentur.

CAPUT IX.

Quomodo Jezabel, quæ est avaritia, divitibus possessionem quam contra justitiam desiderant, polliceatur.

XLI. Sed quid dicam, ne differas liberalitatem? Utinam non approperes rapinam : utinam quod concupieris, non extorqueas : utinam alienum non petas, negatum prætermittas, excusatum patienter feras, non audias illam Jezabel, quæ est avaritia, quodam profluvio vanitatis dicentem : « Ego tibi dabo possessionem quam desideras[2]. » Tu tristis es, quia vis mensuram considerare justitiæ; ut alienum non eripias : ego habeo mea jura, habeo meas leges; calumniabor ut spoliem : et ut possessio pauperis eripiatur, vita pulsabitur.

XLII. Quid enim aliud in illa historia, nisi divitum avaritia describitur, quæ est vanum profluvium, quod omnia

[1] Psal. XL, 1. — [2] 3 Reg. XXI, 7.

fluvii modo rapiat, et nulli usui profutura transducat? Hæc est Jezabel non una, sed multiplex: non unius temporis, sed temporum plurimorum: hæc omnibus dicit, sicut illa dixit viro suo Achab: « Surge, manduca » panem, et redi ad te: ego dabo tibi vineam Nabutho » Jezraelitæ[1]. »

XLIII. « Et scripsit librum nomine Achab, et signavit » annulo illius, et misit librum ad seniores, et ad liberos » eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat scriptum in li» bro: Jejunate jejunium, et constituite Nabuthe in prin» cipem populi, et constituite duos viros filios iniquitatis ex » diverso ejus; ut falsum testimonium perhibeant adversus » eum dicentes: Benedixit Deum et regem; et producite » illum, et lapidate[2]. »

CAPUT X.

Divites, cum aliena rapere non possunt, præ tristitia cibum non capere: et inibi quid jejunium aut preces Deo acceptas reddat: deinde quam contraria Deus præcipiat, et ipsi faciant.

XLIV. Quam evidenter expressa est divitum consuetudo! Contristantur si aliena non rapiant: renuntiant cibo, jejunant, non ut peccatum minuant, sed ut crimen admittant. Videas illos tunc convenientes ad Ecclesiam, officiosos, humiles, assiduos, ut effectum sceleris impetrare mereantur. Sed dicit illis Deus: « Non hoc jejunium elegi, nec si » flectas ut circulum collum tuum, cinerem etiam et cili-

[1] 3 Reg. XXI, 7. — [2] Ibid. 8-10.

» cium substernas, nec sic vocabilis jejunium acceptum.
» Non tale jejunium elegi, dicit Dominus. Sed solve om-
» nem colligationem injustitiæ, dissolve obligationes violen-
» tarum commutationum, dimitte confractos in remissio-
» nem, et omnem conscriptionem iniquam disrumpe :
» frange panem tuum esurienti, egenos non habentes tec-
» tum induc in domum tuam : si videris nudum, vesti ; et
» domesticos seminis tui non despicies. Tunc orietur tibi
» matutinum lumen tuum, et sanitas tua matura orietur,
» et præcedet ante te justitia, et majestas Dei circumdabit
» te : tunc clamabis, et Deus exaudiet te, adhuc te lo-
» quente, dicet : Ecce adsum[1]. »

XLV. Audis, dives, quid Dominus Deus dicat ? Et tu ad Ecclesiam venis, non ut aliquid largiaris pauperi, sed ut auferas : jejunas, non ut convivii tui sumptus proficiat egenis, sed ut spolium de egentibus adipiscaris. Quid tibi vis cum libro, et charta, et signaculo (63), et conscriptione, et vinculo juris ? Non audisti : « Solve omnem col-
» ligationem injustitiæ, dissolve obligationes violentarum
» commutationum, dimitte confractos in remissionem ; et
» omnem conscriptionem iniquam disrumpe. » Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito Dei legem : tu atramento scribis, ego tibi Spiritu Dei inscripta repeto oracula Prophetarum : tu testimonia falsa componis, ego testimonium conscientiæ tuæ posco, quam judicem tui effugere et declinare non poteris, cujus testimonium non poteris recusare in die qua revelabit Dominus occulta hominum. Tu dicis : « Destruam horrea mea ; » et Dominus dicit : « Sine magis quidquid intra horreum est, pauperibus deputari, sine cellas istas egenis prodesse. » Tu dicis : « Majora faciam,
» et illo congregabo omnia, quæ nata sunt mihi ; » Dominus dicit : « Frange esurienti panem tuum. » Tu dicis : « Tollam

[1] Isaï. LVIII, 5-9.

pauperibus domum suam; » Dominus autem dicit, « Ut » egenos non habentes tectum inducas in domum tuam. » Quomodo vis, dives, ut Deus te exaudiat, cum tu Deum non putes audiendum? Si non acquiescatur arbitrio divitis, scena componitur: Dei æstimatur injuria, si divitis petitio refutetur.

CAPUT XI.

Nabuthe a duobus falsis testibus accusatus lapidatur; Achab inde primo tristitiam simulat, mox in ejus invadit possessionem. Quam sententiam in ipsum Deus pronuntiaverit; et præsertim cur meretrices in ejusdem sanguine dicantur sese lavaturæ: ubi et de supplicio Jezabel.

XLVI. « Deum, inquit, benedixit et regem [1], » æqualis videlicet persona, ut sit æqualis contumelia. « Benedixit, » inquit, Deum et regem. » Ne divitem maledicti nomen offendat, et sermonis ipso lædatur sono, benedictio pro maledicto vocatur. Quæruntur duo testes iniquitatis. Duobus testibus et Susanna est appetita: duos testes et Synagoga invenit, qui adversum Christum falsa jactarent: duobus testibus pauper occiditur. « Produxerunt igitur Nabuthe foras, et lapidaverunt eum [2]. » Utinam vel in suis ei liceret mori! Pauperi ipsam dives invidet sepulturam.

XLVII. « Et factum est, inquit, cum audisset Achab » quia mortuus est Nabuthe, conscidit vestimenta sua, et » cooperuit se cilicio. Et factum est post hæc, et surrexit, » et descendit Achab ad vineam Nabuthe Jezraëlitæ, possi-

[1] 3 Reg. xxi, 10. — [2] Ibid. 13.

» dere eam[1]. » Irascuntur divites et calumniantur, ut noceant, si non obtineant quod desideraverint. Cum autem calumniati nocuerint, dolere se simulant : tristes tamen et tanquam mœsti, non corde, sed vultu, in possessionis direptæ locum prodeunt, et impressionis suæ iniquitate potiuntur.

XLVIII. Hoc divina movetur justitia, et avarum digna severitate condemnat dicens : « Occidisti, et possedisti hæ-» reditatem? Propter hoc in loco in quo linxerunt canes » sanguinem Nabuthe, in eo lingent canes sanguinem tuum; » et meretrices lavabuntur in sanguine tuo[2]. » Quam justa, quam severa sententia; ut quam intulit alteri mortis acerbitatem, eam ipse mortis suæ horrore dissolvere proderetur! Inhumatum pauperem Deus aspicit, et ideo insepultum divitem jacere decernit; et ut mortuus luat suæ iniquitatis ærumnam, qui nec mortuo putavit esse parcendum. Itaque vulneris sui cruore perfusum cadaver in speciem funeris vitæ suæ prodidit crudelitatem. Hæc cum pertulit pauper, dives arguebatur : cum dives excepit, pauper vindicabatur.

XLIX. Quid sibi autem vult quod meretrices laverunt se in sanguine ejus; nisi forte ut meretricia quædam in illa feritate fuisse regis perfidia proderetur, vel cruenta luxuries, qui sic fuit luxuriosus, ut olus desideraret; sic cruentus, ut propter olus hominem occideret? Digna avarum, digna avaritiam pœna consumit. Denique et Jezabel ipsam comederunt canes, et volucres cœli; ut ostenderetur quod spiritalis nequitiæ fiat præda divitis sepultura. Fuge ergo, dives, hujusmodi exitum. Sed fugies hujusmodi exitum, si fugeris hujusmodi flagitium. Noli esse Achab, ut possessionem finitimam concupiscas. Non tibi cohabitet Jezabel illa feralis avaritia, quæ tibi cruenta persuadeat : quæ cu-

[1] 3 Reg. xxi, 16. — [2] Ibid. 19.

piditates tuas non revocet sed impellat : quæ te faciat tristiorem, etiam cum desiderata possederis : quæ te faciat nudum, cum dives fueris.

CAPUT XII.

Avarum egenum ac profusum esse. Quam abjectus fuerit rex Achab coram Elia; et quomodo peccator semper deprehendatur? Ad extremum divites ad legitimum divitiarum usum stimulantur.

L. PAUPERIOREM enim se judicat omnis abundans; quia sibi deesse arbitratur quidquid ab aliis possidetur. Toto mundo eget, cujus non capit mundus cupiditates : ejus autem qui fidelis est, totus mundus divitiarum est. Toto mundo fugit, qui considerans conscientiam suam, metuit deprehendi. Et ideo Achab ad Eliam secundum historiam ait, secundum ænigmata autem dives ad pauperem : « Invenisti me, inimicus meus[1]. » Quam misera conscientia, quæ se proditam doluit!

LI. Et dixit Elias ad eum : « Inveni, quoniam fecisti » malum in conspectu Domini[2]. » Rex erat ille, et rex Samariæ Achab : Elias pauper, et indigens panis, cui defuisset victus substantia, nisi corvi alimoniam ministrassent. Adeo dejecta erat conscientia peccatoris, ut nec regalis potentiæ fastu attolleretur. Itaque quasi vilis et degener : « Invenisti me, inquit, inimicus meus : » deprehendisti in me quæ latere credebam : nulla mentis meæ occulta te fallunt : invenisti me, patent tibi vulnera mea, captivitas præsto est. Invenitur peccator, cum iniquitas ejus prodi-

[1] 3 Reg. XXI, 20. — [2] Ibid.

tur, justus autem dicit : « Igne me examinasti, et non est » inventa in me iniquitas[1]. » Adam cum lateret, inventus est : Moysi autem nequaquam inventa est sepultura : inventus est Achab, non est inventus Elias; et Sapientia Dei dixit : « Quærent me mali, et non invenient[2]. » Unde et in Evangelio Dominus noster Jesus quærebatur, et non inveniebatur[3]. Culpa igitur auctorem suum prodit. Unde et Thesbytes ait : « Inveni, quoniam fecisti malum in con» spectu Domini; » quia culpæ reos tradit Dominus, innocentes autem non tradit in potestatem inimicorum suorum. Denique Saül quærebat sanctum David, et invenire non poterat : David vero sanctus regem Saül, quem non quærebat, invenit; quoniam tradidit eum Dominus in potestatem ipsius. Captiva igitur est opulentia, paupertas libera.

LII. Servitis, divites, ac miseram quidem servitutem, qui servitis errori, servitis cupiditati, servitis avaritiæ, quæ expleri non potest. Gurges quidam insatiabilis, rapidior est, cum illata demergit : et putei modo cum exundat, cœno inquinatur, terram adradit nihil sibi profuturam. Vel hoc exemplo vos admoneri convenit. Puteus enim, si nihil haurias, inerti otio et degeneri situ facile corrumpitur : exercitus autem nitescit ad speciem, dulcescit ad potum : ita et acerbus divitiarum, cumulo arenosus, speciosus est usu, otio autem inutilis habetur. Derivato igitur aliquid de hoc puteo. Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis : aqua autem stativa cito vermes facit. Non stet thesaurus tuus, nec stet ignis tuus : stabit in te, nisi eum operibus tuæ miserationis averteris. In quantis sis, dives, incendiis, considera. Tua vox est ista dicentis : « Pater » Abraham, dic Lazaro, ut extremum digiti sui intingat in » aqua, et refrigeret linguam meam[4]. »

[1] Psal. XVI, 6. — [2] Prov. I, 28. — [3] Joan. VIII, 21. — [4] Luc. XVI, 24.

LIII. Tibi igitur proficit quidquid inopi contuleris; tibi crescit quidquid minueris: te illo quem pauperi dederis cibo pascis; quoniam qui miseretur pauperis ipse pascitur, et fructus jam in his est. Misericordia seminatur in terra, in cœlo germinat: plantatur in paupere, apud Deum pullulat. « Ne dixeris, inquit Deus: Cras dabo[1]. » Qui non patitur te dicere, « Cras dabo, » quomodo patitur dicere: Non dabo? Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas. Omnium est terra, non divitum: sed pauciores qui non utuntur suo, quam qui utuntur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitum. Ideoque tibi dicit Scriptura: « Declina pauperi animam tuam, et redde debitum » tuum, et responde pacifica in mansuetudine[2]. »

CAPUT XIII.

Divites in prosapia insulse gloriari, cum ipsi non raro dedecori sint majoribus: aurum offensionis lignum esse. Quanta insit divitibus adversus pauperes immanitas; et qualis divitem commendatio deceat?

LIV. Quid enim superbias, dives? Quid dicas pauperi: Noli me tangere? Nonne sicut ego conceptus et natus ex utero es, quemadmodum et pauper est natus? Quid te jactas de nobilitatis prosapia? Soletis et canum vestrorum origines sicut divitum recensere: soletis et equorum vestrorum nobilitatem sicut consulum prædicare. Ille ex illo patre generatus est, et illa matre editus: ille avo illo gaudet: ille se proavis attollit. Sed nihil istud currentem juvat;

[1] Prov. III, 28. — [2] Eccli. IV, 8.

non datur nobilitati palma, sed cursui. Deformior est victus, in quo et nobilitas generis periclitatur. Cave, igitur, dives, ne in te erubescant tuorum merita majorum, ne forte et illis dicatur : « Cur talem instituistis, cur talem elegistis hæredem? Non in auratis laquearibus, nec in porphyreticis orbibus hæredis est meritum. Laus ista non hominum, sed metallorum est, in quibus homines puniuntur. Per egentes aurum quæritur, et egentibus denegatur. Laborant ut quærant, laborant ut inveniant, quod habere non norunt.

LV. Miror tamen cur eo vos, divites, jactandos putetis, cum aurum materia magis offensionis, quam commendationis gratia sit. Lignum enim offensionis est et aurum, et væ iis qui sectantur illud! Denique benedicitur « Dives » qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, » nec speravit in pecuniæ thesauris [1]. » Sed quasi is cognitus esse non possit, cum sibi desiderat demonstrari : « Quis » est hic, inquit, et laudabimus eum [2]; » fecit enim quod mirari magis quasi novum, quam quasi usitatum recognoscere debeamus? Itaque qui in divitiis potuerit comprobari, is vere perfectus et dignus est gloria. « Qui potuit, » inquit, transgredi, et non est transgressus, et facere » mala, et non fecit [3]. » Aurum ergo vobis, in quo tanta illecebra erroris est, non tam sua gratia, quam hominum pœna commendat.

LVI. An vos ampla extollunt atria; quæ magis debent compungere, quia cum populos capiant, vocem excludunt pauperis? Quanquam nihil prosit audiri eam, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde non ipsa vos pudoris aula admonet, qui ædificando vestras vultis superare divitias, nec tamen vincitis. Parietes vestitis, nudatis homines. Clamat ante domum tuam nudus, et negligis : clamat homo nudus,

[1] Eccli. xxxi, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 10.

et tu sollicitus es quibus marmoribus pavimenta tua vestias. Pecuniam pauper quærit, et non habet: panem postulat homo, et equus tuus aurum sub dentibus mandit. Sed delectant te ornamenta pretiosa, cum alii frumenta non habeant. Quantum, o dives, sumis tibi judicium? Populus esurit, et tu horrea tua claudis: populus deplorat, et tu gemmam tuam versas. Infelix, cujus in potestate est tantorum animas a morte defendere, et non est voluntas. Totius vitam populi poterat annuli tui gemma servare.

LVII. Audi plane qualis divitem deceat prædicatio: «Liberavi, inquit, pauperem de manu potentis et orphanum cui non erat adjutor, adjuvi: Benedictio perituri super me venit: os autem viduæ me benedixit. Justitiam induebar, oculus eram cæcorum, pes autem claudorum; et ego eram pater infirmorum[1].» Et infra: «Ante fores meas non habitavit hospes, ostium autem meum omni venienti patuit. Si autem et peccavi imprudens, non celavi culpam meam, neque reveritus sum multitudinem plebis; ut non annuntiarem præsentibus eis: si passus sum infirmum exire ostium meum vacuum: si cautionem quoque si quam habui debitoris, scissam sine debiti recuperatione reddidi sine mora[2].» Nam quid illa replicem, quod in omni infirmo flevisse se dixit, et ingemuisse, cum videret virum in necessitate, se autem in bonis? Sed tunc sibi magis fuisse dies malorum, cum se habere cerneret, et alios indigere. Si hoc ille dicit, qui nunquam viduæ oculum fecit tabescere, qui nunquam panem suum solus manducavit, et non orphano tradidit, quem a juventute sua nutrivit, aluit, instituit parentis affectu: qui nunquam nudum despexit, qui morientem operuit, qui velleribus ovium suarum infirmorum calefecit humeros, non oppressit pupillum, nunquam divitiis delectatus est, nunquam gra-

[1] Job. XXIX, 12-16. — [2] Id. XXXI, 32-34.

tulatus est lapsu inimicorum suorum; si qui fecit hæc, de summis cœpit egere divitiis, si nihil ex patrimonio tanto, nisi solum fructum misericordiæ reportavit: quid de te futurum est, qui tuo nescis uti patrimonio, qui in summis divitiis dies sustines mendicitatis; quia nulli largiris, nulli subvenis?

CAPUT XIV.

Quo divites ad emendam auro libertatem ac salutem inducat, varias rationes proponit: quæ veræ divitiæ sint, docet; necnon quibus Deus innotescat, et ubi locus ejus in pace fiat, aperit.

LVIII. Custos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique ejus, non arbiter. Sed ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Ergo in illo auro cor tuum infodisti terræ. Vende potius aurum, et eme salutem: vende lapidem, et eme regnum Dei: vende agrum, et redime tibi vitam æternam. Vera allego, quia verbo astruo veritatis. « Si vis perfectus esse, inquit, » omnia quæcumque habes vende; et da pauperibus, et » habebis thesaurum in cœlo[1]. » Et noli contristari, cum hæc audis; ne dicatur et tibi, sicut et illi adolescenti diviti dictum est: « Quam difficile qui pecunias habent, in reg- » num Dei intrabunt[2]: » magis cum hæc legis, considera quia ista tibi potest mors eripere, potestas superioris tollere. Denique quia peteris parva pro magnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ. Isti corrumpuntur, illi permanent.

[1] Matth. xix, 21. — [2] Ibid. 23.

LIX. Considera quia hos non solus possides, possidet cum tinea, possidet ærugo, quæ consumit pecuniam. Has tibi consortes avaritia dedit. Vide autem quos tibi det gratia debitores: « Splendidum in panibus benedicent labia » Justorum, et testimonium bonitatis illius fiet[1]. » Facit tibi debitorem Patrem Deum, qui pro munere quo pauper adjutus est, fœnus exolvit, quasi boni debitor creditoris. Facit tibi debitorem Filium Dei, qui ait: « Esurivi, et de» distis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: » hospes eram, et collegistis me: nudus et operuistis me[2]. » Quod enim unicuique minimorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum.

LX. Nescis, o homo, struere divitias. Si vis dives esse, esto pauper sæculo, ut sis dives Deo. Dives fidei, dives est Deo: dives misericordiæ, dives est Deo: dives simplicitatis, dives est Deo: dives sapientiæ, dives scientiæ, divites Deo. Sunt qui in paupertate abundent, et qui in divitiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda paupertas abundavit in divitiis simplicitatis suæ: divites autem eguerunt et esurierunt. Neque enim otiose scriptum est: « Di» vitum pauperes præpositi erunt, et proprii servi dominis » fœnerabunt[3]; » quia divites et domini supervacua et mala seminant, ex quibus non fructum colligant, sed spinas metant. Et ideo pauperibus divites erunt subditi, et servi dominis spiritalia fœnerabunt; quemadmodum dives rogabat, ut sibi stillam aquæ pauper Lazarus fœneraret. Potes et tu, dives, istam implere sententiam: elargire pauperi et Domino fœnerasti; qui enim largitur pauperi, Domino fœnerat.

LXI. Pulchre autem sanctus David in Psalmo septuagesimo quinto, hymnum Deo concinens ad Assyrium[4] scrip-

[1] Eccli. XXXI, 28. — [2] Matth. XXV, 35, 36. — [3] Prov. XVII, 2. — [4] Psal, LXXV, 1, 2.

tum, hoc est, adversus nequitiæ spiritalis Assyrium, inanem ac vanum principem istius mundi, ita cœpit : « Notus in » Judæa Deus; » hoc est, non in divitibus, non in nobilibus, et in potentibus : sed in anima confitente notus est Deus. « Et » in Israël magnum, inquit, nomen ejus : » non in principibus et consulibus, sed in eo qui Deum videt; ipse est enim Israël, in quo profunda fides ad cognitionem Dei potuit pervenire.

LXII. « Et factus est, inquit, in pace locus ejus[1] : » ubi quietus affectus nullis diversarum cupiditatum exagitatur fluctibus, nullis avaritiæ turbatur procellis, nullis quærendarum divitiarum ignescit incendiis. Ipse est qui speculatur æterna, et habitat in Sion, confringens omnia spiritalium instrumenta bellorum, conterens arcus quibus diabolus ignita dirigens jacula, graves pectoribus hominum solet inurere passiones. Sed illa jacula justo nocere non possunt, cui Deus lux est, tantumque abest a caligantium horrore tenebrarum, ut adversarius in eo locum habere non possit, qui etiam principibus se consuevit infundere; sicut infudit Judæ proditori, concidens tanquam in sylva lignorum fidei januas; ut in cor ejus haberet ingressum, et æterni nominis tabernaculum possideret, apostolatus collati munere dedicatum. Ergo ille quasi improbus usurpator concidit januas, ut violentus introeat : Dominus autem quasi pius illustrat servulos, et eorum fulgentibus meritis, et claritate virtutum tenebras mundi hujus illuminat. Hanc pacifici atque mansueti habent apud Deum gratiam, sobria mentis suæ tranquillitate fundati : insipientes autem corde turbantur, et ipsi sibi sunt propriæ exagitationis auctores; quia desideriorum suorum æstu volvuntur, et quodam salo fluctuant.

[1] Psal. LXXV, 3.

CAPUT XV.

Qui divitiis uti non noverint, eos illarum servos esse, ac dormire somnum suum. Quomodo anima currus dicatur et caro equus vigore mentis agitandus : ubi quid inter agitatorem, equitem atque ascensorem sit discriminis, expenditur.

LXIII. Qui autem sint isti, Propheta significavit expresse dicendo : « Omnes viri divitiarum[1] ; » omnes dixit, nullum excepit. Et bene viros divitiarum appellavit, non divitias virorum ; ut ostenderet eos non possessores divitiarum esse, sed a suis divitiis possideri. Possessio enim possessoris debet esse, non possessor possessionis. Quicumque igitur patrimonio suo tanquam possessione non utitur, qui largiri pauperi et dispensare non novit, is suarum servulus est, non dominus facultatum, qui alienas custodit ut famulus, non tanquam dominus ut suis utitur. In hujusmodi ergo affectu dicimus quod vir divitiarum sit, non divitiæ viri. Intellectus enim bonus utentibus eo : qui autem non intelligit, is utique intellectus sibi gratiam non potest vindicare ; et ideo somno temulentiæ consopitus obdormit. Hujusmodi igitur viri somnum suum dormiunt, hoc est, suum somnum, non Christi dormiunt. Et qui somnum Christi non dormiunt, non habent Christi quietem, non surgunt Christi resurrectione ; qui ait : « Ego » dormivi, et quievi, et surrexi ; quoniam Dominus suscipiet me[2]. »

LXIV. In hoc quique sæculo dormitant, digni habiti

[1] Psal. LXXV, 6. — [2] Id. III, 6.

increpatione cœlesti, qui ascenderunt equos, quos refrenare non poterant. Legimus alibi dicente Ecclesia sive anima : « Posuit me currus Aminadab[1]. » Si ergo anima currus est, vide ne equus caro sit : agitator autem vigor mentis, qui regit carnem, et motus ejus velut quosdam equos prudentiæ habenis coërcet. Dormitaverunt ergo qui ascenderunt corporis voluptates, nullo eas moderamine gubernantes. Unde et ascensores eos quam equites vel agitatores maluit nuncupare. Agitator etenim cum disciplina et arte pro suo equos arbitrio agitat, ut vel currentes incitet, vel reflectat indomitos, vel revocet fatigatos, vel mansuetos pro sua voluntate convertat. Unde cum reciperetur Elias, et curru quasi ad cœlum ferretur, clamavit ad eum Elisæus : « Pater, pater, agitator Israël, et eques » ipsius[2], » hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas, constantiæ merito hos accepisti currus, hos equos ad divina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobavit ; et ideo tanquam bonus auriga, certaminis victor æterno præmio coronaris. In Habacuc quoque propheta lectum est, ad ipsum Dominum dictum : « Ascendes super equos tuos, et equitatus tuus » salus[3] : » Agitavit enim Apostolos suos, quos per diversa direxit, ut toto orbe Evangelium prædicarent. « Ascendes, » ait, quasi rectori equorum, non quasi ascensori. Ascendit enim etiam eques, sed ut regat, non ut tantum modo sedeat : eo quod desidiosus et piger somnolentæ perferre non possit mentis incessum.

LXV. De equite autem lectum est : « Et eques cadet re» trorsum, expectans salutem Domini[4]. » Quia nemo sine lapsu est, etiam si quis eques ceciderit, et terrenis aliquibus vitiis fuerit inflexus ; si tamen non abjiciat spem resurgendi, fretus miseratione divina, pervenit ad salutem. De ascen-

[1] Cant. VI, 11. — [2] 4 Reg. II, 12. — [3] Habac. III, 8. — [4] Gen. XLIX, 17.

sore vero manifestum est indicium, quod reprehensibilis habeatur, quando Moyses ipse ait in cantico Exodi: «Equum et ascensorem projecit in mare[1].» Et in Zacharia locutus est Dominus dicens: «Percutiam omnem equum »in amentia, et ascensorem ejus in insipientia[2].» Non dixit solum equum, sed et ascensorem, quomodo et in Exodo habes: «Equum et ascensorem.» Ubi est enim ascensor, qui non potest equum proprium gubernare, equus quoque fertur in præceps, si indomito furore in prærupta et periculosa rapiatur. Quid igitur vobis in equis confiditis, divites? «Mendax equus ad salutem[3].» Quid in curribus vobis plauditis? «Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in »nomine Domini magnificabimur. Ipsi obligati sunt, et »ceciderc: nos autem surreximus et erecti sumus[4].» Nolite amare adhinnientes: nolite, divites, fremitu libidinis excitari. Terribilis est Dominus, et cui nemo possit potens et dives resistere: «Judicium cœleste jaculatur[5].»

CAPUT XVI.

Divites ut quiescant a flagitiis, ac Domino confiteantur, impellit. Quomodo ipsis dicatur : Orate et reddite; *quidve orationem ac dona Deo commendet? Denique memorata verba etiam pauperibus accommodantur, et quis a Deo recedat, ostenditur.*

LXVI. Bonum est ut jam quiescatis, et a flagitiis feriantes revereamini Domini potestatem. Ideo dictum est parricidæ Cain. «Peccasti, quiesce[6],» ut modum peccato

[1] Exod. xv, 21. — [2] Zach. xii, 14. — [3] Psal. xxxii, 17. — [4] Id. xix, 8, 9. — [5] Id. lxxv, 9. — [6] Gen. iv, 7.

suo poneret. Cogitationes vestræ confiteantur Domino. Non dicatis : « Non peccavimus. » Dixit Paulus : « Etsi nihil » mihi conscius sum, » addidit tamen : « Sed non in hoc » justificatus sum[1]. » Et vos etiamsi nihil estis conscii, confitemini tamen Domino, ne quid sit quod vos prætereat. Etenim qui confitetur Dominum, et reliquias cogitationis adhibuerit ad confessionem[2], diem festum mentis celebrabit arcano, et epulabitur « Non in fermento malitiæ et ne» quitiæ; sed in azymis sinceritatis et veritatis[3]. »

LXVII. Itaque in conclusione conversus ad vos Propheta dicit : « Orate, et reddite Domino Deo vestro[4], » id est : Nolite dissimulare, divites, dies instat, orate pro peccatis vestris, reddite pro beneficiis quæ habetis munera. Ab ipso accepistis quod offeratis : ipsius est quod ei solvitis. « Dona, inquit, mea, et data mea, hoc est, quæ offertis » mihi dona, data sunt mea : ego ea dedi vobis atque donavi[5]. » Denique Propheta ait : « Bonorum meorum non indiges[6], » ideo tua tibi offero, quoniam nihil habeo quod non dedisti. Fides est quæ dona conciliat, humilitas est quæ oblata commendat. Fide Abel plurimam hostiam obtulit Deo : super Caïn fratris munera placuit munus Abel, quia fide vicit. Nam unde pauperis hostia magis, quam divitis placet? Quia pauper fide ditior est, sobrietate locupletior ; et cum sit pauper, ex illis est de quibus dicitur : « Tibi offe» rent reges munera[7]. » Non enim purpuratis offerentibus, sed motus proprios regentibus Dominus Jesus delectatur, qui corporali lasciviæ mentis dominentur imperio. Orate ergo, divites ! Non habetis in operibus quod placeat. Orate pro peccatis vestris atque flagitiis, et reddite Domino Deo vestro munera. Reddite in paupere ; in egeno solvite, in illo inope fœnerate, quem placare propter vestra flagitia

[1] 1 Cor. IV, 4. — [2] Psal. LXXV, 11. — [3] 1 Cor. V, 8. — [4] Psal. LXXV, 12. — [5] 1 Paral. XXIX, 14. — [6] Psal. XV, 2. — [7] Id. LXVII, 30.

aliter non potestis. Quem ultorem timetis, facite debitorem. « Non accipiam, inquit, de domo tua vitulos, neque » de gregibus tuis hircos; quoniam meæ sunt omnes feræ » sylvarum[1]. » Quidquid obtuleritis, inquit, meum est, quia totus orbis meus est. Non exigo quæ mea sunt : est quod de vestro mihi possitis offerre, studium devotionis et fidei. Non sacrificiorum ambitione delector : tantummodo, « O homo, immola Deo sacrificium laudis, et redde Altis- » simo vota tua[2]. »

LXVIII. Aut certe, si placet, sic accipiamus. Quoniam dixit obdormisse somnum suum divites, increpationes præmisit Domini in eos, terrorem subtexuit, potentiam prædicavit, cui nec divites resistant; conversus ad universos ait : Divites dormitent, divites increpentur : vos « Orate, et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in cir- » cuitu ejus affertis munera[3], » id est, gratias agite, pauperes, quia non est personarum acceptor Deus. Illi divitias struant, condant pecuniam, auri aggerent et argenti thesauros : vos orate, qui aliud non habetis : vos orate, quia hoc solum habetis, quod est auro pretiosius et argento. Vos reddite munera qui a Domino non receditis, qui estis in circuitu; quoniam qui eratis longe, facti estis prope. Qui autem prope sibi videntur esse per divitias ac potentiam, longe facti sunt propter avaritiam. Nemo enim foris est, nisi quem culpa excluserit, ut ejecit Adam de paradiso, et exclusit Evam. Nemo longe, nisi quem flagitia propria relegaverint.

LXIX. Ergo vos prope positi orate et reddite munera « Terribili, et ei qui aufert principum spiritum, terribili » apud reges terræ[4]; » eo quod nullo redimatur divitis præmio, nullo inflectatur potentium supercilio, qui culpæ pretia discriminat, qui quo plus alicui contulerit, eo plus

[1] Psal. XLVIII, 9, 10. — [2] Ibid 14. — [3] Id. LXV, 12. — [4] Ibid, 13.

exigit ab eo. Saül privato contulit regnum, sed quia mandatum non custodivit, et regnum amisit et spiritum. Multos reges gentium propter perfidiam fecit e populo patrum esse captivos (64). Et ut jam de proposita loquamur historia, qui Achab regem cœlestibus ingratum beneficiis ita jussit occidi, ut a canibus ejus vulnera lamberentur[1]. Etenim quia pauperis vineam concupierat, nequaquam tantis opibus expletus imperii, infra omnem inopiam redactus est a Domino. Non qui vulnera ejus lavaret, inventus est, non qui corpus operiret. Defecit circa eum hominum humanitas, canum successit asperitas. Dignos plane sui ministros funeris avarus invenit.

CAPUT XVII.

Cur Achab, cui Deus ob pœnitentiam ejus promiserat veniam, tamen victus atque occisus fuerit: hujus rei duplex ratio: unde concluditur, etiam indignis promissa sua Deum servare.

LXX. Hoc loco oritur illud quæstionis, quomodo legimus dixisse Dominum ad Eliam: « Vidisti quemadmodum » commotus est Achab a facie mea? Non inducam in die» bus ejus mala, sed in diebus filii ejus inducam mala[2]. » Aut quomodo dicimus quia valet apud Dominum pœnitentia? Ecce rex commotus est ante faciem Domini, « Et » ibat plorans, et conscidit vestimenta sua, et operuit se » cilicio, et erat indutus sacco ex illo die quo interfecit » Nabuthe Jezraëlitam[3]; » ita ut Deum misericordia commoveret, et mutaret sententiam. Ergo aut pœnitentia

[1] 3 Reg. XIX. — [2] Id. XX, 29. — [3] Ibid. 27.

non valuit, nec inflexit Dominum misericordem, aut oraculum falsum est. Nam Achab et victus est et occisus[1].

LXXI. Sed considera quia Jezabel habebat uxorem[2], cujus inflammabatur arbitrio, quæ convertit cor ejus, et nimiis sacrilegiis execrabilem fecit; et hunc ergo ejus pœnitentiæ revocavit affectum. Dominus autem non potest mutabilis æstimari, sed confessionis immemori non putavit esse servandum, quod promiserat confitenti.

LXXII. Accipe aliud verius : et indigno servavit Dominus tenorem sententiæ suæ, sed beneficia circa se divina ipse non tenuit. Intulerat bellum rex Syriæ (65) : victus est, et servatus ad veniam[3] : captivus quoque libertate donatus, et remissus ad regnum est. Quod fuit divinæ sententiæ, non solum evasit Achab, sed etiam triumphavit : quod ipsius ignaviæ, hostem sibi a quo vinceretur, armavit. Et certe fuerat monitus a Propheta dicente : « Cognosce et vide quid facias[4]. » Monitus, inquam, erat, eo quod Syriæ regis pueris deberetur cœlestis gratiæ auxilium, quoniam dixisset : « Deus montium, Deus Israël, » et non Deus Baal : propter hoc, inquit, obtinuerunt pro » nobis. Et ideo, inquit, si non plene obtinuerimus eos, » in locum Syriæ regis satrapas constitue[5] ; » ut virtutem illis et potentiam regis auferret. Denique primo congressu vicit, ut fugaret hostem : secundo vicit, quando captum imperio suo reddidit. Qua causa vincendi ejus evidens resultavit oraculum, dicente uno ex filiis Prophetarum ad proximum suum : « Occide me. Et noluit homo occidere » eum. Et dixit : Eo quod non obedisti verbo Domini, » ecce tu recedis a me, et interficiet te leo. Et recessit ab » eo, et invenit eum leo, et interfecit eum[6]. » Et post hoc

[1] 3 Reg. XXII, 35. — [2] Id. XXI, 25. — [3] Ibid. 20, 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 23. — [6] Ibid. 35, 36.

alius Propheta astitit ante regem Israël, et dixit ad eum : « Hæc dicit Dominus, quoniam dimisisti tu virum exter-» minationis de manu tua, ecce anima tua pro anima illius, » et populus tuus pro populo illius. »

LXXIII. Liquet igitur his oraculis quod Dominus etiam circa indignos promissa sua servet ; sed impios aut stultitia sua opprimi, aut alia prævaricationis laqueos evaserint. Sed oportet nos taliter agere, ut digni bono opere, omnipotentis Dei promissa accipere mereamur.

[1] 3 Reg. xxi, 42.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE TOBIA.

LIBER UNUS [1].

CAPUT I.

Proponit se de Tobiæ virtutibus, quas historice Scriptura commemorat, brevius dicturum : et primo quî captivitatem, et in ipsa, ob exhibitam sepulturam, exilium tulerit, narrat. Deinde quomodo reversus ab eodem officio non destiterit : ubi et hoc mortuos sepeliendi munus prædicatur.

I. LECTO prophetico libro qui inscribitur Tobias [2], quamvis plene vobis virtutes sancti Prophetæ Scriptura insinuaverit, tamen compendiario mihi sermone de ejus meritis recensendis et operibus apud vos utendum arbitror; ut ea quæ Scriptura historico more digessit latius, nos strictius comprehendamus, virtutum ejus genera velut quodam breviario colligentes.

II. Fuit vir justus [3], misericors, hospitalis, et hoc virtutum præditus choro, subiit ærumnam captivitatis, quam ferebat humiliter atque patienter, communem magis injuriam, quam privatam dolens; nec sibi virtutum suf-

[1] Scriptus forte circa an. 377. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 97. — [3] Tob. I, 2, et seqq.

fragia nihil profuisse deplorans[1], sed magis eam sibi contumeliam minorem peccatorum suorum pretio illatam arbitratus.

III. Meruit edictum, ne quis ex filiis captivitatis mortuum sepulturæ daret. At ille interdicto non revocabatur magis quam incitabatur, ne deserere officium pietatis, mortis metu videretur: erat enim misericordiæ pretium, mortis pœna. Talis flagitii deprehensus reus, vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus et exul restitui suis[2].

IV. Iterum in his versabatur officiis; et si quid alimenti foret, peregrinum cum quo cibum sumeret, quærebat. Itaque cum fessus a sepulturæ revertisset munere, appositis sibi edendi subsidiis, misso filio, quærebat consortem convivii. Dum conviva accersitur, nuntiatis insepulti corporis reliquiis, convivium deserebat[3]: nec putabat pium, ut ipse cibum sumeret, cum in publico corpus jaceret exanime.

V. Hoc illi quotidianum opus, et magnum opus, et magnum quidem. Nam si viventes operire nudos Lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertantur? « Ego, » inquit Job, super omnem infirmum flevi[4]. » Quis infirmior defuncto, de quo dicit Scriptura alibi : « Super mortuum plora[5] ? » Ecclesiastes autem ait : « Cor sapientum » in domo luctus : cor autem stultorum in domo epulantium[6]. » Nihil hoc officio præstantius, ei conferre qui tibi jam non possit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a bestiis consortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, homines denegabunt?

[1] Tob. I, 2, et seqq. — [2] Ibid. 22, 23. — [3] Id. II, I, et seqq. — [4] Job. XXX, 25. — [5] Eccli. XXII, 10. — [6] Eccle. VII, 5.

CAPUT II.

Qua ratione Tobias cæcitatem tulerit, ne quid furti admitteretur caverit, et commodatam Gabelo pecuniam non repetierit, nisi senio fessus: denique quam abhorruerit a fœnore malo, cum detestatione ejusdem, et boni commendatione.

VI. TAM sancto fessus officio Propheta dum requiescit in cubiculo suo, cadente de passerum nido albugine cæcitatem incidit[1], nec conquestus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis se doluit obsequiorum quam oculorum munere: nec cæcitatem pœnam, sed impedimentum putabat. Et cum victum mercede levaret conjugis, ne quid furtivum domum suam intraret cavebat: uxor hœdum pro mercede acceperat; at ille plus honestati quam pietati consulens, cui suam debebat alimoniam. Commendaverat proximo suo pecuniam quamdam quam toto vitæ suæ tempore in tanta indigentia non poposcit. Vix ubi se fessum vidit, et depositum senectute, insinuavit filio, non tam cupiens commendatum reposcere, quam sollicitus ne fraudaret hæredem.

VII. Quod igitur commendavit pecuniam, et non fœneravit, justi servavit officium. Malum est enim fœnus quo quæruntur usuræ: sed non illud fœnus malum, de quo scriptum est: « Fœnera proximo tuo in tempore necessita» tis illius[2]. » Nam et David ait: « Justus miseretur et com» modat[3]. » Aliud illud fœnus est jure execrabile, dare in

[1] Tob. II, 10, et seqq. — [2] Eccli. XXIX, 2. — [3] Psal. XXXVI, 21, et CXI, 5.

usuram pecuniam[1], quod Lex prohibet. Sed Tobias hoc refugiebat, qui monebat filium, ne præceptum Domini præteriret[2], ut ex substantia sua eleemosynam faceret, non pecuniam fœneraret, non averteret faciem suam ab ullo paupere. Hæc qui monet, condemnat usuras fœnoris, ex quo multi quæstum fecerunt, et multis commodare pecunias negotiatio fuit. Et quidem eam prohibuerunt sancti.

VIII. Quo gravius malum fœnus est, eo laudabilior qui illud refugit. Da pecuniam si habes, prosit alii quæ tibi otiosa est. Da quasi non recepturus, ut lucro cedat, si reddita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddit gratiam : si fraudaris pecunia, acquiris justitiam; justus est enim qui miseretur et commodat. Si amittitur pecunia, comparatur misericordia. Scriptum est enim : « Qui facit misericordiam, fœnerat proximo[3]. »

CAPUT III.

Ambrosius fœneratorum inhumanitatem in pauperes, et eorum artes quibus illos sibi addicunt, oculis subjicit; ac demum in eosdem invehitur.

IX. Multi dispendii metu non fœnerant, dum fraudem verentur. Et hoc est quod petentibus consueverunt referre. Horum unicuique dicitur : « Perde pecuniam propter fratrem et amicum, et non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, et proderit tibi magis quam aurum[4]. » Sed obsurduerunt aures hominum ad tam salutaria præcepta, et maxime di-

[1] Deut. XXIII, 19. — [2] Tob. IV, 6, et seqq. — [3] Eccli. XXIX, 1. — [4] Ibid. 13, 14.

vites ære illo suæ pecuniæ aures clausas habent. Dum pecuniam numerant, responsa non audiunt (66). Simul ut aliquis necessitate constrictus, aut pro suorum redemptione sollicitus, quos captivos barbarus vendit, rogare cœperit, statim dives vultum avertit, naturam non recognoscit, humilitatem supplicis non miseretur, necessitatem non sublevat, fragilitatem communem non considerat, stat inflexibilis, resupinus, non precibus inclinatur, non lacrymis movetur, non ejulatibus frangitur, jurans quod non habeat, imo et ipse fœneratorem requirat, ut necessitatibus subveniat suis. Quid addis duritiæ et avaritiæ tuæ sacramentum? Non absolveris perjurio, sed ligaris.

X. At ubi usurarum mentio facta fuerit, aut pignoris; tunc dejecto supercilio fœnerator arridet, et quem ante sibi cognitum denegabat, eumdem tanquam paternam amicitiam recordatus osculo excipit, hæreditariæ pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quæremus, inquit, domi si quid nobis pecuniæ est, frangam propter te argentum paternum quod fabrefactum est, plurimum damni erit: quæ usuræ compensabunt pretia emblematum (67)? Sed pro amico dispendium non reformidabo, cum reddideris, reficiam. Itaque antequam det, recipere festinat: et qui in summa subvenire se dicit, usuras exigit. Kalendis, inquit, usuras dabis: fœnus interim (68), si non habueris unde restituas, non requiro. Ita ut semel det, frequenter exagitat, et semper sibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaque prius eum chirographis ligat, et astringit vocis suæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, absolvitur miser minore debito, majore ligatur.

XI. Talia sunt vestra, divites, beneficia. Minus datis, et plus exigitis. Talis humanitas, ut spolietis etiam cum subvenitis. Fœcundus vobis etiam pauper est ad quæstum.

Usurarius est egenus, cogentibus vobis, habet quod reddat; quod impendat, non habet. Misericordes plane viri, quem alii absolvitis, vobis addicitis. Usuras solvit, qui victu indiget. An quidquam gravius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum: panem implorat, gladium porrigitis: libertatem obsecrat, servitutem irrogatis: absolutionem precatur, informis laquei nodum stringitis.

CAPUT IV.

Qua ratione fœneratores Judæ et diabolo comparentur; et quid significetur nominibus creditoris, fœnoris, sortis, ac debitoris?

XII. Hanc præcipue injustitiam deplorat sanctus David dicens: « Vidi iniquitatem et contradictionem in civitate; » et non defecit de plateis ejus usura et dolus[1]. » Itaque cum proditionem Judæ subjecerit, hoc præmisit, sive quod ultra sacrilegii invidiam, conjuratis dominicæ necis fœnoris crimen accideret, sive quod tantum sacrilegium satis abundeque usura fœnoris ultum iret. Mali fœneratores qui dederunt pecuniam ut interficerent Auctorem salutis: mali et isti, qui dant ut interficiant innocentem. Et iste quoque qui pecuniam acceperit, ut proditor Judas, laqueo se et ipse suspendit[2]. » Ipsum quoque Judam hoc male dicto putavit esse damnandum, ut scrutaretur fœnerator ejus substantiam[3]; quia quod proscriptio tyrannorum, aut latronum manus operari solet, hoc sola fœneratoris nequitia consuevit inferre. Doctiores autem ipsum fœneratori pu-

[1] Psal. LIV, 10 et 12. — [2] Matth. XXVII, 5. — [3] Psal. CVIII, 11.

tant diabolum comparatum, qui res animæ, et pretiosæ mentis patrimonium fœnore quodam usurariæ iniquitatis evertit, sic sumptu capit, sic auro illicit, sic reatu involvit, sic caput pro thesauro reposcit.

XIII. Quid vobis iniquius, qui nec sic capitis solutione estis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, et vitam obligatis et patrimonium? Accipitis aurum argentumque pro pignore, et adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus credidit, quam accepit a vobis? Vos creditores asseritis, qui amplius debetis: vos, inquam, dicitis creditores, qui non homini, sed pignori credidistis. Bene fœnus appellatur quod datis, ita vile ac fœneum est.

XIV. Sortem dicitis quod debetur. Etenim velut urna ferali misera sors volvitur, perituri debitoris luenda supplicio. Stant pallentes rei ad sortis eventum. Non sic trepidant de quorum damnatione sors ducitur, non sic dejecti ac suspensi pavitant, de quorum captivitate expectatur sortis eventus. Illic enim unius captivitas, hic plurimorum addicitur. Et fortasse ideo sors, quia in eventu sunt patrimonia quæ sub hac sorte volvuntur. Magnum et memorabile beneficium Dei! Hoc specialiter ore prophetico prædicatur, quod in patres contulit, quia « Ex usuris et » iniquitate liberavit eos[1]. » Et proprie ait : « Ex usuris libe» ravit eos; » quia usuræ inferunt servitutem. Quasi diceret: « Ex servitutis vinculo ereptos reddidit libertati. »

XV. Grave vocabulum debitorum. Debita peccata dicuntur. Debitores quoque criminosi appellantur; sic enim et isti sicut et illi de capite decernunt (69). Culpæ tamen habent nominum suorum, ut factorum diversitatem. Debita quamvis diversæ quantitatis, unum habent nomen, unum onus, unum periculum. Nescit ergo quid poscat infelix, qui pecuniam petit mutuam : quid accipiat, ignorat;

[1] Psal. LXXI, 14.

CAPUT V.

Pecunia fœneratorum mari comparatur: hanc ubi quis accepit, statim nebulonum turbam ad se attrahit; ubi et de sortibus utriusque Testamenti. Consumpta per intemperantiam illa pecunia, miserum ad vendendam supellectilem fœnerator adigit, aut inducias concedit, sed bellicis ipsis tristiores: sequitur demum nimis sera stultitiæ pœnitentia.

XVI. Non novit pecunia fœneratoris uno diutius loco stare, solita transire per plurimos. Uno teneri sacculo nescit, versari ac numerari expetit: usum requirit, ut acquirat usuram. Fluctus quidam est maris, non fructus. Pecunia nunquam quiescit. Labitur, velut scopulo illisa, ita gremium debitoris percutit, et continuo relabitur eo unde processit. Cum murmure venit, cum gemitu revertitur. Frequenter tamen placidum stat ventis mare, semper fœnoris unda jactatur. Mergit naufragos, expuit nudos, vestitos exuit, insepultos relinquit. Nummum ergo petis, et naufragium suscipis. Hinc Charybdis circumstrepit, hinc Sirenæ, quæ voluptatis specie, et canoræ dulcedinis suavitate in vada deductos cæca, repetendæ domus, ut ferunt fabulæ, spe et cupiditate fraudabant [1].

XVII. Satim venditores unguenti et diversarum specierum irruunt (70), velut quidam canes sagaci prædæ vagantis odore perstricti, venatores, piscatores, aucupes, caupones quoque miscentes mero aquam, qui nobilitatem vetusti generis et patriæ, et natalem diem vini circumso-

[1] Homer. Odyss.

nent! circumstantes repente parasiti quem ante solebant spernere, salutant, deducunt, ad lætitiam provocant, ad sumptum incitant, dicentes: « Venite, et fruamur bonis » quæ sunt, et utamur creatura tanquam in juventute ce» leriter: vino pretioso et unguentis nos impleamus, et non » prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis ante» quam marcescant, nullum pratum sit quod non pertran» seat luxuria nostra, ubique relinquamus signa lætitiæ, » quoniam hæc est pars, et hæc est sors nostra[1]. » Et vere sors omnis illorum facta est: tu autem remanes exsors bonorum.

XVIII. Non tales sortes tibi Scriptura monstravit. Non inter tales sortes David sanctus memorat dormiendum dicens: « Si dormiatis inter medias sortes[2]. » Nam si in medio illarum dormisses sortium, id est, Veteris et Novi Testamenti, non te pecuniæ cupiditas in voraginem deterrimi fœnoris demersisset, gratia spiritalis fidei tibi dedisset argentum, et in speciem auri divinæ sapientiæ institutione formasset. Etenim si nos unum testimonium divinæ Scripturæ posuimus, et luxuriosum illud convivium declinavimus, utique potuit et iste salvari, si oraculis cœlestibus inhæsisset.

XIX. Revertamur tamen ad convivium, non ut ejus degustemus epulas, sed cavendas aliis demonstremus. Oneratur mensa peregrinis et exquisitis cibis: adhibentur nitentes ministri, magno empti pretio, sumptu pascendi majori: bibitur in noctem, dies convivio clauditur, ebrietati deficit. Surgit ille vini plenus, vacuus opum, dormit in lucem, vigilans somnium putat. Etenim ut in somniis sibi videtur subito dives ex paupere, sic etiam egenus ex divite. Dum defluit interim pecunia, usura superfluit: tempus minuitur, fœnus augetur: thesaurus exinanitur,

[1] Sap. II, 6-9. — [2] Psal. LXVII, 14.

sors accumulatur : paulatim convivæ se subtrahunt, sponsores conveniunt : mane fœnerator pulsat ad januas, queritur dies solutioni transiisse præscriptos, injuriis vigilantem adoritur; in somnis dormientem excitat. Non noctes quietæ, non dies suavis est, non sol jucundus. Detrahuntur paulatim deauratæ ac sericæ vestes, et veneunt dimidio minoris. Ponit cum lacrymis ornamenta conjux jam tristior, empta charius, vendenda vilius. In auctione pueri constituuntur mensæ ministri, et male assueti emptorem avertunt (71). Offertur pecunia creditori : « Vix, inquit, hæc solvit usuram, caput debes. »

XX. Redit exhausto patrimonio capitis reus; et imminuto fœnore, accipit inducias tristiores bellicis, quasi post biduum præliaturus. In bello enim incerta victoria, hic certa inopia : illic se clypeo tegit, hic nudus occurrit : illic lorica pectus includit, hic totus carcere includitur : illic manus telis onerat, armat sagittis, hic ære vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerumque uterque captivus : ille habet quem accuset adversum belli eventum, hic præpter se quem accuset, non habet. Nihil est intolerabilius hac miseria, quæ excusari non potest. Acerbat conscientia pondus injuriæ.

XXI. Tunc secum reputat, tunc Scripturas recordatur, tunc dicit : Nonne mihi scriptum est : « Bibe aquam de » tuis vasis, et de tuorum puteorum fontibus [1] ? » Quid mihi cum puteo fœneratoris, ubi et aqua includitur ? Suaviora erant olera cum securitate, quam alienæ epulæ pastæ cum sollicitudine [2]. Non oportuit aliena quærere. Deinde incideram debita, de meis oportuit fontibus remedium quærere. Erant domi vasa minutiora : melius erat ministerium deesse, quam cibum : melius vestem venalem proponere, quam libertatem addicere. Quid profuit quod publicare

[1] Prov. v, 15. — [2] Id. xv, 17.

paupertatem meam verecundatus sum? Ecce alius publicavit. Ego nolui nutritores vendere (72), ecce alius adjudicat.

XXII. Sera hæc consideratio. Tunc decuit metuisse tuis, cum acciperes aliena: tunc decuit succurrere, cum vulnera prima proserperent. Melius fuerat in principio tenuare sumptum, et necessitatem debiti rei familiaris angustiis allevare, quam ut ad horam ditatus alienis, postea exuereris et propriis.

CAPUT VI.

Quanta moliantur fœneratores; ut incautos adolescentes deprædentur.

XXIII. Accusamus debitorem quod imprudentius se gesserit: sed tamen nihil nequius fœneratoribus, qui aliena damna lucra sua arbitrantur; et dispendio suo deputant quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur hæredes novos, adolescentulos divites explorant per suos, adjungunt se, simulantes paternam et avitam amicitiam; volunt domesticas eorum cognoscere necessitates. Si quam causam invenerint, accusant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de se speratum fuerit atque præsumptum. Sin vero nullos laqueos alicujus necessitatis offenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prædium esse venale, amplam domum: accumulant proventus fructuum, annuos reditus exaggerant, hortantur ut coëmant. Similiter faciunt pretiosas vestes, et monilia nobilia prædicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam dicentes: « Utere ut tua:

de fructibus emptæ possessionis pretium multiplicabis, debitam reddes. »

XXIV. Prætendunt alienos fundos adolescenti, ut eum suis expolient : tendunt retia, simul ut indagine cincta spatia fuerit ingressus, cogunt eum in retia cautionum, laqueos usurarum : petunt obligari sibi avitum prætorium (73), paternum sepulcrum : præstituitur dies solutioni, dissimulatur conventio, quando potest solutio sustineri; ubi satis securum reddiderint, repente ingruunt, et instant vehementius, causanti incumbunt dicentes : Tu possides tua prædia, nos nostram pecuniam non habemus : aurum dedimus, lignum tenemus (74) : tibi fructuum emolumenta procedunt, nobis nihil accrescit pecuniæ. Otiosa causatio est, saltem renovetur chirographum.

CAPUT VII.

Quam sollicite fœneratorem fugiat debitor, et cujusmodi sit utriusque occursus : quomodo hic dilatione accepta magis irretitus ad vendenda prædia adigatur : ac tandem omnibus destitutus et ad vincula paratus in desperationem incidat?

XXV. Itaque dum primum adolescens nihil putat de vestibus suis, aut etiam possessionibus esse vendendum, ad hæc facienda poscit dilationem. Usuræ applicantur ad sortem, accumulatur centesima. Jam suspirare incipit, jam malum suum agnoscere. Die ac nocte usuram cogitat : quidquid occurrerit, fœneratorem putat : quidquid crepuerit, vocem sibi videtur fœneratoris audire. Si habes, cur non solvis? Si non habes, cur malum malo adjungis,

et de vulnere remedium quæris? Cur quotidie obsidionem pateris fœneratoris, expugnationem times? Vetus sententia est : « Fœneratoris et debitoris sibi occurrentium, prospectum amborum facit Dominus [1]. » Alter quasi canis prædam requirit, alter quasi fera prædonem declinat : ille quasi leo quærit quem devoret, iste quasi bos juvenculus prædonis impetum reformidat : ille quasi accipiter unguibus olorem quærit invadere, iste quasi anser aut fulica, mavult se vel in prærupta dejicere, vel in profunda demergere, quam istum humani corporis accipitrem sustinere. Quid quotidie fugis? Et si non occurrat fœnerator, occurrit tibi inopia tanquam bonus cursor. Ambos ergo videt Dominus, fœneratorem, et debitorem : occurrentes sibi spectat ambos, testis alterius iniquitatis, alterius injuriæ : illius avaritiam condemnat, hujus stultitiam. Ille gressus debitoris singulos numerat, aucupatur deflexus : iste continuo post columnas caput obumbrat. Nullam enim habet debitor auctoritatem. Ambobus in digitis usurarum repetitur sæpius calculatio. Par cura, sed dispar affectus. Alter lætatur incremento fœnoris, alter cumulo debitionis affligitur. Ille quæstus numerat, hic ærumnas.

XXVI. Quid fugis hominem quem poteras et non timere? Quid fugis, aut quousque fugies? Si quis pulsaverit nocte, fœneratorem putas, sub lectum illico : si quem subito intrare senseris, tu foras exilis. Canis latrat, et cor tuum palpitat, sudor effunditur, anhelitus quatit artus : quæris quid mentiaris, ut fœneratorem differas; et cum dilationem impetraveris, gaudes. Fœnore tuo simulat fœnerator gravari : sed libenter impertit, quasi venator qui feram cinxerit, securus est prædæ. Tu oscularis caput, amplecteris genua, et quasi cervus sagitta toxicata ictus, paululum procedens, tandem victus veneno procumbis;

[1] Prov. XXIX, 13.

aut quasi piscis qui fuscina fuerit infixus, quocumque fugerit, vulnus vehit. Et vere piscis ille in esca mortem devorat, ille hamum glutit, dum cibum quærit; sed tamen hamum non vidit, quem tegit præda : tu hamum cernis, et glutis. Hamus tuus fœnus est creditoris : hamum voras, sed vermis te semper obrodit. Ipsa est esca quæ decipit. Itaque et tibi fœnoris nec cibus usui est, et hamus vulneri. An ignoras quia semel illa queatus nodo, se magis, si fugiat, ipse constringit; et intra retia positus fugiendo magis dejicit super se retia? In plateas fugis, cum intra parietes tutus esse non possis. Inveniet te cum voluerit fœnerator. Denique ubi tempus impleveris, sicut lupus nocte irruit, dormire non sinit, expectato die ad publicum trahit, aut tabulis venditionis cogit subscribere. Ut fureris pudoris dispendium, subscribis illico, venditurus avitum sepulcrum, paternæ sane ut prætexatur aliquid verecundiæ : emitur jejunum solum, jactatur quod infœcunda vendiderit, dispendiis oneraverit debitorem, et superioris temporis ascribuntur dispendiis damna præsentis. Mox et laudata venduntur, et inferuntur jam non instrumenta, sed vincula.

XXVII. Tamen adhuc quærendi fidejussores. Tribuuntur induciæ non ut prædam libertatis inveniat, sed ut consortem servitutis adjungat, qui se societ ærumnoso. At quid juvare potest alienæ calamitatis accessio? Jam et amici fugiunt, convivæ non recognoscunt : ipse quoque conspectus omnium refugit, et ut pugil ictus varios concertantium, ita iste honestorum vitat occursus, et sollicitus, ubi in aliquem offenderit, vigilanti exit obtutu. Redit paratus ad vincula, redit mortem optans, cogitans eam sibi, si moreretur, quietem inferre. Redit misere se ipse condemnans, quod alienam pecuniam non refugerit, et fœneratoris se ære devinxerit.

XXVIII. O quantos miseros aliena fecerunt bona! Quid, inquit, tibi ut bibas aquam Geon[1]? Quid, inquam, tibi ut biberes calicem fœneratoris? Multi, inquit, mutuati ad tempus, et necessitatibus consuluerunt suis, et pecuniam reddiderunt. Et quanti se propter fœnus strangulaverunt? Illos consideras, hos non enumeras: reminisceris evasisse aliquos, non reminisceris oppetisse: nummos redditos imputas, laqueos appetitos non computas, quos deformitati tam dedecorosæ conventionis plerique verecundiores ad contumeliam, fragiliores ad injuriam, expetito interitu prætulerunt, opprobrium vitæ amplius quam mortis supplicium pertimescentes.

CAPUT VIII.

Liberos pro paternis debitis per summam indignitatem sub hasta venire: sed huic malo subvenire posse neminem, cum expleri nequeat fœneratoris avaritia; quam in rem Scripturæ locus explicatur, simulque ostenditur materiam prævaricationis esse fœnerationem.

XXIX. Vidi ego miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci, et teneri calamitatis hæredes, qui non essent participes successionis; et hoc tam immane flagitium non erubescere creditorem. Instat, urget, addicit. Mea, inquit, nutriti pecunia, pro alimonia servitium recognoscant, pro sumptu licitationem subeant. Agitetur hasta de pretiis singulorum. Non immerito hasta agitatur, ubi caput quæritur: non immerito ad auctionem pervenitur, ubi sors poscitur. Hæc est fœneratoris inhu-

[1] Jerem. II, 18.

manitas, hæc debitoris stultitia; ut filiis quibus non relinquit pecuniam, libertatem auferat, pro testamento chyrographum dimittat, pro emolumento hæreditatis syngrapham obligationis. Quis sibi vult paterni in liberos scriptura maledicti, ubi nulla est impii offensa peccati? An potest durius aliquod esse maledictum, graviusque servitium? Et illa sæpe post mortem habet defunctus compendia, quod non spectat miserias filiorum.

XXX. Vendit plerumque et pater liberos auctoritate generationis, sed non voce pietatis : ad auctionem pudibundo vultu miseros trahit dicens : Solvite filii gulæ meæ sumptum, solvite paternæ mensæ pretium : vomite quod non devorastis, reddite quod non accepistis; hoc meliores, quod vestro pretio redimitis patrem, vestra servitute paternam emitis libertatem.

XXXI. Esto ut aliquis qui subvenire possit, accedat. Quis tantam expleat Chyaribdim; quis rationes fœneratoris agnoscat; quis avaritiam satiet; quæ non iste pretia exaggeret, cum viderit redemptores? Non enim suo magis lucro quam alieno detrimento pascitur. Vera profecto vera est, utpote Dei, divina sententia, qui cum iratus esset propter impietatem populi Judæorum, quod post deos abiret alienos : « Cui, inquit, vendidi vos fœneratori[1]? » Venditur enim qui obligatus fœneratori fuerit, et venditur non uno pretio, sed quotidiano : venditur non cum definitione, sed cum accessione diuturna. Nova usurarum auctio per menses singulos, nova sub quotidiana licitatione venditio. Qui plus obtulerit, trahit semper, venalis addicitur, nunquam quasi venditus æstimatur. Magna igitur vis cœlestis sententiæ. Non satis judicavit Dominus dicere : « Cui vendidi vos; » sed addidit, « Fœneratori? » Offensus nihil potuit gravius invenire, quo vindicaret in

[1] Isai. L, 1.

perfidos. Derelictus expostulat, cur ita fugerint salutis auctorem, quasi fœneratori eos alicui Dominus vendidisset digna pœna. Dominum relinquentes habent servi quod amplius quam carceris pœnas et vincula reformident : habent liberi quod paveant pro libertatis incuria.

XXXII. Simul illud adverte, quod fœnaratio prævaricationis materia judicata sit : quod is facile recedat a Domino, qui fœneratori se potuerit obligare. Fœnus enim radix mendacii, causa perfidiæ est. « Ego, inquit, vos » non vendidi : sed peccatis vestris venditi estis[1]. » Ergo qui se fœneratori obligat, ipse se vendit ; et quod pejus est, vendit se non ære, sed culpa.

CAPUT IX.

Peccati fœneratorem diabolum esse, qui Salvatori etiam divitias suas ostentarit : ei fœneratorem haud absimilem ; atque ibidem de centesima usuræ, ac centesima ove ; deque creditoris nomine quod sibi imponit verus exactor.

XXXIII. Quis iste peccati est fœnerator, nisi diabolus, a quo Eva mutuata peccatum obnoxiæ successionis, usuris defœneravit omne genus humanum[2] ? Denique quasi malus fœnerator chirographum tenuit, quod postea Dominus suo cruore delevit. Etenim quod mortis erat scriptum apicibus, debuit morte dissolvi. Fœnerator ergo diabolus. Denique ostendebat Salvatori divitias suas dicens : « Hæc omnia tibi » dabo, si procidens adoraveris me[3]. » At vero Dominus

[1] Isaï. L, 1. — [2] Vide S. August. lib. I contra Jul. Pelag. cap. III. — [3] Matth. IV, 9.

æris solutor alieni, nihil ipsi debebat, qui poterat dicere : « Ecce venit hujus mundi princeps, et in me suum non » invenit nihil[1]. » Nihil debebat, sed solvebat pro omnibus, sicut ipse testatur dicens : « Quæ non rapui, tunc exsol- » vebam[2]. »

XXXIV. Quid distat malitia hujus principis mundi? Fœnerator pecuniæ caput obligat, manum tenet (75), sorte ducit. O nomen triste de dulci! Dominus ovem centesimam liberavit : illa centesima salutis, hæc mortis est; et terra bona centuplum fructum reddit. Væ iis qui dicunt quod amarum est, dulce; et quod dulce, amarum! Quid amarius usura, quid dulcius gratia? Nonne hoc ipso sermone quo centesimam appellant, revocare deberent in memoriam Redemptorem, qui venit centesimam ovem salvare, non perdere?

XXXV. Quis gravior exactor est? Et hoc triste nomen. Denique Dominus ait : « Populus meus, exactores vestri » circumscribunt vos[3]. » Et in Evangelio habes : « Dum va- » dis cum adversario tuo ad magistratum, da operam libe- » rari ab illo ; ne forte perducat te ad judicem, et judex » tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem[4]. » Quis iste sit exactor agnosce, qui etiam novissimum quadrantem exigit, et idem se creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine fraudem facit : ut qui veneni pocula melle illinit, ut sub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vim fraudis abscondant. Creditor prætexitur quasi fidelis; et quasi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.

[1] Joan. XIV, 30. — [2] Psal. LXVIII, 5. — [3] Isaï. III, 14. — [4] Luc. XII, 58.

CAPUT X.

Fœneratoris ne debitoris cadaver ad sepulturam efferretur, prohibentis historia.

XXXVI. Quoties vidi a fœneratoribus teneri defunctos pro pignore, et negari tumulum, dum fœnus exposcitur? Quibus ego acquievi libenter, ut suum constringerent debitorem, ut electo eo, fidejussor evaderet; hæ sunt enim fœneratoris leges. Dixi itaque : Tenete reum vestrum; et ne vobis possit elabi, domum ducite, claudite in cubiculo vestro, carnificibus duriores; quoniam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absolvit : peccatorum reos post mortem carcer emittit, vos clauditis : legum severitate defunctus absolvitur, vobis tenetur. Certe hic sortem suam jam memoratur implesse : non invideo tamen, pignus vestrum reservate. Nihil interest inter funus et fœnus, nihil inter mortem distat et sortem : personat, personat funebrem ululatum fœnoris usura. Nunc vere capite minutus est quem convenitis (76); vehementioribus tamen nexibus alligate, ne vincula vestra non sentiat : durus et rigidus est debitor, et qui non jam noverit erubescere. Unum sane est quod non timere possitis, quia poscere non novit alimenta.

XXXVII. Jussi igitur levari corpus, et ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci : sed etiam inde clausorum mugitu talia personabant (77). Ibi quoque funus esse crederes, ibi mortuos plangi putares : nec fallebat sententia, nisi quod plures constabat illic esse morituros. Victus religionis consuetudine fœnerator (nam alibi suscipi pig-

nora etiam ista dicuntur (rogat ut ad tumuli locum reliquiæ deferantur : tunc tantum vidi humanos fœneratores gravari me; tamen ego eorum humanitatem memorabam prospicere, ne postea se quererentur fraudatos esse, donec feretro colla subjecti, ipsi defunctum ad sepulcra deducerent, graviori mœrore deflentes pecuniæ suæ funus.

CAPUT XI.

Usura etiam ab aleatoribus exigitur, quorum in lusu varia fortuna est, sed lucrum cedit fœneratori. Hujus in illes quanta tyrannis, et quæ leges aleatorum? Postremo barbarorum quorumdam furor in aleam describitur.

XXXVIII. Aliud non minoris acerbitatis accipite. Observant isti aleatorum conventicula, et perdentis ærumnam commoditatem suam judicant : spondent pro singulis. Varios primo sors ludit eventus, ad diversos sæpe transfertur victoria, stipendiaque ejus vicissim atque ærumna mutantur : omnes vincuntur et vincunt, fœnerator solus acquirit : penes alios inane nomen quod vicerint, penes fœneratorem solum fructus est, non annuus, sed momentarius : illi soli faciunt lucrum in omnium detrimento, illis solis est usura victoriæ. Videas reliquos subito egentes, repente divites, deinde nudos, singulis jactibus statum mutantes. Versatur enim eorum vita, ut tessura : volvitur census in tabula, fit ludus de periculo, et de ludo periculum : quot propositiones, tot proscriptiones. Clamor plaudentium, fletus despoliatorum, gemitus deplorantium. Sedet inter hos creditor ut tyrannus, damnans

unumquemque sorte capitali, agitat hastas, feralem instituit de singulorum exuviis auctionem : alios proscriptioni addicit, alios servituti : non tanti occisi sub tyrannis sunt. Vitæ igitur hanc aleam rectius dixerim, quam pecuniæ; sub momento fertur, quod valeat in æternum. Ebrietas judicat, et nullus appellat. Habet et alea suas leges, quas fori jura non solvant. Notatur, si credi potest, infamia, qui putaverit renitendum, et infamium sententia gravius quam censura judicialis inurit opprobrium; quoniam qui apud judicem damnantur, apud illos gloriosi sunt : qui apud illos damnantur, apud judicem criminosi sunt. Nobile constituit Moyses seniorum judicium : hi tamen de levioribus judicabant; verbum grave, hoc est de potioribus negotiis Moysi judicio reservare consueverant[1]. Hic dicitur : Aleonum consilium judicavit, et plus eorum timetur potentia, quam leonum. Inter has feras vivis fœnerator atque versaris. His bestiis cibum eripis, his tetrior æstimaris, his crudelior plus timeris.

XXXIX. Ferunt Chunorum populos omnibus bellum inferre rationibus (78), fœneratoribus tamen esse subjectos; et cum sine legibus vivant, aleæ solius legibus obedire, in procinctu ludere (79), tesseras simul et arma portare, et plures suis quam hostilibus jactibus interire : in victoria sua captivos fieri, et spolia suorum perpeti, quæ pati ab hoste non noverint : ideo nunquam belli studia deponere; quod victus aleæ ludo, cum totius prædæ munus amiserit, ludendi subsidia requirat bellandi periculo : frequenter autem tanto ardore rapi, ut cum ea quæ sola magni æstimant, victus arma tradiderit, ad unum aleæ jactum vitam suam potestati vel victoris vel fœneratoris addicat. Denique constitit quod quidam eorum et imperatori romano cognitus in fide, pretium servitutis quam

[1] Exod. XVIII.

sibi tale sorte superatus intulerat, suppliciis imperatæ mortis exolverit. Premit ergo fœnerator etiam colla Chunorum, et eos urget in ferrum, premit barbaros suæ terrore sævitiæ.

CAPUT XII.

De fœneratorum exactione, et variis vocabulis quibus utuntur. Eorum pecunia comparatur cum echidna aliisque serpentibus; ubi cur usuras Græci τόκους dixerint, explicatur.

XL. Quid enim tetrius eo qui hodie fœnerat, et cras expetit? Et odibilis, inquit, homo hujusmodi. Oblatio quidem blanda, sed immanis exactio. Verum ipsa oblationis humanitas facit et exactionis sævitiam: protulit pecuniam, hypothecas exigit (80), et in suis apothecis recondit. Una pecunia a fœneratoribus datur, et quam multa a debitoribus exiguntur? Quanta sibi fecerunt vocabula? Nummus datur, fœnus appellatur: sors dicitur, caput vocatur: æs alienum scribitur: multorum hoc capitum immane prodigium numerosam exactionem efficit: syngrapham nuncupat, chirographum nominat, hypothecas flagitat, pignus usurpat, fiducias vocat, obligationem asserit, usuras prædicat, centesimas laudat.

XLI. Echidna quædam est fœneratoris pecunia, quæ tanta mala parturit. Echidna tamen (81) fœcunda pœnis viscera trahens, partu suo rumpitur. Et morte materna docet sobolem non esse degenerem in matrem. Igitur incipiunt esse serpentes, illam morsibus suis scindunt. Illic ubi nascitur venenum, primum probatur. Pecunia autem

fœneratoris omnia mala sua concipit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior. Non minus flexuosa quam serpens, atque in orbem tota se colligens, ut caput servet : reliquo flagellat corpore, illud solum producit ad vulnera : spiris ingentibus quos comprehenderit, ligat, sole capite interficit : salvo capite, etiam si reliqua pars ejus dilapidata fuerit, reviviscit.

XLII. Diversa quoque serpentibus sunt conveniendi et parturiendi tempora : pecunia fœnebris a die initæ conventionis crescentibus serpit usuris, quæ parturire non novit; quia dolores magis ipsa in alios transfundit. Ibi dolores ut parturientis; unde etiam τόκους Græci appellaverunt usuras, eo quod dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam : veniunt menses singuli, generantur usuræ, malorum parentum mala proles. Hæc est generatio viperarum. Crevit centesima, petitur nec solvitur, applicatur ad sortem. Fit maledictum propheticum, dolus in dolo, usura improbi seminis fœtura deterior[1]. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.

[1] Psal. LIV, 12.

CAPUT XIII.

Usuræ ethymologiam prosequens ostendit illam leporibus ipsis, ac plantis quibuslibet fœcundiorem esse, fœneratorisque aviditate omnem aliam superari: dein ad institutam usuræ cum animalibus ac plantis comparationem redit.

XLIII. USURAM quoque ab usu arbitror dictam, quod ut vestes usu, ita usuris patrimonia scindantur. Lugubre ceræ prima littera sonat (82). Parturit vox doloris est: quid tibi potest esse boni, quod a dolore incipit et ab obligatione? Lepores ferunt generare simul et educare, et continue parturire (83): istis quoque anaglyphariis (84), usurarum generatur et supergeneratur usura, enutritur ac nascitur, et nata jam parturit. Radices quoque arborum primo plantantur ut prendant; cum prenderint, tunc virescere incipiunt, postea pullulare: at vero pecunia fœnebris vix plantata jam pullulat. Semina tempore erumpunt, animalia tempore pariunt: « Tempus enim pariendi, et » tempus moriendi: tempus plantandi, et tempus evel» lendi plantatum: tempus occidendi, et tempus sanandi. » Et infra: « Tempus acquirendi, et tempus reddendi: tem» pus custodiendi, et tempus expellendi[1], » ut Ecclesiastes ait: pecunia fœnebris hodie seminatur, cras fructificat: semper parit, et nunquam interit: semper plantatur, vix evellitur. Vult semper fœnerator acquirere, nunquam perdere: nunquam custodire pecuniam suam, semper expellere: nunquam sanare, semper occidere.

[1] Eccle. III, 2-8.

XLIV. Et quia bonus ad omnia magister Ecclesiastes, liber est Salomonis, paulisper ipsi inhæreamus : « Non » satiabitur oculus, inquit, videndo, et non satiabitur » auris auditu[1] : » nec fœnerator expletur accipiendo, nec affectus ejus quotidiano numerandi æris satiatur auditu. Et iterum : « Omne quod fuit, ipsum est quod erit[2] : » crescit semper pecunia, otium nescit avaritia, nescit usura ferias. « Omnes, inquit, torrentes vadunt in mare, et mare » non adimpletur[3] : » mare istud fœnerator est; omnium patrimonia tanquam fluctus absorbet, et ipse nescit expleri. Mari tamen plerique utuntur ad quæstum, fœneratore nemo utitur nisi ad dispendium : illic multorum commodum est, hic universorum naufragium.

XLV. Multa sunt animantia quæ cito generare incipiunt, sed cito etiam generare desistunt : sors cito generat, et nunquam desinit; imo cum exordium crescendi acceperit, in infinitum extendit augmentum. Omne deinde quod crescit, cum ad naturæ suæ formam atque mensuram, magnitudinemque pervenerit, vacat incremento : sed fœneratorum pecunia tempore semper augetur, et ultra formam maternæ sortis excedens modum non tenet. Pleraque etiam animantium cum cœperint ea quæ ex his orta sunt generare, tanquam effœtis viribus usum generationis amittunt : sors autem fœnoris cum fuerit crescentibus exæquata centesimis, et vetustatem sui renovat, et partus solitos adjunctione multiplicat.

[1] Eccle. I, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 7.

CAPUT XIV.

Usuram prohiberi lege divina, unde et sumptum est illud Catonis: Fœnerare est hominem occidere. *Vestimentum pignori acceptum ante noctem reddendum esse; ac fœnoris nomine intelligendum, quidquid præter sortem exigitur : post quæ sequitur extorsionum divitibus familiarium reprehensio.*

XLVI. Non novum nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque divinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliaverat Ægyptum, qui pede transierat mare, monetur a fœnoris pecunia cavere naufragia. Et cum de aliis peccatis semel aut multum iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpius intimavit. Habes in Exodo : « Quod si pecuniam fœneraveris pupillo, orphano, » pauperi, apud te non suffocabis eum, non impones illi » usuram [1]. » Ostendit quid sit suffocare, id est, usuram imponere; strangulat enim, et quod pejus est, animam laqueus creditoris : quo sermone et prædonis violentiam, et deformis nodum mortis expressit. « Quod si pignus ac» ceperis vestimentum propinqui tui, ante solis occasum » restitues illud; est enim hoc coopertorium ejus tantum, » hoc vestimentum turpitudinis ejus in quo dormiet. Quod » si itaque proclamaverit ad me, exaudiam eum [2]. » Audistis fœneratores quid Lex dicat, de qua dixit Dominus : « Non veni Legem solvere, sed adimplere [3]? » Quam Dominus non solvit, vos solvitis? Usuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoque foris sero est dictum a quibus-

[1] Exod. XXII, 25. — [2] Ibid. 26, 27. — [3] Matth. V, 17.

dam eorum prudentibus : Quid est, fœnerare? Hominem, inquit, occidere[1]. Sed utique non Cato prior quam Moyses, qui Legem accepit. Multo ille posterior.

XLVII. « Si pignus acceperis vestimentum propinqui tui, » ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat » turpitudo. » Nos vero exuitis atque nudatis, et non redditis. Videte ne sol occidat super avaritiam vestram, ne Sol justitiæ vobis occidat; quia justitiam non tenetis, aut sol iniquitatis super flagitia vestra condatur. Dies quoque perit invito, nox irruit sicut Judæ, qui cum diabolus emisisset in cor ejus, surrexit ad proditionem, et facta est nox; Sol enim justitiæ occiderat ei, et recubuerat super eum. Qui in cor ejus intravit, fecit illi tenebras, ut lucis non videret Auctorem. Ibi miser periit in illo convivio in quo alii salvantur. Reddite igitur vestim entum debitori, in quo dormiat, et quietus sit. « Si nolueritis reddere, exau» diam, inquit, eum; quia misericors sum[2]. » Si vos non exauditis, ego exaudiam, ego miserebor, ego non despiciam inopis precem.

XLVIII. In Deuteronomio quoque scriptum est : « Non » exiges a fratre tuo usuram pecuniæ, et usuram escarum » et usuram omnium rerum quascumque fœneraveris fratri » tuo. Si alienigenæ credideris, usuram exiges ab eo : a » fratre autem tuo non exiges[3]. » Vides quantum pondus in verbis sit. « Noli, inquit, exigere usuram a fratre tuo, » hoc est, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu usuram exigis? Frater tuus consors naturæ, et cohæres gratiæ, noli ab eo exigere amplius, a quo durum est repetere quod dederis, nisi cum habuerit unde solvat.

XLIX. Et quia plerique refugientes præcepta Legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquam usurarum

[1] Cicero. lib. II. Offic. in fine.— [2] Exod. XXII, 27.— [3] Deut. XXIII, 19, 20.

emolumenta percipiunt; ideo audiant quid Lex dicat: « Neque usuram, inquit, escarum accipies, neque omnium » rerum quascumque fœneraveris fratri tuo. » Fraus enim ista et circumscriptio Legis est, non custodia. Et putas te pie facere, quia a negotiatore velut munus suscipis? Inde ille fraudem facit in mercium pretio, unde tibi solvit usuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, et vestis usura est, et quodcumque sorti accedit, usura est: quod velis ei nomen imponas, usura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

L. Quod pejus est, hoc vitium plurimorum est, et maxime divitum, quibus hoc nomine struuntur cellaria. Si quis instaurandum convivium putat, ad negotiatorem mittit, ut absynthiati (85), cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum vinum, aut Tyriacum requirat: ad lanium, ut vulvam sibi procuret: ad alium, ut poma sibi adornet. Itaque humanitatem judicant quæ alieno periculo constant. Tu bibis, et alius diffluit lacrymis: tu epularis, et alios cibo tuo strangulas: tu symphonia delectaris, et alius miserabili deplorat ululatu: tu poma degustas, et alius spinam vorat. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Spina usura est, spina centesima est, tribulus est fœnus, male urit. Quomodo ergo potes fructum habere de spinis? Si iste fructus de spinis non nascitur, ille nascetur æternus. De ærumnis ditaris, de lacrymis lucrum quæris, de fame aliena pasceris, de exuviis despoliatorum hominum cudis argentum; et judicas te divitem, qui stipem poscis a paupere? Sed audi quid dicat Salvator: « Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem » vestram[1]? »

[1] Luc. VI, 24.

CAPUT XV.

Alienigenam, a quo usuras liçet exigere, solum esse eum, quem licet occidere : fratrem vero ejusdem vel fidei vel juris consortem : quamlibet usuram proscribi, et de benedictionibus ejus qui ab illa abstinuerit, cum exhortatione ad misericordiam et veritatem.

LI. Sed forte dices quia scriptum est : « Alienigenæ non » fœnerabis ; » et non consideras quid Evangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus, Legis ipsius verba considera : « Fratri tuo, inquit, non fœnerabis » ad usuram : sed alienigenam exiges[1]. » Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, usuràm exige. Cui merito nocere desideras, cui jure inferuntur arma, huic legitime indicantur usuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ad hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat qui usuram flagitat : sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primum, deinde romani juris est populus : « Narrabo nomen tuum fratribus meis, » in medio Ecclesiæ laudabo te[2]. »

LII. Denique etiam in Levitico præscribit Lex usuram a fratre non esse poscendam. Sic enim habes : « Et vivet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in usuram, » et in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas[3]. » Generaliter hæc sententia Dei omne sortis exclusit aug-

[1] Deut. xxiii, 19, 20. — [2] Psal. xxi, 23. — [3] Levit. xxv, 36.

mentum Unde et David et benedictum æstimavit, et dignum habitatione cœlesti, « Qui pecuniam non dedit in » usuram [1]. » Si ergo qui non dedit, benedictus ; sine dubio maledictus, qui ad usuram dedit. Cur ergo maledictionem potius eligis, quam benedictionem? Potestis benedicti esse, si velitis, potestis justi esse. Homo enim justus secundum Ezechiel, qui pignus debitori reddet, et pecuniam suam in usuram non dabit [2], et superabundantiam non accipiet, et ab injustitia avertet manum suam : « Justus est iste, inquit, » vita vivet, dicit Dominus [3]. » Qui autem pignus non reddidit, et in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum usura dedit, et superabundantiam accepit, hic vita non vivet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur : sanguis ejus super ipsum erit. Vide quomodo fœneratorem cum idololatra copulavit, quasi crimen æquaret. Elige ergo quod dulce est.

LIII. Cur semper tristes? cur semper amarissimi? cur semper solliciti? Procedat aliquando a vobis misericordia, procedat veritas : obligetur mendacium, fraus odio sit. Docuistis perjurium : fœneratorium sacramentum dicitur, ubi paratur perjurium. Parastis frequenter cum reddita fuerit pecunia, quod syngrapha non appareat : pejeratis postea quod non receperitis pecuniam. Nolite ergo semper miseri esse, semper avari, semper mœsti. Leones sunt, et feritatem suam mutant : « De manducante, inquit, exivit esca, et » de forte et tristi exivi dulce [4] : » græcus, « Et tristi » habet : sic invenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate : et qui ferus, tristis. Et de vobis qui pecuniam et avaritiam devoratis, exeat misericordia ; hæc enim esca est egenorum : et de tristi exeat dulce, ut dimittatis ei qui non habet unde dissolvat. Quid trahitis peccata ut fune longo, et jugi loro vitulæ? Quod fit utique,

[1] Psal. XIV, 5. — [2] Ezech. XVIII, 7. — [3] Ibid. 9. — [4] Judic. XIV, 14.

cum fœnus producitis. Tenetis pauperem debitorem, vel ibi sit aliqua gratia, ubi nulla spes commodi. Et hoc secundum avaritiam vestram loquor.

CAPUT XVI.

Ex evangelico præcepto fœnerandum his, a quibus nihil expectetur, imo etiam inimicis : uberrimus fœnus illius esse, qui Domino fœneravit : nec diffidendum ipsius paupertati, quæ veras largitur divitias.

LIV. Cæterum Dominus in Evangelio talibus magis existimat fœnerandum, a quibus redhibitio non speretur. Sic enim ait : « Et si mutuum dederitis, a quibus speratis » recipere, quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccato» ribus fœnerant, ut recipiant : verumtamen amate inimi» cos vestros, et benefacite eis, et mutuum date nihil spe» rantes; et erit merces vestra multa in cœlo, et eritis filii » Altissimi, quia ipse benignus super ingratos et malos. » Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est[1]. » Advertitis quod nomen a Domino fœnerator acceperit, quod nomen etiam qui fœnori vestro fuerit obligatus. « Peccatores, inquit, peccatoribus fœnerant, ut recipiant : » uterque peccator, et fœnerator, et debitor. « Vos autem, in» quit, amate inimicos vestros. » Non discutiatis quid mereantur inimici, sed quid vos facere oporteat. Date mutuum iis, a quibus non sperastis vos, quod datum fuerit, recepturos. Nullum hic damnum est, sed compendium. Minimum datis, multum recipietis : in terra datis, et id vobis solvetur in cœlo : fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis :

[1] Luc. VI, 34-36.

fœneratores esse desinitis, filii eritis Altissimi : eritis misericordes, qui vos Patris æterni probetis hæredes.

LV. Sed fœneratorum vos delectat et usurarum vocabulum. Id quoque non invideo. Docebo quomodo boni fœneratores esse possitis, quomodo bonas quæratis usuras. dicit Salomon : « Fœnerat Domino qui miseretur pauperi : » secundum datum autem ejus retribuet ei[1]. » Ecce bonum fœnus de malo factum est : ecce irreprehensibilis fœnerator : ecce usura laudabilis. Nolite ergo jam invidentem me vestris commodis æstimare. Putatis quod hominem subtraham vobis debitorem? Deum provideo, Christum subrogo, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Fœnerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille astringitur et tenetur : ille scribit quidquid egenus acceperit : Evangelium ejus cautio est : ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem ; quid dubitatis dare? Si quis vobis dives hujus sæculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam : pauper est vobis Dominus cœli, et conditor mundi hujus ; et adhuc deliberatis quem ditiorem quæratis fidejussorem.

LVI. Sed allegatis, quia pauper est factus, cum dives esset. Vidistis ergo quia fides ejus dives est, fides ejus idonea est : pauper est factus, cum pro nobis solveret, et adhuc paupertas ipsa non decipit; nos enim divites fecit, quos pauperes putabatis. Dicit enim Apostolus : « Pauper » factus est cum dives esset, ut in illius inopia vos ditaremini[2]. » Bona inopia, quæ largitur divitias. Nolite ergo vos paupertatem timere, ut sitis divites. Date otiosam pecuniam, et recipietis fructuosam gratiam, et pauperum subvenietis necessitatibus, et vobis custodiæ sollicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit, et vobis

[1] Prov. XIX, 17. — [2] 2 Cor. VIII, 9.

quod dederitis inopi, sine custode servabitur. Quod si incrementum usurarum quæritis, in Lege benedictio, in Evangelio cœlestis est merces: quid suavius benedictione; quid majus est cœlo? Si escarum desideratur usura, ea quoque præsto est, sicut legimus: « Is enim qui miseretur » pauperis, ipse pascetur[1]. »

CAPUT XVII.

Occurritur objectioni, qua nonnulli negant generaliter prohibitum ne pignus retineatur, sed ad pauperum pignora Legem restringunt.

LVII. Reddite ergo pignora quæ tenetis, quoniam fidejussorem idoneum reperistis. Sed obmurmurant adhuc dicentes, quia licet tenere pignora, et se Lege defendunt. Aiunt enim: Scriptum est in Deuteronomio: « Si fuerit » tibi debitum a proximo tuo quodcumque, non introibis » in domum ipsius pignerare pignus: sed foris stabis, et » homo apud quem est debitum tuum, proferet tibi foris » pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in » pignore ipsius; sed redditione reddes ei pignus ipsius ad » occasum solis, et dormiet in vestimento suo, et benedicet » te, et erit in te misericordia coram Domino Deo tuo[2]. » Et alibi, inquiunt, scriptum est: « Non pignerabis molam, neque lapidem superiorem molæ; quoniam hic pignerat[3]. » Et alibi: « Non accipies pignus vestimenti viduæ[4]. » Unde argumentantur quia specialia pignora sint interdicta, non omnia, id est, pauperis et viduæ. Molam quoque et lapidem superiorem molæ prohibitum pignerari.

[1] Prov. xxii, 9. — [2] Deut. xxiv, 10-13. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 17.

LVIII. Sed cum per Ezechielem prophetam ipse Dominus dicat justum esse qui pignus reddidit, injustum qui tenuit[1], utique non speciale aliquod, sed generaliter omne pignus suadet esse reddendum; cum dicat Job : « Conscriptionem quam habui adversus aliquem juramento conceptam, imponens coronam legebam, et si non scindens eam reddidi, nihil accipiens a debitore[2]. » Cum Dominus nihil ab iis quibus mutuum dederimus, sperandum esse præcipiat, quod recipere debeamus, quomodo pignus secundum legem putant esse retinendum?

CAPUT XVIII.

Ut objicientibus nos divina lege ad fænerandum incitari fiat satis, inquiritur quid justus, verbi gratia, Petrus, fænori dare valeat; ostenditurque suos illi sermones esse, quos fæneret.

LIX. At ne pari recrudescant modo (86), et dicant etiam se ad fænerandum incitari Legis oraculo; quia scriptum est : « Fænerabis gentibus multis, tu autem non mutuaberis[3]; » tempus est plenius et expressius disputare et docere quid fœnerandum, et quibus Legis statuta præscribant; præcedit enim fœnoris causa pignoris causam. « Mutuabitur, inquit, peccator, et non solvet : Justus autem miseretur, et tribuet[4]. » Audis, debitor, quid debeas declinare : audis, creditor, quid debeas imitari. Et infra : « Juvenis fui, et senui, et non vidi justum derelictum, nec » semen ejus quærens panem. Tota die miseretur et fœne-

[1] Job. XXXI, 26, 27. — [2] Luc. VI, 34. — [3] Deut. XXVIII, 12. — [4] Psal. XXXVI, 21.

» rat[1]. » Unde huic justo quod tota die fœneret? Ergo dives justus est; et quanto ditior unusquisque fuerit, tanto justior: qui plus habuerit unde fœneret, ipse erit justior. Sed difficile dives intrat in regnum cœlorum.

LX. Quid ergo fœneret, dic mihi, sancte David? Contra me protuli testimonium, nisi mihi subvenis. Petrus dicebat: « Argentum et aurum non habeo[2], » numquid non erat justus? Tu mihi ergo expone quid fœneret. Dixisti enim: « Beatus vir qui miseretur et commodat, disponet sermo- » nes suos in judicio[3]. » Inveni quid fœnerat justus. Petrus quoque me doceat et ipse quid fœneret, qui dixit inopi attendenti ad se et ad Joannem: « Argentum et aurum non » habeo. » Nihil ergo dabis pauperi, Apostole? Das tamen, et plus das quam alii: das inopi, quod alii dare non possunt: das inopi, post quod egere non possit: das inopi, quod etiam divites accipere concupiscunt: das inopi, quod ii qui istud argentum et aurum habent, conferre non noverint, quia avaritia eos impedit: das inopi, qui eis divitibus facias ditiorem. Incitasti animum meum, concupisco hoc donum tuum. Dicito, rogo, quid des. Noli me diu suspensum reddere, cupio petere, si cito solvas. Sed solvisti cito: non distulisti inopem, non despexisti precem pauperis, non diutius eum desperare fecisti, non vacuus ad templum ascendisti dicens: « Argentum et aurum non » habeo. » Non illi soli plenis manibus ascendunt, qui argentum et aurum habent: ascendit et pauper non vacuus: ascendit et ille non vacuus, quia aurum et argentum non habet. Audiamus quid det iste pauper: « Sed quod habeo, » inquit, do tibi. In nomine Jesu Nazareni surge et am- » bula[4]. » O optanda paupertas; o ditior inopia! Claudicabat, cui divites dabant: unus pauper dedit, et statim qui claudus erat, sanus est factus.

[1] Psal. XXXVI, 21. — [2] Act. III, 6. — [3] Psal. III, 5. — [4] Act. III, 6.

LXI. Habet ergo justus quod fœneret, habet et argentum quod fœneret, sermones suos fœnerat : hoc est, Justi argentum; eloquia enim Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplo. Hoc fœnerat qui Legem accipit, qui Legem meditatur, qui Legem exercet : hoc fœneravit Petrus, hoc fœneravit Paulus, quibus dicitur ut ad viros nationum pergerent. Ad Cornelium centurionem Petro, cui dicitur : « Surge, vade nihil » dubitans, quoniam ego misi illos; et surrexit et ivit[1]. » Et infra dixit : « Numquid aquam vetare possumus, ne baptizentur ii, qui Spiritum sanctum acceperunt[2] ? » Jussitque eos baptizari. Hoc est : « Fœnerabis gentibus, ut peccata dimittas, debita auferas : tu autem non mutuaberis. » Mutuatur enim peccator, et non solvet peccata sua ; quia peccator est. Paulo dicitur : « Fœnerabis gentibus qui missus est ad gentes[3] » Joanni dicitur : « Fœnerabis gentibus : » Jacobo, et cæteris dicitur : « Fœnerabitis gentibus : » quibus dictum est : « Ite, baptizate gentes[4]. »

LXII. Dicitur populo patrum : « Si custodieris mandata » Dei, benedictus eris, et fœnerabis gentibus verbum[5] » Denique non de pecunia dici significant sequentia : « Princeps eris gentibus multis : tibi autem nemo dominabitur. » Constituet te Dominus Deus tuus caput, et non in caudam, et eris tunc supra, et non subter, si exaudieris vocem Domini Dei tui. » Et sequitur : « Si autem non audieris, » maledictus tu in civitate, et maledictus in agro. » Et infra : « Maledicta progenies ventris tui[6]. » Non pecunia utique benedictum facit, sed cognitio Dei, prædicatio Verbi : si gratiam Domini fœneremus, si indigentibus eloquia Domini conferamus, si observemus mandata cœlestia. Et contra maledictum non facit, si desit pecunia quæ fœneretur :

[1] Act. x, 20. — [2] Ibid. 47. — [3] Id. ix, 15. — [4] Matth. xxviii, 19. — [5] Deut. xxviii, 12. — [6] Ibid. 13-18.

sed si desit studium, si desit observatio cœlestium statutorum, maledictus eris.

CAPUT XIX.

Judæos primo gentibus fœnerasse, postmodum gentes in Christum credentes vicem illis reddidisse, quod pecuniam suam amisissent: ejusdem pecuniæ laus, atque ad illam fœnerandam exhortatio: et quo pacto in ea re Israëlitis antepositæ fuerint nationes.

LXIII. Denique mysterium Ecclesiæ evidenter exprimitur. Primum enim dixit ad discipulum Legis: « Si audieris » Legem, et custodieris, fœnerabis gentibus[1]; » quod factum est a patribus nostris. Fœneravit Moyses gentibus, qui proselytos acquisivit; fœneravit Jesus Nave, fœneravit Gedeon, fœneravit Samuël, David, Salomon, Elias, Elisæus; et si quis volebat verbum cognoscere, pergebat ad eos: regina Austri venit audire sapientiam Salomonis.

LXIV. Ubi cœpit populus Judæorum non custodire Legem, cœperunt advenæ, hoc est, ex populo nationum qui in Dominum Jesum crediderunt, interpretationem Scripturarum fœnerare illi vetusto populo. Fœneravit Timotheus patre Græco ortus verbum Judæis, cum sacerdotium recepisset: fœneramus hodieque sacerdotes in Ecclesia verbum Judæis, qui de Synagoga ad Ecclesiam transierunt: fœneramus et novam et vetustam pecuniam; etenim quam habuerunt, jam non habent: oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt: pecuniam habent, et non habent; quia usum ejus ignorant, pretium ejus nesciunt,

[1] Deut. xv, 6.

figuram ejus et formam non cognoverunt. Nam si cognovissent, nunquam auctorem pecuniæ denegassent dicentes: « Nolumus hunc regnare super nos[1]. » Qui quidem rediens, accepto regno, jussit vocari servos suos quibus dedit pecuniam, et eos qui fœnerassent pecuniam, prædicavit : ei autem qui pecuniam tenuit otiosam domini sui respondit : « Sciebas quod ego homo austerus sum, tollo quod non » posui, meto quod non seminavi : et quare non dedisti » pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris » utique exegissem illam[2] ? »

LXV. Audistis quæ pecunia boni fœneratoris sit, quæ pecunia bonas acquirat usuras, quæ pecunia non infamet fœneratorem, non opprimat debitorem, quam pecuniam ærugo non possit obducere, non penetrare tinea, quæ pecunia non de terreno thesauro sit, sed de æterno, quæ pecunia divitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. Hæc pecunia usuram habet : non centesimam ejus quod dederit portionem, sed centuplum fert fructum. Expande igitur sinum mentis, ut hujus pecuniæ numeratam tibi suscipias quantitatem : intende cordis obtutum, ut agnoscas pecuniæ hujus imaginem et inscriptionem : certe hanc pecuniam excute, tabulam supra mensam animæ tuæ quæ stabilis virtutibus sit, quadratam constitue, conde in thesauro pectoris tui, de quo doctus scriba depromit nova et vetera. Vides qualis hæc pecunia sit, quemadmodum creditorem, debitoremque invisa in se conjungat nomina. Qui invehebar in fœneratores, jam provoco debitorem. Hujus ergo fœneratores pecuniæ vos esse desidero; ut ad vos, qui mutuum sumant, sponte festinent : per quam non nummum, sed regnum possitis acquirere : per quam non maledicta quæratis, sed benedictionis gratiam.

LXVI. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui

[1] Luc. XIX, 14. — [2] Ibid. 22, 23.

scivit accipere fœneratum, qui scivit cernere, qui scivit excutere. Recusasti indiga fœnoris spiritalis, egere cœpisti. De te ergo a Dei Filio dictum est : « Mutuabitur » peccator, et non solvet[1]. » Tibi dicitur : « Advena qui est » in te, ascendet super te : tu autem descendes in imum[2]. » Nescit enim summum, qui Christum ignorat : in inferno semper est, qui non ascendit ad Christum : in summo autem populus qui verbum recipit, hic habet fidei patrimonium omne. De hoc dicit Lex : « Hic tibi fœnerabit, tu autem » non fœnerabis ei : hic tibi erit caput, tu autem eris » cauda[3], » hoc est, ille erit primus, tu ultimus et abjectus. Auferam a Judæa caput et caudam, initium et finem : initium Christum, qui interrogatus quis esset, respondit : « Initium quod et loquor vobis[4] : » finem quoque Christum dicit : « Ipse est enim finis Legis ad justitiam omni cre» denti[5]. » Ergo qui non credit ad justitiam, nec initium, nec finem habet, sed ipse finis sui est.

[1] Psal. xxxvi, 21. — [2] Deut. xxviii, 43. — [3] Ibid. 44. — [4] Joan. viii, 25. — [5] Rom. x, 14.

CAPUT XX.

Præmisso pignoris, commendati, ac depositi discrimine, ostendit spirituale pignus esse, quod reddi Lege jubeatur, corporeum tamen etiam reddi oportere: qui verbum Dei audierit debitorem esse, nec ab eo pignus tollendum. De evangelicis vestimentis, et de tunica quam omnes jubemur induere. Bonum amictum esse Dei verbum; esse pignus dominicæ sortis, esse sapientiæ vestimentum; tandem esse verbum coangustandum.

LXVII. Cognovimus fœnus legitimum, cognoscamus et pignus quod Lex reddi jubet ante solis occasum. Quid sit istud audi dicentem Apostolum: « Dedit Deus pignus » Spiritum in cordibus nostris[1]. » Tripliciter autem et pignus, et commendatum, et depositum dicitur. Pignus dicunt quod pro mutuo ære susceptum est: commendatum autem et depositum quod nos custodiæ causa alicui commisimus. Unde ait Apostolus: « Scio cui credidi, et certus » sum, quia potens est commendatum meum servare in il» lum diem[2]. » Depositum quoque idem docuit quod esset, dicens: « Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum » qui habitat in nobis[3]. » Numquid Spiritus commendati auri argentique custos est, aut per Spiritum sanctum pecunia custoditur? Spiritale igitur pignus custoditur ab Spiritu: ne aves cœli veniant, et auferant illud de cordibus nostris.

LXVIII. Petamus ergo, ut custodiat in nobis Christus hoc

[1] 2 Cor. 1, 22. — [2] 2 Tim. 1, 12. — [3] Ibid. 14.

pignus quod ipse donavit, et depositum suum commendatumque conservet. Nihil enim accepit a nobis, sed ipse nobis credidit quod nostrum non erat. Et ideo detrimento honestatis afficitur, qui depositum violarit alienum. Si commendatum hominis nulla debemus fraude violare, quanto magis divinum et spiritale depositum bona fide servare nos congruit, ne existimationis et utilitatis gravia damna subeamus.

LXIX. Hoc igitur pignus est quod Lex prohibet pignerari, et violenter auferri. Sic enim habet Scriptura : « Si debitum tibi fuerit a proximo tuo quodcumque, non introibis in domum ipsius pignerare pignus; et homo apud quem est debitum tuum, proferet tibi foras pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis; et dormiet in vestimento suo, et benedicet te, et erit in te misericordia[1]. »

LXX. Dices itaque mihi : Ecce Lex auferri pignus prohibuit, non suscipi : pauperi autem jussit reddi, non omnibus. At de corporalibus quidem pignoribus sanctus etiam Esdras docuit nos, quod jam, fœneratores, adversus patrum vestrorum non possitis venire professionem. Nam cum juberentur qui fœneraverant, et acceperant aliena pignora, ut restituerent ea, dixerunt : « Reddimus, et ab ipsis nihil quærimus[2]. » Boni patres, qui statuerunt pignora debitorum esse reddenda : boni etiam fœneratores qui responderunt quod et pignora redderent, et pecuniam non requirerent, quam dedissent. Et sententia vos paternæ censionis bis astringit, et professio creditorum.

LXXI. Est autem et aliud pignus quod Lex spiritalis prohibet auferri; et si datum fuerit, reddi jubet ante solis occasum : quod homo debitor reddit, et ipse protulit. De-

[1] Deut. xxiv, 10-13. — [2] 2 Esdr. v, 12.

bitor est autem omnis qui audit verbum regni et non intelligit : venit malus, et rapit quod seminatum est in corde ipsius. Noli ergo introire in domum ejus, ut illud pignus accipias. Væ enim qui scandalizaverit unum de pusillis istis ! Si sua stultitia amiserit pignus suum, tu non habebis delictum. Si autem pauper fuerit, redde pignus ante solis occasum : pignus autem vestimentum est. Si sibi dives videtur, ipse se decipit, si pignus tradiderit suum : si autem pauper qui non habeat divitas spiritus, redde illi vestimentum suum ante solis occasum.

LXXII. Si de corporali ageretur pignore, utique magis per diem reddendum fuit, ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur ; tenebræ enim nudum non produnt. Ac si hoc moveret quod non haberet pauper, quo dormiens tegi posset, utique aut stragulum aut amictum diceret esse reddendum. Nunc autem dicendo vestimentum, tunicam magis significat qua induimur atque vestimur. Redde ergo pauperi tunicam suam, ut dormiat in ea noctu.

LXXIII. Nonne tibi videtur illum pauperem significare, qui cum tunica una jubetur pergere [1], alteram non requirere, emissus a Christo ad Evangelium prædicandum ? Ipse est enim pauper spiritu, qui dormire possit : nam satiato divitiis, non est qui sinat eum dormire. Dormit enim pauper somnum resurrectionis, quem dives dormire non potest, quia divitiis et voluptatibus suffocatur. Dormit Christi quietem dicentis : « Ego dormivi et quievi, et surrexi [2]. » Hæc est tunica illa desuper texta qua erat indutus Christus, quam scindere non potuerunt illi milites quos agnoscis. Nullus enim eorum vestimentum Christi scindit, sed dividit, sicut scriptum est : « Diviserunt vestimenta » mea sibi, et super vestem meam miserunt sortem [3]. » Diviserunt sibi Evangelistæ vestimenta ejus, et super vestem

1 Matth. x, 10. — 2 Psal. III, 6. — 3 Id. XXI, 19.

ejus, hoc est, super prædicationem Evangelii qua vestitur hodieque Dominus Jesus, miserunt sortem. Illam utique sortem, quæ cecidit super Matthiam, ut Apostolorum duodecimus numero, excluso nomine proditoris, adjungeretur. Bene autem de Evangelistis dictum est quia miserunt sortem; sors enim veluti divino pendet examine. Et ideo quia non potestate propria sunt locuti, neque omnes eadem omnia: sed plerique dixerunt diversa, quæ alius non dixerat: sancti Spiritus gratiam velut sortito illis ea tribuisse cognoscimus, quæ loquerentur singuli de operibus Domini Jesu; ut ejus gesta sibi describenda pro ejus nutu dividerent.

LXXIV. Est et illa tunica quam demonstrat Apostolus dicens: « Induite Dominum Jesum [1]. » Hæc est tunica quæ inhonesta operit nostra, et in iis abundantiorem honestatem circumdat in Christo. Induimus viscera misericordiæ in Christo, induimus crucis gloriam, quæ Judæis scandalum, Græcis stultitia videbatur. Illi erubescunt, qui eam erubescendam putant: nobis autem absit gloriari, nisi in cruce Domini Jesu. Hæc ignobilia nostra honorem abundantiorem habent, quia per passionem Domini regnum nobis paratur æternum; quo enim quis plus peccaverit, eo plus diligit. Consepeliamur igitur Domino Jesu, ut participes resurrectionis ejus esse mereamur: expoliemus veterem hominem cum actibus ejus, induamus novum, in quo est remissio peccatorum.

LXXV. Bonus ergo amictus atque vestitus, verbum Dei. Hoc vestitu filii Noë pudenda patris operuerunt, accipientes super humeros vestimentum, et retrorsum pergentes; ne viderent virilia patris, hoc est, corporea quæ habent pudorem quemdam generationis humanæ: et ideo qui videre voluit, angustioris animi dignam mercedem

[1] Rom. 1, 3, 14.

recepit, ut servus fieret; omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati. Unde ille in terrenis remansit. Hoc pauperi nemo tollat vestimentum; aut si tulerit, sol non occidat super despoliatum: eum ante restituat, ne peccatum pauperis fœneratori possit ascribi, et non solum suo, sed etiam alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac sæculi nocte reddatur, hoc vestimento in his mundi tenebris induatur.

LXXVI. Hoc pignus illius dominicæ sortis est, non illius contrariæ. Legimus enim duas sortes in Levitico, de quibus dictum est: « Unam Deo facies, alteram transmis» sori[1]. » Transmissor sortem suam ad fœneratores transmittit: servi Domini in sorte sunt Christi. In hac sorte constitutus Aaron, contrariæ sortis excludit ærumnam, cum inter duas partes populi constitutus, mortem a defunctis serpere in sortem vivorum sui corporis non permisit objectu. Hujus sortis bonum pignus est Verbi amictus. Hanc vobis tunicam nemo auferat, debitores: hunc tunicam nulli oppigneretis, si vultis nunquam turpitudinem sustinere, ut dormiatis inter cleros sicut Aaron, dormiatis inter duo Testamenta, ut dormiatis somnum resurrectionis, et vos reparare possitis. Hoc est vestimentum quod etiamsi oppigneraveris, recipiendum in Proverbiis sanctus Salomon suadet dicens: « Aufer vestimentum tuum: præ» terit enim injuriosus[2]. »

LXXVII. Sapientiæ vestimentum est ex illis indumentis, quæ ex bysso et purpura Sapientia sibi fecit: hoc est, indumentum fidei constat ex prædicatione cœlestium, et dominicæ sanguine passionis: bysso ætherea figurantur, purpuræ specie mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum cœleste confertur. Denique vestimentum sapientiæ significari superiora indicant; præmisit enim dicens;

[1] Levit. XVI, 18. — [2] Prov. XXVII, 13.

«Sapiens esto, fili, ut lætetur cor tuum[1].» Et infra duos versus ait: «Imprudentes autem supervenientes damnum »pendent[2].» Aufer vestimentum tuum. Aufer igitur, ne damnum excipias imprudentiæ; et ne exutum te proprio vestimento nequissimus ille communis fœnerator agnoscens, confusionem tui detegere conetur opprobrii, et persuadeat tibi, ut te foliis tegas; et nudum te esse conspiciens, in Dei verearis venire conspectum.

LXXVIII. «Redde, inquit, proximo tempore, coangusta »verbum, et fideliter age cum illo; et in omni tempore »invenies quod tibi necessarium sit[3].» Non amat multis innocentia se defendere. Susanna vocis assertione non eguit: verbum coangustavit ad Dominum, et statim adipisci meruit castitatis propriæ testimonium. Plurima presbyteri loquebantur, qui laborabant verborum fuco obducere veritatem, sed non filia Juda. Tacuit apud homines, locuta est Deo. Erubescenda erat in plebe ipsa defensio muliebris; et dum pudor defenditur, impudentia prætendebatur. Coangustavit verbum dicens ad Dominum: «Tu »scis quia falsa dixerunt de me[4].» Et Dominus spiritum Danielis pueri castitatis excitavit ultorem.

LXXIX. Coangusta ergo verbum, ut redhibitio creditori non lingua respondeat. Sive mystice: Coangusta verbum, hoc est, consumma. Verbum enim consummans et brevians faciet Dominus super terram, hoc est, ex multis ratiociniis abbreviata tibi summa conveniat. Deducito quod expensis diversis est erogatum, ut salvum habeas quod supersit: quomodo Dominus de multis dispensationibus Judæorum, ex multo illo ratiocinio peccatorum consummavit tandem atque breviavit, ut reliquiæ salvæ fierent per electionem gratiæ, et servarentur ad semen, per quos intermortuam spem Synagogæ resuscitaret.

[1] Prov. xxvii, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Eccli. xxix, 2, 3. — [4] Dan. xiii, 43.

CAPUT XXI.

Reprehenduntur ii qui cum solvendo non sint, mutuum sumunt. Iidem quam abjecti; et quemadmodum ad condictam diem non reddentes ex amicis inimicos faciant; unde nulli mutuum sumendum concluditur. Quid per molam et lapidem supermolarem non obligandam intelligatur?

LXXX. Quam deforme est, ut pro beneficio ei, qui te adjuvit, rependas molestiam! Cum istum fraudaveris cui debes, postea in tempore necessitatis tuæ non invenies creditorem. Quam indignum, ut cum victum tuum sustentare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod et victum tuum possis, et debitum sustinere! Ante cogita unde dissolvas, et sic mutuum sume. Fructus, inquit, agrorum capio. Sed qui non abundant usui, quomodo abundabunt contracti fœnoris incremento? Sed possionem meam vendo. Et unde fructus, quibus utaris ad sumptum? Fœnus non pecunia sua solvitur, sed augetur; numerando coacervatur et crescit.

LXXXI. Deinde non cogitas humilitatem et verecundiam postulantis? Donec accipias, oscularis manus fœneratoris superbi, humilias vocem tuam, ne clarior sonitus vocis tuæ aures ejus offendat, ne plures te audiant deprecantem. Paupertas non habet crimen, nulla indigentiæ infamia est: sed debere verecundum est, non reddere inverecundum. Postulabis dilationem, cum cœperis conveniri in tempore præscriptæ solutionis: pro pecunia afferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues;

et cum totum promiseris, ne in universum fraudare videaris, vix dimidium restitues. De amico inimicum facies, pro honore referes contumeliam, pro benedictione maledictum. Quam hæc opinionem lædant considera : quam a viro bono discrepent, recognosce.

LXXXII. Ergo dum liber es a vinculis, ipse te revoca a jugo et onere servitutis. Dives es? Non sumas mutuum. Pauper es? Non sumas mutuum. Dives es? Nullam pateris petendi necessitatem. Pauper es? Considera solvendi difficultatem. Opulentia usuris minuitur, paupertas usuris non levatur. Nunquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere, sed exasperatur ulcere.

LXXXIII. Hoc vide, ne dum pecuniam petis, molam tuam obliges, aut lapidem supermolarem. Mola est qua similago conficitur, qua molit similaginem una mulier quæ assumitur, et altera quæ relinquitur. Fortasse illa assumitur, quæ semper molit verbum Dei, ut habeat similaginem, et spiritalem facit farinam, expurgat vetus fermentum, ut sit nova conspersio, custodit molam suam, interpretatur Scripturas, servat sibi lapidem supermolarem : illa autem relinquitur quæ oppignerat molam suam. Cum aliquid emoluerit perfunctorie, oppignerat lapidem qui est super molam. Quis iste sit lapis, quæro. Legi : « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus » est in caput anguli[1]. » Quare super molam? quia ipse est qui molentes juvat : ipse est qui dicit : « Scrutamini » Scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere[2]. »

LXXXIV. Noli, fœnerator, hunc lapidem supermolarem oppignerare, ne cadas super illum. Omnis enim qui ceciderit super hunc lapidem, conquassabitur : super quem autem ceciderit, comminuet illum. Nec viduæ pignus suscipias. Grave et utrumque secundum litteram, ut

[1] Psal. CXVIII, 22. — [2] Joan. V, 39.

usum, instrumentumque vivendi egeno auferas, aut viduæ pignus detrahas : sed gravius, si animæ quæ verbi vidua est, verbum teneas, et ei sterilitatem viduitatis indicas.

CAPUT XXII.

Quem fœneratorem imitari debeamus; et quomodo Ecclesiæ Deus plus dederit, cui et ipsa plus reddidit non exigenti; deque divina misericordiæ ac judicii dispensatione.

LXXXV. Atque ut sciatis quod amanti hæc affectu suadeam, ut sciatis quod liceat et bene fœnerare, ostendam vobis quem fœneratorem debeatis imitari. « Duo, inquit, erant debitores uni fœneratori, unus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon pharisæus dixit : Æstimo quia is cui plus donavit. » Et laudata est sententia ejus, dicente Domino : « Recte judicasti[1]. » Recte judicavit Pharisæus, qui male cogitavit, putans quod ignoraret magis Dominus peccata mulieris, quam donaret. Sed laudatus ejus sententia, ut excusatio ei omnis adimatur.

LXXXVI. Plus remissum est Ecclesiæ, quæ congregata est ex populo nationum, quoniam plus debebat : sed et ipsa plus solvit non exigenti, sed donanti. Dedit aquam pedibus Christi, quia sua peccata mundavit : osculata est pedes, ferens pacis insignia : misit oleum in pedes ejus, misericordiam et ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi, in his innocentius ambulat Christus. Et

[1] Luc. VII, 41-43.

capillis capitis sui tersit. Christo enim humiliatur, quicumque habet humilitatis affectum. « Et ideo, inquit, dimissa » sunt peccata ejus multa, quoniam dilexit multum[1]. »

LXXXVII. Adverte quod Dominus et misericordiam quasi liberalis impertit, et judicium cum miseratione dispensat. Ante donavit per gratiam, sed quibus donaret sciebat. Non habet quod excuset Judæus. Mihi quasi peccatori plura donavit, illi quasi ingrato minora concessit. Scivit tamen quod et ille quasi ingratus non possit quod accepisset exolvere, et Ecclesia memor gratiæ eo plura solveret, quo plura meruisset.

CAPUT XXIII.

Oggerentibus usuræ antiquitatem reponitur etiam culpam antiquam esse, quam solutum Christus venerit, invexerit autem diabolus : huic fœneratores assimilari, nec non etiam eos qui fidejussorem obligant, in quo sibi alterum parant inimicum. Quam cavendum sit, ne quis pro alio se obliget, aut saltem pro summa suis majore facultatibus!

LXXXVIII. Habetis ergo quem sequamini fœneratorem, si vultis laude donari, si vultis non esse quod reprehendatur a nobis. Nos enim non personæ obtrectamus, sed avaritiæ. Nec fallit dixisse aliquos, cum ante hoc biduum tractatus noster eorum compunxisset affectum : Quid sibi voluit Episcopus adversus fœneratores tractare, quasi novum aliquid admissum sit, quasi id non etiam superiores fecerint, quasi non vetus sit fœnerare? Verum

[1] Luc. VII, 47.

XCII. Redde ergo mercenario mercedem suam, nec eum laboris sui mercede defraudes; quia et tu mercenarius Christi es, et te conduxit ad vineam suam, et tibi merces reposita est cœlestis. Non ergo lædas servum operantem in veritate, neque mercenarium dantem animam suam : non despicias inopem qui vitam suam labore exercet suo, et mercede sustentat. Hoc est enim interficere hominem, vitæ suæ ei debita subsidia denegare. Et tu mercenarius es in hac terra : da mercedem mercenario, ut et tu possis dicere Domino, cum precaris : « Da mercedem, Domine, sustinentibus te[1].

XCIII. Tobias tibi dicit : « Luxuria mater est famis[2], » in quo continentiam docet. Dicit etiam : « Mercedem omni homini qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, et non maneat penes te merces hominis, et merces tua non minorabitur[3]. » Dicit tibi : « Noli vinum bibere in ebrietatem[4] » Dicit tibi : « De pane tuo communica esurientibus[5]. » Vide quid te fœneratore cupiat : « Et de vestimentis tuis nudos tege : ex omnibus quæ abundaverint tibi, fac eleemosynam. Omni tempore benedic Dominum[6]. » In his itaque fœnus æternum est, et usura perpetua.

[1] Eccli. XXXVI, 18. — [2] Isaï. XLIX, 18. — [3] Ibid. 15. — [4] Ibid. 16. — [5] Ibid. 17. — [6] Ibid. XVII, 20, et seqq.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE INTERPELLATIONE JOB ET DAVID.

LIBRI QUATUOR [1].

LIBER I.

DE INTERPELLATIONE JOB, ET DE HOMINIS INFIRMITATE.

CAPUT I.

Multas in hac vita perturbationes esse, multas consolationes, sed his illas longe superari; quod sanctorum inductione comprobatur: David ac Jobum pro nostris infirmitatibus interpellasse, unde hujus operis argumentum.

I. MULTAS nobis perturbationes [2] in hac vita esse subeundas Scriptura divina frequentibus demonstrat locis : multasque suppetere consolationes, quibus animus capax vigoris, et recti conscius absorbere debeat quæ præsentium incommodorum sunt, spectare ea quæ habeant perpetem jucunditatem. Præponderant enim consolationes perturbationibus; quia et præsentium sedationem afferunt, et spem futurorum. Unde et apostolus Paulus : « Indignæ » sunt, inquit, passiones hujus temporis ad superventu-

[1] Scripti forte circa an. 383. — [2] Vide D. Guillon, tom. x, p. 107-110.

» ram gloriam[1]. » Indignæ utique ad consolationis comparationem, non ad fructum redemptionis.

II. Quæ est enim tam præclara cujusquam vita in terris, ut adæquare illam cœlestem gloriam possit? Quid sublimius Paulo, qui tantum periculorum subiit, tantum dolorum atque infirmitatum absorbuit? In iis quas Christi nomine subiit passionibus quotidie, ut ipse dicit, moriebatur[2], et nihil indignum perpeti se in hoc tempore pro tantæ gloriæ spe atque expectatione censebat. Elias famem, insidias, mortisque terrores, laborum acerba toleravit: et tamen solus ille igneis curribus, equis igneis de cœlo deductus ad terras, et de terris revectus ad cœlum, omne meritum hujus militiæ abscondit, atque ultra humana omnia gratiam ascensoris evexit. Nam de Petro quid loquar, qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inverso suspendi poposcit vestigio, ut aliquid passioni suæ adderet, cujus acerbare ipse sibi supplicia non timeret?

III. Unde non immerito sanctus David ad illam gloriam, cum in cætero opere, tum maxime in quadragesimo-primo Psalmo se festinare testatur dicens: « Quando veniam et » apparebo ante faciem Dei[3]? » In quo Psalmo et perturbationes humanæ fragilitatis, et consolationes a Domino evidenter expressit. In quo etiam interpellat pro nobis Deum, quod oblitus operis sui, oblitus collatæ in hominem liberalitatis et gratiæ, quem tuendum atque ornandum susceperat, dereliquerit, et infirmum ac naufragum diversis infirmitatibus rejecerit atterendum. Quod idem ante ipsum fecerat sanctus Job: sed iste moralius, ille vehementius. Utriusque igitur interpellationes considerare cordi est; quod in his vitæ humanæ forma exprimitur,

[1] Rom. VIII, 18. — [2] 1 Cor. XV, 31. — [3] Psal. XLI, 3.

causa agitur, prærogativa formatur. Suo igitur ordine spectandæ nobis sunt.

CAPUT II.

Quomodo beatus Job, amissis omnibus præter uxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cesserit, nec certare recusaverit.

IV. Amissis itaque liberis Job atque omnibus suis præter uxorem, quæ ei sola ad tentationem reservata, perfusus etiam ulcere gravi, cum videret amicos suos non ad consolandum venisse, sed ad exaggerandum et acerbandum dolorem, advertit a Domino datam in se adversario tentandi sui potestatem. Et quamvis sagittas Domini in corpore suo sentiret esse, quibus compungi se diceret, tamen quasi bonus athleta, qui dolori non cederet, nec dura certaminis recusaret, addidit: « Incipiens Dominus vulneret, in » fine autem non me perimat... Quæ enim mea virtus, qui » sustineo; aut quod meum tempus, ut sufferat anima mea? » Numquid fortitudo lapidum, fortitudo mea: aut carnes » meæ sunt æreæ: aut non in ipso confidebam? Adjutorium autem a me recessit: visitatio autem ejus despexit me [1]. »

V. « Nonne tentamentum est vita hominis in terra, et » sicut mercenarii quotidiani vita ejus; aut sicut famulus » timens dominum suum, qui se sub umbra obtegat, aut » sicut mercenarius expectans mercedem suam; sic et ego » menses expectavi vacuos, noctes autem dolorum datæ » sunt mihi? Si quiescam dico: Quando dies? Si surgam » iterum: Quando vesper? Plenus sum doloribus a vespera

[1] Job. VI, 9-13.

» usque ad mane. Fermentatur mihi corpus in putredine » vermium : liquefacio autem glebas terræ, saniem radens » ulcerum. Vita autem mea levior est fabula, in spe vacua » perit... Dicam : Consolabitur me lectulus meus.... Terres » me in somniis, et in visionibus me percellis[1]. »

CAPUT III.

De misera conditione hominis, qui quotidie sub formidine est; quamque stulte cogitet peccata sua Dei cognitionem fallere posse : item quam miserum in lectulo nobis ad quietem dato sollicitudine agitari, atque ex eodem vacuos ac nudos exurgere, quæ vitæ istius imago est.

VI. Quam misera hominis conditio, quæ quasi mercenaria aliis laborat, sibi indiget, et nisi aliena misericordia sustentare se nequit! Quotidie sub formidine, sub timore gravem tolerans servitutem, et ne deprehendatur a Domino, erratica atque fugitiva sub umbra quadam sæculi hujus putat se posse delitescere. Considera illum de quo ait in Ecclesiastico Syrach : « Omnis homo transgrediens in lecto suo, » contemnens et dicens in anima sua : Quis me videt? Te- » nebræ circumdant me et parietes, quem vereor[2]? » Nonne tibi videtur iste vere esse mercenarius qui suâ prodegerit, ut ille adolescens in Evangelio, qui legitur accepisse a patre substantiæ portionem, et egens atque inops, quo famem levaret, pascere greges cœpit alienos, ut mercede sumptum exerceret suum[3]? Sed ille tamen aliquando conversus est; quia revertit ad patrem, et peccata sua non

[1] Job. VII, 1-14. — [2] Eccli. XXIII, 25 et 26. — [3] Luc. XV, 13, et seqq.

repressit, sed prodidit. Hic autem qui se existimat ab eo qui omnia videt, non videri; et tenebris putat commissa sua posse celari, umbram prætendit: sed frustra latere se credit, cum oculus Domini lucidior sole, occulta omnia deprehendat, tenebrosa illuminet, et intimi cordis penetret conscientiam, atque in alta et profunda descendat. Vanus ergo qui putat tenebris esse se tutum, cum lucem vitare non possit, quæ lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehendunt. Quasi fugitivus itaque et malus mercenarius deprehenditur, et antequam se occultet, agnoscitur; quia Domino omnia antequam quærat, cognita sunt, non solum quæ facta, sed etiam quæ futura sunt.

VII. Perit igitur in vacua spe qui putat quod suum crimen abscondat: fabula est istud, non veritas. Denique fabula peccantium otiosa, non habens fructum, sed gemitum. Narratio enim fatui sarcina in via. Quid enim aliud est peccatum, nisi sarcina quæ hujus sæculi onerat viatorem gravi depressum fasce delicti: qui si nollet oneri subjacere, debuit audire dicentem: « Venite ad me omnes » qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam[1]. »

VIII. Quid autem ærumnosius, cum ipse lectus ad communem quietem datus, grave vulnus infligat? Tunc enim solemus quæ fecimus recordari, et factorum suorum stimulis compungitur interior conscientia. Unde Scriptura ait his: « Quæ dicitis in cordibus vestris, et in » cubilibus vestris compungimini[2]? » Remedium quidem dedit, sed tamen conscientiam vulneravit. Sed esto ut aliquando fessis somnus obrepat: terremur insomniis, exagitamur visionibus; ut non jam requies, sed pœna sit. Ita enim abeunt divitiæ sæculi, veluti somnium exurgentis. Surrexit aliquis ex istius corporis somno, et nihil possedit, idque ipsum quod se credebat habere, amisit.

[1] Matth. XI, 28. — [2] Psal. IV, 5.

IX. Constituite mihi nunc divitem illum, qui quotidiana lucra, et quæstus varios congerebat, et exagitabatur cupiditatibus suis, subito resipiscentem, considerantemque secum, quia non cum morietur, accipiet omnia, neque simul descendet cum eo gloria domus ejus; et quod ea quæ possidet, in hac vita habeant aliquid voluptatis, non etiam in futurum: aperientem oculos ad cœlestia. Nonne tibi videtur sicut qui in somnis bibebat, bibisse; et qui in somnis epulabatur, epulatus: aperuisse autem oculos, et cognovisse quod anima ejus inane speravit, et adhuc esuriat, atque sitiat; quia modum non habet avaritia, nec rapiendo expletur, sed incitatur eo egentior, quo plura quæsierit? Et hic surrexit, et vanum est somnium.

CAPUT IV.

Quomodo amici Job ad consolandum eum venientes ejus dolorem acerbaverint: et quam magnifice idem senserit de divina potestate, ac redemptionis mysteria designaverit?

X. Sed iterum ipsum audiamus dicentem: « In veritate » novi quod ita est; quomodo enim erit justus, morta» lis[1] » etc. Incumbebant illi amici qui ad consolandum venerant, et quasi inimici amaris eum perurgebant sermonibus. Unum enim solatii genus est in ærumna et in amaritudine constitutis, culpa vacare; ut ea quæ perpetiuntur adversa, non pro delicti pretio sustinere videantur. Hoc quoque sancto viro adimere gestiebant; ut videretur ipse suæ auctor ærumnæ, qui peccatis gravibus Domini

[1] Job. IX, 1, 2.

contraxisset offensam, et pro impietatibus suis illa toleraret : describentes impiorum supplicia; ut qui vitia sererent, et meterent sibi dolores[1], quod mandato perirent Dei, et spiritu vitæ ipsius interirent, qui insufflaret domos luteas inhabitantibus[2], et arescerent, cogitationes destitueret versutorum, os obstrueret injusti[3]. Quæ vera quidem de Domini potestate; sed non convenientia tanti viri meritis asserebant.

XI. His ergo respondit : « In veritate novi quia ita est; » quomodo enim justus mortalis apud Dominum? Si enim » voluerit judicio contendere cum eo, non audiet illum; » ut non ad unum verbum ejus mille sermonibus contra » dicat. Sapiens est enim intellectu, et fortis, et magnus : » quis tam durus, ut in conspectu ejus possit subsistere? » Qui facit montes inveterascere, et nesciunt, et evertit » eos iracundia. Qui commovet orbem terrarum a funda» mentis, et columnæ ejus quatiuntur. Qui dicit soli, et » non oritur, adversus autem sidera consignat. Qui exten» dit cœlum solus, et ambulat sicut in pavimento supra » mare. Qui facit vergilias, et hesperum, et septentrionem, » et austri ministerium : qui facit magna et investigabilia, » gloriosaque et immensa, quorum non est numerus. Si » præterierit me, non videbo : et si me prætergressus fue» rit, nec sic sciam[4]. » Quanto vehementiore tuba iste increpuit de Domini potestate? Sed in ea justorum auxilium, non ruina est. Denique videtur exprimi potentia, sed magis redemptionis nostræ mysteria declarantur.

[1] Job. IV, 8, 9. — [2] Ibid. 19, et seqq. — [3] Id. V, 13-16. — [4] Id. IX, 3-11.

CAPUT V.

Deum fecisse montes inveterascere, id est, litteram Veteris Testamenti in spiritalem sensum convertisse; Judæos, quod illud ignoraverint, excusabiles non esse ob prodigia quæ Christi mortem sunt comitata; sed maxime ob solis defectionem quæ describitur. Tanguntur alia quædam Christi opera, et præcipue ambulatio in mari; ubi de titubatione Petri, ac de conterendis navibus Tharsis, quibus corpora nostra designantur.

XII. Qui sunt enim montes quos inveterascere facit, nisi Moyses, Aaron, et Elias, Jesus Nave, Gedeon, Prophetæ, omnes libri Veteris Testamenti? Venit Dominus Jesus: Novum detulit Testamentum, et illud quod erat vetus, factum est novum. Innovatus est Christianus, inveteravit Judæus. Renovata est gratia, inveteravit littera. Evertit montes, et convertit. Evertit enim et subruit intellectum secundum litteram, et statuit intelligentiam spiritalem. Intellectus ergo ille Legis evanuit carnalis, et factus est spiritalis. Unde Apostolus ait: « Scimus autem » quia Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum[1]. » Sed et ipse qui carnalis erat, factus est spiritalis, sicut ipse asseruit dicens: « Puto enim, et ego spiritum Dei habeo[2]. » Hos ergo montes inveteravit Jesus, et Judæi nesciunt. Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent: nunquam adhuc judaïca deliramenta sequerentur. Ipsi sunt ergo qui nesciunt. Unde et in Evangelio di-

[1] Rom. VII, 14. — [2] I Cor. VII, 40.

cit Dominus Jesus : « Dimitte illis, Pater, quia nesciunt » quid faciunt[1]. »

XIII. Sed non excusantur quia nesciunt, cum nescire nolint quod debuerint cognoscere. Certe non illis invidemus, si Domini sequantur sententiam. Sententia enim superiora solet absolvere, non futura. Sed nec ille immunis a scelere qui crucifixit suæ Auctorem salutis, et postea veniam non poposcit. Esto ut ante ignoraverit quem persequebatur; in cruce tamen positum debuit recognoscere universorum esse dominum elementorum, sub quo omnia elementa tremuerunt, cœlum obscuratum est, sol refugit, terra dissiluit, defunctorum sepulcra patuerunt, mortui viventium receperunt consortia. Unde et Centurio ait : « Vere Dei Filius erat iste[2]. » Centurio agnoscit alienum, Levita non recognoscit suum : gentilis veneratur, Hebræus abjurat. Non immerito ergo columnæ orbis terrarum motæ sunt, quando non crediderunt principes sacerdotum. Sed motæ sunt veteres, ut novæ confirmarentur, sicut ipse dignatus est dicere : « Ego confirmavi columnas » ejus[3]. » Audi quas columnas confirmaverit. « Petrus et » Jacobus, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dex» teras dederunt mihi et Barnabæ communionis[4]. »

XIV. Quomodo ergo excusant se nescisse, quorum alii viderunt, alii cognoverunt solem, non expleto diei curriculo, se recepisse; et rursus ante peractum spatium noctis egressum, noctem in die fecisse, in nocte diem. Utique intelligere debuerunt quia sol jussus se recepit, et jussus exivit. Prædixerat enim Dominus, quia tribus diebus futurus erat in corde terræ, et tribus noctibus[5] : didicerat hoc sol, servabat præceptum. Dubitabat ergo, dicens : Quid facio? Orior, et dies est ; Occido, et nox est. Si cur-

[1] Luc. XXIII, 34. — [2] Matt. XXVII, 54. — [3] Psal. LXXIV, 4. — [4] Galat. II, 9. — [5] Matth. XII, 40.

sum meum servavero, demorabor mundi salutem. Festinemus etiam ad redemptionem nostram; festinare etiam debeo ipse ad novam vitam; erit enim beneficio crucis qua renovantur universa, et sol novus, et cœlum novum. Festino ergo ut illum possim videre Solem justitiæ, illuminantem animas universorum. Sed quid faciam? Ipse vult post triduum fieri resurrectionem. Inveni quid faciam, ut et moras non faciam et numerum dierum custodiam. Non faciam integrum diem et integram noctem. Abbreviabo horas, ut tribus quidem diebus ac noctibus sit inter mortuos Dominus Jesus: citius tamen quam trium dierum et noctium intervalla patiuntur, resurgat a mortuis. Abbreviabo igitur horas ubi ascenderit crucem. A sexta hora statim fiat nox; ne videam Domini passionem, sed fugiam parricidalis persecutionis spectaculum. Occidam, et erit nox horarum trium: egrediar, et innovabo diem, ut sit horarum trium: percursus est primus dies: sequetur nox secunda spatio suo; sequetur similiter dies: incipiet nox tertia, resurget Dominus in nocte, et erit dies in lumine resurgentis; ut compleatur illud: « Et nox sicut dies illuminabitur[1]. » Hic est dies ille magnus quem vidit Abraham, et gavisus est: de quo et David ait: « Hic est dies » quem fecit Dominus, exultemus et lætemur in eo[2]: » cui non ministerio laboris, sed fructu exultationis intererot.

XV. Ipse ergo Dominus diem ducit, et ante mundi consummationem videbitur lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ipse est Dominus, qui signat et numerat multitudinem stellarum: ipse est Dominus, qui cœlum solus extendit, qui ambulavit tanquam in pavimento super mare; quando Petrus vidit eum ambulantem, et dixit: « Domine, jube me ve-

[1] Psal. CXXXVIII, 17. — [2] Id. CXVII, 24.

» nire ad te super aquas[1]. » Et jussit Dominus : sed ille titubavit; et nisi porrexisset ei Dominus dexteram, demersus fluctibus occidisset. Titubavit caro, salvavit dextera. Et ait illi : « Modicæ fidei, quare dubitasti[2]? » Fides ergo ambulavit in Apostolo, non caro. Denique fides titubavit, et caro sentire cœperat naufragium. Quod non improprie dictum est; quia caro navis est animæ; sicut scriptum est : « Qui descendunt mare in navibus[3]. » Et alibi : « Ibi dolores ut parturientis, in spiritu vehementi » conteres naves Tharsis[4]. » Animæ enim nostræ cum Verbum parturiunt, edunt dolores : quæ autem peperit, jam non meminit tristitiæ propter gaudium; quia natus est illi homo qui mundum redemit. « Naves Tharsis, » id est, intelligibiles quæ Salomoni aurum ferebant atque argentum, id est, corpora nostra, quæ habent thesaurum in vasis fictilibus[5], ut Apostolus dicit : vel quod etiam hic partus dubio conteruntur, juxta quod dictum est : « Væ » prægnantibus et nutrientibus[6] ! » Nam cum anima quatitur, caro fluctuat : vel spiritu vehementi exagitabuntur infuso, cum expleto tempore fuerit resurgendum, secundum quod scriptum est : « Veni Spiritus, et insuffla in » mortuos istos, et vivent[7]. » Unde et ipse Job in posterioribus dicit : « Novi enim quia æternus et potens est, » qui soluturus est me in terra, resuscitare pellem meam » quæ portavit hæc[8]. » Conteruntur autem qui in judicium ressuscitantur. Est autem bona contritio : « Cor enim contri- » tum et humiliatum Deus non spernit[9]. » Et alibi : « Sana » contritiones ejus[10]. » Sed et ad Josaphat dictum est : « Contritæ sunt naves ire in Tharsis[11]; » eo quod se sacrilego miscuisset, (id est, Ochoziæ regi Israël). Utrumque

[1] Matth. xiv, 28. — [2] Ibid. 31. — [3] Psal. cvi, 23. — [4] Id. xlvii, 8. — [5] 2 Cor. iv, 7. — [6] Luc. xxi, 23. — [7] Ezech. xxxvii, 9. — [8] Job. xix, 25, 26. — [9] Psal. l, 19. — [10] Id. lix, 4. — [11] 2 Paral. xx, 37.

igitur contritio significat; quia utrumque est in die judicii : « Quando omnes qui in monumentis sunt, audient » vocem Filii Dei, et procedent qui bona fecerunt, in re» surrectionem vitæ : qui vero mala egerunt, in resurrec» tionem judicii[1]. » Quod etiam David propheta significat dicens : « Ibi dolores ut parturientis : sicut audivimus, ita » et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei » nostri[2]. » Namque et dolorem futurum, et lætitiam comprehendit : dolorem de judicio, et de absolutione lætitiam.

CAPUT VI.

Verba Job, quibus humanas infirmitates aperit, expenduntur. Quemadmodum Vir sanctus peccatum suum non negaverit; quidve inter peccare et impie agere sit discriminis : quibus verbis hominem apud Deum conetur excusare : postremo confitenti veniam promitti, ac justum iniquitates suas agnoscere, ostenditur.

XVI. Sed ad propositæ nobis interpellationis seriem revertamur. « Multas, inquit, contritiones fecit mihi, res» pirare me non sinit, replevit me amaritudine; et quia » virtute est potens, nemo potest judicio ejus resistere. Si » justus sum corde, lingua mea errat..... Magnum et po» tentem disperdit ira. Improbi in morte gravi : justi au» tem irridentur. Dati sunt enim in manus impii[1]. » Vide singula. Potentibus ira sua gravis est, improbis nequitia,

[1] Joan. v, 28, 29. — [2] Psal. XLVII, 8, 9. — [1] Job, IX, 17-24.

justis conditionis infirmitas. Ita nihil periculo vacat. Fortitudo et magnitudo viri sua potestate decipitur, improbitas affligitur, virtus ridetur. Ille quia plus potest, labitur : iste quia nihil potest, affligitur. Conditionis est vitium, quia « Vita nostra levior est cursore. Transivit, et nihil » vidit. Tanquam navis vestigium, aut aquilæ volantis et » quærentis escam[1] ; » ita prætcrit et vita hominis. Quod loquimur, obliviscimur; nec ullum transitus nostri insigne deprehenditur, nisi quod sit plenum mœroris et gemitus. « Concutior, inquit, omnibus membris. Utinam » sit mediator noster arguens et dijudicans inter utrumque » nostrum[2]. »

XVII. « Dicam Domino : Quare sic me judicas? An » bonum tibi est ut injustus ego sim; quia repulisti opera » manuum tuarum, et consilio impiorum intendisti? Numquid sicut mortalis videt, sic vides; aut vita tua sicut ho» minis, aut anni tui sicut viri; quia exquisisti iniquitates » meas, et peccata mea investigasti? Nosti enim quia impie » non gessi : sed quis est qui de manibus tuis eruatur[3]? » Magna fides, magna auctoritas conscientiæ, Deum testem mentis suæ arcessere. Quod conditionis est, non negat : quod impietatis est, repellit : quod infirmitatis, fatetur. Peccasse conditionis est, quia nemo immunis lapsus est : impie agere non conditionis est, sed perfidiæ et nequissimæ mentis venenum. Non agnoscit hoc justus : sed absolutio hominis in Dei miseratione, non in hominis potestate est.

XVIII. Manus, inquit, tuæ plasmaverunt me : postea » convertisti et percussisti me. Memento quia lutum me fe» cisti, et in terra me resolves. Numquid non ut lac mul» sisti me, confecisti me sicut caseum? Corium et carnem » me induisti, ossibus et nervis me inseruisti : vitam et

[1] Job. IX, 25, 26. — [2] Ibid. 28 et 33. — [3] Id. X, 1-7.

» misericordiam in me posuisti ; et visitatio tua protexit » spiritum meum[1]. » Quanta deploratio sancti Viri pro communi infirmitate, quanta conventionis auctoritas, quod Deus hominem manibus suis fecerit ? Excusatur culpa infirmitatis obtentu, commendatur gratia privilegio operationis æternæ, et protectionis dignatione cœlestis. De quo loco etiam David pulcherrime locutus est dicens : « Quid » est homo, quod memor es ejus ; aut filius hominis, nisi » quia visitas eum[2] ? »

XIX. « Hæc, inquit, habes in te : novi quia omnia po» tes, impossibile autem tibi nihil. Si enim peccavero, cus» todies me, ab iniquitate autem immaculatum me non » fecisti. Si impius fuero, væ mihi ! Si sim justus, non pos» sum me erigere. Plenus sum enim confusionis, investigor » sicut leo ad necem[1]. » Vide tria : « Si peccavero, inquit, » custodies me. » Et ideo, o homo, fatere peccatum, ut veniam consequaris : « Dic, inquit, iniquitates tuas, ut jus» tificeris[2]. » Quid erubescis fateri eas in quibus natus es ? Negantis, non fatentis crimen est, negare quod natus sis. Quod accepisti, utinam serves. Cur putas te habere quod non acceperis ? Ergo peccator fateatur, impius ingemiscat, justus non se erigat et extollat ; ne per arrogantiam fructum justitiæ amittat.

XX. Et pulchre ait : « Si justus sum, non possum me eri» gere ; plenus enim sum confusionis. » Justus enim advertit magis fragilitatem suam, quam injustus ; et sapiens agnoscit, non agnoscit insipiens. Denique lapsibus suis sapiens compungitur, insipiens delectatur : justus accusator est sui, injustus assertor : justus prævenire vult accusatorem confessione peccati, injustus peccatum suum occultare desiderat : ille in principio sermonis occurrit ut prodat er-

[1] Job. x, 8-12. — [2] Psal. viii, 5. — [3] Job. x, 13-16. — [4] Isaï. xliii, 26.

rorem, iste multiloquio sermonis sui sonum accusationis involvit, ne prodat errorem.

CAPUT VII.

Omnium ætatum maxime lubricam adolescentiam; nos eorum etiam peccatorum, quæ vitare nequiverimus, rationem esse reddituros: ærumnas nostras maris ac terræ incommodis non satis exprimi: cœlum ac terram innovanda esse, nec futuram resurrectionem ante adventum ejus, qui nova omnia sit facturus.

XXI. Iterum adjiciens dicit: « Quare ascripsisti adver» sum me mala, et apposuisti mihi adolescentiæ peccata[1]?» Pulchre id ætatis arripuit ad querelam, quæ magis ad vitium lubrica esse consuevit. Habet enim pueritia innocentiam, senectus prudentiam, ipsa vicina adolescentiæ juventus bonæ existimationis intuitum, et verecundiam delinquendi; adolescentia sola est invalida viribus, infirma consiliis, vitio calens, fastidiosa monitoribus, illecebrosa deliciis. In tanto igitur et tam confragoso et procelloso mundi hujus turbine, cur tam crebra naufragia improvidæ ascribuntur ætati? Unde præclare David totius temporis ejus veniam sibi a Domino postulavit dicens: « Delictum » juventutis meæ et ignorantiæ ne memineris, Domine[2],» quia tunc maxime calor corporis servet, et æstu sanguinis vaporantis ignescit.

XXII. Sed iterum ipsum audiamus: « Mortalis, inquit, » filius mulieris, brevis vitæ est, et plenus iracundiæ, qui

[1] Job. xiii, 26. — [2] Psal. xxiv, 7.

» sicut flos floruit, et decidit; discedit autem ut umbra, et » non resistit. Nonne et ab hoc ratio quæritur? Et hunc » fecisti intrare in judicium sub conspectu tuo. Quis autem » mundus est a sorde? Sed nemo etiamsi unius diei sit vita » ejus super terram[1]. » Vere miserabilis conditio, ut peccati sui quod vitare non possit, rationem præstare cogatur: judicium intrare, in conspectum Domini subire omnipotentis compellitur, edere causas gestorum suorum, quæ tot vitæ suæ ætatibus percurrerit, cum mundus a peccato quivis esse non possit, ut ab ipsis cunabulis prius obrepat infantiæ culpa, quam sit ullus sensus erroris. Quamque illud miserabile, ut brevis sit vita ejus, dulcis illecebra, multiplex ærumna, iracundia quotidiana. Itaque in exigua delectatione amaritudo perpetua est.

XXIII. « Est, inquit, arbori spes. Si enim fuerit excisa, » virescit; et in petra mortuus ramus ejus fuerit, ad odo» rem aquæ florebit; faciet autem messem sicut novella. » Vir autem defunctus abiit, cadens autem mortalis homo » non ultra est. Tempore autem fluctuat mare[2]. » Spectavimus prophetici sermonis seriem ex duobus inferioribus elementis, terra ac mari, quæ omni injuriæ, crebrisque tempestatibus subjacent: quam validum argumentum nostræ expressit ærumnæ? Terrena, inquit, virgulta, nemorosaque arborum, etiam cum fuerint mortua, in usus vitales resurgunt. Mare quoque ipsum temporum vicibus solet fluctuare. At vero caro nostra semper exæstuat, sibique ipsa tempestas est, nec unquam a motibus procellarum miserandisque naufragiis feriatur.

XXIV. « Cum autem dormierit homo, non resurgit us» que dum cœlum non assuatur[3]. » Quod videtur declarare, donec cœlum novetur; erit enim cœlum novum et terra nova[4], sicut scriptum est. Nam quod assuitur, vetus est;

[1] Job. XIV, 1-4. — [2] Ibid. 7-11. — [3] Ibid. 12. — [4] Isaï. LXV, 17.

quod vetus, mutabitur. Denique audi David dicentem : «Initio terram tu fundasti, Domine, et opera manuum » tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt; tu autem permanes, et » omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium » mutabis eos et mutabuntur[1].» Possumus etiam illud attexere, quoniam quod vetus est, assuitur; quod novum, cogitur. A diebus autem Joannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, et cogentes diripiunt illud. Assuebat ergo illud Synagoga in paucis, Ecclesia cogit in millibus. Vel quia nunc cœlum assui videtur nebulis et caligine, nocturnisque tenebris, et crocco diei surgentis rubore diversa et discolori specie sæpe contextum. Tunc autem nox non erit amplius, et non indigebunt luce lucernæ, et lumine solis; quia Dominus illuminabit super eos[2], sicut dicit Joannes. Vel quia : « Væ iis qui assumunt cervicalia ad evertendas ani- » mas populi[3]. »

XXV. Deploranti Prophetæ miseriam nostræ fragilitatis, quæ et in hac vita requiem non haberet, et universa subito incursu mortis amitteret, Spiritus sanctus infudit tandiu non resurrecturos homines, donec veniret qui non assueret vetera novis, nec vestimentum novum committeret in vestimentum vetus; sed omnia faceret nova, sicut ipse dixit : « Ecce faciam nova[4]. » Ipse est enim resurrectio, ipse primogenitus ex mortuis in quo omnes quidem prærogativam futuræ resurrectionis accepimus : solus tamen ipse adhuc resurrectione perpetua resurrexit.

[1] Psal. CI, 26, 27. — [2] Apoc. XXI, 23. — [3] Ezech. XIII, 18. — [4] Apoc. XXI, 5.

CAPUT VIII.

Quomodo beatus Job resurrectionem atque iram Domini in consummatione futuram significaverit: et quam desideraverit ex hac vita, ubi perfidia dominatur, evolare.

XXVI. Audito igitur quid locutus esset in eo Deus, et cognito per Spiritum sanctum quod Filius Dei non solum veniret in terram, sed etiam descensurus esset ad inferos, ut mortuos resuscitaret (quod tunc quidem factum est ad testimonium præsentium, et exemplum futurorum) conversus ad Dominum ait: « Utinam in inferno me conservares, absconderes autem me, donec desinat ira tua, et » statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim » mortuus fuerit homo, vivet consummans dies vitæ ipsius. » Sustinebo donec iterum fiam, deinde vocabis me; ego » autem te obaudiam: at opera manuum tuarum ne despicias. Numerasti autem meas adinventiones, nec præteribit te quidquam ex peccatis meis. Signasti autem iniquitates meas in sacculo, et notasti si quid inscius præterivi[1]. » Quam suavis locus, qui nos de resurrectione confirmat; et quam videtur voci dominicæ convenire, quæ in Evangelio legitur, ubi ait: « Tunc incipient dicere montibus: Cadite » super nos; et collibus: Operite nos[2]. » Erit enim in consummatione sæculi ira Domini. Recte ergo Sanctus in judicium mavult resurgere, quam in tempus divinæ iracundiæ, quæ terribilis etiam innocentibus est.

XXVII. Simul etiam illud prophetare intelligitur, di-

[1] Job. xiv, 13-17. — [2] Luc. xxiii, 30.

cendo: «Statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias;» quod in passione Domini resuscitandus foret, sicut in fine istius libri demonstratur; nec tamen deplorare desinit: et quo magis intelligit sibi resurrectionem esse propositam, vitam hanc fugere desiderat, videns se in manus traditum adversariorum, projectum se in potestatem impiorum, cui etiam amici in inimicos conversi sunt, qui cum debuerint consolari, ruinam super ruinam inferant; memor tamen conscientiæ suæ puræ, et mundæ orationis ait: «Terra »non cooperias in sanguine carnis meæ[1];» ut oratio ejus sicut incensum dirigatur ad Dominum, non in terra diversetur. Sancti enim oratio nubes penetrat; peccatoris orationem, sicut a Deo Caïn dictum est parricidæ, aperiens os suum terra in sanguine carnis abscondit. «Maledictus, in»quit, a terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinem »fratris tui de manu tua; quoniam operaberis terram[2].»

CAPUT IX.

Reprehenduntur ii, qui curiosius sapientiæ adyta rimari audent: eam neque in abysso, neque in mari quærendam esse; et qua de causa: denique ejusdem cognitionem soli Deo, et quibus eam ille revelaverit, patere.

XXVIII. Flebiliter itaque Sanctus deplorat vitæ istius tempora: «Pereo, inquit, et spiritu circumferor: oro au»tem sepulturam, et non impetro, precor laborans. Et »quid faciam? Dies mei transierunt in horrore: dirupti »sunt articuli cordis mei[3].» Nec tamen usquam derogat judicio Dei; scit enim profundam esse altitudinem sapien-

[1] Job. xvi, 19. — [2] Gen. iv, 11. — [3] Job. xvii, 1, 2, et 11.

tiæ et scientiæ Dei, et inscrutabilia judicia ejus, atque investigabiles vias ejus.

XXIX. « Non calcaverunt, inquit, eas filii se glorificantium, nec transivit per eas leo [1]. » Quis enim potuit vias ejus comprehendere, quæ abdite occulta penetravit : « Unde, » inquit, inventa est sapientia, aut quis locus disciplinæ ? » Nescit mortalis homo viam ejus, nec inventa est in hominibus. Abyssus dixit : Non est in me ; et mare dixit : Non » est mecum [2]. » Non tibi licet scire, o homo, alta sapientiæ; ideo tibi scriptum est : « Noli altum sapere, sed time [3]. » Quid curiose cupis investigare quod tibi non expedit scire, nec cognoscere datur ? Paulus audivit aliqua secreta sapientiæ, quæ prohibitus est aliis intimare; et ideo raptus est in paradisum, raptus usque ad tertium cœlum [4], ut audiret ea quæ positus in terris audire non poterat. Si quæ audivit homo, non licuit ei loqui, quemadmodum quod non audivit, inquirit ? Imperatoris hujus in terris non licet tibi scire consilia, et vis scire divina ? non licet tibi curiosius investigare quæ in terris geruntur, et curiosius requiris quid supra cœlum agatur? Cur tu disputas unde nata sit Sapientia ? Nescit homo viam ejus, nec in hominibus inventa est perfecta Sapientia. Non in Moyse, non in Aaron, non in Jesu Nave fuit, non in ipso David, qui ait : « Incerta et occulta sa» pientiæ tuæ manifestasti mihi [5] ; » quia ipse dixit in posterioribus : « Velut jumentum factus sum apud te [6]. » Supra te est scire, o homo, altitudinem Sapientiæ, satis est tibi ut credas. « Si enim non credideritis, inquit, nec intelligetis [7]. » Abyssum scire non potes, abyssum non potes comprehendere, quomodo altitudinem Sapientiæ comprehendes ? Abyssus dixit : « Non est in me; » et tu potes dicere quia in te est Sapientia ?

[1] Job. XXVIII, 8. — [2] Id. 12-14. — [3] Rom. XI, 20 — [4] 2 Cor. XII, 3, 4. — [5] Psal. L, 8. — [6] Id. LXXII, 23. — [7] Isaï. VII, 9.

XXX. Abyssus ergo dixit: « Non est in me; » quia ipse Dominus dixit: « Non derelinques animam meam in inferno[1]. » Et Apostolus dixit: « Quis descendit in abyssum? hoc est » Christum ex mortuis deducere[2]. » Ergo si interrogatur abyssus: Ubi est Sapientia? Respondet: « Non est in me, » quia resurrexit. Interrogatur mare: Ubi est Sapientia? Dicit: « Mecum non est: » quia calcavit me, nec fluctus mei eam turbare potuerunt. Et tu ergo in hoc sæculi istius positus freto noli perfectam illam Dei Sapientiam in hoc mundo quærere; quia mundus eam non cognovit. Sed si vis eam invenire, calca fluctus hujus mundi, sicut calcavit Petrus, et ambula super aquas hujus sæculi, et porriget tibi dexteram Sapientia, sicut porrexit et Petro; quia nemo fuit quem non sæculi hujus unda turbaverit. Turbavit Abraham, turbavit et Moysen, turbavit et Petrum. Moyses per mare transivit, et per mare peditem duxit exercitum; sed ante et ipse turbatus est. Petrus super aquas calcavit: sed mersus fuerat corpore, quia infirmioris fidei vestigio claudicavit. Ergo noli Sapientiam in mari quærere, quia non dixit cum mari se futurum Dominus Jesus, sed cum Apostolis suis; ut aliqua ex parte eum cognoscerent, quibus ait: « Ecce ego vobiscum sum usque ad con- » summationem sæculi[3]. » Beati cum quibus est, utinam et nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum Christo, quia et ipse calcavit mare. Nobis aurum cordi atque argentum est: Sapientia autem supra aurum, non in auro est. Ideo qui Sapientiam habere cupiebat, » Argentum, ait, et » aurum non habeo; sed quod habeo, do tibi: in nomine » Jesu Christi Nazareni surge et ambula[4]. » Quia aurum non habebat, in nomine Christi habebat piæ operationis gratiam. Ideo et tibi dicitur: « Et trahe Sapientiam in inte-

[1] Psal. xv, 10. — [2] Rom. x, 7. — [3] Matth. xxviii, 20. — [4] Act. iii, 6.

tiæ et scientiæ Dei, et inscrutabilia judicia ejus, atque investigabiles vias ejus.

XXIX. «Non calcaverunt, inquit, eas filii se glorificantium, nec transivit per eas leo[1].» Quis enim potuit vias ejus comprehendere, quæ abdite occulta penetravit: «Unde, inquit, inventa est sapientia, aut quis locus disciplinæ? Nescit mortalis homo viam ejus, nec inventa est in hominibus. Abyssus dixit: Non est in me; et mare dixit: Non est mecum[2].» Non tibi licet scire, o homo, alta sapientiæ; ideo tibi scriptum est: «Noli altum sapere, sed time[3].» Quid curiose cupis investigare quod tibi non expedit scire, nec cognoscere datur? Paulus audivit aliqua secreta sapientiæ, quæ prohibitus est aliis intimare; et ideo raptus est in paradisum, raptus usque ad tertium cœlum[4], ut audiret ea quæ positus in terris audire non poterat. Si quæ audivit homo, non licuit ei loqui, quemadmodum quod non audivit, inquirit? Imperatoris hujus in terris non licet tibi scire consilia, et vis scire divina? non licet tibi curiosius investigare quæ in terris geruntur, et curiosius requiris quid supra cœlum agatur? Cur tu disputas unde nata sit Sapientia? Nescit homo viam ejus, nec in hominibus inventa est perfecta Sapientia. Non in Moyse, non in Aaron, non in Jesu Nave fuit, non in ipso David, qui ait: «Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi[5];» quia ipse dixit in posterioribus: «Velut jumentum factus sum apud te[6].» Supra te est scire, o homo, altitudinem Sapientiæ, satis est tibi ut credas. «Si enim non credideritis, inquit, nec intelligetis[7].» Abyssum scire non potes, abyssum non potes comprehendere, quomodo altitudinem Sapientiæ comprehendes? Abyssus dixit: «Non est in me;» et tu potes dicere quia in te est Sapientia?

[1] Job. XXVIII, 8. — [2] Id. 12-14. — [3] Rom. XI, 20 — [4] 2 Cor. XII, 3, 4. — [5] Psal. L, 8. — [6] Id. LXXII, 23. — [7] Isaï. VII, 9.

XXX. Abyssus ergo dixit: «Non est in me;» quia ipse Dominus dixit: «Non derelinques animam meam in inferno[1].» Et Apostolus dixit: «Quis descendit in abyssum? hoc est » Christum ex mortuis deducere[2].» Ergo si interrogatur abyssus: Ubi est Sapientia? Respondet: «Non est in me,» quia resurrexit. Interrogatur mare: Ubi est Sapientia? Dicit: «Mecum non est:» quia calcavit me, nec fluctus mei eam turbare potuerunt. Et tu ergo in hoc sæculi istius positus freto noli perfectam illam Dei Sapientiam in hoc mundo quærere; quia mundus eam non cognovit. Sed si vis eam invenire, calca fluctus hujus mundi, sicut calcavit Petrus, et ambula super aquas hujus sæculi, et porriget tibi dexteram Sapientia, sicut porrexit et Petro; quia nemo fuit quem non sæculi hujus unda turbaverit. Turbavit Abraham, turbavit et Moysen, turbavit et Petrum. Moyses per mare transivit, et per mare peditem duxit exercitum; sed ante et ipse turbatus est. Petrus super aquas calcavit: sed mersus fuerat corpore, quia infirmioris fidei vestigio claudicavit. Ergo noli Sapientiam in mari quærere, quia non dixit cum mari se futurum Dominus Jesus, sed cum Apostolis suis; ut aliqua ex parte eum cognoscerent, quibus ait: «Ecce ego vobiscum sum usque ad con» summationem sæculi[3].» Beati cum quibus est, utinam et nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum Christo, quia et ipse calcavit mare. Nobis aurum cordi atque argentum est: Sapientia autem supra aurum, non in auro est. Ideo qui Sapientiam habere cupiebat, » Argentum, ait, et » aurum non habeo; sed quod habeo, do tibi: in nomine » Jesu Christi Nazareni surge et ambula[4].» Quia aurum non habebat, in nomine Christi habebat piæ operationis gratiam. Ideo et tibi dicitur: «Et trahe Sapientiam in inte-

[1] Psal. xv, 10. — [2] Rom. x, 7. — [3] Matth. xxviii, 20. — [4] Act. iii, 6.

» riora[1]; » et infra : « Latuit, inquit, omnem hominem, et a » volatilibus cœli abscondita est[2]. » Nec homines sciebant ubi erat, nec Angeli, quia ipsi sunt aves cœli, de quibus dictum est : « Et vidi Angelum volantem per cœlum[3]. »

XXXI. Nemo potuit noscere Sapientiam; quia nemo novit Filium nisi Pater, et nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. Ipse ergo revelavit Joanni cum quo esset Sapientia; et ideo dixit ille, non quod suum erat, sed quod Sapientia infudit ei : « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum[4]. » Nescit Sapientiam interitus, nescit malitia. Interitus enim tenere eam non potuit, qui dixit : « Ubi est, mors, victoria tua ? Ubi, » mors, aculeus tuus[5] ? » Nescit eam malitia, quia dixit : « Quærent me mali, et non invenient[6]. » Possunt dicere : « Audivimus gloriam ejus. » Solus est Deus qui novit eam : « Quia Deus, inquit, bene constituit viam ejus : ipse novit » locum ejus[7]. » Quod sit receptaculum Sapientiæ, audi Discipulum ejus dicentem : « Unigenitus Filius, qui est in » sinu Patris, ipse enarravit[8]. » Agnovit enim Patrem Filius, quia ipse ait : « Sicut agnovit me Pater, et ego agnosco » Patrem[9]. » Æqua mensura est cognitionis, ubi unitas potestatis est. Pater ergo qui omnia fecit, « Novit ventorum » libram, aquarum mensuram[10] : » ipse vidit Sapientiam, et enarravit eam per Prophetas suos, quia Pater enarravit Sapientiam, et investigavit eam; sicut et Filius Patrem enarravit, quem nihil præterit, et dixit : O homo, quid vis profunda scire Sapientiæ, quæ supra te sunt ? « Timere » Deum sapientia est, abstinere autem a malis disciplina » est[11]. »

[1] Job. XXVIII, 18. — [2] Ibid. 21. — [3] Apoc. XIV, 6. — [4] Joan. I, 1. — [5] 1 Cor. XV, 55. — [6] Prov. I, 28. — [7] Job. XXVIII, 23. — [8] Joan. I, 18. — [9] Id. X, 15. — [10] Job. XXVIII, 25. — [11] Ibid. 28.

LIBER II.

DE INTERPELLATIONE DAVID.

CAPUT I.

Post absolutam vehementiorem interpellationem Job sequitur placidior interpellatio David. Hunc non inepte cervo comparari, cum Christus ipse per idem animal se designari non recusaverit. Illi similitudinem hanc convenisse potissimum ob passionis susceptionem, Ecclesiæ vocationem, profligationem diaboli, atque Apostolorum, qui et ipsi cervi fuerunt, missionem.

I. Multi quidem deploraverunt infirmitatem fragilitatis humanæ : excellentius tamen cæteris sanctus Job, et sanctus David. Ille superior, directus, vehemens, acer, et quasi gravibus exasperatus doloribus majore cothurno : hic blandus, placidus, atque mansuetus, mitiore affectu; ut vere quem imitandum sibi proposuit, cervi imitaremur affectum. Nec te moveat, si tantum Prophetam feræ similitudine videar prædicare, cum legeris ad Apostolos dictum : « Estote astuti sicut serpentes, et prudentes sicut co- » lumbæ[1]. »

II. Sed tamen quamvis istiusmodi similitudines piis astruantur exemplis, sitque innocens et mitis natura cervorum; illum cervum ad imitatione Prophetæ propositum hoc loco arbitror de quo Salomon paternæ mentis assertor in Proverbiis dixit : « Cervus amicitiæ, et pullus gratiarum

[1] Matth. x, 16.

» confabuletur tibi[1]. » Verus enim Dei Filius in semetipso naturam, quam animantibus ipse donavit, expressit, qui in hunc mundum tanquam cervus advenit : et cum his se mera simplicitate jungebat, a quibus ei parabantur insidiæ. Fertur enim hujusmodi cervorum esse simplicitas, ut cum se exagitari viderint, his sese equitibus annectant, qui ministerio fraudis appositi, fugæ specie ac simulatione societatis inductos ad retia usque deducant. Ita ergo Dominus tanquam ignarus periculi atque improvidus, Judæis dolum sibi struentibus admiscebatur, et societatem Judæ proditoris sibi ascivit, cujus simulatione funesta, usque ad crucis laqueos et retia passionis accessit. Unde conversus ad eum dixit : « Juda, osculo Filium hominis » tradis[2] ? » Et hoc modo quidem venit ad Synagogæ retia, volensque se induit : sed non implicitus est, nec instrictus, qui omnes resolvit.

III. Denique eminebat super retia. Et quia eum sui non susceperant, vocabat Ecclesiam, et suam ei gratiam conferebat, sicut ipsa sacro-sancta Ecclesia in Canticis protestatur dicens : « Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, in virtuti» bus et fortitudinibus agri ; ne suscitaveritis, et excitaveritis » charitatem, usquequo voluerit[3], » Petit ergo in odore agri, quem olebat sanctus Jacob, id est, illa fide, illa devotione excitari sponsum suum a filiabus Hierusalem, ut festinet ad sponsam, et excitari ejus in se charitatem, aut etiam ipsum excitari, quia charitas sponsus est. « Deus » enim charitas est[4], » sicut dixit Joannes. Sed ille non est passus se ab aliis excitari ; qui sponte properabat, egressus de thalamo exultabat ut gigas ad currendam viam. Vidit eum sponsa, et vocem venientis audivit, subitoque conversa ait : « Ecce hic advenit saliens super montes,

[1] Prov. v, 19. — [2] Matth. xxvi, 50 ; et Luc. xxii, 48. — [3] Cant. i, 7. — [4] 1 Joan. vi, 16.

» transiliens super colles[1]; » majores enim salit, minores transilit, ne piæ festinationis impedimenta patiatur. « Similis est, inquit, consobrinus meus capreolæ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel[2]. » Bonus cervus, cujus mons est domus Dei, in quam tanta celeritate currebat, ut sponsæ vota et desideria præveniret. Denique quem de longinquo venientem viderat, repente sibi adesse cognovit; unde et ait : « Ecce hic post parietem nostrum, » prospiciens per fenestras, eminens per retia. Respondit » consobrinus meus, et dixit mihi : Exurge, veni proxima » mea, formosa mea, columba mea; quia ecce hyems » præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in » terra[3]. » Hyems Synagoga est : imber populus Judæorum, qui Solem videre non potuit : flores Apostoli sunt. Et addidit : « Messis incisionis advenit, vox turturis audita » est in terra nostra[4]. » Messis illa Ecclesiæ fides est : vox turturis pudicitia est.

IV. Nec his solis, sed etiam cervi similitudinem suscipit Christus, quia veniens in terras serpentem illum diabolum sine ulla sui offensione protrivit, cui calcaneum suum obtulit, sed ejus venena non sensit. Unde dictum est ei : « Super aspidem et basiliscum ambulabis[5]. » Simus ergo et nos cervi, ut super serpentes ambulare possimus. Erimus cervi, si vocem Christi sequamur, quæ præparat cervos, et facit morsus serpentium non timere : ac si qui forte fuerint vulnerati, aufert eorum dolorem, solvendo delictum. De his cervis dicit Dominus ad Job : « Observasti » partus cervorum : numerasti autem menses eorum, ple- » nos partus? Partus autem eorum solvisti, vel enutristi » filios eorum, ut non timeant[6]? » Audi quomodo non timeant filii cervorum talium. Doceat te Esaïas dicens : « Et

[1] Cant. II, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 10, 11. — [4] Ibid. 12. — [5] Psal. XC, 13. — [6] Job. XXXIX, 1, 2.

» puer parvulus mittet manum in cavernam aspidum, et » illi non nocebunt[1]. » Et ut agnoscas quod Ecclesiæ filios significare videtur, addidit : « Partus autem eorum emit- » tes, dirumpent filii eorum, et multiplicabuntur in gene- » ratione, exibunt et non revertentur retro[2]. » Nemo enim mittens manum ad aratrum, et aspiciens retro, habilis est regno Dei[3].

V. Merito ergo cervus factus est Dominus; ut tales sibi cervos Domini vox præpararet, de quibus ait : « In nomine » meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpen- » tes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis no- » cebit[4]. » Tollebant enim serpentes, cum spiritu oris sui sancti Apostoli de latebris corporum eruerent nequitias spiritales, nec venena mortifera sentiebant. Denique cum exiliens de sarmentis Paulum vipera momordisset, videntes barbari pendentem viperam de manu ejus, putabant repente moriturum[5]. At ille stabat intrepidus, nec vulnere movebatur, nec veneno infundebatur. Unde videntes eum non tanquam hominis conditione genitum, sed tanquam Dei gratia editum, supra homines esse arbitrabantur. Vide cervum viperas de latebris eruentem Spiritu divino qui erat in naribus ejus[6], sicut dixit Job. Conversus inquit, Paulus in spiritu, et respiciens cum dolore, ait ad Pithonem : « Præcipio tibi in nomine Domini nostri Jesu » Christi continuo exire ab ea. Et exivit eadem hora[7]. » Vide cervum, quando venit ad baptismum, et sacri fontis ablutus irriguo, omnia persecutionis venena rejecit. Vide cervum Dominum Jesum, quando venit ad Joannem Baptistam, et dicenti sibi Joanni : « Ego a te debeo bapti- » zari, et tu venis ad me, respondit : Sine modo[8]. » Et

[1] Isaï. XI, 8. — [2] Job. XXXIX, 4. 5. — [3] Luc. IX, 62. — [4] Marc. XVI, 17, 18. — [5] Act. XXVIII, 3-6. — [6] Job. XXVII, 3. — [7] Act. XVI, 18. — [8] Matth. III, 14, 15

hoc dicto, in aquas salutem sitiens publicam, tota aviditate descendit. Sed jam satis nobis in exordio tractatus, sicut in principio anni, more vulgi cervus allusit (87). Pergamus ad cætera.

CAPUT II.

Quam desideraverit David ex hac vita innumeris calamitatibus, ac peccatis obnoxia liberari; ut ad conspectum Dei perveniret! Terram lacrymarum esse locum, et quæ illarum utilitas? Quomodo Propheta animam supra carnis infirmitates attollens orationem qua peccata teguntur, coram Deo effuderit, ut in cælestem aulam introiret. Ejusdem aulæ paucis tanguntur deliciæ, cum qua etiam Ecclesia comparatur.

VI. Interpellat, ut dixi, David dicens ad Dominum : « Sicut desiderat cervus ad fontes aquarum : ita desiderat » anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum fon» tem vivum : quando veniam et parebo ante faciem Dei [1] ? » Æstuat Sanctus, nec sese capit. Major est enim animi magnificentia, quam cujuslibet corporis magnitudo; et securus meriti, de terris ad cœlestia evolare desiderat, sicut et alibi dicit : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, » et volabo, et requiescam [2]. » Hic enim sunt laquei, quibus etsi non implicatur justus, tamen impeditur : hic dolores et sollicitudines; illic lætitia, ubi gratia : hic postremo corporis vincula, quæ Paulus solvere gestiebat; ut omnibus exutus impedimentis, Domino liber assisteret. Hoc ergo sitiebat anima David, ut jam non per fidem, sed

[1] Psal. xli, 2, 3. — [2] Id. liv, 7.

facie ad faciem Deum videret; nec solum peregrinaretur a corpore, sed corpore solveretur. Dissolvi enim et cum Christo esse multo melius; quia justo mori est lucrum. Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non moveri. Quis enim mundus a sorde, quando nec unius diei vita hominis in terra caret delictorum contagione? Vivendo ergo damna contrahimus innocentiæ, morte finem erroris adipiscimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vitæ autem usu tanquam miseris debitoribus usurarii nominis ad reatum fœnus augetur. Et bene sitit anima, quæ festinat ad fontem, non aquæ istius, sed vitæ æternæ, de quo supra dixit: « Quoniam apud te est fons vitæ, » et in lumine tuo videbimus lumen[1]. » Merito ergo David properabat pervenire et apparere ante faciem Dei, cujus vultus lumen est; quia omnes, quos Dominus spectat, illuminat.

VII. « Fuerunt lacrymæ meæ mihi panes die ac nocte, » dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus[2]? » Ibi bene lacrymæ panes sunt, ubi esuritur justitia. « Beati enim qui » esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. » Sunt igitur lacrymæ quæ panes sunt, et confirmant cor hominis. Cui disputationi etiam illud ecclesiasticum convenit dictum: « Mitte panem tuum ante faciem aquæ[3]; » quia ibi panis cœlestis, ubi aqua gratiæ; quoniam recte accipiunt substantiam Verbi, et mysticæ rationis alimentum, quibus flumina aquæ vitæ de ventre labuntur. Similiter quoque ibi panis hic vivus, ubi aqua lacrymarum, et fletus est pœnitentiæ. Sic enim scriptum est: « In fletu exie» runt, et in consolatione revocabo eos[4]. » Beati ergo quorum lacrymæ panes, qui ridere meruerunt; quia beati qui fletis.

VIII. « Horum memor, inquit, effudi super me animam » meam[5]. » Sanctus colligit ab his quæ foris sunt, et supra

[1] Psal. xxxv, 10. — [2] Id. xli, 4. — [3] Eccle. xi, 1. — [4] Jerem. xxxi, 9. — [5] Psal. xli, 5.

se effundit animam suam; ut anima supra corpus effusa infirmitatem carnis abscondat, tegat corporis ad pœnitentiam, et virtus ubique animæ mentisque prætendat. Unde et in posterioribus dicit: « Effundam in conspectu ejus » orationem meam[1]. » Ubi effunditur oratio, ibi peccata sunt tecta. Quorum autem memorem se dicit? Eorum utique quæ desiderabat, ut veniret et appareret in conspectu Dei, ut ejus aulam illam videret æternam, in qua spatiabatur animo et præsumpto delectabatur ingressu.

IX. « Quoniam ingrediar, inquit, in locum tabernaculi » admirabilis, usque ad domum Dei. In voce exultationis, » et confessionis, sonitus epulantis[2]. » Non immerito flebat, quoniam versaretur in terris, cui cœlestia tabernacula deberentur, et quem aulæ potentis expectaret introitus. Denique illam solam omnibus regni sui opibus præferebat, sicut ipse testificatus est alibi dicens: « Unam petii a Do» mino, hanc requiram; ut inhabitem in domo Domini » omnes dies vitæ meæ, et ut videam delectationem Do» mini[3]. » Delectatio Domini in Ecclesia est: Ecclesia est imago cœlestium; etenim postquam umbra præteriit, imago successit. Umbra Synagoga est: in umbra Lex, in Evangelio veritas. Ideo in Evangelii lumine veritatis imago resplendet. Flebat igitur Propheta; quia differebantur plena gratiæ bona et referta lætitiæ.

[1] Psal. CXLI, 2. — [2] Id. XLI, 5. — [3] Id. XXVI, 4.

CAPUT III.

Non mirum si David hujus vitæ malis, etsi consolatione sua minime careant, turbatus sit; cum ipse Christus qui mortem subivit voluntariam, turbari voluerit, et quo sensu hoc intelligendum? Item quare alio loco non confiteor, *sed* confitebor *Propheta dixerit?*

X. Denique et in posterioribus dicit: «Heu me, quia incolatus meus prolongatus est[1]!» Et ideo interpellabat Dominum, quia ad meliora properabat. In ipsis tamen afflictationibus sæculi magna esset consolatio præsentium, spes futurorum. Quis enim non erigeret animum, qui posset sperare in tabernaculo cœlesti beata illa sibi consortia reservari. Sed quia infirmæ conditioni plerumque futura tædio sunt, præsentia vexationi; ideo et sancti Prophetæ insurgentibus corporis fluctibus anima turbabatur.

XI. Nolo enim miretis si Propheta animam suam dicit esse exagitatam, cum dixerit ipse Dominus Jesus: «Nunc anima mea turbata est[2].» Qui enim suscepit infirmitates nostras, nostrum quoque suscepit affectum, in quo et tristis erat usque ad mortem, non propter mortem; mors enim voluntaria mœstitiam habere non poterat, in qua futura erat universorum lætitia, universorum refectio. De qua et alibi dixit: «Et surrexi, et vidi, et somnus dulcis factus est mihi[3].» Bonus somnus qui fecit non esurire esurientes, non sitire sitientes, quibus sacramentorum dulcedinem præparavit. Quomodo ergo anima ejus timore turbata est, qui fecit aliorum animas non timere? Tristis ergo usque ad mortem, donec

[1] Psal. cxvi, 5. — [2] Joan. xii, 27. — [3] Jerem. xxxi, 26.

consummaretur gratia : quod probatur ipsius testimonio dicentis de morte sua : « Baptismate habeo baptizari, et » quomodo angor, usque dum perficiatur[1] ? »

XII. Turbatus igitur David lubricis sæculi hujus anfractibus dicit : « Quare tristis es anima mea ? quare conturbas » me ? Spera in Deum, quoniam confitebor illi : salutare » vultus mei, et Deus meus[2]. » Ergo quando anxii et solliciti sumus, spes nos futurorum expectatione confirmet. Vide singula : « Spera, quoniam confitebor, inquit. » Non confiteor, sed confitebor; hoc est, tunc melius confitebor, quando revelata facie gloriam Domini speculatus in eamdem imaginem reformabor.

XIII. Subito cum se consolaretur, in se reversus ait : « Ad me ipsum anima mea turbata est[3] ; » id est, qui alios confirmare debeo, ipse conturbor. Et quia ex me non habeo firmamentum, de auctore sumamus.

[1] Luc. XII, 50. — [2] Psal. XLI, 6, 7. — [3] Ibid. 7.

CAPUT IV.

Qui turbari se boni consulunt eos exire ex Ægypto, quæ per Jordanem designatur : per eum fluvium adumbrari etiam Christum, quod nempe cordium cogitationes penetret, et Sanctis terrenam ad cœlestem dividat possessionem. Hoc tamen Christo convenire, Patre non excluso; et ibi quid per Sicimam significetur? Item Christum montem fuisse magnum per Divinitatem, modicum per incarnationem, quam cum Lex vetus ad homines redimendos non sufficeret, Evangelium illaturus susceptam voluit.

XIV. « PROPTEREA, inquit, memor ero tui, Domine, de » terra Jordanis et Hermoniim[1]. » Memor est de terra Jordanis, in quo gratia memoriam devotionis accumulat. In Jordanem Naaman Syrus ille descendit, et mundus a lepra factus est. In Jordane baptizatus est Christus, quando formam lavacri salutaris instituit. Jordanis nomen descensionem significat, qua descendit Dominus Jesus, qui a contagio delictorum vicinos Jordanis fluminis emundavit. Hic fluvius exit de Ægypto, et dividit terram repromissionis. Ergo qui turbatur, si boni consulit, de Ægypto exit, et sequitur viam lucis. Hermoniim etiam viam lucernæ interpretati sunt. Exi ergo prius ex Ægypto, si vis lumen Christi videre. Exivit Chananæa a finibus gentium, et Christum invenit, cui dicebat. «Miserere mei, fili David[2] ! » Exivit et Moyses ex Ægypto, et Propheta factus est, et remissus ad populum, ut de terra afflictionis animas eorum liberaret.

[1] Psal. XLI, 7. — [2] Matth. XV, 22.

Lucerna autem in Christi corpore. Hæc tibi lucerna viam monstrat. Unde et sanctus David ait : « Lucerna pedibus » meis verbum tuum[1]. » Lucerna, quod illuminaverit animas universorum, et in tenebris viam monstraverit. Evangelium via lucernæ est; in umbra lucet, id est, in sæculo. Unde et alibi habes : « Nive dealbabuntur in Selmon[2], » id est, in obumbratione.

XV. Jordanis quoque Christus qui dividit terram. Quomodo dividat, audi : « Et tuam ipsius animam pertransibit » gladius, ad revelandas multorum cogitationes cordium[3] : » eo quod sit nostrarum divisor animarum, qui in intima cordis secreta descendat, et cogitationes mentium deprehendat. Hic gladius verbum est Dei vivum. Denique ad Hebræos sic legis « Vivum est Dei verbum et validum, et acutius omni » gladio acutissimo, penetratque ad divisionem animæ et » spiritus, artuumque et medullarum[4]. » Hic est fons Siloa, qui dicitur missus, quoniam Christus a Patre dixit se esse missum[5]. » Est et illa divisio quæ colligitur ex eo quod utramque ripam Jordanis tribus incoluerint Judæorum, quoniam Filius hominis, qui posterioribus temporibus descendit e cœlo, verus ille Jordanis, verus ille terrestrium atque cœlestium divisor, possessionem dividuam patribus dedit : unam quæ possideretur in terris, alteram quæ futuræ vitæ meritis servaretur. Quorum utrumque convenit soli Christo, vel cœlestia dividere, vel occulta deprehendere. Interiora enim dividit, qui occulta deprehendit, quod est utique Divinitatis insigne. Denique sic habes scriptum quia Dominus dixit : « Lætabor et dividam Sicimam[6]. » Hæc est illa magnifica portio, quam Jacob filio suo Joseph præstantiorem omnibus deputavit. Unde ait : « Ego do tibi Sicimam » magnificam super fratres tuos, quam accepi de manu

[1] Psal. CXVIII, 105. — [2] Id. LXVII, 15. — [3] Luc. II, 35. — [4] Hebr. IV, 12. — [5] Joan. IX, 7. — [6] Psal. LIX, 8.

» Amorrhæorum, in gladio meo et sagitta[1]. » Quod divisio soli Domino debetur, quæ Verbo, hoc est, spiritali illo veri Salomonis gladio comprehenditur. Quid est soli? Patri sine Christo, an Christo sine Patre? Minime. Cum solum dico Patrem, Filium non separo; quia in sinu et secreto Patris Filius est. Cum solum Filium dico, et Patrem jungo, sicut junxit et Filius dicens : « Ecce venit hora, ut me solum » relinquatis : sed non solus, quoniam Pater mecum est[2]. » Sic ergo et Pater solus beatus, et solus potens dicitur[3]; ut ab eo Filius non sequestretur, qui in Patre semper est. Denique præclare Joannes : « In principio erat Verbum, » sed sine Patre non erat. Et Deus pater erat, sed sine Verbo non erat : « Quia Verbum erat apud Deum[4]. »

XVI. Hæc Sicima Ecclesia est. Ipsam enim elegit Salomon, cujus latentem distinxit affectum. Hæc Sicima Maria est, cujus animam gladius Dei transit et dividit. Hæc Sicima est ascendens, sicut interpretatio habet. Quæ sit ascendens, audi de Ecclesia : « Quæ est quæ ascendit dealbata » innitens super fratrem suum[5]? » Hæc est actinosa, quæ græce ἀκτινώδης dicitur, quod fide operibusque resplendeat : cujus filiis dicit : « Opera vestra luceant coram Patre » meo, qui in cœlis est[6]. »

XVII. Memor ergo est Dei David de terra Jordanis et Hermoniim a monte modico. Quis est iste mons modicus? Consideremus ne forte Divinitas Christi mons magnus. « Denique cœlum et terram compleo, dicit Dominus[7]. » Si ergo Divinitas Christi mons magnus est, utique incarnatio ejus mons exiguus est. Utrumque ergo Christus, et mons magnus et minor : magnus vere; quia magnus Dominus et magna virtus ejus : minor; quia scriptum est :

[1] Gen. XLVIII, 22. — [2] Joan. XVI, 32. — [3] 1 Tim. VI, 15, 16. — [4] Jean. I, 1. — [5] Cant. VIII, 5. — [6] Matth. V, 16. — [7] Jerem. XXIII, 24.

«Minorasti eum paulo minus ab Angelis[1].» Unde et Esaïas dicit: «Vidimus eum, et non habebat speciem, neque de»corem[2].» Idem tamen et ex magno minor factus, et ex minore magnus. Ex magno minor; quia cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, et formam servi accepit: ex minore magnus; quia dicit Daniel: «Et lapis qui elisit »imaginem, factus est mons magnus, et implevit omnem »terram[3].» Lapis hic si requiris quis sit, agnosce. «Lapidem »quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput »anguli[4].» Idem tamen cum et exiguus videretur, magnus erat. Cui rei astipulatur Esaïas, dicens: «Puer natus est »nobis, et filius datus est nobis, cujus initium super hume»ros ejus, et vocabitur magni consilii Angelus[5].» Omnia propter te Christus. Lapis propter te, ut tu ædificeris: mons propter te, ut tu ascendas. Ascende ergo super montem, qui cœlestia petis. Ideo inclinavit cœlum, ut tu esses vicinior; ideo surrexit in verticem montis, ut te elevaret.

XVIII. Non immerito ergo abyssus abyssum invocabat; ut iste mons fieret exiguus, de quo Propheta ait: «Abyssus »abyssum invocat in voce cataractarum tuarum[6].» Non prævalebat Vetus Testamentum ad istius mundi redemptionem: invocabat, et quasi ad auxilium arcessebat Novum Testamentum. Clamabat Lex annuntians Evangelium. Erat enim semiplena; et ideo erat necessarius, ut veniret qui Legem impleret. Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti, qui venit Legem implere, non solvere. Quomodo abyssus Lex, audi dicentem: «Judicia tua sicut »abyssus multa[7].» Simul hinc intellige utrumque unius esse sapientiæ Testamentum, quod quasi suum venit implere. Cataractas autem intelligimus profunda verborum,

[1] Psal. VIII, 6. — [2] Isaï. LIII, 2. — [3] Dan. II, 36. — [4] Psal. CXVII, 22. — [5] Isaï. IX, 6. — [6] Psal. XLI, 8. — [7] Id. XXXV, 7.

et vim cœlestis eloquii : quæ fluxere nobis sicut imber e cœlo. Ergo remedium tædiorum omnium Christus, et Scriptura divina ; atque in tentationibus unum perfugium.

CAPUT V.

Propheta miseriis obsessus divinam implorat misericordiam, quæ in adversis præcipue manifestatur. Deum hominis susceptorem esse, tum ob creationem qua in nos idem jus habet atque in lutea vasa figulus, tum ob defensionem qua concessam homini vitam conservat.

XIX. Denique ubi advertit David quod elevationes fluctuum sæcularium super se venirent, quas necesse est plurimas subeamus in istius salo vitæ, memor Domini miserationum quas innumeris promisit oraculis ad preces conversus interpellat Deum, sciens quod misericordia ejus in luce mandatur, id est, in Lege ; « Quia Lex præcepta » tua[1] : » in tentationibus autem quasi in noctis tenebris, manifestatur. Unde tanquam viator qui repatriare desideret, et pervenire quo tendat, confragoso tamen vitæ hujus itinere fatigatus, ducem arcessit, et allevamentum obsecrat.

XX. » Apud me, inquit, oratio Deo vitæ meæ ; dicam » Deo : susceptor meus es[2]. » Bene nota jam sibi quærit auxilia, et promissa auctorem convenit, atque usitati muneris præbitorem ; ut in subveniendo, si meritum hominis offendit, divinum non offendat exemplum. Dicit aliquis :

[1] Isaï. xxvi, 29. — [2] Psal. xli, 10.

Quando suscipit eum Deus? Ut hoc astruamus, veni mecum ad Scripturæ sacræ exordium, et vide quomodo Dominus manibus suis de luto hominem figuraverit[1]. Unde et hic ipse in posterioribus dicit: « Manus tuæ fecerunt » me et plasmaverunt me[2]. » Quasi figulus quidam Deus fabricam carnis est operatus humanæ. Et ad Hieremiam dicitur: « Descende in domum figuli, et audies illic » verba mea[3]. » Figulo utique sæpe contingit, ut dum vas fingitur, cadat de manibus ejus, et iterum colligat lutum, ut vas reformet. Denique et Hieremias dicit: « Descendi, et » vidi quo modo cecidit vas, quod ipse faciebat in manibus » suis. » Et iterum inquit: « Fecit vas aliud quo modo pla» cuit ei[4]. » Recte ergo susceptor dicitur; quia manibus suis nos ipse suscepit, ipse formavit. Humani figuli vasa sunt illa, alia in honorem, alia in contumeliam. Omnes sumus vasa fictilia: et si rex sit aliquis, vas fictile est; et si apostolus, vas fictile est. Unde et Paulus: « Habemus, » inquit, thesaurum istum in vasis fictilibus[5]. » Et Propheta de rege dicit: « Depretiatus est Jechonias sicut vas, cujus » opera non est necessaria. » Et addidit: « Terra, audi ver» bum Domini, scribe virum istum abdicatum[6]. » Quasi patrio jure Deus noster filios solet abdicare degeneres; ideo et in terra eos scribit, quia filii terræ sunt. Unde cum Judæi accusarent adulteram, Dominus Jesus digito scribebat in terra. Justi autem non in terra scribuntur, quibus dicitur: « Gaudete quod nomina vestra scripta » sunt in cœlo[7]. »

XXI. Suscepit ergo nos Dominus, quando nos finxit: suscipit et quando nos jubet nasci. Unde ait Justus: « Sus» cepisti me ex utero matris meæ[8]. » Cujus matris? « Prius

[1] Gen. II, 7. — [2] Psal. CXVIII, 73. — [3] Jerem. XVIII, 2. — [4] Ibid. 3, 4. — [5] 2 Cor. IV, 7. — [6] Jerem. XXII, 28. — [7] Luc. X, 20. — [8] Ps. CXXXVIII, 13.

» quam te formarem in utero, novi te [1]. » Quos format et suscipit, exeuntes quoque suscipit. « Et prius quam exires » de vulva matris, sanctificavi te [2]. » Susceptor est qui susceperit manibus, ut generis operator humani susceptor dicitur; et qui visitatione susceperit, ut protegat. Unde alibi ipse dicit Propheta; « Qui habitat in adjutorio Altis» simi, dicet Domino: Susceptor meus es tu, et refugium » meum [3]. » Prima susceptio est operationis; secunda defensionis. Denique audi Moysen dicentem: « Extendens » alas suas assumpsit eos, et suscepit eos super scapulas » suas [4]: » sicut aquila suscipit, quæ fœtus suos examinare consuevit; ut teneat atque enutriat, quibus veri indolem partus, et incorruptæ gratiam naturæ astipulari adverterit; aut repellat, in quibus degeneris originis infirmitatem in tenera adhuc ætate deprehenderit.

CAPUT VI.

Queritur David sui oblitum Deum videri, quo et peccatorum suorum merita, et propriam infirmitatem quæ sine divino præsidio subsistere non potest, confitetur. Ibidem luget quod fuerit a Deo repulsus, qui susceptus ante fuerat. Quam beatum sit ex utero in Deum projici; et qua ratione illud Christo accommodetur?

XXII. « Quare me oblitus es, et quare me repulisti [5]?» Deus non obliviscitur. Impossibile est enim ut obliviscatur, cui omnia quæ sunt facta et futura, præsentia sunt: sed

[1] Jerem. I, 5. — [2] Ibid. — [3] Psal. xc, 1, 2. — [4] Deut. xxxii, 11. — [5] Psal. xli, 10.

nostra peccata meritum oblivionis ei infundunt; ut oblitteret eos, quos indignos sua visitatione cognoverit. Eos enim cognoscit Dominus, qui sunt ejus. Tamen ubi aliqui iniquitatem operantur, his dicit : « Non novi vos[1]. » Quis ergo est qui possit Deo dicere : « Quare me oblitus es ? Sed tamen commune hoc sanctis, nobisque infirmis est. Sanctus dicit quasi meriti sui conscius ; et tamen quo sanctior, hoc humilior. Quod si vix sanctus dicit, quid ego dicam peccator, nisi ad illud referam : « Quare operis tui oblitus es ; quare visitationis tuæ oblitus es ? Postremo quare infirmitatis meæ oblitus es? Quid est enim homo, nisi quia visitas eum ? Non ergo obliviscaris infirmum. Memento, Domine, quia infirmum me fecisti : memento quia pulverem me finxisti. Quomodo stare potero, nisi solidaturus hoc lutum semper intendas, ut de vultu tuo soliditas mea prodeat ? Cum averteris faciem, turbabuntur omnia : si intendis, væ mihi ; non habes quod in me aspicias, nisi contagia delictorum : nec deseri utile, nec videri est ; » quia dum videmur, offendimus. Possumus tamen æstimare, quia non repellit quos videt ; quia emundat quos aspicit. Ignis ante eum ardet, qui crimen exurat.

XXIII. Bonum est ergo nobis, ut non repellamur. Ideo queritur David, quia repulsum se credidit, qui fuerat ante susceptus. Denique in posterioribus dicit : « In » te confirmatus sum ex utero[2]. » Sed et supra scriptum habemus : « In te projectus sum ex utero : de ventre ma» tris meæ Deus meus es tu[3]. » Bonum est et projici, sed in Deum. Denique ex persona Christi, hoc in vigesimo primo Psalmo diciturqui vere in Patrem de utero projectus est Virginis; non enim terrena eum excepere morientem. Unde in cruce positus, cum emitteret spiritum, ad Patrem ait : « In manus tuas commendo spiritum meum [4]. »

[1] Matth. VII, 23. — [2] Psal. LXX, 6. — [3] Id. XXI, , — [4] Luc. XXIII, 46.

XXIV. Non ergo aliqui addant : « Domine, » ut Psaltæ faciunt, quod neque in latino codice inveni meo, neque in græco, neque in Evangelio, quod est evidentius. Denique supra dixerat : « Pater, dimitte illis hoc peccatum[1] ; » et ideo tanquam Patri, in manus ejus commendare se spiritum suum, in cujus sinu semper est Filius. Quanquam, etsi addant quod dixerit, « Domine, » considerent quod quasi homo in morte positus hoc loquatur.

XXV. Ergo projectus est de utero in Patrem, de ventre matris suæ, hoc est, definivit quod ille uterus qui projecit eum, venter est matris. Pater autem dixit : « Ex utero » ante luciferum genui te[2]. » Non projecit utique Filium Pater, a quo nunquam egressus est Filius, sicut ipse ait : « Traditus sum, et non egrediebar[3]. » Non projecit eum, cui ejusdem substantiæ unitate connectitur. Potest ergo et sic legi : « In te projectus sum ex utero de ventre matris » meæ[4], » ut sequatur, « Deus meus es tu, ne discedas a » me. » Potest et sic : « De ventre matris meæ Deus meus » es tu ; » quoniam in utero positus a te nunquam recessi : tecum eram, qui tanquam Jonas in utero ceti positus, te pro populo deprecabar. Et vere de matris suæ ventre cum Deo erat, secundum quod scriptum est : « Quoniam prius quam sciret puer bonum aut malum, » elegit quod bonum est[5]. » Et : « Antequam patrem voca» ret aut matrem, virtutem Damasci et spolia Samariæ de» prædatus est[6] ; » ut gentibus evocatis regnum Patri piæ cultu devotionis acquireret. Videamus cætera.

[1] Luc. XXIII, 34. — [2] Psal. CIX, 3. — [3] Id. LXXXVII, 9. — [4] Id. XXI, 12. — [5] Isaï VII, 16. — [6] Id. VIII, 4.

CAPUT VII.

Dum exoptatus Christi adventus differtur, sævisse diabolum, ut in Christum credituros obtereret; et in ipsis signa desigeret sua: ubi de signis quæ sequi et quæ fugere nos oporteat, disseritur. Diabolum signa sua in eis ponere, qui fidei semen in via excipiunt; sanctos e contrario diaboli fidem collocare in pervio: tandem ne diabolus tabernaculum Dei polluat, providendum, ad quod maxime opus est perseverantia.

XXVI. « Quare, inquit, me repulisti: et quare tristis » incedo, dum affligit me inimicus: confringit ossa mea: » exprobraverunt mihi qui tribulant me, dum dicitur mihi » quotidie: Ubi est Deus tuus? Quare tristis es anima » mea[1]? » et reliqua. Prima interpellatio querelam habuit, quod comperendinarentur bona, quorum jam fructus desiderabatur. Secunda interpellatio, quod expectatus prudentibus Christi differebatur adventus, quem Lex annuntiaverat, quem Prophetæ pollicebantur; et eo impatientius æstuabant corda justorum, quoniam ad redemptionem cognoverant esse venturum universorum. Quorum universorum? Quibus evangelico tramite viam virtutis aperiret, bonorumque operum semitas demonstraret; sicut ipse dixit in Proverbiis: « Dominus creavit me principium via» rum suarum[2]. » Ideo ergo dicebatur ei: « Ubi est Deus » tuus; » quia adhuc non venerat Christus, sed sperabatur? Sæviebat ergo diabolus, ut obtereret quos sciebat in adventum Domini credituros, et diversis afflictabat exitiis. Inter-

[1] Psal. XLI, 10, 11. — [2] Prov VIII, 22.

pellat ergo David, ut morantem excitet questu prophetico, festinare urgeat, admoneat subvenire. Habemus similitudinem hujus interpellationis etiam in posterioribus, ubi dicit idem Propheta : « Ut quid repulisti nos Deus in » finem [1] ? » Et ibi aperte quod congregationis suæ oblitus sit, et virgam hæreditatis suæ abjecerit, flebiliter deploravit; et quod in plebem Dei insurrexerint ejus inimici, de quibus ait : « Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio » festi tui [2]. » Forte hic versiculus videretur Assyrios declarare, qui triumphaverunt populum Judæorum, nisi sequeretur : « Posuerunt signa sua, signa, et non cognovi [3]. » Signa semper in bello sunt, quæ præliaturos præire consueverunt, et agmen ducere militare. Unusquisque numerus aut legio signa sua sequitur. Et si dispersi fuerint bellorum tumultu, eo ubi signa sua prospexerint esse, quamlibet longe positi revertuntur. Unusquisque ductor hæc signa constituit, et sequenda præscribit. Sed sunt etiam alia signa, quæ victor hostis imponit, et tanquam captivis observanda decernit : sed qui fidelis est miles, propria signa sequitur, non agnoscit aliena.

XXVII. Quæ sint aliena signa intensius et impensius consideremus. Signum suum posuit Christus in frontibus singulorum : ibi quoque Antichristus sua signa ponet, ut proprios recognoscat. Sed qui in occulto Judæus est, ille verus confessor dicit : « Posuerunt signa sua, signa, et non » cognovi. » Posuerunt diabolus et ministri ejus, sed ego nescivi illa ; quia non consensi artibus ejus, non acquievi imperiis ejus. Posuit Assyrius Nabuchodonosor signa pueris Hebræorum, et mutavit illis nomina ; et præcepit ut adorarent imaginem ejus, et recederent a solemnibus patrum suorum, ritusque chaldæos, posthabita Dei Lege, sequerentur. Constituit hoc rex, sed statuit Daniel in corde

[1] Psal. LXXIII, 1. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5.

suo, ut regalis mensæ contagia declinaret[1]. » Recte ergo ei convenit dicere : « Signa non cognovi aliena. » Jussum erat ut Hebræi pueri adorarent imaginem regis ; responderunt ei : « Non adoramus imaginem tuam[2]. » Apte ergo dixit unusquisque eorum : « Posuerunt signa sua, signa, et » non cognovi ; » id est, non sum expertus, non ullo consensu recepi, non aliqua societate in me transtuli. Unde et de Dei Filio legimus quod peccatum non cognovit. Et alibi habes : « Quoniam qui custodit mandatum non cognoscit » verbum nequam[3] ; » cum liquido clareat, quia non cognitio improbitatis, sed societas criminosa sit[4]. Ipse etiam David in posterioribus dicit : « Declinantes autem malignos » a me non agnoscebam[5]. » Ubi autem voluerint hæc signa adversarii ponere, declarat : « Sicut in via, inquit, super » summum : quasi in sylva lignorum securibus conciderunt » januas ejus in idipsum, bipenni et ascia dejecerunt » illud[6]. » Quid hoc sibi vult, nisi ut ostendat quia fides nostra non quasi in via esse debeat ; ne veniant volucres cœli, et auferant eam, sicut verbum illud, quod legis in Evangelio non debere circa vias et semitas seminari[7] ?

XXVIII. Ergo sancti volentes fidem hujusce eradicare adversarii, qui non vident signa sua in corde ejus, tentaverunt quasi in via, id est, in pervio collocare. Cor autem in summo est ; quia oculi sapientis in capite ejus. Et posuerunt signa quasi in sylva lignorum, quæ cito exuruntur igni, aut securibus conciduntur. Exit enim ignis de sylva, et exurit etiam cedros Libani. Hoc autem faciendum putaverunt, ut polluerent divini nominis tabernaculum, quod est in nobis. Sicut enim templum Dei sumus : ita sumus et tabernaculum Dei, in quo festa Domini celebrantur. Ergo tu, o homo, summum tuum custodi, ut conquasses capita

[1] Dan. III, 18. — [2] Ibid. — [3] 2 Cor. V, 21. — [4] Eccle. VIII, 5. — [5] Psal, c. 4. — [6] Id. LXXIII, 6. — [7] Luc. VIII, 5.

nimicorum, verticem capilli perambulantium [1]. In superfluis enim perambulant, non in sanctis: in vertice capilli, non in vertice devotionis et fidei. « Etsi Spiritus potestatem habentis in te ascendat, ut habes in Ecclesiaste, » locum tuum non derelinquas [2]. » Etenim superiorem te Christus constituit, quem ad imaginem Dei fecit. Tene ergo superiorem fidei et pietatis locum, quem a Christo accepisti; ut superior factus ascendentem de inferioribus, hoc est, de terrenis et de sæcularibus spiritum nequam facile repellas, et signa ejus non suscipias in pectore tuo: non occupet animæ tuæ vestibula, nec introitus mentis tuæ; et quasi in sylva lignorum ignibus suis caduca et fragilia populetur, aut securibus suis januas tui cordis excidat. Sit igitur in nobis non sylva, sed vinea: sit porta nostri oris et cordis clausa diligentius, ne hostis introëat. Cito defidit januam, si patentem eam invenerit. At vero Christus pulsat, non dejicit, qui confortavit, o Hierusalem, seras portarum tuarum. Christus manu pulsat ut aperias, adversarius securibus concidit; et ideo scriptum est, « Ne securis » et malleus in domum Dei intret [3]. » Foris debet esse superbia et fallacia, non intus. Foris enim pugnæ, pax intus quæ supra omnem intellectum est. Non scindatur ferro anima tua: sed ut anima Joseph, ita anima tua ferrum pertranseat; ne principale tuum, velut quoddam tabernaculum Verbi, in ipso fidei principio et doctrinæ spiritalis diruatur ingressu. Fundatus enim usu atque exercitatione immobilis perseverat, nec locum dat ei qui in summum quasi transfigurans se in Angelum lucis, conatur ascendere: qui si in nobis sua signa non viderit auctoritatem resistendi habere non poterit. Ergo ne affligat nos inimicus, ne ossa nostra confringat, non deficiamus perseverare in Christo, ut dicat de nobis: « Triduum habent quod perseverant

[1] Psal. LXVII, 22. — [2] Eccle. X, 4. — [3] 3 Reg. VI, 7.

» mecum, et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in » via [1]. » Beatus cui ipse dederit cordis firmamentum, ut deficere non possit in istius vitæ tramite constitutus. Non enim deficit qui sperat in Domino, atque ei intimo confitetur affectu : quandoquidem etiam eques ille, cujus equi calcaneum serpens momordit, etsi retro cecidit, deceptus tamen non est, quia salutem expectavit a Domino.

CAPUT VIII.

David ab iniquorum causa suam discerni postulat, non autem Christus, quippe cui a Patre datum sit omne judicium. Merito Prophetam ob intestinos atque externos hostes turbatum institisse, ut mature sibi divini auxilii lux affulgeret; eum tamen futuræ redemptionis cognitione a Deo fuisse recreatum.

XXIX. Tertia quoque Prophetæ interpellatio, quod in medio hominum nequitias exercentium constitutus, causam suam ab eorum contagio cupiat separari. Quod multi ad Dominum Jesum referendum putant, eo quod ipsius solius est non timere judicium, qui vincit cum judicatur. Habet enim a viro iniquo judicium, in quod volens Christus ingreditur, ut habes scriptum : « Populus meus, » quid feci tibi, aut in quo contristavi te [2] ? » Cæterum cum omne judicium illi dederit Pater, non quasi infirmo utique, sed quasi Filio; quod potest ipse subire judicium? Si judicium Patris arbitrantur Filio esse subeundum, Pater utique non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio; ut omnes honorificent Filium, sicut honori-

[1] Matth. xv, 32. — [2] Mich. vi, 3.

ficant Patrem. Pater honorat Filium, et tu dijudicas? Hoc eo posuimus, ne quis nos arbitraretur quasi metu quæstionis in locum Domini subrogare personam Prophetæ, cum sanctus David prævidens spiritu insurrecturos Judæos adversus Domini passionem, judicium suæ fidei non pertimescat: discerni quoque causam suam a persecutorum gente deposcat; ne malis generis sui et posteritatis hæredibus prosapia totius judaïci generis implicetur.

XXX. Non immerito ergo turbatur, qui videt sibi adversus carnem et sanguinem esse luctamen, atque in se ipso sibi grave esse naufragium, in suo corpore tempestatem, quam sustinere non valeat, nisi cœleste auxilium suffragetur. Nemo enim gravior homini hostis, quam domestici ejus: quid autem tam domesticum quam sibi homo, et suæ carnis infirmitas? Et ideo festinat Propheta, et toto precatur affectu, ut Christus adveniat fortitudo universorum; qui suscipiat omnes infirmitates, et faciat utraque unum, compugnantesque sibi mentis et carnis inimicitias, sublato solvat pariete, qui internum, quominus in concordiam conveniret, dividebat affectum. Ergo quia in se ipso sibi erat pugna, erat a proximis qui legis et æquitatis immemores laqueos fraudis et insidias præparabant, speratumque differebatur remedium; repulsum se arbitrabatur, quasi recusaret venire qui promiserat remedio se futurum. Et tanquam ab spe lucescentis diei in tenebrarum profunda revocatus, orabat ut squallorem hujus sæculi repulsura lux irradiaret, æterna adesset veritas, quæ fallacem imaginem mundi hujus aboleret.

XXXI. Affuit Deus votis, qui solet et improvisus assistere, et non rogantibus se manifestare, sicut ipse ait: « Palam factus sum non quærentibus me[1]. » Et piis astipulatus oratis, votorum seriem celeri prævenit effectu,

[1] Isai. LXV, 1.

subitoque in Ecclesiam et in tabernacula sua sanctum Prophetam deduxit in spiritu, atque ante oculos ejus sacrum altare constituit, in quo futura totius mundi esset redemptio, et universorum toto orbe remissio peccatorum.

CAPUT IX.

Prophetæ verbis significari Deum, qui ab hominibus propter eorum peccata fuerat aversus, eis postea per passionem Christi reconciliatum: ubi Deum hominum sacrificia aversatum, reconciliari tamen posse etiam Esaiæ testimonio confirmatur. Item ut in domum Dei ingrediamur, nos qui insularum instar criminum fluctibus tunsi naufragia patiebamur, multiplici ratione fuisse a Christo renovatos.

XXXII. Videns ergo in spiritu illam dulcedinem sacramentorum cœlestium, illam mensam quæ repellit atterentium insidias, sicut ipse in superioribus dixit: « Parasti » in conspectu meo mensam, adversus eos qui conterunt » me[1], » ait: « Et introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui » lætificat juventutem meam[2]. » Pulchre dixit, quasi Adam, » Et introibo. » Ejecti enim eramus de paradiso Domini, ex quo Adam peccati sui conscius vultum Domini declinavit. Decore quoque addidit: « Et introibo ad altare » Dei, » quasi in conspectu Dei rediret. Aversus enim erat a muneribus nostris, quando Caïn parricidæ illius munera non probavit. Latebat Caïn alienus a Domini conspectu, furens effera vis animi, quod in fratris sui Dominus respexerat munera, in sua autem non respexerat, sub offen-

[1] Psal. xxii, 5. — [2] Id. xlii, 4.

sione proprios reliquit hæredes. Occiderat Abel non sibi, cujus et sanguis clamabat ad Dominum ; sed occiderat omnibus nobis. Nullius prope jam sacrificium probabatur ; quia non erat qui faceret bonitatem , non erat usque ad unum ; quando nec Deo fides, nec fratris germanitati pietas reservata est. Venit Dominus Jesus ut resuscitaret Adam. Resuscitatus est et Abel ; cujus munera placuerunt Deo. Obtulit semetipsum Dominus Jesus, id est, primitias corporis sui, in sanguinis aspersione melius loquente, quam sanguis Abel locutus est in terra. Respexit Deus in ejus munera, ex quo ipse reconciliationis divinæ gratiam bonis reliquit hæredibus. Recte igitur sanctus David, quasi ex persona reconciliati hominis ait : « Et introibo ad altare » Dei mei, ad Deum qui lætificat juventutem meam. »

XXXIII. Astruamus hunc locum, si possumus, etiam alterius Prophetæ exemplo , quemadmodum et hominis aversatus sit Dominus prius sacrificia, et postea sit eidem reconciliatus. Habemus in Esaïæ libro scriptum , dicente Domino : « Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestro- » rum , dicit Dominus? Plenus sum[1] : » id est , abundo meis , vestra non quæro : haulocaustomata arietum , et adipem agnorum ; et sanguinem taurorum et hircorum nolo, nec sic venistis in conspectum meum. Et utique a fœtu pecorum obtulerat Abel sacrificium in quo placuerat Deo : sed typum non requirebat, qui expectabat sacrificii veritatem. Expectabatur enim passio Domini salutaris. « Quis enim, inquit, ista requisivit de manibus vestris? » Calcare regiam meam non apponetis[2]. » Et infra : « Cum » extenderitis manus ad me, avertam faciem meam a vo- » bis... Sed lavamini, mundi estote, auferte malitiam ab » animis vestris. Judicate pupillo, et justificate viduam, et » venite, disputemus, dicit Dominus[3]. » Claret igitur quod

[1] Isaï. I, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 15, 16.

et ante aversus sit Dominus a sacrificiis hominis, et postea reconciliatus, ut respicere in nostra sacrificia dignaretur.

XXXIV. Ideo ergo securus intrat, qui ad Domini ingreditur misericordiam. Denique bono servo dicitur: « Intra » in gaudium Domini tui[1]. » De servo autem nequam dicitur: « Tollite illum in tenebras exteriores[2]. » Ideo et Adam ejectus de patria cœlesti et illa sede paradisi, in insulam peccati est relegatus. Recte ergo dicit Scriptura: « Renovamini insulæ[3]. » Quia peccatorum fluctibus, sicut insulæ in istius mundi freto circumvenimur. Istæ ergo insulæ per adventum Domini peccatorum remissione renovatæ sunt, id est, homines in lavacro, medii inter aquas quasi insulæ constituti, tundebantur undarum molibus sicut insulæ, sonoris peccatorum relidentibus fluctibus sicut insulæ, in quibus ante velut fraudum scopulis erant simplicibus crebra naufragia; quia dolus erat in corde, in ore blanditiæ. At vero posteaquam Dominus Jesus in quo dolus non est, adveniens in hunc mundum, cœlestis expositione doctrinæ humanarum profunda mentium serenavit; et tranquillitatem refudit affectibus singulorum, auferens sepem discordiæ, quasi quædam portuum cœpere appropinquantibus esse suffragia; ut unusquisque navigium suæ quietis in proximi aut fratris constituat affectu, et in secessu quodam piæ mentis hæreat littorali.

XXXV. Non immerito ergo tanquam renovatus clamat David: « Et introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui læti» ficat juventutem meam; » ut qui supra se inveterasse inter inimicos suos dixerat, ut in sexto legimus Psalmo, hic ait juventutem sibi ex inveterata prolapsionis humanæ senectute renovatam. Renovamur enim per lavacri regenerationem: renovamur per Spiritus sancti effusionem: renovabimur etiam per resurrectionem, sicut in posterio-

[1] Matth. xxv, 21. — [2] Ibid. 30. — [3] Isaï xli, 1. — [4] Psal. vi, 8.

ribus dicit : « Renovabitur sicut aquilæ juventus tua [1]. » Quomodo renovemur, audi : « Asperges me hyssopo, et » mundabor : lavabis me, et super nivem dealbabor [2]. » Et in Esaïa ait : « Si fuerint peccata vestra ut phœnicium, » ut nivem dealbabo [3]. » Recte renovatur, qui de tenebris peccatorum in lucem virtutum mutatur et gratiam : ut qui tetra prius colluvione sordebat, supra nivem albenti nimis fulgore resplendeat.

CAPUT X.

Ob superiora beneficia pollicetur David Deo se confessurum in cithara : qua occasione quæ cum cithara corpori nostro sit affinitas, et qualis illud sonus deceat, explicatur.

XXXVI. « Confitebor tibi in cithara, Deus meus [3]. » Habet citharam suam anima nostra. Neque enim diceret Paulus : « Orabo spiritu, orabo et mente : psallam spiritu, » psallam et mente [4], » nisi haberet citharam, quæ plectro sancti Spiritus resultaret. Cithara est caro nostra, quando peccato moritur, ut Deo vivat : cithara est, quando septiformem accipit Spiritum in baptismatis sacramento. Testudo enim dum vivit, luto mergitur ; ubi mortua fuerit, tegmen ejus aptatur in usum canendi, et piæ gratiam disciplinæ; ut septem vocum discrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro nostra, si vivat illecebris corporalibus, in quodam cœno vivit et voragine voluptatum. Si luxuriæ moriatur atque incontinentiæ, tunc veram

[1] Psal. CII, 5. — [2] Id. L, 9. — [3] Isaï. I, 18. — [4] Psal. XLII, 4. — [5] 1 Cor. XIV, 15.

vitam resumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis sonus est castimoniæ : dulcis sonus timentium Deum : denique, « In omnem terram exivit » sonus eorum[1] : » dulcis sonus est fidei quæ annuntiatur, ut scriptum est, in universo mundo[2]. Hic sonus a nobis exeat ad Deum, sicut exivit etiam a Thessalonicensibus[3] ; ut etiam non canentes canamus, et bonorum concentu operum Dominum prædicemus : cui est honor, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XVIII, 5. — [2] Rom. I, 8. — [3] I Thess. I, 8.

LIBER III.

DE INTERPELLATIONE JOB.

CAPUT I.

Moveri plerosque etiam prudentes, cum prosperis hic affluere injustos, justos autem affligi viderint, quæ librorum sequentium materia est : ob eamdem rem amicos Job ignaros divini consilii, eum propter admissa crimina pœnis affectum contendisse.

I. Superior nobis disputatio fuit de interpellatione sanctorum, quod fragilis et imbecilla conditio sit humana, quæ nusquam sui habeat firmitatem, nisi in protectione cœlesti : hodie nobis ea sumenda est, qua vulgus hominum, plerique etiam prudentium valde moventur; cum vident injustos affluere rebus secundis, justos autem frequenter afflictari in hoc sæculo. Et vere lubricus hic locus in quo etiam sancti vix potuerunt veræ opinionis tenere vestigium. Denique turbatus est et ipse David, qui in superioribus dixerat : « Occulta sapientiæ tuæ manifestasti » mihi[1]. » Verumtamen confirmavit se ipse postea, et perfectæ rationis viam investigavit. Job quoque sanctus cum tribus illis veteribus amicis qui ad consolandum venerant, de ea opinione in sermone luctatus est[2]. » Utriusque igitur disputationes in medium proferamus. Digni sunt enim qui nobis magisterium vivendi afferant; quandoquidem in ad-

[1] Psal. L, 8. — [2] Job, IV, per totum et in seqq.

versis positi, plus Deo placere meruerunt. Audiamus igitur utrumque suo ordine.

II. Increpuerant vehementer sanctum Job Eliphaz Themanorum rex, et Baldad Sauchæorum tyrannus, et Sophar Minæorum rex, eo quod propter peccata sua tantum supplicii sustineret. Infirmo etenim ingenio non advertebant quod Dominus eum tentandum dedisset, ut athleta Christi tentationibus eruditus, majore ad coronam gloria perveniret. Non videntes itaque tantum sapientiæ sacramentum, angusti cordis timore, ne viderentur injustitiæ Deum arguere qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in sanctum Job pœnarum merita retorquebant: dicentes quia omnis vita impii in sollicitudine, et divitiæ injuste congregatæ evomentur[1]: omnia quæ patiatur homo gravia in terra, propter peccata sua eum perpeti[2]: qui etiam si in rebus prosperis sit, perpetuari ei secunda non posse, et tanquam somnium cito evanescere, ut non inveniatur locus ejus: lætitiam autem impiorum esse graviorem ruinam[3]; ideoque etiam sanctum Job a prosperis in adversa mutatum, delictorum suorum pretio ex summis in ultima corruisse: labi eum qui se assereret innocentem; cum portio impii hujusmodi sit, ut superveniens in eum a Domino indignatio jungat ei dolores, et interitus domum ejus involvat[4].

[1] Job. xv, 20. — [2] Id. xx, 15. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 28, 29.

CAPUT II.

Job infirmum sanis amicis et se ipso etiam fortiorem extitisse. Quomodo conviciatores suos redarguerit? Ubi præsertim silentium ejus, nec non Davidis quoque, atque Apostoli nobis preponitur ad imitandum.

III. Audiebat hæc sanctus Job, et quasi athleta fortis in stercore sedens, in tantis vibicibus et sævi doloribus vulneris, totum corpus diris perfusus ulceribus, mysteria loquebatur, nec acquirendis propriæ remidiis ægritudinis, sed sacris vacabat sermonibus. Fortiores itaque sermones ægri hominis, quam illorum qui non ægrotabant. Illi enim loquebantur injustitias, sed non secundum scientiam: prædicabant divina judicia, pœnas reorum, præmia sanctorum; sed reum a justo discernere nesciebant: denique quem Dominus Deus justum pronuntiavit, eum condemnabant injustiæ, arcessebant iniquitatis. Ignorabant ergo quid unicuique conveniret. At vero sanctus Job discernebat spiritu quomodo cuique eum oporteret loqui; fortior ergo quam ii qui sani et incolumes videbantur. Et quid dico fortiorem inventum cæteris? Fortior se ipso inventus est. Fortior enim erat æger Job, quam sanus fuerat, secundum quod scriptum est, quia « Virtus in infirmitatibus » consummatur[1]. » Ergo et Job cum infirmaretur, tunc validior erat. Non enim ægrotabat animo, etsi doleret corpore: quia non erat in carne anima ejus, cujus pas-

[1] 2 Cor. XII, 9.

sionibus non adhærebat; sed in spiritu, cujus virtute se texerat.

IV. Ideo ergo non carnis gemitus et corporis infirmitates, sed voces spiritus loquebatur, quibus urgeret, non quibus cederet. Et primo quidem lenius, ut illis pudorem incuteret; quia urgebant justum injuste dicentes quod minora peccatis suis supplicia sustineret, et non erubescebant ipsi peccatores falsis accusare innocentem. Esto, inquit, ego erraverim, et apud me devius ille (88) inhabitet qui mentibus hominum offundit errores[1]; ut loquar sermones quos non oportet, sicut vos dicitis, et errent verba mea, nec opportune sermo meus promatur: cur vos in me insilitis et conviciamini, non considerantes quia a Domino mihi venit ista tentatio, qui me vallo quodam perturbationum arbitratus est sepiendum. Exerceor adversis, circumvallatus undique laboribus et periculis; et insultatis adhuc volentes opprimere quem deberetis juvare. Ecce rideo in opprobriis, et non loquar, nec respondebo conviciis vestris. Non enim vos estis qui judicatis : sed qui judicat me, Dominus est; et ipsius tamen judicii tempus nondum advenit. Quid opus clamare ante judicium? Bonum est tacere dum expectatur qui judicat. Bonum est convicium convicio non referre, ne et nos inter detrahentes annumeremur.

V. Imitemur ergo hunc virum, qui silentio suo redarguebat conviciantes. Otendebat enim virtutem animi sui, quem contumeliæ non moverent: et conscientiæ innocentiam manifestabat, qui objecta non recognosceret, sed quasi a se aliena rideret. At vero nos quasi aliquid nobis objiciatur dum purgare volumus, acerbamus (89): dum ulcisci cupimus, confitemur; cum dicat Scriptura ut avertas dedecoris sermonem, et auferas vestimentum tuum; præ-

[1] Job. xix, 4, et seqq.

terit enim injuriosus. Taceamus ergo, ut prætereat, ne vestimentum nostrum provocatus exurat [1]. Scriptum est enim : « Noli incendere carbones peccatoris, ne forte exu- » raris in igne flammæ ejus [2]. » Propterea ergo sanctus tacet; et si servus protervit, et si pauper conviciatur, tacet justus : et si peccator opprobria jacit, justus ridet : et si infirmus maledicit, justus benedicit.

VI. Tacebat David cum Semeï filius Gera malediceret, Job ridebat, Paulus benedicebat, sicut ipse ait : « Maledi- » cimur, et benedicimus [3]. » Magisterio quippe divino processus humanæ virtutis excrevit; quia jam venerat qui ex infirmioribus faceret fortiores, et audierat dicentem : « Be- » nedicite maledicentes vobis, et orate pro calumniantibus » vos [4]. » Quod verbo dixit, exemplo probavit. Denique et in cruce positus de persecutoribus suis conviciantibus sibi dicebat : « Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid fa- » ciunt [5]; ut oraret pro calumniantibus, quibus poterat ipse dimittere. Job ergo ridebat, quia nondum venerat Christus, cui soli servabatur magnarum prærogativa virtutum; quia ipse est virtutum principium, sicut dixit : « Dominus » creavit me principium viarum suarum [6]. »

[1] Prov. xxvii, 11-13. — [2] Eccli. viii, 13. — [3] 1 Cor. iv, 12. — [4] Luc. vi, 28. — [5] Ibid. 23, 24. — [6] Prov. viii, 22.

CAPUT III.

Job verborum certamine, quo non aliud fere difficilius, victor renuntiatur. Quam pulchrum sit ridere ac tacere in objectis criminationibus; et quemadmodum post responsum lenius, idem fortioribus verbis importunius calumniantes repulerit.

VII. Et ridens tacebat. Qua ratione tacendum sit, docet : « Clamabo, et nondum judicium[1]. » Ipse, inquit, voluit me hæc perpeti, Tanquam muralibus tentationibus clausus non possum fugere, donec placeat Deo destruere altitudines tentationum mearum. Nunc enim si clamo, nondum judicium. Adhuc in agone sum, adhuc luctor, adhuc certamen superest mihi, nondum enim exivit corona. Nemo autem nisi qui legitime certaverit, coronatur.

VIII. Debebatur illi certamen tertium : amiserat omnia sua, id est, patrimonium cum filiis : patiebatur vulnera caro ejus : manebat ut tentationes verborum vinceret. Non mediocre certamen. Sermone deceptus est Adam, verbo victus Samson. Nihil enim sic penetrat animam sicut sermo fucatus: nihil iterum sic mordet, ut durior sermo. Multi cum vicerint adhibita tormenta, sermonum duritiam non sustinuerunt. Laborabat Job, sed sustinebat, et verborum juxta vulnerum onera portabat. Vidit eum agonotheta suus, de nube et turbine manum laboranti dedit : et obluctantes gravi lapsu cecidisse pronuntiavit, victorem asseruit, coronam detulit[2].

IX. Quid autem pulchrius, quam ridere cum maledicitur

[1] Job. XIX, 7, 8. — [2] Id. XXXVIII, 1 ; XL, 1, et XLII, 7.

nobis? Gaudere enim debemus si aliena dicantur. Primum, quia volens inimicus aliquid adversum nos dicere, quo crimen affigeret, non invenit quod verum est, sed falsa pro veris composuit. Deinde, quia dixit ipse Dominus in Evangelio de hujusmodi criminatione quæ innocentibus falso irrogaretur propter justitiam : « Gaudete et exultate, quo» niam merces vestra multa est in cœlo[1]. » Tacere ergo debet qui recognoscit objectum; ne vulnus exasperet, et scindatur cicatrix : tacere et qui non recognoscit; audit enim alterius, non suum, crimen : quod si referat, suum facit: si taceat, retorquet, et convicientem vulnerat. Tacere debet etiam ille qui de memorata mercede præsumit. Non enim patitur præjudicium, cui non est judicium. Et si fuerit præjudicium in sæculo, non erit in judicio Dei. Denique ut cognoscas quia non præjudicat contumelia bonæ conscientiæ, audi sanctum Job dicentem, locupletiorem utique testem quam si imperio orbis Romani potitus esset: « Nunc obmutescam et derelinquam : si nunc mihi præju» dicium est, tunc a facie tua non abscondar[2]. »

X. Hæc ergo parcius in exordio respondit, ut admoneret illos judicii Dei, atque ab insolentia et furore revocatos quasi bonus medicus faceret resipiscere. Sed posteaquam eos advertit perseverare in contumeliis, plura fortior repetivit, et tanquam pugno eos validiore percussit, qui verborum suorum saxis lapidabant innoxium. « Audite, in» quit, audite verba mea, non sit mihi a vobis consolatio» nem quærere[3] : portate me, » quia fortiora loquar : grave erit pondus verborum meorum. Dicam et ego secundum opinionem vestram; eo quod multi abundant in hoc sæculo rerum secundarum successibus, et alii gravantur. In ærumna periti sunt, et videtur hoc secundum peccatorum merito deferri. Quod et si dicam, nolite ridere quasi vobis

[1] Matth. v, 12. — [2] Job. xiii, 19, 10. — [3] Id. xxi, 1, et seqq.

acquievero : et si peccator sum, non sum homini reus, quia sub peccato est et ipse qui judicat, et sibi in me potestatem vindicat. Aut si judicor quasi homo, commune est istud, increpari non debeo : infirmitas conditionis est, non specialis improbitas.

CAPUT IV.

Amicos mala semper delictorum causa evenire asserentes retundit Job, interrogando cur impii hac in vita bonis affluant; quæ tamen vera mala esse ostenduntur. Ibidem quis vere beatus habendus sit : item quis bene vel male seminet : tum qualis injustorum posteritas; quove discrimine hi flagellis immunes, justi eisdem dicantur obnoxii? Denique impios non æternitate, sed falsa ejus imagine potiri demonstratur.

XI. Sed dicite mihi : Si propter peccatum meum hoc patior, sicut objicitis, quare impii vivunt? Nec solum vivunt, sed etiam repleti sunt divitiis, et fructus multiplicant : sed etiam filiis potiuntur, abundant domus eorum? Hæc evidenter specie bona : sed altiori mysterio invenies, quoniam quæ putantur bona, non sunt bona; et quæ putantur mala, potiora illis æstimantur.

XII. « Inveteraverunt, inquit, in divitiis[1], » πεπαίονται dixit; ut non tam diuturna divitiarum possessio, quam inveterata copiarum molestia significata videatur; sicut vidit Ecclesiastes divitias custodiri in malum possidenti eas[2], quæ pereunt in summa districtione ac sollicitudine. Pereunt enim quæ hic relinquuntur, et mortuo prodesse

[1] Job. XXI, 7. — [2] Eccle. V, 12.

non possunt. Habuit igitur defunctus ex illis sollicitudinem, requiem invenire non potuit, qui reliquit quod erubesceret, nec secum abstulit quod teneret, longe dispar ab eo de quo scriptum est : « Beatus homo qui replevit desiderium suum ex his ; non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta[1]. » Cui hæreditas Dominus est, et merces ex Mariæ virginis partu : hic in exitu sapientiæ laudibus prædicatur, quoniam non habuit quod erubesceret, qui nihil eorum quæ sunt sæculi concupivit : sed adversarium, depositis veteris hominis exuviis, telo continentiæ vulneravit ; ut obstrepere ei in hujus vitæ fine non posset, vulnere claudus, et virtutum admiratione confusus. Habes ergo non esse laudabilem, qui inveteratus in pecuniæ cupiditate sit, non renovatus in perceptione gratiæ.

XIII. Videamus aliud : « Semen eorum, inquit, secundum animam[2], » id est, non inter justos habentur. Justi enim in spiritu seminant, et de spiritu metent vitam æternam : illi vero qui secundum animam seminant, spiritalia metere non possunt ; quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei : stultitia enim illi est, et non potest scire quæ sunt spiritus ; et ideo non repletur spiritalibus, sed judicatur.

XIV. « Filii eorum in oculis[3], » id est, quæ faciunt, ideo faciunt, ut videantur ab hominibus, non quia boni consulant ut hoc eligant, quod futuro judicio comprobetur. Filios ergo Scriptura pro operibus frequenter declarat, eo quod locupletior in bonis factis quam in filiis sit nostra posteritas. Unde et Ezechias de gravi ægritudine liberatus, « Ex hodierno, inquit, filios faciam qui nuntiabunt justitiam tuam, Domine Deus salutis meæ, et non cessabo te benedicens cum psalterio omnes dies vitæ meæ[4]. » Bona enim posteritas devotionis et fidei, quæ

[1] Psal. CXXVI, 5. — [2] Job, XXI, 8. — [3] Ibid. — [4] Isaï. XXXVIII, 19, 20.

captivitati nescivit succumbere, quam filii Ezechiæ pertulerunt.

XIV. Et addidit dicens : « Quia non est illis timor, non » est flagellum a Domino[1]. » Justus autem dicit : « Quoniam » flagellatus sum tota die[2] » et optat flagellari, ut recipiatur a Domino : et vult timere Dominum, quia timor Domini initium sapientiæ est[3]. Nec beatitudinem putat, si non abortit bucula sua[4], sicut putant stulti. Per bovem enim quid significatur, nisi ruralis culturæ labor, qui semper redit in orbem, et nunquam desinit, sed cum expleri videtur, revocatur in exordium? Isti sunt qui colunt Sodomam et Gomorrham. Ergo qui colunt Ægyptum, glebasque terrarum aratro quodam solidæ mentis invertunt, laborem sibi pariunt, et dolores metunt. Ideo bucula eorum non abortit; sed parit, ut augeatur labor eorum, et quæ conceperunt omnia, generant sine timore Dei. Justi autem longe aliter gloriantur. Non enim in abundantia divitiarum, nec in partu pecorum; sed in Domino gloriantur dicentes : « De timore tuo in utero accepimus, » et parturivimus spiritum salutis[5]. » De justis ergo dicitur; quia spiritum salutis generaverunt, quem acceperunt de timore Dei, non de malitia hujus sæculi, de qua legimus : « Ecce parturivit injustitiam, concepit laborem, et peperit iniquitatem[6]. » Melior ergo abortus quam partus sæcularium. Denique de homine qui in hoc sæculum venit, et vanitatem mundi hujus et tenebras pertulit longævitate diuturna, Ecclesiastes pronuntiavit quia melior illo abortivus[7]. Huic enim requies magis quam illi; quia non expertus est varietatem sæculi, in qua etsi mille annos quis vixerit, quod bonum est videre non potuit. Fugisse ergo hæc magis est gratiæ, quam subiisse.

[1] Job. XXI, 9. — [2] Psal. LXXII, 14. — [3] Id. CX, 10, et Eccli. I, 16. — [4] Job. XXI, 10. — [5] Isaï. XXVI, 18. — [6] Psal. VI, 15. — [7] Eccle. VI,

XV. Sed fortasse illud moveat quod adjunxit : « Quia » manent sicut oves æternæ ; pueri autem eorum ludunt » accipientes psalterium et citharam, et delectantur voce » psalmi. Consummarunt autem in bonis vitam suam, in » requie autem inferni dormierunt[1]. » Distingue hæc, et quia spiritalis es, dijudica. Impii sicut æterni sunt, non æterni ; quia non possunt æternitatem accipere ab eo qui non sit æternus. Non ergo potest dare quod non habet, nec potest illuminare qui non possidet lucem : sed transfigurat se in Angelum lucis, ut decipiat incredulos. Transfigurat autem se simulatione falsæ lucis, non splendore perpetuæ claritatis. Unde et Salvator ait : « Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cœlo[2]. » Nec fulgur est, sed sicut fulgur. Considera hæreticum aliquem intentum abstinentiæ corporis, et cognitioni cœlestium sacramentorum, sicut æternus putatur, non habet æternæ vitæ stipendium ; quia falsam habet imitationem, qui fidei non habet veritatem. Hujus parvuli ludunt, sicut illa quæ cum luxuriata fuerit, nubere vult. Luxuriata est in psalterio et cithara, id est, in sono vocis, non in sacramentorum profundo ; ut labiis resultaret, non in corda conferret.

[1] Job. XXI, 11-13. — [2] Luc. X, 18.

CAPUT V.

Impios in bonis sæculi finire vitam, at postea requie cœlesti carere: contrarium vero nobis optandum; quod in prosperitate sit illecebra vitiorum ac impunitatis præsumptio. Hanc amentiam revincit sanctus vir supplicium et præsens et æternum præparatum esse declarans. Tum enumeratis eorum sceleribus, ipsa Deo latere non posse ostendit: quæ sit eorumdem portio, describit; atque ad sapientiam quam illi deseruerunt, sectandam nos adhortatur.

XVI. Hujusmodi itaque in bonis sæculi consummaverunt vitam suam[1], hanc utique quam vivebant, non illam cujus mercedem sperabant; et ideo in requie inferni dormierunt, non in requie cœlesti. Nos autem oremus hic potius laborem subire, ut in regno cœlorum consolationem quietis æternæ mereamur adipisci. Magna enim illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum: in superbiam extollit, oblivionem auctoris infundit. Considera illum divitem in Evangelio super ostrum et purpuram recumbentem, cujus de mensa micas justus ille pauper Lazarus colligebat[2]. Nonne tibi videtur dives ille ad Deum dicere: « Discede a me, vias tuas scire nolo[3]. » Et vere nolunt scire hujusmodi vias Domini; si enim vellent, cognoscerent. Sed quia plenæ sunt laboris, fugiuntur et declinantur a perditis. Quasi ebrius itaque non recognoscit salutis auctorem. Denique conversus ad compotatores suos: « Manducemus, inquit, et bibamus[4]: quid enim

[1] Job. xxi, 13. — [2] Luc. xvi, 19. et seqq. — [3] Job. xxi, 14. — [4] Isaï. xxii, 13.

» prodest si serviamus ei? Aut quæ utilitas si observemus » eum[1]? » Hæc itaque dicit sæcularium abundantia rerum temulentus; quia non continuo in sæculo scelerum merita rependuntur. Supinabatur enim, quia in manibus ei ad voluptatem omnia suppetebant : et conscius impietatis suæ cujus pœna sequestrabatur, putabat quod Deus impiorum scelera non videret.

XVII. Huic ergo opinioni ejus respondit sanctus Job : Noli esse securus ac dissolutus, æstimans quod ad te in hoc ipso sæculo Domini flagella non veniant. « Verumtamen etiam impiorum lucerna extinguitur[2] : » ad tempus lucet, non habet lumen æternum; et ipsis quamvis sæculum faveat, quia ejus qui principatum habet in hoc sæculo, faciunt voluntatem, solet venire rerum conversio, et dolores ab ira et indignatione cœlesti, ut ventilentur sicut paleæ a vento. Injusti sicut paleæ ventilantur, justi sicut triticum. Denique audi dicentem Petro Dominum : « Ecce » Satanas expetivit vos, ut ventilet sicut triticum : ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua[3]. » Deficiunt illi qui sicut paleæ ventilantur : non deficit qui ad similitudinem illius grani est, quod cecidit et resurrexit, plurimorum fructuum accessione cumulatum. Ideo dicit Propheta : « Heu me, quia factus sum sicut qui colligit stipulam » in messe[4]! » Stipulæ igitur, quæ cito exuritur, impietas comparatur, et pulveri. Ideo postquam dixit : « Erunt sicut paleæ a vento, » subtexuit versiculum statim dicens : « Aut sicut pulvis quem abstulit ventus[5]. » Denique ut cognoscas quia impius sicut pulvis cito fatiscit atque evanescit, habes in primo Psalmo dictum : « Non sic impii, » non sic; » id est, non sicut justi : « Sed tanquam pulvis, » quem projicit ventus a facie terræ[6]. »

[1] Job. XXI, 15. — [2] Ibid. 17. — [3] Luc. XXII, 31, 32. — [4] Mich. VII, 1. — [5] Job. XXI, 18. — [6] Psal. I, 4.

XVIII. Et facit discretionem inter justum et impium. »Hic, inquit, moritur in simplicitatis suæ potentia, totus » in abundantia et gratia : interiora autem ejus plena sunt » adipis : medulla autem eorum supereffluit. Ille autem con- » ficit in amaritudine animæ suæ cursum vitæ istius, nihil- » que boni epulatus finem accipit[1]. » Cui pro meritis suis quid potest dignum repræsentari? In sepulcra inducitur, et in tumulo vigilat suo. Ne hæc quidem pœna mediocris, mortis requiem non habere, deferri eum non ad terram viventium, sed ad tumulos mortuorum. Qui vivit enim non inter mortuos quæritur, sed in Abrahæ sinu vitam carpit æternam. Ideo viri illi duo in veste fulgenti dicebant ad mulieres : « Quid quæritis viventem cum mortuis? Non » est hic[2]. »

XIX. Deinde enumerat scelera impiorum[3], quod confinia transcenderent, et cum pastore diripuerint gregem, subjunctorium pupilli abduxerint (90), pigneraverint bo vem viduæ, agrum demessuerint non suum, infirmi autem in vineis eorum sine mercede et cibo operati sint, detractis vestimentis nudos fecerint dormire. Plerique quorum animæ operimentum ademerint, stillicidiis humescebant montium; et quia integimentum deerat, petra sese operiebant. Rapiebantur pupilli ab uberibus matrum suarum, lapsi opprimebantur, qui magis erigi debuissent. Esurientes fraudabantur cibo, et anima infantulorum graviter ingemiscebat.

XX. Numquid hæc ignorare potuit, quem nihil præterit? « Nuda inferna in conspectu ipsius, et non est amic- » tus nequissimis; » quia latere non possunt. « Extendit » Boream pro nihilo : suspendit terram in nihilo, alligans » aquam in nubibus suis, et non est rupta nubes sub pedi- » bus ejus : columnæ cœli dissiluerunt, et timuerunt ab

[1] Job. XXI, 23-25. — [2] Luc. XXVI, 6. — [3] Job. XXIV, per totum.

» increpatione ejus. Virtute compescuit mare, disciplina » autem struit cetum maris. Claustra cœli reformidant eum : » præcepto mortificavit draconem prævaricatorem. Virtu- » tem tonitrui ejus quis intelligit[1]? » In tantis ergo flagitiis « Quæ spes impio est? Numquid si confidit in Domino » salvabitur? Dicam, inquit, vobis quid sit in manu Do- » mini[2]; » et desinite inanibus inania addere.

XXI. Et describit quam miserabilis impiorum portio sit. Quod etsi plures habeant filios, sine posteritate sunt[3], quibus deest bonorum meritorum successio. Illa enim vera posteritas, quæ non in terris, sed in cœlo est. Hujusmodi ergo viris hæreditas inopia est, et mors successio. Cum divitias coacervaverint, mendicabunt; quia cum mortui fuerint, indigebunt, qui requiem invenire non possunt. Viduas eorum nemo miserabitur : sed manebunt deserti, atque omnis copulæ solatio destituti. Etsi congregetur pecunia sicut terra, atque ut lutum præparatum fuerit aurum, inanis erit sicut aranea substantia eorum, et omne nominis eorum patrimonium tanquam a tineis consummabitur. Dormiens dives nihil adjiciet, aperuit oculos suos, et jam non est. Permanet in doloribus. Nihil ergo sunt omnia quæ in hoc mundo sunt. Aurum in metallis, argentum in metallis : de metallo eruitur, et in metallum revertitur[4]. Quid enim aliud nisi metallum est mens avari? Quæ tanquam defossum tenet quidquid receperit, et in venis terræ ac latibulis abscondit; eo quod uti nesciat. Quotidie aurum de metallis promitur : de avaro proferre quis potuit?

XXII. Cum igitur nihil prosit vana fames auri, quia quidquid congregaverit, labitur; miserandi profecto qui deseruerunt viam justam, et obliti sunt eam, cui pretiosi

[1] Job. XXVI, 6-14. — [2] Id. XXVII, 8-11. — [3] Ibid. 14. — [4] Id. XXVIII, 1, et seqq.

lapides haudquaquam sunt comparandi, difficilis investigatu, impervia superbis, interclusa jactantibus: humilioribus plana, aperta sapientibus. Et ideo sapientiam debemus quærere, ut ambulemus in via justa, per quam adversarius ille sicut leo rapiens et rugiens[1], qui percucurrit hunc mundum, transire non potuit. Sed qui sapientiam vult investigare, non in abysso eam quærat (sicut philosophi, qui arbitrantur quod ipsi sua sponte, suo ingenio profunda ejus possint cognoscere) non in mari eam requirat. Etenim ubi tempestas, ubi procella venti est, non potest ibi esse sapientia. Sed ibi quærat, ubi est tranquillitas mentis, et pax quæ super omnem intellectum est.

[1] 1 Petr. v, 8.

LIBER IV.

DE INTERPELLATIONE DAVID.

CAPUT I.

David frequenter de sæculi vanitate disseruisse in Psalmis, sed maxime in septuagesimo-secundo, ubi se ob improborum prosperitates, et calamitates proborum graviter initio commotum esse, ac tamen postea correctum significat. Uter ejusdem Psalmi auctor, David nimirum, an Asaph dicendus videatur?

I. Decursa est interpellatio sancti Job : nunc adoriamur eam interpellationem quam reperimus in Psalmis. Ipse quidem David pluribus locis de sæculi vanitate non tacuit, et inania esse quæ putantur bona istius mundi, frequenter asseruit, et maxime in Psalmo trigesimo-octavo, in quo dicit : « Verumtamen universa vanitas, omnis homo » vivens ; et quanquam in imaginem Dei ambulet homo, » tamen vane conturbabitur. Thesaurizat, et ignorat cui » congregat ea [1]. » Et alibi : « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur [2] ? » Quod hic habeant umbratilem gloriam, ubi de sæculo excesserint, fructum consolationis invenire non possint. Idem tamen inseruit Psalmum septuagesimum-secundum, in quo ipse sub Asaph nomine protestatur quod ejus fuerit principium prolapsionis ; ut non mediocri dolore perstrictus sit, cum

[1] Psal. XXXVIII, 6, 7. — [2] Id. XCIII, 3.

videret peccatores in hoc mundo affluere divitiis, abundare rebus secundis: se autem, qui justificaverit cor suum, esse in afflictationibus et ærumnis: nec mediocrem traxisse offensam in exordio; sed postea per Domini flagella correctum, et illuminatum divinæ cognitionis gratia veræ didicisse seriem traditionis.

II. Nusquam autem invenio sanctum Asaph aliquibus adversis fuisse vexatum: at vero sanctus David plurima gravia et periculorum plena toleravit; de suis enim laboribus dicit. Unde et Psalmus non quasi sancti Asaph, sed quasi sancto Asaph, ut docet titulus, superscribitur, quod ex græco Psalterio apertius manifestatur, ut videatur David etiam huic Asaph sicut et aliis, canendum, quem scripserat ipse Psalmum dedisse. Sed quia scriptum est in ipso titulo, defecisse Psalmos David, quomodo autem defecerunt, cum decursis his decem Psalmis, postea Psalmus David titulorum inscriptionem comprehendat usque in ultimum finem (91)? Ideo sequestrata hujusmodi definitione, quæ sit Psalmi series consideremus, et a primo versiculo interpellationis propheticæ ducamus exordium.

CAPUT II.

Ex ipso Psalmi exordio correctionem Davidis deprehendi : Deum justis semper bonum esse, eo quod si vexentur adversis, futuræ remunerationis spe recreantur, et se semper minora pati existimant, nec ullis pœnis sua spoliari possunt sapientia : bonum tamen etiam improbis esse Deum, sed eos nolle paratum omnibus illius bonitatem experiri.

III. « Quam bonus Deus Israël rectis corde[1] ! » Elucet in principio emendationis profectus. Nemo enim potest Deum bonum verè fateri, nisi hic qui non ex successibus commodorum suorum, sed ex cœlestium mysteriorum profundo, et divinæ dispositionis altitudine bonitatem ejus agnoscit : quæ non specie præsentium, sed futurorum utilitate pensanda est. Justo itaque semper bonus est Deus : et cum torquetur doloribus corporis, et cum affligitur acerbitate pœnarum, semper dicit : « Si bona accepimus » de manu Domini, quæ mala sunt cur non sustineamus[2] ? » Gratulatur hic se conteri, ut in futurum consolationem invenire possit ; sciens quoniam qui bona receperit in hac vita, habet mercedem suam ; futura præmia sperare non poterit, qui non luctatus, non exercitatus sit diversorum certamine præliorum. Qui vero sive juste sive injuste afficitur in hoc sæculo, gratulatur vel quod hic solvat pretia delictorum suorum, vel quia novit eam esse apud Deum uberiorem gratiam, si injuste pro ejus nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, secundum quod

[1] Psal. LXXII, 1. — [2] Job. II, 10.

scriptum est : Quia nulla est gloria si peccantes punimini et suffertis, sed si benefacientes, et patientes : hæc est gratia apud Deum : « In hoc enim vocati estis, quia et » Christus pro vobis mortuus est, relinquens vobis exem- » plum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, » nec inventus est dolus in ore ejus : qui cum maledicere- » tur, non remaledixit : cum pateretur, non comminaba- » tur [1]. » Ergo justus etiamsi in equuleo sit, semper justus est; quia justificat Deum, et minora se peccatis suis dicit sustinere : semper sapiens est; non enim aufertur equulei tormentis vera perfectaque sapientia : non amittit quod est; quia timorem excludit foras, studio et proposito charitatis : novit ut sapiens dicere quia indigna sunt quæ in hoc corpore sustinemus remuneratione futuræ gloriæ; et omnes hujus temporis passiones superventuram mercedem æquare non possunt. Bonus igitur huic semper est Deus, qui novit quo tempore metat. Et ideo quasi bonus agricola hic arat agrum suum quodam abstinentiæ rigidioris vomere : hic stirpat quadam falce virtutum amputatrice vitiorum : hic stercorat humiliando se usque ad terram, sciens quia Deus de terra suscitat inopem, et de stercore erigit pauperem. Denique apostolus Paulus nisi æstimatus esset stercora, nunquam Christum sibi potuisset acquirere. Hic custodit fructus suos, ut illic securius recondat. Semper itaque ei bonus est Deus, quia semper quæ bona sunt, de Deo sperat.

IV. Accipe aliud : « Quam bonus, inquit, Deus Israël » rectis corde ! » Non ergo omnibus bonus est Deus? Ille quidem omnibus bonus est, quia Salvator est omnium, maxime fidelium; et ideo venit Dominus Jesus, ut salvum faceret quod perierat : venit enim ut peccatum mundi tolleret, vulnera nostra curaret. Sed quia non omnes me-

[1] 1 Petr. II, 21-23.

dicinam expetunt, sed plerique refugiunt, ne medicamentis compungatur vis ulceris, ideo volentes curat, non astringit invitos. Accipiunt igitur sanitatem qui medicinam expetunt: illi autem, qui refutant medicum nec requirunt, bonitatem medici, quam non experiuntur, sentire non possunt. Qui autem curatur, etiam sanatur; ideoque his bonus est medicus, quos sanavit. His igitur bonus est medicus, quos sanavit. His igitur bonus est Deus, quibus peccata donavit: qui autem insanabile peccatum habet mentis suæ ulcere, quomodo potest medicum bonum æstimare, quem refugit? Pulchre itaque Apostolus, ut præmisimus, explanavit, quia et omnibus bonus est Deus, « Qui vult omnes homines salvos » fieri[1]; » et maxime fidelibus divinæ bonitatis prærogativa servatur, quibus et voluntas Dei opitulatur et gratia. Sed et Psalmista dicendo: « Quam bonus Deus Israël rectis » corde ! » ad ipsorum sententiam retulit, qui aliter de Deo sentire non norunt, nisi quia bonus ad omnia et in omnibus est.

[1] 1 Tim. II.

CAPUT III.

Fateri Prophetam se tantum non esse prolapsum, dum peccatorum pacem æmularetur: duplicem esse pacem, sed eam quæ offendiculum habet, fugiendam: nullum in morte peccatorum levamen esse; non prodesse flagella post mortem exemplo Lazari et divitis demonstrari: quantum vero prosint in vita, Davidem ac Jacobum patefacere: demum perpetuo esse flagellandos, qui hic flagellati non fuerint.

V. Denique sequentibus exponit ipse quid senserit, dicendo: « Mei autem pene moti sunt pedes, paulo minus » effusi sunt gressus mei: quia zelavi in peccatoribus, pa- » cem peccatorum videns [1]. » Non utique pedes corporis appellat gressus, sed directionem mentis et gressum, de quo alibi dicit: « Non veniat mihi pes superbiæ, et manus » peccatorum non moveat me [2]. » Ideo semper petendum est, ut dirigat Dominus nostrorum animorum vestigia, ne labantur, et lubrico quodam erroris effusa, stabilitatem sui tenere non possint. Prolapsionis autem causa ea est, quod pacem æmulatus est peccatorum. Æmulari autem debemus quæ bona sunt, non ea quæ plena dedecoris; sicut et Paulus apostolus expressit dicens: « Bonum est » autem æmulari in bono semper [3]. »

VI. Nec te moveat quod pacem in malo posuit. Denique et in Evangelio habes esse pacem, quam respuit Christus, ut ipse ait: « Pacem meam relinquo vobis, pa- » cem meam do vobis: non sicut mundus dat, ego do vo-

[1] Psal. LXXII, 2, 3. — [2] Id. XXXV, 12. — [3] Galat. IV, 4.

» bis [1]. » Est enim pax quæ non habet offendiculum, est quæ habet : quæ ex dilectione est, non habet offendiculum; quæ ex simulatione, habet. Ideo et Propheta dicit : « Pax, pax; et ubi est pax [2] ? » Refugiamus ergo pacem peccatorum; conspirant enim adversus innocentem, coëunt ut justum opprimant, viduam exterminent, vel expugnent ejus pudorem.

VII. Et ideo « Non est reclinatio morti eorum [3] : » non « Declinatio, » ut plerique codices latini scripti sunt, sed « Reclinatio (92). » Quando enim laboramus, et incurvamur ad opus aliquod, atque inclinamur, nos reclinare consuevimus : peccatores autem gravium scilicet delictorum, et maxime impii se reclinare non possunt; de quibus dictum est : « Et dorsum illorum semper incurva [4]. » Non enim se erigunt ad cœlestia, qui Christo non adhæserunt. Et ideo nec resurgunt cum eo quorum mors pessima, sicut scriptum est : « Mors peccatorum pessima [5], » Qui autem Christo commoritur, et consepelitur cum illo, non solum reclinatur, sed etiam resuscitatur. De quo pulchre illud convenit dictum : « Universum fratrum versasti in infirmi» tate ejus [6]; » maxime si martyr sit cujus infirmitas passione solvitur, mors resurrectione.

VIII. Vidimus illum divitem qui indutus purpura et bysso in hoc sæculo recumbebat, et epulabatur quotidie splendide, de cujus mensa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodum in tormentis positus, in inferno se reclinare non poterat, sed vix ad Abraham, non totum se, sed solos oculos erigebat, rogans ut mitteret Lazarum, qui extremum digiti sui in aquam tingeret et linguam ejus refrigeraret [7]. Ergo illius morti reclinatio non

[1] Joan. XIV, 27. — [2] Ezech. XIII, 10. — [3] Psal. LXXII, 4. — [4] Id. LXVIII, 24. — [5] Id. XXXIII, 22. — [6] Id. XL, 4. — [7] Luc. XVI, 19, et seqq.

erat, nec firmamentum in plaga ejus [1]. Nihil enim prosunt flagella post mortem.

IX. Et ideo David dum esset in istius corporis vita, in flagella se præparabat, ut cum Dominus reciperet castigatum. Considera iterum mihi sanctum Job, qui perfusus erat ulceribus, et concutiebatur omnibus membris, et plenus erat totius corporis sui doloribus, glebas terræ vulnerum suorum sanie et humore dissolvens, quemadmodum cum se in hoc corpore positus reclinare non posset, requiem mortis invenerit; ideoque conscius sui dixit: »Mors viro requies [2]. »Is igitur in plaga non motus est, nec nutavit sermonis sui lubrico, qui in illis omnibus nihil peccavit labiis suis [3], sicut Scriptura testatur: sed magis plagæ suæ reperit firmamentum, per quam confirmatus in Christo est. Ergo et Job et David, quia hic flagellati sunt, firmamentum habuerunt in plaga sua; quia flagellat pater filium quem suscipit: qui autem hic non flagellantur, ibi non suscipiuntur ut filii. Ideoque «In la»boribus hominum non sunt, et cum hominibus non »flagellabuntur [4], » ut in perpetuum cum diabolo flagellentur.

[1] Psal. LXXII, 4. — [2] Job. III, 23. — [3] Id. II, 10. — [4] Psal. LXXII, 5.

CAPUT IV.

Peccatores iniquitate propria vestiri : quod vestimentum a nobis rejiciendum, ut vestimento virtutum induamur ; ac potissimum jejunii : hoc se utiliter Josephum induisse. Adamum exuisse cum gravi damno : denique Judæorum iniquitatem quasi ex adipe prodeuntem magnam ac deliberatam extitisse.

X. « Ideo obtinuit, inquit, eos superbia eorum, cooperti sunt iniquitate et impietate sua [1]. » Malum vestimentum iniquitas, quod si quis voluerit in nobis tenere, remittere nos oportet, ne incipiat in judicium venire nobiscum; et si quis tunicam nostram quam accepimus spiritalem auferre conetur, remitte pallium iniquitatis, sume operimentum fidei atque patientiæ, quo se David operiebat in jejunio, ne amitteret integimenta virtutis. Ipsum jejunium operimentum est. Denique nisi sanctum Joseph texisset jejuna sobrietas, adulteræ protervitas exuisset. Quo jejunio si se tegere voluisset Adam, nudus non fuisset effectus. Sed quia de ligno scientiæ boni et mali contra interdictum cœleste gustavit et imperatum jejunium prævaricatus est incontinentiæ cibo, nudum se esse cognovit. Quod si jejunasset, et fidei servasset exuvias, nec se aspexisset intectum. Non ergo nos induamus iniquitate et impietate, ne de aliquo nostrûm dicatur : « Et induit se » maledictionem [2]. » Male se induit et Adam, qui dum quæreret integimenta foliorum, maledictionis excepit sententiam.

[1] Psal. LXXII, 6. — [2] Id. CVIII, 18.

XI. Induerunt se maledictione Judæi, de quibus scriptum est : « Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in dispositionem cordis [1]. » Ab adipe adipsal enim dicitur, id est, pingue. Sicut enim anima bonis pasta, et referta virtutibus, tanquam adipe et pinguedine repletur [2], ut scriptum est : sic iniquitas quæ quasi ex adipe procedit, non tenuis et exilis significatur, sed plena vitiorum. Denique non fortuito quodam lapsu in errorem incidere : sed consilio et dispositione in sacrilegium transierunt.

CAPUT V.

Qui os suum in cœlum ponunt, eos præ cæteris esse qui omnia stellarum necessitati attribuunt : ipsis tamen hanc a Deo gratiam reservari, ut revertantur cum Israël : cujus reditus mysterium declaratur : eosdem ut a Deo negent occulta cognosci, maxime induci peccatorum divitiis: postremo idem de Christo sensisse Simonem pharisæum.

XII. « Posuerunt in cœlum os suum; et lingua eorum transivit super terram [3]. Ponere in cœlum os suum quid sit, docet nos ille ex fratribus adolescentior, qui regressus ad patrem dixit : « Pater, peccavi in cœlum et coram te [4]. Ponunt autem in cœlum os suum qui sibi criminum auctoritates, nativitatis putant quadam necessitate deferri. Hi nec cœlo nec terris parcere solent, ut cursu quodam stellarum arbitrentur vitam hominis gubernari. Nihil providentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atque utinam et isti, sicut ille unus de duobus adolescentibus, revertissent : bonus Dominus remedium non negasset, et

[1] Psal. LXXII, 9. — [2] Id. LXII, 6. — [3] Id. LXXII, 9. — [4] Luc. XV, 18.

tamen etiamsi ipsi nolint sanari, reservat Dominus regressionis gratiam; ut qui in Israël expulsi sunt per cordis proprii cæcitatem, per plenitudinem Ecclesiæ revertantur; et non vacuos dies vitæ istius ducant, sed plenos habeant bonæ operationis et fidei, cum repleverit eos Dominus gratia spiritali. Quomodo autem revertantur, accipe. « Quia » cæcitas, inquit, ex parte Israël contigit, donec plenitudo » gentium intraret, et sic omnis Israël salvus fieret [1]. » Sed quia mysterium oportebat impleri, « Ut concluderet » Deus omnia in incredulitate [2], » id est, redargueret atque convinceret (cum enim duo contendunt, si unus superior sit, dicitur : Conclusit illum alterum) ideoque per suam misericordiam ut subditus fieret Deo mundus, regressus quidem est populus in hæredibus; sed is celeri errore traductus est, ut Deum non crederet occultorum esse præscium. Sed Dominus illis, ut quandoque redimantur, salutis futuræ gratiam reservavit dicens : « Ideo revertetur huc » populus meus [3]. » Quid est « Huc? » Id est, ad me, ad æquitatem et justitiam meam, ad cultum meum.

XIII. « Et implebit dies vitæ suæ [4]. » Quod utique sic accipies, ut populus quidem redimatur, qui crediderit in eo : in quo etsi non redimantur, qui non crediderunt, tamen redempti populi Dei prærogativa defertur.

XIV. Isti ergo in errore positi dixerunt : « Quomodo » scivit Deus; et si est scientia omnis in Altissimo? » Putant enim non esse in Deo scientiam; quia peccatores abundant prosperis sæcularibus. Et adhuc inducit eos loquentes : « Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo, » obtinuerunt divitias [5]. » Habes hoc in Evangelio planius expressum, ubi Simon ille pharisæus videns quod mulier illa peccatrix venit in domum ejus, et super pedes Christi

[1] Rom. XI, 25, 26. — [2] Ibid. 32. — [3] Psal. LXXII, 10. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 11. — [6] Ibid. 12.

effudit unguentum, dicebat intra se : « Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit » eum : quia peccatrix est [1]. » Sed patientia Dei non præjudicat veritati, et præscientia ejus, ac providentia hoc ipso amplius probatur, quod in peccato positus successu affluit sæcularium prosperorum. Quod fortior videns ridet, incautus traducitur et movetur.

CAPUT VI.

Prophetam cum primo animo despondisset, postea castigatione emendatum cognovisse omnia quidem evenire dispositione divina, opes autem non esse præmia virtutis, nec pœnam peccati inopiam.

XV. Denique Psalmista dicit dixisse se : « Ergo sine » causa justificavi cor meum : et lavi inter innocentes manus meas [2]. » Hoc est, video illos abundare, video illis commoda omnia secundare, me autem conteri atque exagitari tentationibus plurimis. Frustra ergo dedi me innocentiæ, atque ad studium sobriæ conversationis intendi. Et pulchre ait : « Lavi inter innocentes manus meas; » ut non arrogare sibi summam innocentiæ, sed sedulum deferre studium videretur.

XVI. Interea non impune hujusmodi a se sermonem exisse testatur. Nam tota die flagellatum esse se memorat; quia frustra justificasse se Domino cor suum dixerat : post flagella autem continuo secuta est pravæ opinionis correctio. Statim enim « Vindex meus, inquit, in matutinis [3], » id est, in aperto et perspicuo; lux enim veritatis com-

[1] Luc. VII, 39. — [2] Psal. LXXII, 13. — [3] Ibid. 14.

prehendens eum, non sivit hæc sentire, quæ dixit. Revincebat itaque et redarguebat me veritatis lumen offusum animo meo, eo quod non recte dixerim: « Sine causa justificavi cor meum. » Locutus sum enim illa tanquam in tenebris constitutus, et recordanti illa mihi cor compungebatur: compuncto autem corde, illuminabatur affectus; ut fieret in corde meo ignis flammigerans, qui faciebat in me diei spiritale principium. Illuminata itaque oriente mihi die, et quasi in meltis matutinis positus, intelligebam quia extra constitutionem generationis filiorum Dei factus sum. Qui cum primo credidissem, eo quod operator mundi providens generationi humanæ, omnia ad utilitatem nostri vel tristitia, vel ea quæ parum delectent, fecerit; tam bonam sententiam postea pravis opinionibus turbatus amiserim.

XVII. Conferebam itaque cum corde meo, et dicebam mihi: « Si narrabo sic, quia sine causa justificavi cor meum, » occurrebat mihi Dei vox dicens: « Ecce generationi filiorum tuorum cui disposui [1]: » id est, ecce in Scripturis invenis, o tu Adam, quia disposui generationi filiorum tuorum; quia fortuito divitiæ ad impios, non aliquo merito deferantur, nec præmia virtutis sunt emolumenta thesauri: nec e contrario inopia pœna peccati est, sed indiscrete veniunt ista, quæ modo fluminis quodam sæculi profluvio volutantur.

XVIII. Et existimabam [2], et videbar mihi cognoscere hoc esse verum, hoc congruere divinæ providentiæ et convenire; me autem frustra in iis turbatum esse, in quibus inhærere non debui.

[1] Psal. LXXII, 15. — [2] Ibid. 16.

CAPUT VII.

Emendato errore David hunc unum laborem sibi cognoscit superesse; ut ingrediatur in adyta divinæ cognitionis. Sancti progressu ætatis finem suum scire desiderant, et quis ille sit? Primam veram cognitionem hanc esse, qua credimus prospera improbis ad hoc tantum concessa, ut eorum excusationes excludantur. Eosdem dum Dei beneficiis allevantur, dejici ac prorsus redigi ad nihilum.

XIX. Itaque quia videbar mihi veram sententiam comprehendisse, et cognitionem rei ipsius esse assecutus, dicebam mihi: « Hoc labor est ante me, donec introeam » in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimo [1]. » Id est, solus mihi superest labor, ut ingrediar in sanctuarium Dei, ubi est Cherubim, id est, cognitionis profundum, et non laborem in incertis et vanis opinionibus; narratio enim fatui sicut sarcina in via. Ideo ingrediamur adytum cognitionum sacrarum, atque interiora penetralia veritatis, ut non sit in nobis labor; sapientia enim nos a sensu laboris abducit. Denique non est labor in Jacob. Causa autem laboris ignorantia est; quoniam qui nescit justis reposita esse præmia, non reficitur a laboribus, sed magis imprudentiæ suæ labore curvatur et frangitur. Ingrediamur igitur sanctuarium Dei, ubi sunt Cherubim, in quibus est recordantia sacræ cognitionis, et veri illius atque æterni luminis.

XX. In illo candelabro imago resplendet, quo possimus

[1] Psal. LXXII, 16, 17.

intelligere in novissimo. Sanctus etenim in ultimo cognoscit et perfectam sapientiam processu ætatis adipiscitur dicens: « Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum » dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi[1]. » Quis est finis, nisi ille, cum traditur regnum Deo Patri, quando revelantur occulta sapientiæ? Hunc finem nostri certaminis requirebat Propheta, cupiens cognoscere quid suæ deesset perfectioni; finis enim disciplinæ nostræ et studiorum perfectio est.

XXI. Hæc ergo prima veræ ratio cognitionis, quia fortuito accidant quæ in sæculo sunt : secunda illa, quia « Propter eorum tergiversationes posuisti eis[2] » successus profluos sæcularium commodorum, et abundantiam divitiarum, ne causarentur propter inopiam se et acerbitatem alicujus doloris et luctus minus fuisse devotos, atque in culpam latrocinii et direptionis studium necessitate egestatis impulsos. Non enim ad tranquillitatem vitæ usuramque lætitiæ divitiis opimati, aut honoribus elevati sunt : sed ut querela excluderetur, coacervaretur ærumna.

XXII. Dejiciuntur itaque dum elevantur hujusmodi viri. Non enim gratia, sed ruina est; ubi nec diuturni usus muneris reservatur, et adimitur excusatio delinquendi. Quod enim gravioris pondus querelæ, quam illud divinum quod habes in Michææ prophetæ libro : « Popule meus, » quid feci tibi, aut in quo contristavi te, aut quid molestus fui tibi; responde mihi ? Nonne eduxi te de terra » Ægypti, et de domo servitutis liberavi te[3] ? » Ecce quomodo dejiciuntur impii dum allevantur, querela eorum excluditur, pœna acerbatur. Cœlestibus enim beneficiis invitati deserere non debuerunt vitæ securitatis et prosperitatis datorem, cui magis debuerant obtemperare. Sed sicut justitia Dei magna, ita etiam severa vindicta. Quando

[1] Psal. xxxviii, 5. — [2] Id. lxxii, 18. — [3] Mich. vi, 3, 4.

enim impius perseverare consuevit, de quo et alibi habes scriptum: « Vidi impium superexaltatum et elevatum super » cedros Libani; et transivi, et ecce non erat: et quæsivi » eum, et non est inventus locus ejus[1]? » Incredibilis celeritas extinctionis ejus. Vides subito impium in hoc sæculo potentem: dum tu transis, ille jam non est. Quanta est enim umbra in terra: quam non diuturna? Transpone vestigium, et umbra præteriit. Aut si hic aliquid movet, ad ea quæ futura sunt, attolle mentis vestigium et invenies illic impium non futurum, quem hic esse credebas; non enim est, qui nihil est. Denique Dominus eos cognovit qui sunt ipsius: qui autem non sunt, eos non agnoscit; quia ipsi eum qui est, non agnoverunt.

CAPUT VIII.

Impios in interitu suo cum somnio bene comparari, quod nempe animæ illorum omnibus bonis vacuæ reperiantur, et eorumdem tenebrosæ imagines e lumine cœlestis Hierusalem deleantur.

XXIII. De ipsis ergo et hic dicit: « Defecerunt et perie» runt propter iniquitatem suam, velut somnium exurgen» tis[2], » id est, ita deficiunt et evanescunt impii, sicut somnium exurgentis a somno primum; quia in tenebris sunt, et in tenebris ambulaverunt, nec resedit aliquod eorum boni operis vestigium, sed similes eorum qui somnium vident: qui autem somniat, in nocte somniat; nox autem in tenebris. Filii tenebrarum sunt privati Sole justitiæ, et splendore virtutis, dormientes semper, et non vi-

[1] Psal. XXXVI, 35, 36. — [2] Id. LXXII, 19, 20.

gilantes, de quibus bene dicitur: « Dormierunt somnum » suum, et nihil invenerunt[1]. » Etenim cum animæ eorum a corpore separatæ, tanquam resoluti a corporis somno nihil invenient, nihil tenebunt; et quod se tenere arbitrabantur, amittent; quoniam stultus et insipiens cum divitiis exundaverint, relinquent alienis divitias suas, neque simul ad inferna descendet cum eis gloria domus eorum.

XXIV. Sequentia quoque demonstant quomodo impius non inveniatur, sed intereat. Quoniam imago ejus in civitate Domini illa superiore Hierusalem non invenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem et similitudinem suam, sicut ipse docet dicens: « Ecce ego, Jerusalem, pinxi mu» ros tuos[2]. » Si bene egerimus, manet in nobis ista imago cœlestis: si male quis agit, deletur in illo hæc imago (illius utique qui descendit de cœlo) et est in eo imago terreni. Unde et Apostolus dicit: « Sicut portavimus imaginem il» lius terreni, portemus et imaginem hujus cœlestis[3]. » Bonorum ergo imagines perseverant, et in illa Dei civitate resplendent. Si quis autem ad graviora peccata deflexerit, nec egerit pœnitentiam, imago ejus aboletur vel dejicitur; sicut Adam de paradiso ejectus est et exclusus. Quicumque autem pie honesteque se gesserit, intrat in civitatem Dei, et infert imaginem suam, ut in illa Dei fulgeat civitate. « Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum » rediges[4]; » quia isti in lumine fulgere non possunt, qui tenebrosis se operibus induerunt. Exemplum accersamus de sæculo. Vide quemadmodum in civitatibus bonorum principum imagines perseverent, deleantur imagines tyrannorum.

[1] Psal. LXXV, 6. — [2] Isaï. XLIX, 16. — [3] I Cor. XV, 49. — [4] Psal. LXXII, 20.

CAPUT IX.

Prophetam cognitione divinæ providentiæ recreatum: ipsum et cum eo omnes homines comparatione cælestium civium jumentis haud esse absimiles; eosdem tamen Dei gratia ad humanam revocari dignitatem.

XXV. Hæc ergo considerans, animoque intendens sanctus Propheta delectatus est, qui fuerat ante turbatus. Unde ait ipse: « Quia delectatum est cor meum, et resoluti sunt » renes mei. Et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi: » et velut jumentum factus sum apud te, et ego semper te» cum[1]. » Cum cognovissem, inquit, quia Deus humana curat et respicit, « Requieverunt renes mei, » hoc est, ex maxima fatigatione veteris imprudentiæ requievi per agnitionem boni cœlestis et gratiæ. Sunt enim quidam renes animæ, qui vexantur in nobis per ignorantiæ laborem: hi resolvuntur ad requiescendum cœlestis agnitione doctrinæ, et quasi pulchro quodam fulcro cœlestium præceptorum subnixi foventur. Tunc, inquit, intellexi, quia vane fatigabar; quoniam id quod verum est nesciebam.

XXVI. « Et velut jumentum factus sum: » pulchre addidit, « Apud te; » comparatione enim cœlestium homo quid est nisi jumentum irrationabile? Nam et stellæ cum sint lucidæ, vanescunt solis exortu. Et Moyses ait: « Non sum » idoneus ab hesterno die, ex quo cœpisti loqui cum servo » tuo: et tenui, inquit, voce et tardiloquus sum[2]. » Ita ergo et homo, non dicam Christi, sed Angelorum comparatione

[1] ... 21-23. — [2] Exod. IV, 10.

mutum videtur esse jumentum. Sed tamen nemo desperet; quia homines et jumenta salvos facit Deus. Et ideo quia non ex me, sed ex te didici, tibi adhærebo semper; ut desinam esse jumentum, et dicas mihi : « Tu autem hic sta » mecum [1]. » Circumfusus enim Dei gratia homo incipit esse, qui per imprudentiam prætendebat insensibilitatem, et inscientiam bestialem. Homo enim eo probatur, si capax sit rationis et gratiæ. Itaque a mutis animalibus separatum se esse gaudet, et in hominum ascitum esse consortia, quæ Deus visitat et tuetur. Quid enim est homo, nisi quia memor est ejus Dominus, aut quia a Domino visitatur?

CAPUT X.

Si Deus nobis ad dexteram non fuerit, eum locum a diabolo occupatum iri, sicuti primo parenti contigit: cum hujus vices ageret Christus eum sibi ad dexteram dæmonem statuisse, quo ipsum gloriosius prosterneret : postremo maximas utilitates ad eos redire, quibus ad dexteram steterit Christus.

XXVII. Unde quasi visitatus ab eo dicit : « Tenuisti ma» num dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, » et cum gloria assumpsisti me [2]. » Sic accepimus, et secundum græcum sic convenit. Dixit enim græcus : Ἐκράτησας τῆς χειρὸς, id est, « Tenuisti manum τῆς δεξιᾶς μου dexteram » meam. » Bene dirigitur, cujus dexteram Deus manu sua tenet. Potest dicere : « Dominus a dextris meis, ne commo» vear [3]. » Adam si a dextris suis Dominum habere voluisset, non esset a serpente deceptus. Sed quia oblitus est

[1] Deut. v, 31. — [2] Psal. LXXII, 24. — [3] Id. XV, 8.

mandatum Dei et voluntatem serpentis implevit, manum ejus diabolus tenuit, et ad lignum scientiæ boni et mali extendi fecit, ut interdicta decerperet. Præjudicatum est in illo omnibus, et cœpit universis adversarius ad dextram stare. Unde et illa in Judam maledicti forma processit : « Et » diabolus stet a dextris ejus[1]. » Si illud maledictum grave, maxima est ista benedictio, qua maledictionis duræ vincula laxantur. Ideo Dominus Jesus ad dexteram sibi diabolum statuit, sicut in Zachariæ libro legimus[2]; hominis enim causam locumque susceperat. Ibi ergo stetit, ubi Adæ stabat hæreditas. Quasi bonus athleta permisit eum ad dexteram sibi stare, ut eum retrorsum repelleret dicens : « Vade retro, Satana[3]. » Itaque adversarius loco dejectus recessit : tibi autem ne diabolus a dextris staret, ait : « Veni, sequere me[4]. » Prævidens igitur David adventum Domini, qui nos a potestate adversarii liberaturus descendit e cœlo, ait : « Dominus a dextris est mihi, ne » commovear. » Cui autem a dextris erat diabolus, movebatur. Merito ergo et hic ait : « Tenuisti manum dexteram » meam, » id est, ut jam peccare non possim; ut ille lubrico ante fluctuabundus vestigio, fida possim statione consistere. Quam bene hoc Apostolus dixit, quando eum turbatum Dominus vidit, et extendens dexteram suam titubare non passus est[5], atque intrepido firmavit incessu. Liberatus itaque Petrus quid aliud est locutus nisi hos propheticos versus : « Tenuisti manum dexteram meam, et in » voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti » me. » Quæ est dextera nisi actuosa animæ virtus? Quæ si Domini voluntate dirigatur, nihil aliud desiderat, nil requirit, nullas mundi hujus opes, nulla adjumenta deposcit.

[1] Psal. CVIII, 6. — [2] Zach. III, 1. — [3] Matth. IV, 10. — [4] Ibid. XIX, 21. — [5] Matth. XIV, 30, 31.

CAPUT XI.

Davidem possessione Dei contentum nihil præter eum exoptare; debere enim terrena deleri oblivione, ut succedant cœlestia, atque etiam ad Deum qui neminem repellit, accedatur, a quo pravis tantum actionibus recedimus.

XXVIII. Ideo dicit sanctus David: « Quid enim mihi » restat in cœlo, et a te quid volui super terram[1]? » Id est, Tu portio mea es, abundas mihi ad omnia, nihil quæsivi aliud, nisi ut te partem haberem, nulli me cœlesti, ut gentiles faciunt, subdidi creaturæ, nullas sæculi hujus divitias, et voluptatum illecebras concupivi. Nullius egeo, qui a te assumptus sum : nec superest in cœlestibus quod amplius quæram. Nihil habens, omnia habeo; quia Christum habeo, cui Pater Altissimus « Non pepercit; sed pro » nobis omnibus tradidit illum : quomodo ergo non cum illo » omnia nobis donavit[2]; » sicut Apostolus dixit? Omnia enim in Christo per quem omnia, et in quo constant omnia. Omnia ergo in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipse merces est universorum. Ideoque perfecte dixit : « Tolle » crucem tuam, et sequere me[3]. » Qui illum sequitur, non præmio ducitur ad perfectionem? sed perfectione consummatur ad præmium. Imitatores enim Christi non propter spem boni sunt, sed pro amore virtutis. Christus enim per naturam bonus, non propter præmii cupiditatem. Ideo passus est, quia benefacere eum delectavit; non quia incrementum gloriæ ex sua passione quærebat. Ideo qui il-

[1] Psal. LXXII, 25. — [2] Rom. VIII, 32. — [3] Marc. VIII, 34.

lum imitari cupit, non quod sibi, sed quod aliis prosit, operatur. Unde non immerito deficit sibi, aliis autem virtutis incremento valescit.

XXIX. Et convenienter dicit : « Defecit cor meum et » caro mea, Deus cordis mei[1]. » Neque enim possunt perpetua succedere, nisi terrrena defecerint. Deficit ergo caro, quando mortificantur quæ sunt carnalia. Deficiunt et illi qui mortificationem Jesu Christi in sua carne circumferunt; mors enim Christi in illis operatur, ut omnis errorum moriatur illecebra. Unde colligitur quia et cor hominis deficit, quando mortificantur cogitationes malæ, quæ de corde procedunt; ut terrena omnia abscondat oblivio, et fiat Deus cordis eorum, qui beati mundo corde Deum videre mereantur, ut appropinquent tibi, et non se segregent. Deus enim appropians, non repulsor appropinquantium est; omnibus enim vult salutis causa esse, non mortis. Denique neminem repellit, nisi qui se ab ejus conspectu putaverit sequestrandum.

XXX. « Quoniam ecce, inquit, qui elongant se a te, » peribunt[2]. « Unusquisque enim operibus suis pietati tuæ sese aut jungit aut separat. Fugit enim Deum qui operatur ea, quorum cognitionem metuat deprehendi; sicut ille qui tectus parietibus et circumfusus tenebris a Domino Deo sese existimat non videri : videtur autem, cum dicitur : « Perdidisti omnes qui fornicantur abs te[3]. » Sicut enim mulier quæ fornicatur, non adhæret viro, nec una caro cum viro suo, nec unus spiritus est; sed dividit sese ac separat fornicando : ita quæcumque anima non adhæret Deo, sed vanis idolorum cultibus inserviens fornicatur, dividit se sacrilegii scævitate, et longe fit a Domino, quæ prope esse deberet. Perit autem qui separatur a Domino.

[1] Psal. LXXII, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid.

XXXI. Unde Sanctus qui Dei judicium reformidat, semper adhærere vult Christo, et in eo spem suam ponere[1], ut laudet Dominum, cui est honor, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc et semper, et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. LXXII, 28.

FINIS TOMI QUINQUAGESIMI QUINTI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 4.

Abalienare, proprie est animum a seriis gravibusque avocatum relaxare: sed Ambrosius rem ad spiritalem sensum more suo hic et infra *cap.* III, *num.* VI, traducens, vult idem esse atque a curis sæcularibus ad cœlestium rerum meditationem convertere.

ANNOTATIO (2) pag. 12.

In recepta lectione nihil hic mutandum, cum *despicere*, non semper idem sit ac *contemnere*, sed a probatis auctoribus sumatur etiam pro *dispicere* et *considerare*.

ANNOTATIO (3) pag. 13.

Cum ibi alludat ad triplicem Scripturæ sensum, *regale* dixit pro *naturale*, quia Verbo naturaliter competit regem esse.

ANNOTATIO (4) pag. 26.

In inferno, supple, *loco*, hoc est, terra quæ ita dicitur respectu cœli, quod supernum est.

ANNOTATIO (5) pag. 39.

Ad speciem, paulo superius pro pulchritudine sumpse-

rat; nunc sumit pro quodam accidentali forma quæ animam, non corpus afficit.

ANNOTATIO (6) pag. 40.

Ex his hujusmodi sensum effici posse arbitramur: Qui concentus, etsi plane falsus, tamen quoniam ad fidem nequaquam pertinet, non solum tanquam non injucundus proponi potest, verumetiam tanquam non omnino impossibilis.

ANNOTATIO (7) pag. 44.

Sex manuscripti bonæ notæ habent: *processum accipit, quod significat virtutes, quæ dicuntur animæ.* Duo habent: *processum accipit virtutis, quod significant animæ quæ dicunt.* Alii, atque Editi nobiscum faciunt. Videri nihilominus potest hic aliquid esse transpositum, proindeque legendum hocce modo; *processum accipit. Quod significant Virtutes vel animæ quæ dicunt.* Nisi malis vocem, *animæ*, esse in casu attributionis. Ibi autem per, *Virtutes*, Angeli essent intelligendi.

ANNOTATIO (8) pag. 51.

Quanta libro *de Bono mortis* cum superiore *de Isaac et Anima* cognatio intercedat, prima illius verba satis declarant: quæ quidem si quis strictius voluerit interpretari, forte non inconsulto unum esse affirmaverit operis contextum et quasi corpus, cujus liber primus alter dici debeat, alter secundus. Ecquid enim aliud sibi voluisse videtur Ambrosius, cum post librum *de Isaac* finitum in hanc sententiam: *Ergo non timeamus mortem*, etc., sequentem auspicatur hisce verbis: *Quoniam superiore libro de Anima sermonem aliquem contexuimus, facilio-*

rem viam putamus de bono mortis conficere aliquid, etc.? Igitur quod in fine ultimæ lucubrationis non satis fuse tractatum fuerat, id in hac uberius atque accuratius discutiendum proponitur.

Hic itaque ostendit sanctus Doctor quod bonum sit, quæve utilitates mortis, quamque illa parum extimescenda. Propositum autem hoc suum satis accurata methodo persequitur. Etenim præmissa vitæ ac mortis definitione, et nonnullis contra mortis utilitatem oppositis, quæ postea diluit, triplicem inveniri mortem demonstrat, ejusque tertium genus quod in animæ atque corporis separatione positum est, bonum esse ac felicitatis plenum evincit, et si quid metuendi vel incommodi habeat, id quidem non morti, sed nostræ ipsorum infirmitati ascribendum.

ANNOTATIO (9) pag. 56.

Crimen, id est, criminationem, nimirum maledicta ac probra in omnem exercitum Israëliticum a gigante Goliath congesta.

ANNOTATIO (10) pag. 64.

Hic intelligi potest mulieris decus vel formam tentari, cum quis suæ virtutis nimium arrogans, ad illam incautius ac frequentius accedere non reformidat.

ANNOTATIO (11) pag. 65.

Mente suppleas, *tabernaculum*, vel, *conopæum*, id est, quæ degit in castris.

ANNOTATIO (12) ibid.

Memorat hic sanctus Vir ea quæ in Symprosio Plato

scribit, nempe in convivio propter natam Venerem celebrato, Porum, abundantiæ Deum, ut nectaris crapulam exhalaret, in hortum Jovis ingressum obdormisse, ad cujus latus cum Penia, paupertatis Dea, sese admovisset, gravidam factam Amorem peperisse. Verum cum non Peniam, ut Rom. Edit. reposuit, sed Venerem, ut aliæ omnes, et cuncti manuscripti habent, in hortum introivisse dicat, videtur hancce fabulam ex memoria tantum enarrare, nec non Pori nomine intellexisse non Deum aliquem, at potius alveum sive canalem, unde nectaris rivus dimanabat: πόρος enim pro alveo sive canali apud probatos auctores invenitur.

ANNOTATIO (13) ibid.

Hic ad missionem, quæ militibus emeritis dabatur, alludi constat.

ANNOTATIO (14) pag. 82.

Moventur plerique omnes neoterici, quod sanctus Doctor ad eum modum locutus fuerit de libro, quem omni ex parte apocryphum esse autumant, id est, cujus, ut aiunt, non tantum obscurus auctor, et Spiritu sancto dictante scripsisse non creditur: sed etiam cujus obscura in Ecclesia auctoritas; tum quia nullo unquam canone vel apud Judæos vel in Ecclesia recepta sit, sed communi Patrum consensu rejecta; tum quia varii in eo reperiantur errores, cujusmodi est, quod de animarum promptuariis narrat, et similia. Illi quidem Hieronymi auctoritatem jactant, qui adversus Vigilantium disputans, eumdem quasi ab Ecclesia minime receptum repudiat, quamvis nondum sibi lectum, cum hæc scriberet. Sic enim ille: *Tu vigilans dormis, et dormiens scribis, et proponis mihi librum*

apocryphum, qui sub nomine Esdræ a te et a similibus tuis legitur.... quem ego librum nunquam legi. Quid enim necesse in manus sumere, quod Ecclesia non recipit? Adhuc vehementius alio loco non tantum in quartum invehitur, sed etiam in tertium, cum tamen ii qui sanctum hunc in ea opinione ducem sequuntur, huic libro sese non tantopere infensos exhibeant. Addunt nonnulli nequaquam magnum illum Esdram, scribam ac legis doctorem, cujus tertium esse opinantur, quarti auctorem videri, sed alium cognominem.

Non defuerunt tamen qui de hoc opere æquius benigniusque judicarent. Etenim eo non solum erroris nihil contineri existimarunt, sed etiam auctoritatem ejus præcipuam esse in Ecclesia, quippe quæ nonnulla inde petita precibus suis inseruerit, et quominus illud ad calcem Bibliorum excuderetur, non prohibuerit. Quinetiam eumdem hunc librum inter canonicos descriptum in quibusdam antiqui ævi MSS. reperire est, non tamen in omnibus, nec sine discrimine aliquo. Namque in quodam pervetusto codice qui in Bibliotheca Maurinorum asservabatur, compactis in unum duobus canonicis libris Esdræ, secundus a primo capite hujusce quarti sumebat exordium, haud dubie quia ejus illud initium est : *Liber Esdræ prophetæ secundus* : tum ex ejus atque tertii libri capitibus inter se permixtis quatuor libelli conficiuntur. Doctissimus Faber, Ludovici XIII præceptor, quemdam ejusdem quarti libri MS. adeo discrepare ab editione deprehendit, ut varias ejus lectiones Card. Baronio transmittendas putaret. Quæ diversitas forte in causa est, cur nonnulla ab Ambrosio ex eodem libro citata in Edito minime reperiantur. Inventus est denique auctor quidam hujus ætatis, qui duos ultimos librorum Esdræ canonicos ac divinæ auctoritatis esse crederet, hancque suam opinionem etiam scripto firmare

niteretur. Verum quidquid ejus rei sit, constat non solum ex antiquis Patribus Ambrosium ita sensisse. Clemens Alexandrinus Esdram citato quarto illius libro Prophetam salutat, eumque non absimili modo Auctor Operis Imp. super Matthæum laudat, ac demum ad eumdem alludere videtur Cyprianus.

Quapropter neutiquam nobis mirum videtur, quod Ambrosius libri quem bona fide, ut ex aliis ejus commentationibus patet, pro canonico habebat, hic auctoritatem commendaverit, extuleritque. Id siquidem, ut ipse profitetur, eo consilio factitabat, ut gentiles qui Christum ejusque Discipulos acceptæ a Platone et aliis philosophis suæ doctrinæ insimulabant, mendacii argueret, cum ipsum Platonem potius ab Esdra, aliisque nostris auctoribus mutuatum quidquid boni de statu animarum post mortem docuerat, planum faceret. Ethnicis nova non erat hujusmodi criminatio. Celsus eam Origeni multis ante annis in eodem prorsus argumento objectarat. Cum autem Ambrosii temporibus adhuc non parum valeret idololatriæ, quam Symmachus auctoritate sua tuebatur, potentia, dubium non est quin tunc eadem calumnia renovata fuerit. Quocirca minime mirum videbitur, si ad convellendum mendacium, quod funditus christianam fidem eversum ibat, S. Doctor quantopere valuit, scriptoris hujus auctoritatem prædicavit. Atqui alia quoque addit sacrarum Paginarum testimonia, quibus invicte superbis illis gentilibus demonstret Platonem et Socratem suum ex istis limpidissimis veritatis fontibus multa hausisse, quæ postea ipsi diluto variarum fabularum cœno corruperint. De Platone quidem adeo constans est eum bene multa sive ex sacris Codicibus, ut hic docet Ambrosius, sive ut volunt alii, a Pythagora, qui et ipse Judæos sapientes audierat, didicisse, ut vul-

gatum fuerit de ipso illud Numenii Pythagorici dictum : Τι γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωϋσῆς ἀττικίζων.

ANNOTATIO (15) pag. 85.

Apparent quidem prima fronte hæc verba contraria illis quæ lib II, *de Caïn et Abel*, cap. II, num. IX, sic habes : *Solvitur corpore anima, et post finem vitæ hujus adhuc tamen futuri ambiguo suspenditur.* Verum facile ab hujusmodi contrarietate liberabitur Ambrosius, si consideremus ultima ista quæ eo loci tantum obiter posita sunt, hoc sensu explicari posse, ut nimirum anima non de sua felicitate quam ipsi cognitam et exploratam esse Patrum communis est opinio, dicatur ambigere, sed de resurrectionis ac judicii die, imo et de fratrum salute, quibus, Ambrosio teste, compatitur. Nam si de salute propria vir sanctus incertam putasset, quî eodem libro cap. IX, num. XXXI de justis demortuis dixisset : *Et merito pro viventibus habentur; quia etsi corporis gustaverint mortem, vitam tamen incorpoream capiunt, et illuminantur suorum splendore meritorum, luce quoque fruuntur æterna.* Et cap. seq. num. XXXVI, non dubitanter asserit, *quod ipsa vera et beata vita sit, quam unusquisque bene conscius vivit multo purius ac beatius, cum hujus carnis anima nostra deposuerit involucrum.... in illum superiorem revolans locum, unde nostris infusa visceribus.... ingemuit.*

ANNOTATIO (16) pag. 96.

Confugientibus hoc crimen, idem valet atque fugientibus hanc accusationem ; a qua loquendi forma non abhorrent classici auctores.

ANNOTATIO (17) pag. 107.

Mors..... celebrata, id est, naturalis ac vere oppetita: *mors* autem *adumbrata* dicitur mortificatio; in hac enim est *animæ se a corpore separantis speculum*, ut in lib. *de Bono mortis*, cap, IX, num. XIV, loquitur Ambrosius.

ANNOTATIO (18) ibid.

Sex omittitur, quam tamen vocem subintelligi ex superioribus quivis intelligat. Legas enim hoc modo sensus exigit: *Lex novit sex civitates.*

ANNOTATIO (19) pag. 123.

Hujus loci putamus hunc esse sensum: Ut satisfieret judicato sive judicio illi, nempe maledictum, etc. Ubi non obscure alluditur ad sententiam Genesis III, 17, et seq. latam, qua homo laboribus ad mortem usque perpetuis addicitur, ut antecedentia planum faciunt.

ANNOTATIO (20) pag. 125.

Sapiens enim quando minuit, supple, *se*, id est, quando minuitur, ex Philone, lib. *de Profugis*, qui sic habet: Ὁ δὲ σοφὸς καὶ ἐκλείπων προστίθεται κατὰ Μωσῆν, ubi alluditur ad Genesis, cap. XXV, καὶ ἐκλείπων... προσετέθη, etc.

ANNOTATIO (21) pag. 126.

Rom. edit. sola, *ante expectatum partum, ingenii celeritate fœtum*. Aliæ, *ante expectatum ingenium, celeritate partus fœta*. Mss. vero, *ante expectatum*. Pauci *ante expectavit ingenii*, (unus *ingenui*) *celeritate* (non-

nulli *celebritate*) *partus* (unus *partu*, aliqui *partum*) *fœta* (alii *fœtum*, alii *facta*). Hanc porro tantam diversitatem non aliunde profectam remur, quam ex eo quod non viderent, *ante expectatum*, quo redditur illud Philonis, ὡς ἂν ἀχρόνως, referri non ad *ingenium*, aut *partum*, sed ad *tempus* quod subintelligitur, ut in illo Virg. IV. Georg.

Ante expectatum positis stat in ordine castris.

Deinde quod minus adverterent, unde voces *partus* et *facta* regerentur, substituerunt earum loco *partum* ac *fœta*. Est autem ellipsis supplenda in hunc modum, *paritura... partus, qui sunt facta*, etc. Eodem recidit si legas *partum* et *fœtum*. Quamvis non eamus inficias sensum aliquem, servata voce *fœta*, elici posse : sed nostro, præterquam quod magis naturalis est, Philo etiam suffragatur lib. *de Profugis*.

ANNOTATIO (22) pag. 126.

Ut locus hic, alioqui satis obscurus, intelligatur, advertendum hanc Ambrosii mentem esse, nimirum ut ostendat in Jacobo omnem bonæ disciplinæ profectum reperiri, quod ita conficit : Quidquid ad bonam disciplinam necessarium est, duobus quasi limitibus, quas definitiones vocat et Philo ὅρους, continetur atque includitur, ingenio scilicet ac diligentia; ingenium quidem Dei munus est, diligentia vero nostro labori tribuitur : cum ergo hunc utrumque perfectæ disciplinæ finem seu definitionem in filio Jacob deprehenderit sanctus Isaac, optime colligitur illum rebus ad bonam disciplinam necessariis instructum fuisse. Hoc porro caput fere totum ex lib. *de Profugis* desumptum est.

ANNOTATIO (23) pag. 141.

Qui libertate donatus fuerat, non ita fiebat sui juris, ut patrono reverentiam atque obsequium non deberet. Quod si quando contingeret, ut ingratus adversus patronum reperiretur, aut in inferiorem libertatis gradum redigebatur, aut etiam omnino revocabatur in servitutem: qua quidem pœna cum ob alia, tum ob nomen militiæ datum afficiebatur. Vide Tom. I. *Cod. Theod.* lib. II, tit. XXII, de Hæred. Petit. et Comment. Gothofr., ibidem. Item lib. IV, tit. II, de Libertis et eorum liberis, et ad eum ejusdem Gothofr. Comment. ubi Ambrosianus hic locus refertur.

ANNOTATIO (24) pag. 150.

Quæ ultimis his duobus capitibus traduntur de felicitate sapientis, ea non solum christianæ religionis dogmatibus nituntur, verumetiam maxime cum philosophorum placitis conveniunt. Hi quippe beatitudinem in corporis externisve bonis, quæ ne bonorum quidem, sed tantum commodorum nomine dignantur Stoïci, haudquaquam consistere mirifice demonstrant; ac proinde sive ipsa adsint, sive absint, perinde esse ad beatitudinem, quæ una in virtute posita sit. Pulchre sane, nisi doctrinam suam ipsi doctores animi tumore atque arrogantia corrupissent, et semet vita dissona etiam suis, puta Aristophani, Luciano et aliis, ridendos propinassent. Si cui autem libuerit hanc doctrinæ consensionem, de qua loquimur, plenius cognoscere, legat secundam ac tertiam Quæst. Tusc. Ciceronis, sed præ cæteris quintam, in qua pereleganter ostendit *virtutem ad beate vivendum satis posse.* Quod argumentum magis compendiose ab eodem tractatur in eo paradoxo cujus lemma est: Οτι αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν.

ANNOTATIO (25) pag. 146.

Notatus, hoc est, culpatus aut reprehensus; quo sensu Horatius epist. ad Scævam :

Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat.

Et Satyra 3, l. I.

Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.

ANNOTATIO (26) ibid.

Bonus dolus recte dicitur; quandoquidem apud antiquos vox *dolus* erat mediæ significationis, et modo sumebatur pro solertia licita, maxime cum adversus hostem aut latronem adhibebatur : modo autem pro omni fallacia et simulatione ad decipiendum instructa; et tunc fere non simpliciter *dolus*, sed *dolus malus* dicebatur. Hunc teste Cicerone lib. III de Officiis, itemque lib. III de Natura Deorum, Aquilius definiebat, *cum aliud sit simulatum, aliud actum*. Vide etiam Ulpianum *de Dolo malo*, Lege prima, sub initium.

ANNOTATIO (27) pag. 171.

Centesima, usura est qua fœneratori singulis mensibus pars centesima sortis solvitur; atque adeo summa capitis seu sortis centesimo mense usuris adæquatur. In hanc libro *de Tobia* ardenter invehitur Ambrosius.

ANNOTATIO (28) pag. 176.

Scena locus arboribus opacus dicitur. Sed quia poëmata dramatica, quæ istic antiquitus agebantur, in theatra postmodum translata sunt; ideo scenæ nomen ad hæc significanda, et inde per synecdochen ad cruentas actiones, quales in

eisdem exhiberi solent, traductum est. Quapropter parum scite pro *scenam* manuscripti nonnulli *cædem* posuerunt.

ANNOTATIO (29) pag. 177.

Hujus loci hic sensus est : Error seu mendacium presbyteri asseverantis Susannam sub arbore infructuosa corruptam fuisse, significavit ibi castitatem fidei contaminatam, ubi gentium, etc. Nam quod supra dicitur Daniel ibi falsum testimonium deprehendisse, vox *ibi* non ad arborem Bethel, sed aliam ei sterilitate similem referenda est.

ANNOTATIO (30) ibid.

Videtur Doctor sanctus id innuere, Ecclesiam in Danielis, calumniæ presbyteros convincentis, persona gentilitatis perfidiam non tegere, id est, non dissimulare, sed convincere : postea tamen in gentilibus, qui convertuntur, eam per baptismum abscondere seu abluere, ut quæ sequuntur, satis ostendunt.

ANNOTATIO (31) pag. 183.

Intentione, id est, propria voluntate ac electione; nisi forte idem sit, atque animi contentione et pertinacia.

ANNOTATIO (32) pag. 189.

Duplicia peccata, propria nimirum, et communia totius gentis.

ANNOTATIO (33) pag. 196.

Hic *moveri ulciscendi doloris injuria*, idem est ac moveri accepta injuria ad ulciscendum dolorem. Quæ phrasis,

licet duriuscula sit, non tamen ab Ambrosii elocutione abhorret.

ANNOTATIO (34) pag. 201.

Hic Lex sumitur pro libris Moysis, ubi duodecim tribus Israël Patriarcharum nominibus passim exprimuntur.

ANNOTATIO (35) pag. 202.

Sanctus Ambrosius, sicut supra videre est in hujusce tractatus capite primo, num. 4, asserit Patriarchas vere in culpam incidisse, hic autem et num. sequente eam minuere conatur, ob rationem mysterii; quo etiam argumenti genere usus est cum de Abrahæ cum Agar concubitu disputavit, lib. I, *de Abraham*, cap. IV. Sed non putamus ideo omnem culpæ rationem sublatam Ambrosium voluisse, licet secus Augustino visum fuerit.

ANNOTATIO (36) pag. 206.

Vox *pretio* idem valet ac *per pretium*, quod solvendum ipse suscepit.

ANNOTATIO (37) pag. 214.

Involare dicitur a vola manus, qua fures ad aliena suffurenda atque occultanda uti solent.

ANNOTATIO (38) pag. 216.

Alius eunuchus ibi describitur, qui ante biennium imperatoris favore tumidus, Ecclesiæ tantam irrogaverat contumeliam, ut eam Sanctus noster dictis, quorum meminisse jam non libebat, retundere esset coactus. Hic

33.

idem eunuchus tanquam alter Doëch *fraude regem commovit in sacerdotis*, id est, ipsiusmet Ambrosii, *periculum*; et tanquam alter Aman crudeliter orthodoxum populum exagitans atque divexans nullum lapidem non movebat, ut illi suas Ecclesias eriperet, easque Arianis, quorum impietatem sequebatur, assereret. Ad extremum eo crevit ejus amentia ut aliis, nempe sancto Episcopo intentaret mortis periculum : sed non advertens quæ ipsi vir sanctus prædiceret, *minabatur aliis ipse mox supplicio dedendus extremo.* Et revera haud ita multo post favore imperatoris excidit; et licet impius ille ad Christi, cujus Divinitatem inficiabatur, servum, hoc est, Ambrosium quem tam insolenter fuerat insectatus, confugisset, mox tamen carnificis gladio truncatus est.

ANNOTATIO (39) pag. 224.

Quod Ruben dicitur *humilitas*, non ista interpretatio nominis est, sed allusio ad locum Genesis, cap. XXIX, 32. ubi de Lia dicitur : *Vocavitque nomen ejus Ruben dicens : Vidit Deus humilitatem meam*, etc.

ANNOTATIO (40) pag. 228.

Morale, hic non idem significat ac supra, id videlicet quod ad institutionem morum conducit. Sed perinde est ac si dicas : « Mores hominum ita se habent; » vel simplicius : « Hoc in more positum est. » Unde paulo post eodem sensu : *Consuetudo*, inquit, *et gratia charitatis est, ut dilectos*, et.c

ANNOTATIO (41) pag. 236.

Allegat Paulum. Hic vox, *allegari*, idem valet et significat ac *legatus mitti*.

ANNOTATIO (42) pag. 237.

Per mysticam et moralem stolam intellige mysticam et moralem Scripturarum interpretationem.

ANNOTATIO (43) pag. 249.

Peccatum statuit, id est, peccatum sistit, et contra ejus impetus obicem ponit.

ANNOTATIO (44) pag. 255.

Anoboladium, sive ut in quibusdam manuscriptis legitur, *anabolium*, forte *anabolæum*, amiculus erat, quo humeri tegebantur.. Sic autem dicebatur, quia ab inferioribus partibus attolleretur ad superiores, ἀπὸ τοῦ ἀναβάλλεσθαι.

ANNOTATIO (45) pag. 267.

Secundum sacramentum hic idem est, ac secundum mysterium in Joseph præfiguratum.

ANNOTATIO (46) pag. 271.

Juvenculæ, id est, illæ mulieres quæ, choros ducentes, David ex bello post occisum Goliath revertenti occurrerunt, ut habetur in I Reg. XVIII, 6 et 7.

ANNOTATIO (47) pag. 286.

Vulva porcina, et jecur anserinum antiquis in deliciis erant.

ANNOTATIO (48) pag. 287.

Si pretium moverit, subintellige *emptorem*, id est, si pretium emptori charius visum fuerit.

ANNOTATIO (49) pag. 287.

Hasta, id est, auctio, quia rerum venalium licitatio hasta in foro posita fieri solebat. Paulo post autem pastorem eum vocitat quem parochum ac præbitorem dicebant, eum nempe qui convivas mensa excipiebat. Quo sensu infra cap. XIII, num. 49. idem ab Ambrosio appellatur *is qui pascit* : unde partus secutis temporibus idem significavit atque convivium.

ANNOTATIO (50) pag. 291.

In hoc libro non pauca reperias, quæ ad Mediolanensis Ecclesiæ consuetudines pertineant. Hæc inter observatione præcipua dignum videtur quod memoratur de jejunio Quadragesimæ. *Quadragesima*, inquit vir sanctus, *totis præter sabbatum et dominicam jejunatur diebus.* Docet quidem Augustinus sabbati dies jejunari non solitos Mediolani, quemadmodum Romæ jejunabantur : sed ejus testimonium generale est. At vero hic Ambrosii locus aperte prodit ne Quadragesimæ quidem sabbatis illic fuisse jejunatum. Verumtamen sabbatum sanctum sive Paschatis vigiliam inde excipimus; hic enim *sic ab omnibus*, ut loquamur cum Augustino, *jejunatur, ut etiam illi sabbati jejunium devotissime celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent.* Quæ cum ita sint, Mediolanenses tantum triginta et unum diem jejunabant, cum jejunium suum nonnisi feria secunda post primam dominicam in Quadragesima exordirentur. Neque enim est quod vox Quadragesimæ quemquam moveat; siquidem in aliis quoque Ecclesiis, ubi jejunia non maturius incipiebant, non amplius triginta sex diebus jejunabatur; *quos*, ut ait Gregorius Magnus, et post eum alii multi, *quasi*

anni nostri decimas Deo damus. Quinetiam recenti memoria sanctus Carolus in prima sua synodo statuit hoc jejunium non prius incipiendum Mediolani, iisque diœcesis illius partibus, *ubi ex beati Ambrosii instituto divina officia celebrantur.*

ANNOTATIO (51) pag. 291.

Electi; gradus hic erat inter catechumenos. Etenim quamvis omnes ad baptismum candidati communi nomine vocarentur catechumeni, variis tamen inter se ut gradibus, ita et vocabulis distinguebantur. Qui episcopo suam amplectendæ fidei voluntatem professus fuerat, jam *christiani* nomen obtinebat : mox factis abjurationibus ad sacras admittebatur catecheses, ac tum proprie *catechumenus* dicebatur : eum deinde solitis expiatum exorcismis *initiatum* nominabant : postea ubi cum aliis baptismi gratiam postulasset, vocabant *competentem :* demum si per suffragia dignus eodem sacramento fuisset judicatus, ipsum in *electorum* ordinem referebant. Sunt etiam qui catechumenos aliis nominibus recenseant ; illos siquidem *audientes, genuflectentes, substratos, electos, competentes* appellant. Vide si lubet Albaspin. in Opt. Millev. Joseph Vicecom. lib. II, cap. II, et alios.

ANNOTATIO (52) pag. 293.

Hic innuitur cautissimum illud silentium quo sancti Patres mysteria quædam, ac præcipue Eucharistiæ cognitionem catechumenos celare consueverant.

ANNOTATIO (52 *bis*) pag. 296.

Pugnare inter epulas præsertim Thracibus mos erat. Unde legitur apud Horatium lib. I. Ode 27 :

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est. Tollite barbarum
Morem, etc.

ANNOTATIO (53) pag. 297.

Solebant veteres aureas bullas infantium collo appendere, sed non ita proprium erat huic ætati hujusmodi ornamentum, ut etiam in provectiori non adhiberetur, unde vocem *infantium* hic necessariam non putamus. Bullæ autem dicebantur quidam globuli, qui bullas guttis pluviæ decidentibus in aqua excitari solitas similitudine referebant.

ANNOTATIO (54) ibid.

Cornu, id est, corneum vas, quo veteres ad servandum vinum, oleum, aliosque liquores utebantur.

ANNOTATIO (55) pag. 298.

Ferentarii erant levioris armaturæ milites, qui antequam totis viribus concurreretur, pugnæ præludebant.

ANNOTATIO (56) ibid.

Udæ vocis, hoc est, liquidæ ac mobilis.

ANNOTATIO (57) ibid.

Agonothetes judex ac præses certaminis, hoc loco idem atque convivii moderator. Etenim solebant antiqui prius quam discumberent talis sortiri, et cui jactus Veneris omnium fortunatissimus evenisset, eidem regnum vini committebatur, ut ex Horatio cognoscere est lib. I, Ode 4, et lib. II, Ode 5. Innuit etiam sanctus Doctor fuisse qui

bibacitatis præmium proponerent, quod Alexandrum Magnum factitasse auctores memorant.

ANNOTATIO (58) pag. 299.

Scamma, locus fossis inclusus, ubi gladiatores certabant : e quibus qui succumbebat, sublata manu victum se fatebatur, ac veniam postulabat.

ANNOTATIO (59) ibid.

Solebant qui vulnerati vel interempti fuerant in prælio, domum in clypeo referri. Unde Ausonius de Lacæna muliere :

Mater Lacæa clypeo obarmans filium :
Cum hoc, inquit, aut in hoc redi.

ANNOTATIO (60) pag. 301.

Hoc interpretamur in hunc sensum : Invehitur... in hujusmodi homines (ebriosos nimirum) conversus. Nisi quis malit voces *in hujusmodi versus*, sumere pro in hujusmodi sententiam, verba, formam. Versus enim proprie significat id quod nos lineam vocitamus.

ANNOTATIO (61) pag. 316.

Videtur sanctus Doctor ad ea respicere quæ in certaminibus usuveniebant. Solebant autem luctatores, postquam inuncti fuissent, ne membra ceromate lubrica prehendi non possent, sibi pulverem aspergere, quod aphen facere dictitabant.

ANNOTATIO (62) pag. 328.

Diurna adornare jejunia, significat in singulos dies

jejunia parare ac disponere : quod cum historia sequenti belle congruit.

ANNOTATIO (63) pag. 342.

Signaculum est nota sigillo, seu signatorio annulo impressa. *Conscriptio* interdum sumitur pro inventario, sed hic idem est ac syngrapha, sive instrumentum inter fœneratorem ac debitorem confectum. Denique *vinculum juris* non videtur aliud hoc loco significare quam leges de usura ab imperatoribus promulgatas : proprie autem accipitur pro ipsa legum, ut cum scholasticis loquamur, vi coactiva; vinculis enim juris teneri prorsus idem sonat, atque obligari ad subeundam pœnam, quæ legum severitate præscribitur. Vide Cod. Theod. lib. IX, tit. 7, ad. 1, leg. Jul. T. 3, pag. 55, et Gothofr. in eamdem legem.

ANNOTATIO (64) pag. 358.

Aut hic a librariis facta transpositio, aut a Sancto ipso hyperbasis; videtur enim locus ordinandus hoc modo : *Multos reges e populo patrum* (nempe Israëlitarum) *propter perfidiam fecit gentium esse captivos.* Et sane hunc esse Ambrosii sensum satis docet ipsa orationis series; cum videatur exigere, ut non ex regibus gentilibus, qui omnes ex æquo Deum ignorabant, petita exempla subjicerentur : sed potius ex regibus iis, qui cum Deum in Scripturis cognoscere possent, in perfidiam delapsi gravissimas captivitatis pœnas exolverunt. Vide lib. IV Reg. cap. XVII, XXIII, XXIV et XXV.

ANNOTATIO (65) pag. 359.

Adverte obiter quam diverse a Bibliis ac versionibus nostris hanc historiam exhibuerit ille codex, quo noster usus est Ambrosius.

ANNOTATIO (66) pag. 367.

Responsa, hoc est, divinæ Scripturæ.

ANNOTATIO (67) ibid.

Emblemata, figuræ sunt atque ornamenta vasi cuipiam superaddita, quæ facile ex eodem eximi possint, dicta ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν.

ANNOTATIO (68) ibid.

Fœnus, hic pro sorte ponitur, sicut et infra cap. XII, num. 39. *nummus datur, fœnus interpellatur*. Ea tamen vox sæpius usuram sonat.

ANNOTATIO (69) pag. 367.

Lusus in verbo *de capite*, quod relatum ad criminosos idem est ac de vita, seu de pœna capitali : relatum vero ad debitores pro sorte, seu capitali summa accipitur, ut etiam sequenti capite videre est, num. 20.

ANNOTATIO (70) pag. 368.

Per *unguentum*, intellige oleum aromatibus conditum, et per *species*, odores atque aromata, quibus ad delicias abutuntur voluptuosi.

ANNOTATIO (71) pag. 370.

Male assueti, hoc est, non edocti a mangone, quo pacto emptorem allicere debeant : vel *male assueti*, hoc est, deliciis, non autem utilioribus artibus assueti.

ANNOTATIO (72) pag. 371.

Nutritores, servi erant quibus liberorum committebatur educatio.

ANNOTATIO (73) pag. 372.

Prætorium hoc loco sumitur, non pro domo prætoris, aut ejus qui præesset exercitui, sed pro domo ruri ad delicias ædificata; quo sensu non semel apud Titum Livium invenitur.

ANNOTATIO (74) ibid.

Lignum tenemus, hoc est, ligneas tabulas cera obductas, in quibus fœnoris cautio scribi solebat.

ANNOTATIO (75) pag. 378.

Manum tenet, id est, syngrapham debitoris manu subscriptam.

ANNOTATIO (76) pag. 379.

Capite minutus, hoc est, nobilitatis dejectus gradu, atque in plebeiorum hominum ordinem redactus.

ANNOTATIO (77) ibid.

Post voces, *talia personabant*, videtur subintelligendum, *qualia in exequiis personant.*

ANNOTATIO (78) pag. 381.

Rationibus, hoc est, omnibus modis. Siquidem, Ammiano Marcellino teste aliisque historicis, hujusce gentis

mos erat pugnare partim circumequitando, partim excurrendo et opportune retrocedendo. Sed maxime terga vertentes magna industria jaculis hostes confodiebant. Quod autem ad hanc tantam eorumdem barbarorum in ludum insaniam, de illa apud auctores nihil omnino reperias; et Ambrosius ipse id tantum fando sese audivisse significat. Neque etiam hic omittemus memoratos populos, qui in editis omnibus Hunni scribuntur, Chunos constanter legi in manuscriptis. Qui de illis plura cognoscere voluerit, adeat Ammianum Marcellinum, et in eumdem Valesii ac Lindenbergii notas: item Sozomenum, Jornandem, et alios.

ANNOTATIO (79) pag. 381.

In procinctu, hoc est, ad ineundam pugnam armis instructi.

ANNOTATIO (80) pag. 382.

Hypotheca, est quidquid fœneratori oppigneratur, sive pignus sit quod ipsi tradatur asservandum, sive res immobilis quæ eidem per usurarium instrumentum obligetur. Nec multum diverse nomen, *Fiducia*, de quo infra agitur, significat. Vide Gothofred. in lib. III. Cod. Theod. Tit. de Commiss. rescind., pag. 252, et seq.

ANNOTATIO (81) ibid.

Echidna, vel ut in manuscriptis *echinna*, vipera fœmina; de cujus partu consule Arist. lib. v. Hist. anim. cap. ult. Plin. lib. x. Hist. natur. cap. XCII. et alios. Hic autem Ambrosii locus totus e Basilio expressus est.

ANNOTATIO (82) pag. 384.

Observa hic agi de vocabulo *usura*, cujus prima littera *u* eumdem olim sonum habebat quem græca diphtongus ου, quo etiamnum ab Italis, Germanis, aliisque populis pronuntiatur. Is autem sonus cum noctuæ vocem imitetur, dicitur lugubris seu feralis; unde est istud in Ausonii Tecnopægnio :

Cecropiis ignota sonis ferale sonans U.

Videsis Justi Lipsii lib. de recta pronuntiatione latinæ linguæ, ubi agitur de hac littera. Quod vero ad vocem *ceræ*, idem ea valet hoc loco, ac si scriberetur *cerati codicis*, aut *tabellarum*, quo sensu passim apud probatos auctores invenitur. Itaque locus ex salebroso planus fiet, si eum hoc modo interpreteris : Prima littera tabellarum in quarum ceris usuræ vox inscribitur lugubre sonat. Quo forte sensu cap. x. num 35. dictum est : *Personat, personat funebrem ululatum fœnoris usura.*

ANNOTATIO (83) ibid.

Quod hic de leporibus ex Basilii Hom. II in Psal XIV, uti alia permulta transtulit Ambrosius noster, id præcipue cuniculis convenit; unde natum est adagium : Sæpius pariunt, quam cuniculi.

ANNOTATIO (84) ibid.

Anaglypharii dici possunt qui debitorum nomina iterum aut sæpius in tabellis suis stylo inculpunt.

ANNOTATIO (85) pag. 388.

Absynthiatum, aut ut alibi scribitur, *absynthiacum*,

vinum est absyntho conditum : Picenum autem, et Tyriacum ita dicuntur a locis in quibus nascuntur. Est enim Picenum regio quædam Italiæ, Tyrus vero urbs in Asia. Quod autem pro voce *vulvam*, Latinius legendum conjicit *hyllam*, quæ vox in ant. Edit. legebatur, frustra est; cum omnes Edit. præferant, *vulvam* et ea, ut jam dictum est, abaucupibus deliciarum quæsita sit.

ANNOTATIO (86) pag. 394.

Ne recrudescant, idem ac ne iterum sese defendant; Scripturæ auctoritatem obtendentes, et hoc loco respicit quod supra dicitur : *Sed murmurant adhuc*, etc.

ANNOTATIO (87) pag. 439.

Subscriberemus libenter doctissimo Cangio, qui in Glossario ad verbum *Cervula*, putat Ambrosium hic agere de ludis profanis, qui apud ethnicos Kalend. Januarii fieri solebant; nisi de ea superstitione, quæ a sanctis Patribus et in synodis et in cathedris magno postea zelo proscripta est, paulo frigidius loqui videretur. Dici tamen potest vigilantissimum Præsulem in eam ideo vehementius non insurrexisse, quia vel durior tum erat paganorum potentia et obstinatio, vel major Christinianorum pietas, ab hac impietate satis aliena.

ANNOTATIO (88) pag. 467.

Devius idem est ac vagus atque erro, hoc est, diabolus qui in capite I, v. 7 libri Job, de se ipso dicit : *Circuivi terram et perambulavi eam.*

ANNOTATIO (89) ibid.

Hujus loci sensus est : Job in se dicta, quasi aliis obji-

cerentur, ridere : nos vero convicia, non quasi aliis, sed quasi nobis objiciantur, moleste ferre.

ANNOTATIO (90) pag. 477.

Subjunctorium, id est, subjugale, LXX interpretes sic habent : ὑποζύγιον ὀρφανῶν ἀπήγαγον. Vulgata autem sic : *Asinum pupillorum abduxerunt.*

ANNOTATIO (91) pag. 481.

Hoc loco videtur id Ambrosius significare, post decem subsequentes Psalmos, quorum omnium titulus est, *Ipsi Asaph,* rursus usque ad Psalterii finem subinde aliquos occurrere, qui inscribantur *Psalmus David*; nisi malis, *usque in ultimum finem,* idem hic esse ac, *in finem*, quæ verba Psalmis non paucis præfiguntur. Porro quod insoluta relinquitur ea difficultas, non mirabitur qui cum Augustino in Psal cv. num. I intellexerit, quam sit arduum omnium arcana titulorum penetrare. Sed hoc imprimis Psalmi de quo agimus titulo congruere idem Doctor satis testatur, cum post mysticam ipsius interpretationem ista subjungit : *Periculosum*, inquit, *locum tituli Psalmi præsentis, sicut Dominus voluit, prætervecti sumus.*

ANNOTATIO (92) pag. 484.

Revera scripti codices Rom. Mediol. Carn. secundum græcum; et cum his Augustinus, præferunt, *non est declinatio morti eorum :* quibus etiam annumerari potest Theodoretus; huic enim ἀνάνευσις quæ vox legitur apud LXX. idem plane significat atque ἀπαγόρευσις, *repudiatio*, id est, eorum interitus evitari minime potest. Non male autem ab Ambrosio reddita est per dictionem, *re-*

clinatio; siquidem verbum νεύω proprie actionem significat qua corpus inflectimus ac inclinamus : ἀνανεύω autem contrariam actionem qua inclinatum corpus reclinámus, hoc est, erigimus; ea quippe vis est præpositionis *re* in compositione verborum, ut eis non raro significationem simplicibus verbis, aut etiam ex præpositionibus *cum* et *in* compositis contrariam tribuat; ut patet in verbis, *signo, resigno, contego, retego, innuo, renuo,* et similibus. Alias hujus loci differentias in notis Nobilii ad hunc versum, et in locis variantibus ultimæ editioni commentariorum sancti Augustini in Psalmos præfixis invenies.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Liber de Isaac et anima, p. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 53-60.
Liber de Bono mortis, p. 55.	Ejusdem fragmenta, tom. VIII, p. 227-243.
Liber de Fuga sæculi, p 98.	Ejusdem fragmenta, tom. VIII, p. 213-215.
Libri de Jacob et vita beata, p. 133.	Eorumdem fragmenta, tom. IX, p. 60-74.
Liber de Joseph patriarcha, p. 195.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 74-78.
Liber de benedictionibus Patriarcharum, p. 243.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 78-79.
Liber de Elia et jejunio, p. 275.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 79-88.
Liber de Nabutbe jezraëlita, p. 321.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 88-97.
Liber de Tobia, p. 361.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 97.
Libri de interpellatione Job et David, p. 413.	Eorumdem fragmenta et analysis, tom. IX, p. 107-110.

INDEX

TOMI QUINQUAGESIMI QUINTI.

DE ISAAC ET ANIMA.

LIBER UNUS.

DE BONO MORTIS.

LIBER UNUS.

DE FUGA SÆCULI.

LIBER UNUS.

DE JACOB ET VITA BEATA.

LIBRI DUO.

LIBER I.

LIBER II.

DE JOSEPH PATRIARCHA.

LIBER UNUS.

DE BENEDICTIONIBUS PATRIARCHARUM.

LIBER UNUS.

DE ELIA ET JEJUNIO.

LIBER UNUS.

DE NABUTHE JEZRAELITA.

LIBER UNUS.

DE TOBIA.

LIBER UNUS.

DE INTERPELLATIONE JOB ET DAVID.

LIBRI QUATUOR.

LIBER I.

DE INTERPELLATIONE JOB, ET DE HOMINIS INFIRMITATE.

LIBER II.

DE INTERPELLATIONE DAVID.

LIBER III.

DE INTERPELLATIONE JOB.

LIBER IV.

DE INTERPELLATIONE DAVID.

EXPLICIT INDEX.